

Holsteinisches Feldartillerie-Regiment Nr. 24

Efter officielle krigsdagbøger

Bearbejdet af

Hauptmann a.D. Pflieger,
tidligere fører for I/Feld-Artillerie-Regiment 24

Med 2 kort og 51 foto

Oldenburg i.O./Berlin 1922

Tryk og Forlag Gerhard Stalling
Grundlagt 1789

Erindringsbøger tyske regimenter

Deltager troppeenheder fra den forhenbærende tyske hær i
Verdenskrigen, udarbejdet under medvirken
af Rigsarkivet.

Troppeenheder fra den
tidligere preussiske kontingent

Bogseriens 50. bind:
Holsteinisches Feldartillerie-Regiment Nr. 24

Oldenburg i.O/Berlin 1922

Tryk og Forlag Gerhard Stalling
Grundlagt 1789

”Til de i denne serie af bearbejdede enhedshistorier stiller Rigsarkivet de respektive enheders tjenstlige krigsdagbøger (inklusive de udvidede udgaver) til disposition efter særlige betingelser, og i overensstemmelse med en i hvert tilfælde udfærdiget kontrakt mellem arkiv og forfatter.

Ansvar for indhold af de enkelte bind bæres udelukkende af den navngivne forfatter.

Reicharchiv Abtlg. G, Potsdam.

Ledelsen af bogserien
Erinnerungsblätter deutscher Regimenter

Dansk udgave:

Jørgen Flinholm – 2020

flinth@stofanet.dk

Må ikke gøres til genstand for salg

Indholdsfortegnelse

(sidetal refererer til originaltekst)

Forord.....	6
Kortfattet Regimentshistorie	7
Forfatterens forord	12
Mobilisering	13
Fremrykning gennem Belgien	20
Slaget ved Mons	30
Ind i Frankrig	35
Regimentet i Marne-Slaget	44
Overgang til stillingskrig	53
Stillingskrig foran Noyon	62
Regimentets indsats i Champagne	77
Slaget på Somme	89
II. Abteilung ved Arras	125
I. Abteilung ved Roye St. Mard	127
Året 1917:	
Hvileperiode på Troppeøvelsesområde Sebourg	129
Indsats langs Aisne	136
III. Abteilung ved Jenlain	141
Hvileperiode i Maubert Fontaine og indsats ved Reims	143
Slaget ved Verdun	144
Felttog mod Italien	154
Året 1918	
Regiments endelig	236
Ersatz-Abteilung, Holsteinischen Feld-Artillerie-Regiments Nr. 24	237
Fører ved Regimentet	245
Regimentets officerer efter rangliste	146
Fortegnelse over tjenestegørende ved regimentet under felttoget	249
Fortegnelse over faldne officerer ved regimentet	279
Fortegnelse over faldne	280
Fototillæg	291

Forord

(6) Holsteinische Feldartillerie-Regiment 24 eksisterer ikke længere. Freden i Versailles blev dens grav. Erindringen om de svære og glade timer, vi oplevede med den, er levende og skal vedblive hermed! Hertil skal denne bog sørge.

Det grønne tæppe dækker mange af vore tapre kammerater. De faldt for det tyske folk og fædreland. Gennem disse linjer vil vi takke dem og overleverer deres indsats for eftertiden. Som vores mindesmærke i Güstrow, vil også denne bog bidrage til at fastholde mindet om vore faldne.

Det tyske folk ydede det uendelige. Først kommende slægter vil fuldstændigt kunne overskue dette. Historien om hele folkets indsats i krigen vil først senere blive skrevet. Ud af helheden er vores Regiments indsats kun en lille del, men dem, der var med, og dem, der mistede kære slægtninge, vil bogen være velkommen til erindringen om fire års alvorlig og svær tid.

En tak til dem, der har gjort udgivelsen mulig, frem for alt forfatteren af krigens historie, Herrn Major Pflieger!

Güstow, i august 1922

Landsledelsen
v. E n s k i
Generalleutnant a.D.

Kortfattet Regimentshistorie

Fra opstilling til 1914

(af Major a.D. Gluch)

(7) Holsteinische Feld-Artillerie-Regiment Nr. 24 blev vækket til live kort efter afslutningen af det sejrige felttog mod Frankrig i årene 1870/71 gennem A.K.O. af 18. juli og 4. september 1872. Regimentet havde i første omgang betegnelsen Schleswig-Holsteinisches Regiment Nr. 9. I året 1874 fik den det af os fortrolige navn sammen med nr. 24. Den var underlagt generalkommandoet. Regimentet var formeret med to afdelinger på hver fire batterier. I 1887 ændredes organisationen af Feld-Artillerie-Regimenter til at bestå af tre afdelinger. Denne ændring skete samtidig med en forøgelse af feltartilleriet.

Regimentets garnisoner var. Regimentsstab og I. Afdeling i Schwerin; II. Afdeling i Mölln og III. Afdeling i Güstrow. 9. Batterie opstilledes i Neu-Strelitz.

I april 1891 blev II. Afdeling forlagt fra Mölln til Itzehoe og den 1. april 1891 til den nybyggede bykaserne i Güstrow.

I 1893 blev der med indførelsen af den toårige værnepligt en udvidelse af hæren. Feld-Artillerie-Regiment Nr. 24 fik en IV. Afdeling, i første omgang med garnison i Altona, herefter i Bahrenfeld.

I oktober 1890 blev felt-artilleriet underlagt divisionerne. Hver division modtog en felt-artilleri brigade på hver to regimenter. Feld-Artillerie-Regiment Nr. 24 afgav til formeringen af 17. Feld-Artillerie-Brigade sin I. og IV. Afdeling. Afdelingerne blev samlet under navnet Grossherzoglich-Mecklenburgisches Feld-Artillerie-Regiment Nr. 60 med garnison i Schwerin. Den hidtidige III. Afdeling hed herfra (8) I./F.A.R. 24, mens 7., 8. og 9. Batterie blev 1., 2 og 3. Batterie.

Heller ikke vores Regiments historie glemmes forud for dens officielle formering i 1872. Feld-Artillerie-Regiment Nr. 24 har som sådan ingen krigshistorisk fortid.

Som dens stambatterier, hvoraf den i 1872 blev formeret, gælder 4., 3. og 3. F.A.R. 24. Det ældste batteri er 4. Batterie. Den blev opstillet i 1782 på ordre af Friedrich den Store i Silberberg, Schlesien som Garnison-Artillerie-Kompanie Nr. 12.

Grundlaget for 2. Batterie fandt sted den 15. april 1815 i Wesel under den oprindelige betegnelse 12-Pundig Batterie Nr. 12.

3. (G.M.) Batterie blev opstillet i 1860 på ordre fra Hans Kongelige Højhed Storhertugen af Mecklenburg-Strelitz. Det første mandskab til dette batteri – 8 underofficerer og 56 mand – blev stillet af infanteribataljonen i Neustelitz. Dette mandskab modtog deres artillerist uddannelse i Schwerin.

De tre stambatterier har i løbet af deres historie forud for Feld-Artillerie-Regiment 24 flere gange ændret betegnelse, garnison og taktisk tilhørsforhold.

I de krigeriske begivenheder, de siden grundlæggelsen af Preussen/Tyskland deltog i, har de en ærværdig andel. Ofte er de vendt hjem til deres garnisoner med friske laurbær. Altid opfyldte de deres opgaver under opofrende indsats af alle kræfter.

Ånden fra disse stambatterier har i rammerne af Holsteinischen Feld-Artillerie-Regiment Nr. 24 altid være plejet som en kostbar arv.

Med fuld fortrøstning kunne Regimentet ved Verdenskrigens udbrud imødesee sin første krigeriske anvendelse. I de lange fredsår havde den under dens professionelle fører gennemgået en uddannelse, der med gammel preussisk samvittighedsfuldhed og grundighed gav sikkerhed for, at regimentet i kamp ville stå sin prøve.

Efter det evigt indstillede ur gik de militæriske år afsted. I oktober ankom rekrutter, hvis uddannelse fyldte vintermånederne. Fejringen af Kejserens fødselsdag betød en (9) velkommen afveksling. Om morgenen var Regimentet til feltgudstjeneste. Så fulgte paraden på torvet under æres saluttens torden. Fra alle bygninger vejede faner i de gamle preussiske og Mecklenborgske farver. Hele Güstrow var på benene for at følge det militæriske

skuespil. Om aftenen fulgte så den officielle del af festlighederne i byens forskellige sale. Og igen deltog hele Günstrow, hovedsageligt den skønnere halvdel af dens beboere.

Da vores Regiment næsten udelukkende bestod af frivillige værnepligtige fra Mecklenburg, var forholdet mellem Regiment og Befolkning hjerteligt og godt, selvom det kunne komme til slagsmål mellem civilister og soldater om en skønhed af byen.

Efter rekrutuddannelsen fulgte uddannelsen ved batterierne. Og var også denne gennemført, gik turen til skydepladserne i Lockstedt eller Munster. Her blev det under skarpskydninger tydeligt, om batterierne havde udnyttet månederne i garnisonen eller ej. Mången en officer, underofficer og menig mand fik her den usmykkede sandhed at vide, og mången sved blev her spildt af medlemmer af vores Regiment.

Efter skydningerne gik det igen nogle uger tilbage i garnison og så kom øvelserne.

Det var en glæde for alle soldater, da det på den ene side var en velkommen afveksling for garnisons livets ensformighed, og på den anden side for de ældre årgange betød en snarlig hjemkomst til hjemmene.

På den måde gik det ene år efter det andet i hine lykkelige tider, hvor fred herskede i verden, og hvor vores stærke, velforberejede hær beskyttede hjemstavnen.

Arbejdet fortsatte uden pause. Alle tekniske opfindelser blev gjort tilgængelig for hæren. I 1906 modtog Regimentet de nye kanoner med beskyttelsesskjolde og rekylbremsere. Det følgende år blev den blå bemaling erstattet af den feltgrå, og for tilfælde af krig blev uniformer i de samme farver lagt parate på depoterne. Saksteleskop, teodolit og panorama sigteteleskop blev indført. Også feltartilleriet blev udrustet med **(10)** felttelefoner. Der blev arbejdet hårdt for at holde værnet skarpt.

Men dette var ikke kun hærens grundlag. Disciplinen var skarp og hård, og der blev ikke sparet på eder og overfusninger. Men stort blev også opnået for folkesundheden og folkeopdragelsen. Hvor stor var ikke forskellen i holdning og udseende på det menneske, der ankom som rekrut og hjemsendt efter to års fysisk uddannelse i den friske luft med kraftig mad og sund levevis; og to dyder blev indpodet i de unge, modtagelige mennesker under deres tjeneste korpsånd og den enkeltes underordning i forhold til almenheden.

På den måde havde også vores Regiment opfyldt dens dobbelte opgave under 42 års arbejde i fredstid.

Forfatterens forord

(12) Regimentshistorien i dens foreliggende form er ikke blevet det, jeg oprindeligt havde påtænkt. I den mangler en væsentlig del af den fremragende indsats af officerer, underofficerer og mandskab. De mangler, da de ikke er bragt til mit kendskab. Når derfor, under læsning af Regimentshistorien, sådanne sådanne overlevings værdige handlinger igen kommer i erindring, beder jeg om at blive underrettet, således at jeg ved en eventuel anden udgave kan tilføje disse.

På dette sted ønsker jeg ligeledes at udtrykke min højeste tak til de herrer, der har støttet mig under bearbejdelsen af materialet, nemlig de herrer Major v. Carlowitz, Hptm. Alex, Hptm. v. Stumpfeld, Hptm. Petersen, Oblt, Caesar, Oblt. v. Ditfurth, Lt. v. Dreyse, Lt. v. Syudow, Offz.Stellv. Mertens og Alex. Det samme gælder min bror, Dr. Pflieger, som med gennemlæsning af manuskriptet har påtaget sig et stort arbejde.

Forfatteren

Mobilisering

(13) Vores Regiment havde i juni 1914 med batteri mønstringen overstået den vanskeligste del af uddannelsen. Hvad der endnu manglede, skydning og øvelser, var jo kun sjov – det var jo, som fredstidssoldaten plejede at sige, praksis i modsætning til teori på kasernegården og øvelsespladsen. For den virkelige praksis, krigen ...? Den kom jo alligevel ikke. De sidste 10 år havde man hver sommer snakket om den – og den var aldrig kommet. Endnu tre måneder, så ville en årgang igen synge: »Reserve har hvil!«

På trods af det østrigske ultimatum, der naturligvis også hos os blev ivrigt diskuteret, rykkede Regimentet planmæssigt den 26. juli afsted til skarpskydning i Munsterlager. Den første skoleskydning fandt sted, og de af alle deltagende så ønskværdige skydelister blev »opbygget«. Den første kampskydning blev gennemført, og endnu engang samledes klokken 3 alle Regimentets ulykkelige skydeliste-førere for at begynde deres værk.

Og så dukkede pludseligt det rygte op – ingen vidste rigtig, hvorfra det kom – at Regimentet allerede samme dag ville blive transporteret tilbage til Günstrow.

Hvad betød det? Ville det virkelig blive alvor? Ville det alligevel blive krig? Ordonnanser hastede omkring, Regimentskommandør og adjutant hastede til kommandanturen, alle er ophidsede og og venter i urolig spænding. Og så kom virkelig ordren: »Alt pakkes ned – Regimentet transporteres til Garnison – om to timer afgang første transport!« Og virkelig stod to timer senere den første transport klar til afgang. Under disse timers kraftige aktiviteter fik ingen ro til nærmere eftertanke. Men da transporttogene herefter rullede mod garnisonen gennem den skønne sommernat, lød kun i hver eneste kupé og hver eneste hestevogn spørgsmålet: »Bliver der krig? Holder freden?« indtil trætheden kom og svaret på disse spørgsmål blev overladt til skæbnen. Da den nye dag vækkede de sovende, var der allerede nyt. Jernbanen syntes allerede at mobiliserer; ved alle broer (14) og installationer stod en jernbanefunktionær som vagt, ganske vist ikke i militær uniform, men bevæbnet med et gevær. Situationen syntes altså allerede mere alvorlig end det var nået igennem til øvelsesområdets isolation. Skulle man nu glæde sig over muligheden for krig, eller skulle man håbe på en opretholdelse af freden? Mange følelser stred imod hinanden. Bekvemmelighed, bekymringer for far og mor eller kone og barn, om forretningen, om høsten og usikkerheden om, hvordan det ville gå Tyskland sagde: fred er det bedste; vovemod, det unge blods eventyrlyst, følelsen af vores styrke og hvad vore fædre havde præsteret i 1870 talte imod: lad blot krigen komme! Sikkert var det imidlertid, at alle var glade for, at han ikke var den, der ville være udslagsgivende for om det ville blive krig eller fred.

I Günstrow var alt endnu stille og rolig, og lige så stille forløb de to næste dage. Da også den anden dag nærmede sig sin afslutning uden svært vejende begivenheder, kunne man allerede hører: »Na, om en uge vil vi formentlig igen være i Munster«

Men det skulle blive anderledes. Den 31. juli, en fredag, omkring kl. 18, blev det efter et trompetsignal overalt officielt meddelt, at Kejseren havde erklæret »Tilstand af truende krigsfare«. Der var ganske vist endnu ikke mobilisering og krig, men et bevis for, at den politiske situation yderligere var forværret, og at afgørelsen om krig eller fred balancerede på en knivsæg. Endnu var det gevaldige mobiliseringsapparat ikke sat i gang, men allerede måtte »Mobiliseringskalenderen« - denne præcise plan for forløbet af mobiliseringen – tages frem, da der på dens første side stod, hvad der ved indførelsen af »truende krigsfare« skulle sættes i værk.

Spændingen var steget til det yderste. På gaderne, i alle værtshuse, i alle familie snakkede man nu kun om det frygtelige, der truede hang over Europas sommerlige marker, og antallet af dem, der endnu troede på freden, blev time for time mindre. Endnu gik der næsten 24-timer i uudløst spænding.

Den 1. august spiste Regimentets officerer som sædvanlig kl. 6 i officersmessen. Og igen gik snakken hovedsageligt om spørgsmålet: »Krig? – Fred?«. Pludseligt blev Regimentsadjudanten kaldt (15) til telefonen. Da han kom tilbage, fik han til kommandøren, Oberst v. Lenski, der i disse kritiske dage spiste i messen, og meldte: »Hr. Oberst, Postmesteren har lige meddelt mig, at Hans Majestæt, Kejseren, var befale Mobilisering. Første Mobiliseringsdag den 2. august«.

En total stilhed fulgte. Alle følge, at skæbnestimes havde slået, vidst, at vi ville komme til at væge os mod en overvældende overmagt, mod en verden af fjender – at det drejede sig om Tysklands eksistens eller ej. Og som artilleriofficerer vidste vi måske bedre end så mange andre, hvor frygtelig striden ville blive, at døden ville have en rig høst og at smerte ville hjemssøge utallige familier. Og endnu en tanke trængte sig på: endnu var Tyskland aldrig blevet besejret, hvor den havde været enig. Var vi imidlertid stadig »et enigt folk af brødre uadskillelig i nød og fare?« Mere end en fjerdedel af det værnepligtige mandskab troede i ærlig idealisme på magten af arbejdernes internationale; troede, at de igennem denne ville gøre en krig umulig. Ville disse millioner nu stille sig udenfor?

Og hvordan ville det være bagefter? Ingen havde stillet sig udenfor! I hidtil uset enstemmighed stod hele det tyske folk op for at beskytte de hjemlige marker mod fjendens dristige angreb – uforglemmelig for alle, der gennemlevede denne tid. Dengang var tankerne endnu for alvorlige til at udløse en højlydt jubel. Men netop fordi alle var klar over den kommende svære tid, var viljen desto fastere til at indsætte sætte krop og sjæl så det tyske sværd sejrrikt igen kunne stikkes i skeden til velsignelse for vores folk. Da Regimentskommandøren i en kort tale gav udtryk for disse tanker, lod Kejserens »Hurra« som de udløsende skrig, som en hellig ed fra alles bryst.

Kort efter kom også den officielle mobiliseringsbefaling fra Generalkommandoen. Endnu samme aften blev der på depoterne gennemført et møde mellem adjudanten og Wachtmeisteren, hvor den kommende dags punkter i Mobiliseringskalenderen blev gennemgået. Så sank kasernen nogle få nat timer til ro.

Næste morgen, søndag den 2. august, begyndte iklædningen af mænd og heste og den krigsmæssige udrustning (16) af kanonerne. Desuden samledes kommandoer til de nyopstillede lette ammunitionskolonner og stabe, og de i krigstid som fører bestemte officerer overtog deres enheder. Stillingsbesættelsen i Regimentet var som følger:

- Regimentskommandør: Oberst v. Lenski
- Regimentsadjutant: Oberleutnant v. Stumfeld
- Kommandør for I. Afdeling: Major Sanner
- Adjutant: Leutnant v. Bruun
- 1. Batteri: Hauptmann Frhr. Senfft v. Pilfach
- 2. Batteri: Hauptmann Rudolff
- 3. Batteri: Hauptmann v. Hillier
- L.M.K. I: Hauptmann Pueschel
- Kommandør for II. Afdeling: Major v. Kranold
- Adjutant: Leutnant Pflieger
- 4. Batteri: Hauptmann Frhr. v. Reitzenstein
- 5. Batteri: Hauptmann Alex
- 6. Batteri: Hauptmann v. Carlowitz
- L.M.K. II: Oberleutnant Gluck.

Da Major v. Kranold var slået af sin hest, overtog Major Frhr. v. Putlitz foreløbig II. Afdeling.

Den første mobiliseringsdag gik forholdsvis rolig, da der endnu ikke var ankommet erstatnings transporter af personel og heste, og endnu ingen kommandoer var afgået til de placeringer, hvor grundstammen til reserveformationer skulle opstilles.

Desto større var uordenen de næste dage. Her ankom en transport med hundreder af reservister, der en transport med hundrede af heste, begge beregnet til at øge regimentets reducerede fredstidsstyrke til fuld krigsstyrke. De disponible hænder var ikke tilstrækkelige til at overkomme arbejdet. Reservister og landeværnfolk blev fordelt på afdelinger og herfra på batterierne. Her blev de supplement til en kanonbesætning eller ammunitionsvojn. Lægeundersøgelser fulgte, hvor der samtidig blev vaccineret; så til depoterne til iklædning. Så fik én sin hest tildelt, en anden gik tilbage til sin kanon, måtte modtage seletøj og udrustningsgenstande og tilpasse dem. Til fordeling af erstatningsheste rakkede for alvor hænderne ikke til. Her sprang de talrigt opdukkende kære gadedrenge op og gav en hånd til under formønstringen og sammensætningen af span. Der var mange sjove billeder som frække 1½ meter høje knægte forsøgte (17) at bringe et par høje øg til orden. Og selvom de plagede batterifører, Wachtmeister, depot- og udrustningsunderofficerer ofte ikke vidste, hvor de selv stod – alligevel blev arbejdet gjort. Alle var besjælet med én vilje: at blive rettidig færdig for at kunne sikre Tysklands grænser mod et fjendtligt angreb. En enstemmighed og en begejstring uden lige samlede det tyske folk. Et udtryk for denne ånd lå i Kejserens ord under åbningen af Rigsdagen: »Jeg genkender ikke længere noget parti. Jeg genkender kun tyskere.«

Mobiliseringen gik sin planmæssige gang. Som det af Generalstaben med stolthed kunne meldes, at der til den ikke var tilgået forespørgsler i anledning af mobiliseringen, var det i mindre omfang tilfældet ved Regimentet. Man var i den grad vænnet til en punktlig afvikling af mobiliseringen, at man allerede begyndte at bande over sløseri, da en hestetransport, der skulle tilbagelægge 30 kilometer over land, blev forsinket med en time.

Foruden så meget andet var der især to ting, der holdt folkene i spænding: jagten på spioner og jagten på det berømte russiske guld. Det blev nemlig meddelt, at man fra fransk side ville forsøge at bringe guld til Rusland med automobiler tværs gennem Tyskland. Resultatet blev, at der over hele Tyskland og naturligvis også i Güstrow, startede en vild jagt på automobiler. Alle byens udgange blev barrikaderet og besat med poster. Men blandt de mange hundreder af automobiler, der blev standset, var der desværre ingen, der bragte guld med sig. Det var i øvrigt i ingen avis at læse, at man andre steder havde haft større held med sig.

Ved middagstid på tredje mobiliseringsdag bevægede sig et mærkeligt optog fra banegården til kasernen: alle udlændinge, mænd, kvinder og børn, der var hentet ud af D-toget til Warnemünde. Som selskabet ankom til kasernegården ved II./24, havde folkene i begyndelsen stor angst for at omgående at blive massakreret, men beroligedes hurtigt, som godmodige soldaterhænder fremskaffede skamler og andet til livets ophold, navnlig noget at drikke. En almindelig tørst var forståelig, da det i august 1914 var sommerlig varmt, og den nøgne kasernes gård ved middagstid ikke ydede nogen form for skygge. Der blev i øvrigt heller ikke blandt disse folk fanget spioner, og de ikke militærduelige kunne snart igen fortsætte deres rejse.

(18) Inden aften på den fjerde mobiliseringsdag var den sidste transport af mandskab og heste ankommet. Batterierne kunne derfor på femte dagen gennemføre deres første forskydningsøvelse, hvilket gik forbavsende godt. II./24, der først om aftenen den 7. mobiliseringsdag blev indladet, havde dagen før endda kunnet gennemføre en afdelingsøvelse på Bockhorst, der næsten forøg bedre end når den aktive afdeling en gang om året gennemførte en tilsvarende øvelse. Det var tydeligt, at der mellem mandskabet ved batterierne var mange reserve- og landeværn folk. Sådan midt på livet, hvor seletøjet egentligt skulle markere taljen, kunne det ved et større antal fædrelandsforsvarere nu udvise »så'n ret gode buler«; men hjertet, der sad ovenfor disse trinde rundinger, var tapper og tro. Mangen en moders søn og eller værdig ægtemand, tilvænnet det bløde liv og ikke længere til soldater livets anstrengelser, måtte bide tænderne hårdt sammen for at finde sig til rette i den verden, der nu omgav ham. Men de gjorde det, og dem, der så vore batterier marcherer til banegården for at blive transporteret væk, blev klippefast overbevist om det, han måske uden nærmere tanke så ofte havde sunget:

*Lieb' Vaterland, magst ruhig sein,
Fest steht und treu die Wacht am Rhein!*

Om aftenen den 7. august, den 6. mobiliseringsdag, forlod regimentsstab og 1. Batterie garnisonen som den første transport. Resten af I. Afdeling fulgte i løbet af natten, II. Afdeling 24 timer senere. Alle transporter afgik i suset af den almindelige begejstring og overøset med blomster og gaver. Imidlertid kunne ret alvorlige tanker ikke skjules, og kørte med. Dem, der ikke selv kunne tage afsked med deres kære pårørende, kunne alligevel følge de andres afskedssmerte, og hos alle trængte spørgsmålet sig på: ville de igen vende hjem?

Og så fulgte hurtigt endnu et spørgsmål: »Hvorhen går det egentlig?« Og da ingen med sikkerhed kunne besvare spørgsmålet, gik det for den enkelte først rigtigt op, at de ikke længere var herrer over deres egen gøren og laden – at de nu tilhørte Tyskland, og blot var et meget lille hjul i den gevaldige maskine, der udgjordes af den tyske Hær. Man (19) lærte betydningen af det tyrkiske »Kismet«: hvad der er forudbestemt, vil ske, uden at du kan ændre det; og når man har bearbejdet dette, kommer også det gode humør tilbage. Fra mange kupéer lød det i den vidunderlige højsommer nat ikke om krig og nød, men om glæde og drømme:

Komme, was kommen mag,
Sonnenschein, Wetterschlag,
Heute ist heut!

Hurtig blev de trætte sangere lullet i søvn. Og selvom bænken ikke var så bekvemme som sengen derhjemme, så lod de foregående dages anstrengelser alle sove de retfærdiges søvn.

Fremrykning gennem Belgien

(20) Togrejsen blev ikke forlang for nogen. Militær-togene holdt ofte, og på alle stationer var venlige mennesker, der bød de gennemrejsende tropper på forfriskninger af enhver art. Der var, da forståeligt alt alkohol var forbudt, alle former for alkohol frie drikkevarer, chokolade, cigaretter og cigarer, og endnu ikke af mærket »Liebesgabenzigarren«, der i de sidste år derude, på grund af deres smag og lugt, var så »berygtede«. Og endeligt var der bjerge af smørrebrød. Tyskland havde måske kunne holde ud i endnu nogle måneder, hvis i disse augustdage der kun var blevet smurt en fjerdedel af dette smørrebrød.

Især i Hamborgs forstæder gjorde menneskerne næsten for meget af det gode, som en gås, der var gjort slagtemoden. Og de mange nettede piger blev næsten fornærmet, når man alvorligt erklærede dem, at nu kunne man ikke få én eneste bid mere ned, eller drikke en slurk mere. Derfor blev der desto mere omfattende afgivet løfter; på alle stationer lovede man ganske bestemt at ville skrive, og havde i Aachen på denne måde 100 adresser. Og hvem skrev i virkeligheden? Langt de fleste blev formentlig deres løfter utro under den uafbrudte hede under fremmarchen gennem Belgien.

Kort efter Bremen blev der for første gang uddelt varm forplejning. I mobiliseringsdagene var der her stampet en forplejningsstation op ad jorden – næsten en helt landsby med dens utal af barakker. I de største, der tjene som spisesale, serveredes der udmærket mad, der trods de forudgående præstationer, tjeneste dem til ære.

På en time var hele transporten bespist, og så gik det videre i retning af grænsen. Efterhånden skiftede området karakter. Hen mod aften kom man fra det landlige norden ind i den industrielle vestlige del af riget. Det var for de fleste et aldrig før set vidunderligt billede, hvor omridset af enorme højovne, kronet af lutrende flammer, hævede sig spøgelsesartig mod den mørke aftenhimmel; og jo mere vi nærmede os Rhinen, jo hyppigere kom togene forbi gevaldige industrianlæg, og jo tættere blev skoven af skorstene.

Under transporten blev det meddelt, at en Zeppelin havde spillet en stor rolle i indtagelse af Fæstningen Liège. Som resultat mente en eller anden hver femte minut at have opdaget lyset fra et luftskib. Standsede toget imidlertid, hed det hver gang, at den formodede Zeppelin ligeledes stod stille på himmelen. En særlig lysende stjerne på den sommerlige nattehimmel havde narret øjet.

I morgendæmringen fik det mod vest over Rhinen, vores tyske strøm. Og kraftigere end nogen sinde derhjemme lød det fra soldaternes struber: »Lieb Vaterland, magst ruhig sein, fest steht und treu die Wacht am Rhein!

Takket være den gnidningsløse mobilisering kunne den tyske hærs opmarch fuldføres tæt op ad grænsen uden nogen form for fjendtlig indblanding. Vores Regiment blev udlosset i Aachen; efter 36 times transport ankom den første del den 9. august frem hertil.

Byen Aachen havde i de første mobiliseringsdage levet i bange bekymring; kun få kilometer skilte den fra grænsen. Som imidlertid antallet af feltgrå, der passerede grænsen i retning af fjenden, voksede for hver dag der gik, forsvandt bekymringerne og forvandlede til en tak til vores folks sønner, der med deres liv spærrede vejen for modstanderen ind i tysk land. I. Afdeling, der i Aachen havde en hviledag, blev modtaget med taknemmelighed, og kunne tilbringe en munter dag med venlige kvarterværter. Dårligere havde II. Afdeling det, der først begyndte at ankomme sidst på eftermiddagen den 10. august og den sidste del – den lette ammunitionskolonne – endda først natten til den 12., og derfor slet ikke fik noget af den venlige by at se.

Som befalede begyndte Regimentet den 11. august kl. 0700 fremrykningen i rammerne af 18. Infanterie-Division. ¹⁾ Dette betød for Regimentet en vækning kort efter midnat. Den netop ankomne I.M.K. II gik derfor overhovedet ikke i kvarter, hvorfor den første dag af fremrykningen for medlemmer af kolonnen ikke netop står som en af de bedste erindringer.

Fremrykningen gik over Deutsch-Moresnet – Battice – Hervé i retning af Liège. Allerede i Aachen havde vi hørt, at Franktireurs (22) fra 1870 var genopstået i den belgiske civilbefolkning. Nyheden om frygtelig maltrakterede tyske patruljer gik fra mund til mund, og i skarpe befalinger blev det forbudt, at sende enkeltpersoner ud fra enhederne.

Allerede lige bag den belgiske grænse så vi de første spor efter krigen. Vi marcherede langs en fejlfri vedligeholdt chaussee, omkranset af høje gamle popler. Fra grænsen var træerne fældede, og for hver hundred meter gik en frisk tilkastet grav på tværs af vejen. For at sinke vores fremrykning havde den belgiske civilbefolkning i de første mobiliseringsdage opgravet vejene og fældet træerne. I en klog forudseenhed af en sådan mulighed, havde vores generalstab allerede i mobiliseringsplanerne beordret stærke pionerstyrker til grænsen, der da også

¹⁾ Midlertidig underlæggelse. o. a.

hurtigt havde fjernet disse barnlige vejhindringer. Mens hovedvejen af dette kun havde mistet en del af dens skønhed i fredstid, viste de første nedbrændte gårde allerede tydeligere krigens gru. De pågældende var sat i brand da fanatiske bønder herfra havde beskydt vore soldater – ruinerne skulle være en advarsel til den belgiske civilbefolkning mod yderligere fra baghold at kæmpe mod vore tropper.

Omkring middagstid kom marchkolonnen i stegende hede gennem de rygende ruiner af Hervé og Battice. Hvis synet af ruinerne af enkelte gårde virkede nedtrykkende, var det dog langt værre at se de forkullede rester af en hel landsby. Begge steder var fuldstændig nedbrændt som følge af indbyggernes deltagelse i kampene - selvfølgelig med fuld ret. Enhver kommandør må i første linje tænke på sine troppers ve og sikkerhed, og når en civilbefolkning på snigende måde deltager i kampen mod en bevæbnet magt, må der statueres et sådant eksempel, at lysten til yderligere snig angreb forsvinder. Men man var dog bag soldaten stadig et menneske, og vidste præcist at der her få dage forud i de blomstrende landsbyer havde levet hundrede af kvinder og børn, der nu uskyldig stod uden hus og hjem, uden alt, hvad de ejede. De allerede på kort tid formerede flokke af vilde hunde og katte bidrog ikke netop til at fjerne det uhyggelige billede af stederne.

I Hervé var der et længere hvil, afbrudt af ordren til at få i stilling. Enkelte af Lièges forter holdt stadig (23) ud, og deres modstand måtte så hurtigt som muligt brydes.

Vores regiment blev indsat mod Fort Evigné; I. Afdeling gik i stilling nord for Blegny, II. Afdeling sydøst for Bolland. Det var imidlertid ikke så ligetil. Den franske fæstningsbygmester, fra hvem tegningerne til forsvarsanlæggene stammede, havde kendt sit håndværk. Alle veje frem til vore stillinger kunne observeres fra fortet, og kunne derfor ikke anvendes hvis ikke menneskeliv unødigt skulle sættes på spil. II. Afdeling måtte derfor ned ad en bakke, der var så stejl, som vi først i Italien igen skulle møde.

Til alt held overvejede fortets kommandant situationen, da han gennem en parlamentær blev tilbudt overgivelse. Til hans beslutning har formentlig væsentligt bidraget en medfølgende fange, der havde set de mange tyske tropper. Omkring kl. 16 hejste fortet den hvide fane, netop som vores første kanoner var klar til indskydning. Glædeligt blev herigennem de bageste batterier sparet for de førstes ruche tur ned ad bakken.

For den 11. august syntes derfor vores dagsværk at være gjort. Som Regimentet gik i bivak ved Bolland ankom imidlertid den uventede befaling til, samme aften at få i stilling mod Fort Pontisse. Denne gang havde I. Afdeling uheld. Den var den forreste i Regimentet, og var allerede gået i stilling, da der kom ordre til at overgå i hvil. Da mørket satte et stop for yderligere handling, gik de i bivak i deres stilling. II. Afdeling gik det bedre. De fik tildelt indkvartering i landsbyen Barchon, hvilket i væsentlig grad lettede forplejningen af batterierne.

Da Regimentet næste morgen kl. 7 endnu ikke havde modtaget ordre til forskydning, begyndte alle former for rygter at svirre. En dag under manøvre var aldrig begyndt efter kl. 5. Og nu var der krig; det var kl. 7 om formiddagen, og man lå stadig i bivak? Var krig da lettere end en øvelse?

Først kl. 0930 kom befaling til afgang med meddelelsen om, at vores Regiment skulle returnere til sin 17. Infanterie-Division. Sammen med II./I.R. 76 marcherede vi til en bivak ved Berneau, hvor hele divisionen var samlet.

(24) Landsbyen Berneau så frygtelig ud. I den forgangne nat havde der været skyderier mellem belgiske friskytter og vores 34. Brigade, hvorunder det blev konstateret, at også indbyggere fra husene havde skudt mod tropperne. Helt selvfølgelig var vore soldater trængt ind i husene og havde, hvor de skyldige eller mistænkte blev antruffet, gjort kort proces. Beklageligt var også kvinder og børn omkommet under skyderiet, som imidlertid i mørket og under de forbitrede kampe, ikke kunne forundre. Hvordan husene så ud indvendig efter disse kampe, var ikke svært at forestille sig. Landsbyen var ikke nedbrændt. Men med de omkringliggende døde, de ødelagte huse og de omkringløbende herreløse køer, hunde, høns og svin, virkede den endnu mere uhyggelig ind de afbrændte landsbyer Hervé og Battice.

Det er vel forståeligt, at hollændere eller amerikanere, og frem for alt belgierne selv, forfærdedes over sådanne landsbyer. Men alligevel må alle, der ville dømmes om disse ting, hele tiden huske, at de tyske soldater selv var i livsfare, og at der i kampens hede sker meget, der under roligere omstændigheder ikke ville ske. Spurgte man en tilfældig frontsoldat fra de fjendtlige magter på ære og samvittighed, om de under tilsvarende omstændigheder ikke ville reagere på samme måde, måtte de bekræfte, hvis de var ærlige. Og alle, der deltog i krigen, oplevede tusinder af eksempler på, hvordan vore soldater på næsten rørende måde var forsørget over de fjendtlige indbyggere. At brutalitet forekom, må indrømmes. Det er beklageligt, men har en naturlig forklaring: i enhver nation og i enhver millionhær findes der moralsk mindreværdige kreaturer.

I denne bivak, hvor hele 17. I.D. var samlet, afholdt feltpræst Busch den første feltgudstjeneste. Den første – der havde i den korte mobiliseringstid i garnisonen ikke være tid hertil. Det var en rigtig soldater prædiken: ligetil, kraftig og gribende. Mange, der i lykkeligere fredstid ikke havde bekymret sig synderlig om guds ord, stod nu berørt med tårer i øjnene.

Divisionen havde befalet, at alle enheder skulle være marchklare kl. 0500 hvis ikke anden ordre tilgik. Derfor stod vores Regiment den 13. august morgen kl. 5 marchparat. Men så kom ordre til roligt igen at spænde fra. Vi blev om formiddagen i vores bivouak og lod os behageligt varme af solen. I den klare lille flod, der løb umiddelbart forbi bivouakken, blev støvet fra de sidste dage omhyggeligt vasket af. Og hvor mange feltpostkort og breve blev der ikke i denne tid skrevet og sendt hjem til de kære!

Landsbyen Berneau lå umiddelbart op til den hollandske grænse; flere gange kom det til mindre uenigheder med de hollandske grænsevagter når vore folk under høstning af foder til hestene trængte ind i havremarker, de anså for belgiske, men som toldvagterne erklærede hollandske.

Først om eftermiddagen gik det videre. Vore flyvere havde fastslået, at belgisk infanteri havde gravet sig ned langs vestfronten af Liège. For at afskære disse, marcherede 17. I.D. umiddelbart langs den hollandske grænse til Lixhé på Maas, hvor vore pionerer havde slået en bro. Uden at blive forstyrret af fjenden blev floden krydset, og om aftenen denne 13. august gik I. Afdeling i landsbykvarter i Mall og Sluse [Sluizen]¹⁾, II. Afdeling og Regimentsstab i Boirs. Det var som om, befolkningens tankegang fuldstændig ændrede sig med passagen af Maas. Denne del af Belgien bebos hovedsageligt af flamlænder, altså germanere. Befolkningen var intetsteds flygtet, overalt stillede de frivilligt spande med vand langs marchvejene, for også denne dag var heden kraftig, og den kraftige ophvirvlede støv bidrog til at tørre halsene ud. Kun stor angst havde de gode folk for den tyske soldat. Men som de først mærkede, at »barbarerne« ikke krummede et hår på fredelige borgere, blev de meget hurtigt tillidsfulde og bragte frivilligt at spise og drikke.

Ved afmarchen næste morgen blev vi for første gang bedt om de senere så berømte sedler: »Gute Leute, bitte schonen« [”Gode mennesker, skån dem venligst”]. I hvert kvarter, hvor vi efterfølgende blev indkvarteret, bad indbyggerne om en sådan bekræftelse, og disse sedler blev opbevaret mere omhyggelig end de hellige relikvier i sorgløs fredstid. Endnu et godt tegn for den tyske hær; det er bevist, at sådanne sedler blev respekteret, og at den tyske soldat ikke planløst plyndrede, røvede og myrdede, som de fjendtlige aviser foregøglede deres læsere.

(26) Denne 14. august blev marchen fortsat og flankbevægelsen afsluttet. Vi befandt os vest for Liège og havde front mod øst. I. Afdeling fik ved middagstid i bivouak ved Freloux med 33. Infanterie-Brigade som divisionsreserve. 34. Brigade med II. Afdeling blev indsat for at forhindre fjenden i at falde tilbage. 4. og 5. Batteri gik i stilling ved Otheé og 6. Batterie ved la Vallée. Også den 15. forblev Regimentet roligt i sine stillinger, uden at belgierne lod sig se. Den forbløffende ro blev ivrigt udnyttet til at bringe alle sager i orden.

Denne dag overgav det sidste fort sig ved Liège efter at Fort Loncin var sprængt i luften. En 42-cm granat fra »Dicke Berta« var slået igennem det bombesikre betontag over krudtmagasinet og fået dette til at eksplodere. Da ruinerne af Loncin af parlamentærer blev forevist de endnu kæmpende forter, opgav de yderligere modstand som nytteløs.

Dermed var vejen til hjertet af Belgien åben. Den 16. august begyndte den tyske hærs fremrykning. IX. A.K. under General der Infanterie v. Quast og dermed 17. I.D. overgik til 1. Armee, der stod under kommando af General der Infanterie v. Kluck. Da vores armekorps allerede var det mest vestlige, blev vi også denne dag i vore stillinger for at lade det andet korps tid til at afgå. Da vi desuden var venstre fløjkorps i 1. Armee, hvorom det nødvendige sving måtte ske, var også marchen den 17. august kort. Vi var ikke vrede over dette, da vi på denne måde allerede ved middagstid kunne gå i kvarter – I. Afdeling i Heers, II. Afdeling i Horpmael [Horpmaal].

Mens forplejningen de første dage havde været ret knap, var de efter passage af Maas både god og rigelig. Ikke fordi noget som helst blev leveret gennem proviantkamrene. Da der stadig rullede nye transportere af mennesker og heste i retning af fronten, kunne forplejningskolonner i første omgang ikke sendes frem. Imidlertid gik vores fremrykning gennem en af de rigeste og mest frugtbare egne af Europa. Høsten var for den største del allerede i lader, eller stod som skok på markerne. De saftige græsmarker gav uendelig rige kvægbestande, og da også kartoflerne var klare, manglende denne for mecklenborgere mest vigtige næringsmiddel ikke. Vi levede næsten bedre end derhjemme. (27) For da forskellige maveunders spøgede, kunne man rekvirere den rigelige forhånden værende rødvin. Det varede imidlertid ikke længe før alle havde »maveonde« og drak rødvin – og den megen god rødvin, vi på denne måde fik at drikke, havde vi derhjemme formodentlig ikke råd til. Selvom vi hentede alle disse herligheder af landet, var forholdet til indbyggerne generelt godt, da alt ordensmæssigt blev rekvireret mod tilgodebeviser og unødvendig hårdhed blev undgået.

Endnu en ting bidrog væsentligt til det gode forhold til befolkningen. Vi var nu i den rent flamske del af Belgien. Når de lærde blandt os ved hjælp af deres få stumper skolefransk at føre deres ønsker forståelige, fulgte

¹⁾ Belgien er i dag tosproget. Alle byer i den flamske del af landet har i dag flamske navne. Da den tyske tekst udelukkende anvender de oprindelige franske bynavne, er de nutidige angivet i [] for de tilfælde, hvor bynavnet er ændret helt eller delvis.

ofte blot et beklageligt skuldertræk, som betød noget i retning af »detforståregikke«. Men når så en kyndig meklenborgsk ungersvend begyndte på meklenborg-plat, og tog arme og ben i anvendelse, gik der et forstående grin op på ansigtet, og på kort tid var det ønskede fremskaffet.

Den 18. august – årsdagen for Gravelotte og St. Privat – blev den første kampdag for 1. Armee. Bag Gette i en linje fra Diest til Tirlmont [Tienen] havde den belgiske hær gravet sig ned for at yde modstand for at kunne forsvarer landets hovedstad – Bryssel – mod det tyske angreb. Det lykkedes imidlertid uden større ofre at bryde modstanden. Vores Regiment blev overhovedet ikke involveret. Den var underlagt 34. Brigade, der havde ansvaret for dækning af 1. Armee's venstre flanke. Der var meldinger om en fransk kavaleri-division under fremrykning – men den kom ikke. Efter hele dagen at stået uvirksom på landevejen, gik Regimentet sidst på aftenen i bykvarter i Neerwinden.

Den 19. august fortsatte fremrykningen. Belgierne havde opgivet deres hovedstad uden at lade det komme til en afgørende kamp. Den belgiske felthær trak sig tilbage under dækning af kanonerne i Antwerpen. Vores Division marcherede under eftersættelsen over gårdsdagens slagmark. Endnu engang havde dele af civilbefolkningen deltaget i kampene. 40 personer, hvis hvem, der blev fundet våben, herunder en katolsk præst, måtte skydes standretslig.

Om aftenen kom Regimentet i landsbykvarter: I. Afdeling i Overhem [Opvelp?], II. Afdeling i Willebringen.

(28) Der var dengang ikke kun en enkelt, men flere blandt os, som blev alvorlig bekymret da slaget om Gette sluttede uden at Regimentet var kommet til indsættelse. Kunne det virkelig være en mulighed, at krigen sluttede før vi kunne deltage i et slag? Nu skulle denne bekymring allerede i den kommende uge vise sig unødigt.

Slaget ved Gette havde åbnet vejen til Frankrig for 1. Armee. I ilmarch stormede den nu mod syd. Dette gjorde uhørte marchpræstationer nødvendig for enhederne på højre fløj mens det foreløbig gik lettere for vores korps. Vi stod jo på den indre fløj af hæren, og måtte derfor give den yderste fløj tid til at gennemfører dens svingning fra vest mod syd. Som resultat kom det også under marchen den 20. august til længere pauser hos os. Under et sådant hvil i nærheden af Huldenberg blev der pludseligt skudt i landsbyen, og som det snart viste sig, var der tale om civile belgiske skytter. Det lykkedes at såre og fange en gerningsmand under flugt. Han fik sin fortjente skæbne. Huset, hvorfra der blev skudt, gik som afskrækkende eksempel, op i flammer.

Om aftenen gik I. Afdeling i bivuaik ved Overysche [Overijse], II. Afdeling ved Calheide [?]. Ved begge disse landsbyer var der mange store drivhuse, hvori der hovedsageligt dyrkedes vidunderlige vindruer, bestemt for feinschmeckere i Bryssel. Ejerne af disse drivhuse, som var meget bekymrede over deres mange vinduesglas, tilbød gratis vindruer til alle soldater, mod at de derfor ikke ødelagde hans væksthuse. Fra deres aviser vidste de jo, at vi barbarer af ren ødelæggelsestrang smadrede alt og alting. Vi forklarede de gode folk, at vi også uden gaver plejede at opførte os anstændig. Alligevel modtog vi med glæde vindruerne.

Også den 21. august medførte kun en kort march. Om aftenen denne dag befandt I. Afdeling sig i Estrees, mens II. Afdeling fik i kvarter i Chemois. Disse marchdage fik uden nævneværdige episoder. Man marcherede, gik i bivuaik og havde ikke problemer med at finde mad, men at finde tid til at indtage den. På dette tidspunkt disponerede artilleri enheder ikke over egne feltkøkkener og derfor kunne der sjældent forplejes med varm mad under march. Først om aftenen i bivuaik var dette mulig.

Fra nu af blev marchafstandene længere efter at korpsets på højre fløj havde afsluttet deres sving. Den 22. august brød vi op kl. 10. Marchen gik over slagmarken ved Waterloo. Her havde tyske og engelske enheder kæmpet skulder ved skulder i 1815 for endegyldigt at bryde Napoleons dominans over Europa. Og i dag? ... Omkring kl. 12 var der et længere hvil, der strakte sig ind til sidst på formiddagen. Tropperne bandede naturligvis meget, da ingen vidste hvorfor vi – tilsyneladende til ingen nytte – så længe måtte stå stille på landevejen. I virkeligheden var Armeen under klargøring til angreb. Der var tilgået meldinger om, at modstanderen – rygterne ville vide, at det var englændere – kun var en dagsmarch væk. Derfor blev korpset foldet ud således, at de enkelte brigader marcherede parallelt med hinanden og ikke som hidtil, bag hinanden. 33. Brigade, hvortil vi var underlagt, marcherede i spidsen og måtte derfor vente til 34. Brigade var nået på linje. Sidst på eftermiddagen begyndte så en længere march. Da nu så mange kolonner parallelt marcherede mod syd, var antallet af veje ikke længere tilstrækkelig, og vores brigade havde det uheld at den over 5 kilometer som marchrute fik anvist en smal trækvej langs en kanal. Da vores Regiment skulle passere denne del af akse var det allerede buldrende mørkt. Til venstre for vejen blinkede vandspejlet i kanalen, der lå mindre end en halv meter lavere end vejen. Til højre var der ingen vand, men marken lå endnu lavere end vandspejlet, så højdeforskellen mellem mark og vej var mere end én meter – den smalle trækvej gik som en dæmning mellem vand og mark. Det var i det tætte mørke en ubehagelig march. Af gode grunde skulle ingen af kanonerne gerne ende i vandet. Derfor holdt mange af stangrytterne hellere tættere på marken. Og det, der måtte ske, skete – pludseligt lå en kanon på ryggen på marken. Naturligvis opstod almindelig forvirring, og først efter betydelige anstrengelser lykkedes det at bringe kanonen

tilbage på hjulene og op på vejen. På grund af uheldet var marchkolonnen gået fra hinanden, og den nødvendige forbindelse nødtørftig opretholdes ved hjælp af ryttere. Efter at marchvejen havde forladt kanalen, gik den efter et sving stejlt (30) op ad bakke og fortsatte derefter i en snoet vej. Alle kanoner, der lykkeligt nåede dette punkt, jagede i skarpt trav efter kolonnen for igen at få kontakt. Det er et virkeligt mirakel, at der under denne jagt ikke skete uheld. Det er sikkert, at alle der deltog, ikke vil glemme denne aften. Først efter midnat nåede det sidste batteri frem til bivuak pladsen, for I. Afdeling ved Ecaussines d'Enghien, for II. Afdeling ved Henripont.

Slaget ved Mons

Vi blev nu efterhånden vant til kvaler over nattesøvnen. Derfor undrede det egentligt ingen mere, at vi den 23. august kl. 7 allerede måtte være marchparate. I de sidste dage var der allerede gået rygter om, at der skulle stå englændere foran vores front, men endnu var ingen i virkeligheden blevet set. Kort efter at den forstærkede 33. Brigade var begyndt dens fremrykning, kom imidlertid en patrulje fra 16. Dragoner, vores divisions-kavaleri tilbage efter at have haft et sammenstød med engelsk kavaleri. Tommy var altså virkelig her! Og ikke langt væk – det kunne med sikkerhed forventes, at vi endnu allerede i dag ville krydse klinger med ham.

I første omgang udviklede situationen sig fuldstændig om under øvelse. Vi var nået tæt på den belgiske sydgrænse. 25 kilometer til venstre for os lå allerede den franske fæstning Maubeuge. På tværs af vores marchakse, der gik omkring 6 kilometer øst om den belgiske by Mons, lå Kanal du Centre. Der hvor akse passerede kanalen lå landsbyen Havré, og langs kanalen var de første engelske posterings fastslået. Da den fjendtlige styrke ikke var kendt, blev de nødvendige forholdsregler truffet for at undgå, at vores infanteri ville støde på en overlegen fjende uden den nødvendige artilleristøtte. (Det militære fagudtryk for denne situation var: »at slå paraplyen ud«) Disse forholdsregler bestod af, at en eller flere artilleriafdelinger gik i lurestilling. Denne gang var det vores II. Afdelings tur. Og fra disse stillinger blev vores Regiments første skarpe skud afgivet. I den vestlige del af Havré blev der konstateret mindre styrker af engelske tropper, mod hvilke 6./24 afgav de første skarpe skud. Englænderne forsvandt meget hurtigt, og batteriet indstillede skydningen af mangel på mål (31), efter at også 4./24 var kommet til skud. For at spare infanteriet for de ofte blodige kampe om huse, blev overgangsstedet herefter lagt under ild. Infanteriet var dog hurtigt over kanalen over en bred front uden at blot et enkelt sted at møde væsentlig modstand. Som batterierne nu hurtigt blev sendt efter, var det første, vi så i Havré, et stort indskudshul i en husmur. Dette nedslag lå imidlertid et betragteligt antal hundrede meter foran målet, brostedet. Man mærkede, at det ikke længere var tale om det hjemlige skydeterræn, hvor afstande til de forskellige mål i det mindste tilnærmelsesvis var kendte.

I landsbyen blev Regimentet holdt tilbage mens infanteriet igen opnåede det nødvendige forspring. Desuden måtte vi vente på vores højre nabo, 18. I.D., der havde haft det væsentligt vanskeligere. Vores 17. Division var i disse dage venstre fløjdivision i 1. Armee. til venstre for os kæmpede kun 34. Infanterie-Brigade.

Indbyggerne i Havré opførte sig ret venlige overfor os, efter at de først havde besluttet sig til at forlade de beskyttende kældre. En stor del af denne venlighed gik imidlertid formentlig på kontoen over angst for »barbarerne«. Da det var middagstid, og der ikke kunne blive tale om lave mad, købte alle, hvad der var til at få af madvarer. Heller ikke drikkevarer blev glemt, for dagen var gloende hed. Under dette stop blev de første fangne englændere indbragt. Enten var disse karle torskedumme eller gode soldater, for meget fik vi ikke at vide af dem.

Stemningen var generelt meget fornøjet, for indtil nu var denne første »kampdag« jo gået ret muntert. Den behagelige middagspause fik imidlertid en pludselig ende. En større fjendtlig stab var nemlig dukket op på bakkerne sydvest for Villers-St.Ghislain, og bag bakken var en større fjendtlig kavaleristyrke samlet. 6. Bateria, der var forrest, blev hurtigt sat i stilling i sydkanten af en lille skov. Forsigtigt indskød batterichefen, Hauptmann v. Carlowitz, sig ikke mod selve staben, men mod et punkt i nærheden. Efter at afstanden hermed var fastslået, iværksatte han et ildoverfald mod staben, og forlængede herefter til gruppen bag bakken. Og det hele lykkedes. Sideretter, Uffz. Gütschow og mandskabet (32) havde gjort sit arbejdet så godt, at allerede de første skud lå i målet. Også lagene bag bakken må have nået deres mål, for da røgen havde lagt sig, så man en masse rytterløse heste løbe derfra. Da der ikke længere var erkendte mål, blev skydningen indstillet.

Allerede her ved Mons havde man egentlig ikke et øjeblik følelsen af at skyde mod mennesker. Der var hele tiden kun tale om »mål«, uanset om det i dag handlede om englændere og i morgen om franskmænd. Kom man på den anden side under fremrykningen forbi en såret fjende, kom medlidenhed øjeblikkelig til udtryk, og den hjælpeløse modstander blev hjulpet lige så godt som den hjælpeløse kammerat.

I mellemtiden var også andre batterier fra Regimentet gået i stilling. Da 6./24 stod i I. Afdelings område, blev den underlagt denne. Derfor kom 1./24 under kommando af II. Afdeling. Infanteriet var i mellemtiden fortsat fremad, mens der intet var at høre eller se af fjenden. Som den forreste skyttelinje omtrent var nået landevejen Mons – St.Symphorien, fik vore batterier ordre til at skifte stilling. Det syntes næsten, som havde Tommy valgt den bedre del af tapperhed og var stukket af. Påsprodsning blev fremskyndet og i trav tik batterierne frem.

Området mellem den nævnte vej og kanalen er svagt kuperet og dækket af små skovstykker. Kun en fosfatfabrik, der lå på højre begrænsning af vores ansvarsområde, mindede om, at dette ikke var området mellem Günstrow og Schwerin. Først syd for landevejen kom en udpræget højderyg, hvorfra en bakke stejlt hævede sig sydvest for St. Symphorien, dækket af Bois de la Haub.

I. Afdeling skulle ved landevejen, II. Afdeling ved St.Symphorien og fosfat-fabrikken få i stilling med front mod syd, henholdsvis vest. Det hed sig, at der ikke var nogen fare, da der foran os kun var en engelsk kavaleribrigade. 4. Bateria kom som det forreste batteri uden problemer i stilling i en frugtplantage ved St. Symphorien. 5. og 1. fulgte ad en markvej, der førte tæt forbi fabrikken. I. Afdeling havde ingen veje til disposition, men måtte fra sydkanten af Havré køre gennem terræn mod en vindmølle ved landevejen.

Spidsen af I. Afdeling var netop nået landevejen og 5. Bateria fået i stilling nogle få hundrede meter syd for fosfat-fabrikken – så startede glimt efter glimt fra Bois la (33) Haub, og en haglbyge af shrapnels faldt over vore batterier. Ved II. Afdeling gik det god, selvom shrapnel kuglerne landede ubehageligt tæt på. Fører for 5. Bateria, Hptm. Alex, kunne hurtigt fastslå fjendens position og åbnede ild mod det fjendtlige batteri. Dette havde været så uforsigtigt, at det på Bois de Haub kun var sløret mod observation. Nu hjalp hækkene kun i ringe grad mod vore granater. Efter nogle få lag indstillede det skydningen. Også 1. Bateria deltog i det videre forløb af bekæmpelsen.

Væsentlig værre var det imidlertid gået I. Afdeling. Her havde de fjendtlige shrapnel ligget i batterierne, og havde ved 3. og 6. Bateria kostet betydelige tab blandt mandskab og heste. Men også her lykkedes det hurtigt at bringe modstanderen til tavshed. 2. Bateria, der var nået frem uden tab, gik øjeblikkeligt i stilling, hvorefter Hptm. Rudloff tog sig af det andet fjendtlige batteri, der ligeledes stod i Bois de la Haub. Og ligeledes med afgørende succes. Ganske vist forsøgte de engelske artillerister på forskellig måde at ramme os, men hver gang var nogle få lag tilstrækkelig til at få dem til at afholde sig fra forsøget.

Havde det ikke være for tabene, kunne man have troet, at man befandt sig under en batteri mønstring på Bockhorst. Seletøjet blev taget af de døde og sårede heste, repareret i fornødent omfang, som det under uddannelsen var blevet indøvet, suppleret med, hvad der fandtes færdig på kanon- og ammunitionsvogne, hvorefter man med 2 eller 4 span heste gik i stilling.

Også kolonnens ammunitionsvogne under Hptm. Puschel opførte sig næsten forbilledlig. Batterier skulle have ammunition, og på trods af den fjendtlige ild kørte vogne frem i rolig, langsom galop, og derefter lige så roligt tilbage igen. Mange vogne blev liggende, men alligevel kom de næste køretøjer lige så selvfølgelig og roligt frem til de beskyttede batterier, som var det på en øvelsesplads.

Infanteriet havde i mellemtiden lagt landevejen, hvor I/24 var i stilling, langt bag sig, og var stødt på fjendtligt infanteri – og dette var ikke så let at nedkæmpe som de to engelske batterier. Fra Mons gik en bred landevej mod Maubeuge, hvis grøfter gav de fjendtlige skytter en fortræffelig dækning. At de var placeret her blev først konstateret under vores infanteris angreb. Og igen havde I/24 uheld. Der var intet at se (34) fra dens stillinger. Men Tommys langtrækkende skud ramte batteristillingerne. Ganske vist beskyttede skjoldet imod dem, men hver gang en forlod deres beskyttelse, peb kuglerne ubehageligt tæt på, og flere faldt som offer for disse tilfældige skud. Hele eftermiddagen forblev I/24's stillinger et ret ubehageligt opholdssted.

Det viste sig hurtigt, at infanteriet ikke selv var i stand til at blive herrer over situationen, og anmodede om hjælp fra deres søstervåben. Hptm. v. Carlowitz havde allerede forud anmodet om tilladelse til stillingsskifte, da han i sin nuværende position ikke længere kunne virke effektiv. Nu fik 6./24 sidst på eftermiddagen til opgave at lave stillingsskifte frem til støtte for infanteriets angreb. Som det så ofte i fredstid var blevet indøvet! Hvor tit havde der under gennemgang af en sådan øvelse heddet sig, at der ved den valgte fremgangsmåde, hvis det var alvor, formodentlig ingen kanon ville nå den nye stilling, da alt mandskab og heste forinden ville være faldet! Hptm. v. Carlowitz lod derfor først batteriet køre frem efter en omhyggelig rekognoscering af den nye stilling. Men, hvor der ingen dækning er, kan selv den mest omhyggelige opklaring intet stille op. Det måtte altså forsøges om muligt at undgå tab gennem hurtighed og overraskelse. Batteriet gik i stilling i galop mens infanteriet forsøgte at påkalde sig fjendens opmærksomhed gennem en heftig beskydning. Det lykkedes også virkeligt at komme i stilling uden større tab. Prodser blev hurtigt tømte og hestene forsvandt. Hvad der tusinder af gange var blevet indpodet i fredstid med ordene »i dækning!«, og alligevel aldrig var blevet fulgt, var her, hvor kuglerne fløj om ørene, ikke nødvendigt for nogen at sige – alle gjorde det helt automatisk.

Imidlertid kunne ikke alle blive bag de beskyttende skjolde, og allerede under etablering af et observationsstade opstod der tab. Modstanderen havde hurtigt erkendt, at en ubehagelig ny fjende var rykket ind på livet af dem, og forsøgte på alle måder at forhindre, at batteriet kom til skydning. En voldsom infanteriild lå over stillingen, og selvom alle så godt det lod sig gøre, forsøgte at komme i dækning, voksede tabene alligevel skræmmende hurtigt. Efter kort tid blev Hptm. v. Carlowitz hårdt såret efter at han havde indskudt batteriet mod de engelske skytter langs Maubeuge vejen, og havde givet dem en ilde medfart. Efter ham overtog Oblt. Toedelmann batteriet. Men ikke ret længe. Gennem en fjendtlig kugle fandt (35) Regimentets første officer helledøden. På trods heraf fortsatte batteriet sin ild. En tid observerede den 1-års Unteroffizier Hoffer, der med sin fornuft og rolighed i sær udmærkede sig, mens Hptm. v. Carlowitz kunne give ordrene. Det blev imidlertid klart, at 6. Bateria ikke

alene kunne blive herrer over situationen. Det var ganske vist lykkedes vores infanteri med støtten fra artilleriet at opnå en gunstigere stilling, men en virkelig ildoverlegenhed, som forudsætning for et succesfuldt stormangreb, kunne det imidlertid ikke opnå. Regimentskommandøren besluttede derfor at bringe endnu et batteri frem for at støtte det trængte infanteri. Hertil blev 1./24 udvalgt. Imidlertid forsinkedes stillingsskiftet så meget, at det ikke mere kom til virksom indsættelse, da den begyndende mørke satte et stop for yderligere kampe.

På denne dag var det gået bedst for 4./24 og en deling fra 2./724. Sidstnævnte havde under kommando af Oblt. Diestel været tildelt forspidsen, var gået over kanalen sammen med denne, og havde under den videre kamp været underlagt I.R. 76. Den havde kunne virke godt uden selv at komme under fjendtlig beskydning. Omkring samtidig med, at resten af Regimentet kom under fjendtlig shrapnel beskydning, havde Deling Diestel på omkring 1500 meters afstand åbnet ild mod de fjendtlige kanoner, der primært havde været synlige blandt husene sydvest for St. Symphorien. Da de fjendtlige batterier senere havde åbnet ild fra Bois la Haub, havde også denne deling deltaget i bekæmpelsen.

Som nævnt var 4./24 gået i stilling i en frugtplantage ved St. Symphorien. Hos den viste det sig igen, at en soldat behøver held. Selvom hele situationen for den syntes den mest farlige, skete der den intet. Om fjenden ikke havde fundet batteriet under frugtræerne, ikke kunne nå den eller ikke havde batterier til disposition, der kunne bekæmpe den, er det naturligvis umulig at sige. Det er i hvert fald en kendsgerning, at 4./24 hele eftermiddagen ikke kom under et eneste sigtet skud. Derimod havde den selv god mulighed for at virke. De fjendtlige skyttegrave og stillinger i husene gav et vigtigt og taknemmeligt mål indtil det begyndende mørke satte en ende på kampene.

Generelt var stemningen hos os ikke særlig god den aften. Ganske vist var vi ikke tvunget tilbage, men vi havde heller ikke opnået en total sejr. Tværtimod; man imødeså egentlig den kommende morgen med nogen bekymring. Og denne stemning forstærkedes (36) med ankomsten af 6./24 og nyheden om deres skæbne og tab. De var, som infanteriet under dække af mørket var trukket tilbage, ligeledes trukket ud, men frigørelsen havde ikke været uden vanskeligheder da der stadig lå fjendtlig geværild over stillingen. En kanon var blevet efterladt. De var senere blevet bjærget af et hold frivillige under føring af Gefreiter Willert. Den hårdtsårede batterichef blev båret tilbage gennem den fjendtlige ild til forbindepladsen af batteriets tre 1-års frivillige, Ufftz. Hoffer, freiwilliger Eckermann og Ross og Kanonier Höppner. Det var forståeligt, at batteriets tilbagekomst øgede de ubehagelige følelser hos os.

Da modstanderen stadig stod ved Bois la Haub, hvorfra der var udsigt over et stort område, måtte der ikke tændes bål i bivouakken. Som resultat var der ingen varm mad, og en tom mave er ikke netop medvirkende til at lette stemningen. Havde vi allerede dengang haft gullaschkanoner, havde alle formentlig været i bedre humør.

Under disse første kampe under felttoget var til alt held den natlige forstyrrelsesild endnu ikke opfundet. Derfor herskede der i den vidunderlige højsommer nat en næsten fuldstændig stilhed. Men ikke længe. Det varede ikke længe før man fra modstanderen kunne hører lyden af hjul, der blev stadig stærkere i løbet af natten. Hvad betød det? Sådanne tegn tolkes altid efter hvilken stemning, man er i. Og betegnende for vores var, at dengang ikke én eneste, der kom på den tanke, at fjenden ville løbe væk. Tværtimod troede alle, at fjenden bragte forstærkninger frem. Alle var indstillet på et fjendtligt angreb næste morgen, og forberedte sig herpå.

Allerede om natten blev batterierne omgrupperet, men vi kan alle takke gud for, at det ikke næste morgen kom til virkelig kamp. Hvis modstanderen virkelig havde haft tilstrækkelig artilleri til rådighed ved Bois la Haub, der totalt beherskede hele området, ville batterierne og alt andet være blevet udsløjet før de overhovedet kunne nå at reagerer. Stillingsskiftet blev påbegyndt omkring kl. 0100, og ved daggry var de dårligt afsluttet. Alle stillinger blev i alt hast indrettet så godt det lod sig gøre. Og en anden læresætning om livsfare blev lært lige så hurtigt som før at gå i dækning: at grave! Alle gravede på dette tidspunkt som med livet som indsats.

(37) Det blev lysere og lysere, men ved modstanderen rørte sig intet. Man var naturligvis ret glad over dette. Den blev 6, den blev 7 og der rørte sig stadig intet. Så bad og fik Major v. Kranold tilladelse til at ride frem på en opklaring.

Stab II./24 nåede frem til infanteriet, men heller ikke disse vidste noget om fjenden. Han red længere frem og fandt endnu ingen spor efter modstanderen. Var han da væk? Så havde vi jo sejret! Og det var virkelig sandheden. Modstanderen var trukket væk – og meget hurtigt ændres stemningen. Vi havde sejret!

II./24 fik tilladelse til stillingsskifte fremad. Vejen førte forbi 6./24 stilling fra dagen før, der med de friske grave bevidnede de hårde kampe. Næppe var batteriet nået i den nye stilling før en fjendtlig skyttelinje dukkede op på omkring 3.000 meters afstand. Og allerede i dette første slag måtte vi klage over, at solen holdt med modstanderen. Vi kæmpede med front mod syd, altså mod solen, og dermed var observations mulighederne for os langt ringere end for vores modstander, der havde solen i ryggen. Hvem der ikke vil tro, hvilken forskel det giver, bør en strålende sommerdag stille sig op på en bakke og først kikke mod solen og derefter den modsatte vej.

Man kan med solen i ryggen se mennesker og genkende genstande på over den dobbelte afstand. Det kunne derfor ikke med fuldstændig sikkerhed afgøres, om der var tale om engelske skytter eller tyske. For under alle omstændigheder at undgå, at beskyde egnet infanteri, tillod Major v. Kranold ikke, at 5./24 åbnede ild, selvom de meldte, at det drejede sig om englændere. Da det til sidst kunne fastslås, at det ikke på nogen måde kunne være tale om tyske tropper, var Tommy allerede i sikkerhed. Det må have været fjendens bagtrop.

I løbet af formiddagen blev I. Afdeling også trukket frem. Bortset fra, at batterierne lagde strøild skråt til højre for os langs en af modstandernes tilbagegangs veje, kom batterierne ikke mere til indsats. Regimentet blev imidlertid i stillingen indtil den sidst på eftermiddagen modtog ordre om at rykke i kvarter. Det var stadig en lang march, så mørket nåede at indhente os undervejs. Naturligvis kørte en af infanteriets vogne igen fast, og kunne først med et forspan fra 5. Batterie igen bringes flot. Herigennem opstod et betydeligt stop og marchkolonnen (38) brudt op. Trods de dårlige veje og det tætte mørke, blev der kørt efter i trav. Og ganske rigtig! Ved en bro stødte to ammunitionsvogne fra 5./24 ind i hinanden, og den ene faldt ned ad en skråning og ned i vandet. Gudskelov kostede uheldet ikke menneskeliv. Sidst på aftenen nåede Regimentet sine landsbykvarterer i Noirchain, og dermed var slaget ved Mons afsluttet.

Vores Regiment kunne med den beståede ilddåb vel være tilfreds. Hos mange af os fik de første fjendtlige skud vore hjerter til at banke i vild ophidselse, men disciplinen og frygten for at blotte sig foran kammeraterne, holdt alle ængstelige følelser i skak. I det store hele – naturligvis bortset fra de smertelige tab – var det ydre billede som »de store slag« under øvelsernes regelmæssigt havde udspillet sig. Slaget ved Mons blev imidlertid også næsten det eneste, der fulgte fredstids praksis. Det viste sig meget hurtigt, at krigens virkelighed stillede væsentlig andre udfordringer, end de mest grundige reglementer havde kunnet forestille sig det. Især genforsyningen med ammunition ændrede sig i løbet af krigen meget forskelligt fra, hvad der i fredstid var indøvet.

Ind i Frankrig

Den 25. august forblev Regimentet i første omgang i deres kvarterer, og timerne blev af mennesker og heste udnyttet til grundigt at hvile ud. Da der i området var rigeligt med kvæg og frugter, lod forplejningen intet tilbage at ønske. Hen under aften kom ordren til afmarch. På vores venstre flanke lå det endnu ubesejrede Maubeuge. 17. I.D. måtte derfor ikke yderligere deltage i eftersættelsen af englænderne, men derimod omringe fæstningen på dens vestlige side. Omkring kl. 21 overskred vi under marchen mod Maubeuge den franske grænse. Omslutningen af fæstningen var i første omgang en forpost stilling, og derfor var 2. og 5. Batteri underlagt henholdsvis Regiment 76 og 75. Som hovedreserve for divisionen skulle resten af Regimentet, sammen med 34. Inf.-Brig. gå i hvil ved Ferme Les Trois Maisons. Natten var buldrende mørk, og til gården gik kun en snoet vej, så bare det at finde vej var vanskelig, og med få minutters mellemrum gav der et stop i kolonnen. Omkring kl. 23 var alle batterier endeligt nået frem, og i lyset af (39) alle former for lygter blev der funden en stor havremark, hvor den høstede og skokkede havre kun syntes at vente på vores heste. Også gården blev fundet til sidst. Bygningen, hvor Staben II./24 skulle i kvarter, måtte åbnes med magt. Først blev der banket på døren og på fransk og tysk forlangt døren åbnet, men intet rørte sig. Alle døre og vinduer forblev lukkede. Var der virkelig ingen derinde, eller lurede den onde fjende på vores indtrængen? Til sidst fik man åbnet et vindue, og med spændt revolver kravlede den første ind og åbnede døren indefra. Huset var virkelig tomt, endda tømt for det meste af husgerådet. Det var imidlertid stadig et tag over hovedet. Midt på natten faldt pludseligt et skud i lejren! Så endnu et, og på en gang var et vildt skyderi i gang, så hele bivakken blev ophidset. Efter et kvarter faldt det hele af sig selv til ro igen. Angivelig skulle der i 4./24 bivak være skudt, men hverken mand eller hest var blevet såret. Mon ikke en nervøs mand havde set eller hørt et spøgelse? Gudskelov kostede skyderiet ingen tab.

Den 26. august rykkede I./24 ud med I./76 til bevogtning af broen over Sambre ved Aymeries og Aulnoye. Også resten af Regimentet blev indsat for at kunne yde støtte til det infanteri, der var sat i stilling.

Da der for alvor blev forventet et fransk udbrudsforsøg, traf man de nødvendige forholdsregler til et forsvar. For første gang under krigen gravede batterierne sig planmæssigt ned, dvs. hvad man på dette tidspunkt anså for at grave sig ned; man gravede en kanondækning og mandskabshuller til højre og venstre for lavetsvansen, sådan som det var angivet i reglementet. Imidlertid var arbejdet dårligt færdig før batterierne måtte foretage stillingskifte. Fra den erobrede Fæstning Namur ankom stadig mere tyske tropper, så omslutningen af Maubeuge kunne gøres endnu tættere. Den 26. om aftenen flyttede Regimentsstaben til Château d'Aubignies og batterierne til bakkerne øst og sydøst for Audignies. Men heller ikke her skulle vi blive længe. Den 27. august blev 17. I.D. afløst af reserveenheder og returnerede til 1. Armee. Der fulgte i den mørke nat en længere march ad den snorlige vej gennem Morval-skoven. Hvem der i 1918 endnu var ved Regimentet, genså vejen under totalt ændrede omstændigheder. Under denne endeløse (40) natmarch opdagede mange, at man i skridt ganske udmærket kan sove på ryggen af en hest eller siddende på en sprode. Først kl. 4 om morgenen kom vi i bivak – I. Afdeling i Bousies, II. Afdeling i Fontaine-aux-Bois. En tæt tåge lå over området, og fuld af vrede opdagede man først efter at den var forsvundet, at der i umiddelbar nærhed af bivakområderne lå flere uopdagede og ubelagte gårde. Så hård som den 27. havde været, så let var den 28. august. Efter en kort march kom vi om eftermiddagen i helt gode kvarterer – I. Afdeling i Escaufuourt, II. Afdeling i st. Benin. Fra disse landsbyer var alle indbyggere flygtet og kom først i løbet af dagen tøvende tilbage. Den engelske general havde befalet rømningen, angiveligt fordi tyskerne slog alle indbyggere ihjel! Netop fordi alle huse var tomme og forladte, var alle indvendig behandlet ret hårdt, tilsyneladende af englænderne, og igen og igen forsikrede indbyggerne om krigen: »*grand maleur pour vous, pour nous, tout le monde!*«

1. Armee havde i mellemtiden uden os, for anden gang slået englænderne afgørende, denne gang ved le Cateau, og tvunget til flugt. Som resultat gik det den 29. august igen fremad i iltempo. Efter en lang march nåede I. Afdeling Marteville og II. Afdeling til Vermand, hvor der blev indkvarteret. Hele dagen havde man fra venstre kunnet høre kraftig kanontorden. Tilsyneladende stod vores venstre nabo, 2. Armee, i hårde kampe, men dette bekymrede os foreløbigt ikke. Og da vi efter en næsten 40 km lang march allerede om eftermiddagen gik i kvarter, kunne mand og hest hvile ud efter anstrengelserne med god forplejning. Så kom der pludseligt om natten alarmering. Befaling var af Division blevet udgivet i en forstad til St. Quentin, hvoraf fremrykningen skulle ske »ad den gamle romervej« gennem Holnon skoven. Allerede den 29. havde Regimentet marcheret ad en gammel romervej, som af franskmændene var vidunderlig vedligeholdt, og derfor håbede alle igen på en god vej. Desværre var det helt anderledes, som det hurtigt blev fastslået af »Max og Moritz«¹⁾. Efter slaget ved Mons havde »Max og Moritz« meldt sig til 4./24 som »forsprængt fra enhed«. Det var 76'ere – ægte drevne Hamburger

¹⁾ Den tyske udgave af »Knold og Tot«.

knægte, glimrende anvendelige til rekvireringer, ikke mindst fordi den ene var chauffør med egen automobil, som han efter efter egne oplysninger havde fundet »efterladt langs vejen« (41) og igen havde fået gang i. Max og Moritz opklarede altså nu »Romervejen« med deres bil, der i virkeligheden viste sig blot at være en elendig markvej. Resultatet var da også, at de hurtigt hverken kunne komme frem eller tilbage, og at deres køretøj fuldkommen spærrede den i forvejen smalle vej. Ufremkommeligheden langs vejen viste sig imidlertid for alvor først, da batterierne nåede stedet, hvor køretøjet hindrede enhver yderligere fremrykning. Med en ublid behandling blev bilen herefter af kraftige artillerister smidt ind i skoven for igen at gøre vejen fri. Det var derfor svært at beskrive forbavselsen hos II. Afdeling, da Max og Moritz kort efter St. Quentin kørte forbi afdelingen i en ny bil og meldte sig tilbage. Dette køretøj ydede herefter i en tid god nytte ved Regimentet, indtil Max og Moritz en dag lige så pludseligt, som de var dukket op, igen forsvandt.

17. I.D. skulle lukke et hul, der var opstået i fronten af 2. Armee. Af den grund gik vores Regiment i stilling ved Homblières, og da fjenden ikke viste sig, blev tiden brugt til at lave mad.

I mellemtiden bedredes situation ved 2. Armee. Der var ikke længere risiko for et gennembrud. Det drejede sig igen om endegyldigt at bringe franskmændene til tilbagetog. Af samme grund modtog artilleriet nu befaling om indsættelse. I den gloende middagshede gik hele 17. Feldartillerie-Brigade i en lang kolonne frem til bakkerne stik vest for Oise ved Origny [-Ste-Benoite] og her i stilling. Trods alt hastværk var det alligevel for sent. Franskmændene var allerede nået udenfor rækkevidde. Altså videre fremad. Batterierne fik tilladelse til at rykke frem batterivis. Resultatet var naturligvis, at alle ville være først fremme, og det kom til en gevaldig prop ved Oise-broen i Origny, da der her også var dele af andre korps. II. Afdeling kom først over broen. Til denne havde Major v. Kranold i mellemtiden rekognosceret for en stilling omkring 4 km øst for Origny, som nu blev tildelt batteriførerne. Netop som batterierne ankom til stillingerne, begyndte modstanderen at lægge den opklarende stab under ild. Der blev hurtigt sprodset af, men der var intet at se til det fjendtlige artilleri. Heldigvis indstillede han da også hurtigt ilden, uden at den havde anrettet skader. Derimod kunne vore batterier med tydelig resultat lægge fjendtlige kolonner, der var under tilbagetrækning, under ild. Franske skytter forsøgte endda et mindre modangreb (42), som imidlertid hurtigt blev standset af artilleriild. Efter endnu et stillingsskifte fremad blev landsbyen Pleine Selve beskudt, som af franskmændene måtte passeres. Så måtte skydningen indstilles af mangel på mål. I. Afdeling var blevet holdt tilbage efter at have passeret broen, og var gået i beredskab få kilometer sydøst for Origny. Da de her kom under fjernild, som endda kostede tab, trak de sig nogle hundrede meter tilbage.

Om aftenen lå hele Regimentet i bivouak ved Lucy og marcherede næste morgen til Urvillers og Itancourt på den anden side Oise, der ikke var så kraftigt belagt med enheder. Dagen blev anvendt til at bringe hestenes beslag i orden, men også skomagere og skræddere var travlt optaget. Efter ordre fra division skulle vogne stilles til rådighed for infanteriet til transport af oppakning, et tegn på, at fremrykningen skulle forceres. Denne udsigt fik alle tidligt til ro.

Den 1. september fik der allerede tidligt videre. Ved Chauny måtte vi holde en længere middagspause, da franskmændene havde sprængt broen over Ouse og vore pionerer endnu var i gang med at sætte den i stand igen. Hverken mandskab eller heste var utilfredse med denne pause, da der i Chauny endnu var store forråd af levnedsmidler, og der i de omkringliggende gårde var rigeligt med havre til vore brave heste. I et hus i nærheden af vores bivouakplads boede en kvinde fra Alsace: to af hendes brødre var i den franske og en i den tyske hær. Med hvilken ambivalent følelse har hun ikke kikket på vore kanoner.

Fremrykningen blev fortsat sidst på eftermiddagen, og først ved Bichancourt gik II. og ved Marielle [formentlig Marizelle] I. Afdeling i hvil. Næste morgen blev der ikke startet tidligt op. Alligevel blev den 2. september for soldaterne måske den mest anstrengende dag siden krigens begyndelse. Trods gloende hede marcherede batterierne 53 kilometer, og hvad det betyder ved kun den, der selv deltog i marchen. Over Folembray forbi de højtragede ruiner af det gamle Coucy-le-Château, over Soissons gik det til Blancy og St. Remy, hvor der blev slået en kort nat-bivouak.

Den 3. september gik på samme måde. March og atter march var parolen. Denne dag bragte marchen os til Donneil og Chezy på Marne. Denne dag mærkede vi også igen noget til modstanderen. Vores middagsrast ved Boureige blev ret ubehageligt forstyrret af en fransk flyver der nedkastede store mængder (43) af flyverpile over os, lykkeligvis uden at anrette alvorlige skader. Et haubits batteri fra 60'erne forsøgte at hente den ned, men for første gang erfarede vi, at det ser langt lettere ud at skyde et fly ned, end det i virkeligheden er.

Bonneil ligger på nordsiden af Marne og dens indbyggere var hovedsageligt vinbønder. Selvom der for II. Afdeling kun var en gård til rådighed, kunne der til hvert batteri udleveres over 100 flasker rødvin – og alligevel måtte flasker efterlades uberørt.

Den 4. september var I. Afdeling, som også dagen før, i forspidsen, og skulle egentlig dække divisionens overgang af Marne. Da imidlertid tæt tåge i de tidlige morgentimer forhindrede enhver sigt, blev de udpegede stillinger ikke anvendt, men marchen tiltrådt med det samme. Denne fik over Disson til Artonges. Sydøst for dette sted blev fransk infanteri synlig. I galop gik afdelingen i stilling ikke langt fra landsbyen la Ville-aux-Bois og åbnede ild mod fjenden. For bedre at kunne virke blev 3. Batteri trukket frem i en ny stilling på Højde 301. Da det fjendtlige infanteri forsvandt ind i en skov, blev kanonerne, der på den samme måde som i første stilling, var synlig på lang afstand, trukket tilbage bag bakken, mens de øvrige batterier gik i stilling sydvest for Montfrabert. Fjendtligt artilleri beskød kort efter afdelingens forladte stillinger, som vi havde set var rekognosceret af et fly. Ilden blev ikke besvaret af os.

Også II. Afdeling gik i stilling, men kunne kun en kort overgang tage en bagagekolonne under beskydning, dog med synligt resultat. Som vores infanteri omkring kl. 14 trådte ud af den store skov syd for Autreges, kom en fjendtlig kolonne, der fra nordøst marcherede i retning af Montmirail, til syne. Denne gang var II. Afdeling forrest. 6. Batteri kørte øjeblikkeligt i stilling og tog kolonnen under ild, der hastigt gik i opløsning og forsvandt fra vejen. I mellemtiden gik 4. og 5. Batteri i stilling; også de kunne lægge ild over et fjendtligt batteri og bagagekolonne under forskydning. Kort efter sendte franskmændene enkelte 15-cm granater retur, der ganske vist faldt betænkeligt tæt på batterierne, men ikke forårsagede skader. I. Afdeling var blevet standset i skoven, da de ikke var nødvendige til beskydning af de retirerende franskmænd. Endnu (44) samme aften marcherede hele Regimentet til Fontenelle da den den følgende morgen meget tidligt skulle være i stilling ved Bailly, for herfra at dække divisionens overgang af Petit Morin. Batterierne gik i bivuaek omkring midnat, men måtte allerede kl. 5 rykke ud igen for at nå deres stillinger. De kom ikke til indsættelse – også dette område blev frivilligt rømmet af modstanderen. I. Afdeling var igen del af forspidsen. I det uoverskuelige terræn, og for ikke at miste forbindelsen til det fremrykkende infanteri, marcherede afdelingen i modstrid til en udsendt ordre, langs en forud rekognosceret akse mod Montrobert og herfra mod Lanye. Nord for denne lokalitet blev der fra Højde 214 observeret en fjendtlig kolonne og herfra taget under en virksom ild. På samme måde blev et fjendtligt batteri, der netop var ved at gå i stilling, nedkæmpet af vores 2. Batteri. I mellemtiden begyndte imidlertid også dette en heftig ild, der skulle støtte et fjendtligt infanteriangreb. Hovedstyrken havde ikke rettidigt bemærket, at forspidsen igen var begyndt fremrykning og havde fået et flere kilometer stort forspring. Da desuden Regiment 76 som del af forspidsen, havde indsat betydelige dele i et omgående angreb på modstanderen, var der i fronten ikke tilstrækkelig infanteridækning. Da nu fjendtligt infanteri trængte frem nogle få hundrede meter fra batterierne, måtte disse trækkes omkring 1.000 meter tilbage. I mellemtiden nåede hovedstyrken frem og fik hurtigt situationen under kontrol; modstanderen havde imidlertid kunnet bjerge sit batteri. Efter nogle timers hvil blev fremrykningen fortsat. Forspidsen, herunder I. Afdeling gik i kvarter i Esternay, hvortil de først ankom ved mørkefald. II. Afdeling lå med dele af hovedstyrken i Champguyon.

Regimentet i Marne slaget

Den 6. september skulle være IX. Armeekorps' første hviledag. Vi var den sydligste del af hele den tyske hær, og afvente ankomsten af endnu et korps for ikke alene at blive angrebet af en overlegen styrke. Men det skulle gå anderledes! Marshal Joffre, den franske øverstkommanderende, havde befalet den franske hærs (45) tilbagetrækning til linjen Verdun – Paris da den stærke højre fløj af vores hær havde omgået og presset venstre del af den fransk-engelske hær tilbage. I den befalede linje skulle den franske hær omgrupperes. Da ydermere den tredje af centralmagterne, Italien, havde brudt traktaten og forblev neutral, kunne den franske hær, der i Alperne stod til forsvar mod Italien, frigøres til indsættelse mod de tyske styrker. Vore flyvere havde allerede i flere dage meldt om en livlig jernbanetrafik, primært fra syd og øst mod Paris. Og nu blev gåden udløst. Omgrupperingen af den franske hær var tilendebragt og den 6. september af Joffre fastsat som den første angrebsdag.

I forspidsen bivouak ved Esternay herskede en behagelig tilværelse. Endeligt var der for en gangs skyld tid til en rolig og udstrakt morgenmad, til en grundig rengøring af krop og beklædning, og oven i købet var der om aftenen den 5. september ankommet rigelig med feltpost. Forså vidt, at man ikke sov, var alle beskæftiget med at gøre sig det behageligt og muntert. Så lød der pludseligt et brag fra fjendesiden, som et skud – og få sekunder senere brølede en 15-cm granat ned i I. Afdelings bivouak. Og det blev ikke ved den ene. Skud efter skud buldrede i morgenidyllen, som hurtig og grundigt blev ødelagt. Hestene blev vilde af de eksploderende granater, rev sig løs fra deres staldliner og stormede som vilde gennem bivouakken. Folk forsøgte at holde dem tilbage, men forgæves! I løbet af 5 minutter var samtlige heste, med undtagelse af nogle få fra ammunitionskolonnen, væk, og afdelingen ude af stand til at flytte sig! Det franske overfald var fuldstændig lykkedes. Og dette til trods for at divisionens forposter stod på bakkerne syd for den lille flod, og selvom kavaleriet endnu tidligt på morgenen havde meldt, at modstanderen stadig var under tilbagetrækning!

Batteriernes kanoner ble nødtørftig bragt i stilling og besætningerne gravede sig ned bag dem. Men uanset, hvor intensivt batteriførerne søgte, var der intet at se til fjenden. Byen Esternay ligger langs Grand Morin. Dalen omkring denne lille flod er temmelig dyb, så det herfra ikke er muligt at se, hvad der befinder sig på de omkring liggende bakker. Dertil kommer, at sydsiden af Grand Morin – på samme måde som de sydligt tilstødende bakker – er ret kraftig bevokset, og hvor der ikke var skov, var der talrige hække og buskadser – altså et terræn, der er meget gunstig for en angriber, men i den grad ugunstig for et forsvar, der først opdager fjenden, når han er inde på ganske kort afstand.

(46) I II. Afdelings bivouak herskede om morgenen kl. 7 den samme fred, som hos I. Afdeling, da lyden af kantonorden pludseligt kunne høres i retning af forspidsen. Endnu anede man intet ondt, men det begyndte for flere at dæmre, at det med en hviledag måske kunne blive tvivlsomt. Så kom efter få minutter først en, så flere, så mange usadlede heste jagende ad vejen fra Esternay, og heraf anede man, at I. Abteilung havde været ramt af en ulykke. Næsten samtidig blev alarmsignalet blæst. Med størst mulig hastværk spændte batterierne for; endnu hurtigere må det ske for afdelingsstaben og batteriførerne, da de skulle nå at rekognoscerer for batteriernes stillinger inden disse nåede stillingsområdet. Da de nåede de sidste bakker nord for Grand Morin gik det staben ved II. Abteilung præcist, som det var gået I. Abteilung: uanset hvor meget de anstrengte sig, kunne de intet se. Man kunne hører det fjendtlige artilleri og man kunne se nedslagene, men der var hverken ildskær, røg eller mulig fjendtlig observationsstade at se. Snart efter nåede batterierne frem og gik i stilling. I mellemtiden var der opnået kontakt til Infanteriet (I.R. 76), der lå på den anden side af floden. De havde nået bakkerne syd for floden, men var ude af stand til at komme længere. På anmodning herfra blev bestemte terrænområder, hvor fjenden måtte befinde sig, lagt under ild. Der var stadig intet at se da det fjendtlige infanteri, der formentlig stadig havde skrækken fra de sidste tre ugers forløb i kroppen, gik ikke til angreb. Sådan gik time efter time. Da der omkring middagstid stadig ikke var opnået bedre virkningsmuligheder for vore kanoner, blev 5. Batteri udset til at forskyde til den anden side Grand Morin. Major v. Kranold og Hptm. Alex red i forvejen for at rekognoscerer for stillinger. Selvom der overhovedet ikke var noget at se til franskmændene, blev staben mødt af en kraftig M.G., gevær og artilleriild, der aldrig er forsvundet fra deltagernes hukommelse. Det var ikke muligt at finde en dækket stilling til et feltartilleri batteri. Det var heller ikke muligt at få i åben stilling, da vores infanteri lå kun lidt syd for vejen fra Esternay mod nordvest, og fra denne stilling heller intet kunne se. I mellemtiden havde 5. Kompanie spændt for og var nået frem til Esternay uden tab, selvom de havde måttet køre frem fuldt synlig for fjenden. I byen kom de under kraftig beskydning, men husene gav dog så megen beskyttelse (47), at der kun var få tab. Da en indsættelse syd for floden var udelukket, returnerede batteriet til dens gamle stilling.

I mellemtiden forsøgte franskmændene at omgå vores venstre flanke. Da modstanderen tilsyneladende ikke vovede et frontalt angreb, blev 4. og 6. Batteri trukket ud af deres stillinger for at kunne virke med front mod

venstre flanke til venstre bag deres hidtidige stillinger. Der udnyttedes en ildpause i den franske beskydning for at udfører stillingsskiftet. Da prodserne fra 4./24 ankom, meldte Wachtmeister Merkens til Lt. v. Schleicher, at begge hans heste og hestepasseren var faldet. De snakkede endnu sammen da Reservist Wegner med ordene: »Hr. Løjtnant, jeg har stadig en snaps!«, tilbød Lt. v. Schleicher, som nyheden gik meget nær, sin feltflaske. Lieutnant Schleicher havde dårligt drukket og rakt feltflasken tilbage, da en granat slog ned i det træ, under hvilken gruppen stod. Virkningen var forfærdende. Lt. v. Schleicher blev kastet til jorden med et dødeligt sår i hovedet, forrideren på 2. kanon, Kanonier Henk (der netop var ankommet til skovkanten) kastet af hesten med sår i nakken, mens mellemrideren, Kanonier Pohlmann blev ramt i låret. På den måde havde denne granat givet en af kammerater og undergivne afholdt officer og med ham en tapper kanoner, soldater døden. Kanonier Pohlmann slap ganske vist med livet i behold, men franskmændene måtte amputerer hans ben efter at han var blevet taget til fange. Unteroffizier d.R. Junghans placerede den faldne officer på sin kanon for at bringe ham med tilbage, og i en skovkant gravede folkene med tungt hjerte deres faldne fører hans sidste hvilested. Så var han virkelig faldet på grund af et hovedskud, som han hele tiden havde forudsagt! Selvom han var dybt overbevist om sine forud- anelser, havde han aldrig forsøgt at undgå fare; et lysende forbillende indtil sin død.

Næppe var batterierne nået frem til deres nye stillinger før Feldartilleri-Brigaden fra VII, vores venstre nabokorps, dukkede op på slagmarken til støtte for os. De havde næsten udelukkende tilbagelagt de næsten 20 kilometer i galop eller skarpt trav. Den blev nu indsat på den truede venstre flanke, mens II. Afdelings batterier igen måtte returnerer til deres oprindelige stillinger – mismodige, da artilleristerne ikke kendte grunden til disse mange stillingsskift. Da samtidig modstanderen hold sænkningen bag vore stillinger (48) under kraftig artilleriild, var betydelige tab desværre også uundgåelige. I mellemtiden var det blevet aften uden at det var lykkedes fjenden at tvinge os til tilbagetrækning. Tidspunktet var kommet til at bjerge I. Afdelings kanoner. Det lykkedes med hjælp fra II. Afdelings prodser, og den urokelige fører for ammunitionskolonnen, Hptm. Pueschel, som under fortsat fjendtlig beskydning, lod seletøj lægge på de få resterende heste og spænde for vognene. Disse blev enkeltvis kørt tilbage til bag Champguyon, og samlet her, mens seletøj og anden udrustning efter mørkefald blev hentet ind fra bivuaapladsen. Uden pauser blev der hele natten arbejdet på at bringe orden i de sammenblandede enheder, og da der så ankom 80 heste fra en artilleri-ammunitions-kolonne og de i mellemtiden indfangede dele af de løsrevne, lykkedes det til sidst at kunne spænde mindst fire heste for hver kanon og ammunitionsvogn. Takket være denne pligttopfyldende indsats fra alle officerer, underofficerer og mandskab, var derfor I. Afdeling trods dens ufortjente hårde skæbne, tidligt på morgenen den 7. september, igen at være fuld operationsklar.

II. Afdelings batterier forblev i stilling hele natten. Kamplarmen var forstummet, men landsbyerne i området brændte og oplyste som rigtige fakler det uhyggelige mørke. For effektivt at kunne støtte infanterier, fik II. Afdeling tidligt på morgenen den 7. september ordre til at sende et batteri over Grand Morin og om nødvendigt placerer den i selve skyttelinjen. Da Hptm. Alex allerede kendte terrænet, blev 5./24 udset til denne opgave. Ordren til forskydning var imidlertid nået så sent frem, at det i mellemtiden var blevet helt lyst som batteriet ankom ad vejen vest for Esternay, hvor den skulle gå i stilling. Alligevel lykkedes indrykningen uden tab. Kanonerne blev placeret i en have og omhyggeligt skjult under grene og buskads. Som det blev lyst, startede kampen igen. Snart begyndte fjendtlige skyttelinjer at dukke op i 5./24's virkningsfelt, men denne gang kunne batteriet i det mindste se fjenden, og kunne derfor holde det fjendtlige infanteri nede med en virkningsfuld ild. Når enkelte franske grupper eller delinger foretog et kort spring fremad, lå shrapnel ild hurtigt over dem, og de mange rødklædte, ubevægelige skikkelser på marken viste, at at 5./24 ikke kun forstod at skyde, men også at ramme. Så kom, omkring kl. 0600, befalingen til tilbagetrækning af afdelingen. Hele (49) IX. Korps skulle påbegynde tilbagetrækning. Adjudanten ved II. Afdeling red frem for at overbringe 5. Batteri denne ordre, og da batteriet var underlagt I.R. 76, meldte han også i forbifarten denne ordre til kommandøren for Regiment 76, hos hvem også kommandøren for 33. Infanterie-Brigade opholdt sig. Disse blev ude af sig selv. Ganske vist havde den 6. september været en hård dag for infanteriet, men de følge sig på ingen måde besejret, men havde tværtimod både evne og vilje til den 7. september at angribe. Men ordren måtte naturligvis følges. Var 5./24 uden tab nået ind i stilling, ventede der dem nu den uendelig vanskeligere opgave, muligst uskadt igen at frigøre sig og gå tilbage. Hver kanon måtte af mandskabet trækkes omkring 300 meter tilbage over åben mark før de kom i dækning, og dermed havde mulighed for at spænde prodserne for. Mens Hptm. Alex med de resterende pjecer indsatte hurtigild mod de franske skytter, blev den ene kanon efter den anden bragt bagud. Og det lykkedes. Heller ikke ved denne lejlighed mistede batteriet en eneste mand eller hest. At batteriet fra denne åbne stilling i to timer med godt resultat havde kunnet virke, skyldtes uden tvivl for en stor del den dygtige føring af batteriet. Det viste imidlertid også, at det vidt berømte franske artilleri denne morgen enten sov for længe eller blot ikke så, hvad det burde have set. Velbeholden nåede batteriet tilbage til dens afdeling.

Og så blev tilbagetrækningen påbegyndt. Frigørelsen fra fjenden blev gennemført uden vanskeligheder; han fulgte ikke efter, hvilket igen var et tegn på, at han ikke anså sig som sejrherren. Som i fredstid formeredes divisionens marchkolonner, blot denne gang desværre uden forspids, men med bagtrop. Omkring middagstid blev der holdt et tretimers hvil ved Marchais-en-Brie. For første gang i to dage kunne enhederne lave mad og fik igen tilstrækkelig og god varm forplejning. Pausen fik uden indgriben fra fjendens side. Om aftenen skulle Regimentet være gået i stilling ved Pertibout for i alle tilfælde at være parate. Mørkefald forhindrede imidlertid dette, da det i mørke ikke var muligt at rekognoscerer for stillingerne.

Var var det sket? Hvorfor trak vi os ubesejret tilbage? Under fremrykningen mod syd havde 1. Armee efterladt IX. Reservekorps ved Ourcq nord for Marne til sikring mod Paris (50). Denne blev 6. september angrebet af langt overlegne kræfter fra Paris, men alligevel afvist alle angreb. Den truedes alligevel af omslutning, og dermed var de øvrige korps under 1. Armee, der stod syd for Marne, kommet i en betænkelig situation. Da samtidig det antal tropper, franskmændene overførte fra Paris, voksede time for time, måtte 1. Armee befale en tilbagetrækning. Men denne tilbagetrækning skulle ikke være endegyldig! Efter at korpset syd for Marne var nået tilbage, havde 1. Armee til hensigt at gennemføre et stort sving til venstre, hvorunder IV. Reservekorps blev stående og senere selv mod nord omgik de angribende franske enheder. Hvis man under et krigsspil i fredstid havde truffet en sådan beslutning, ville man have ment, at det ville være helt umuligt at gennemføre i praksis. Det drejede sig jo ikke kun om kæmpende enheder, men også om et utal af bagage, forplejnings og ammunitionskolonner, som dækkede vejene bag armeens front. Også disse måtte fuldstændig blandes og omdirigeres. Men hvad der syntes næsten umulig, lykkedes alligevel uden væsentlige forstyrrelser, takket være den i den mindste detalje udfærdigede plan, og de tyske troppers jernhårde marchdisciplin.

Den 8. september bragte på ny en endeløs march i stegende hede. Da det angrebne og hårdt kæmpende korps behøvede hjælp så hurtigt som muligt, blev marchen allerede påbegyndt kl. 0300. I Château-Thierry var der et længere hvil, og da der de sidste dage ikke havde været mulig at gennemføre en regelmæssig forplejning, blev der her rekvireret levnedsmidler, hvad der kunne fremskaffes. I den stærke hede blev marchen herefter fortsat. Efter en march på mere end 40 km skulle Regimentet få i bivuak i en lille skov i nærheden af la Ferté-Milon. II. Afdelings batterier var netop under indrykning på deres bivuakplads da der pludseligt blev råbt: »Fjendtligt kavaleri!« Kampbagagen, der efter en vending var kommet i spidsen for afdelingen, gennemførte hastigt en ny vending, hvorunder to vogne kørte i grøften og væltede. I sidste øjeblik fik Hptm. Crustus sat 6. Batteri i stilling og nåede endda også at afgive enkelte skud mod fjenden – så var den vilde jagt allerede forbi. 4. og 5. Batteri nåede også at spredse af, men kom ikke til skydning, da en bakkekam dækkede den angribende eskadron. Da modstanderen foretrak lige så hurtigt igen at forsvinde, som de var ankommet, kom han temmelig uskadt derfra. Desværre havde deres atake kostet en artillerist livet, mens to andre var kommet til skade, da bagagevognene væltede.

For dem, der ikke umiddelbart var involveret, var det et vidunderligt syn at se de franske kyrassiere i deres farvestrålende uniformer og med vejende hjemduske, i fuld karrierer stormede frem mod batteriet, og så, da de var vendt om og kom under geværlid, i samme tempo, dybt dukket over hestene, jagede tilbage i skoven.

I mellemtiden var I. Afdeling allerede under fredelig madlavning i deres bivaokområde. Da imidlertid også andre dele af 17. I.D. på samme tid som II. Afdeling, var blevet angrebet af den fjendtlige eskadron og desuden to fjendtlige beredne batterier skulle befinde sig i området, gik også I. Afdeling i stilling på deres bivuakplads. Det var – som sidebemærkning – det eneste sammenstød med fjendtlig kavaleri, som Regimentet oplevede under hele krigen.

Med en fredelig bivuak var det for denne dag forbi. Ydermere havde en tilfangetagen fransk kyrassierløjtnant udtalt, at der i den store skov ved Villers Cotterets, der begynder umiddelbar nord for la Ferté-Milon, skulle opholde sig en hel fransk kavaleri-division. Der måtte derfor ikke engang tændes bål i området, så endnu engang faldt den varme forplejning ud. Den lille by La Ferté-Milon ligger i en dybt nedskåret dalkeddel. Da gadebelysningen svigtede, var der fra Division givet ordre til, at der bag alle vinduer ud mod gaden, skulle stilles et lys. Fra de omkringliggende bakker gav det stedet et ejendommeligt munter og festlig skue, og da så omkring kl. 22 ydermere 1. Armees hovedkvarter gjorde sin ankomst i en lang række af lastbiler med lysende forlygter, gav det et billede som det der kan have foresvævet mange freds-krigsforfattere.

Næste morgen gik det allerede kl. 0300 igen videre, så det blev så som så med nattesøvnen for mennesker og dyr. Vi havde stadig en lang march foran os før vores korps (52) – som det hidtil var blevet meldt – kunne omslutte venstre fløj af modstanderen. I total mørke fik det først stejlt ned ad bakke til byen, så gennem smalle, snoede gader, og så igen op ad de stejle skråninger på den anden side. Fremme i skoven var der ingen brede, dejlige veje til vores disposition, kun en smal skovvej, der gjorde marchen overordentlig vanskelig.

Omkring kl. 8 gik Regimentet i stilling ved Gondreville. Modstanderen havde på dette sted kun svagt infanteri til disposition, men forholdsvis megen artilleri med rigelig ammunition til rådighed, så vores infanteris fremrykning kun gik langsomt. Det gjorde sig her, som under hele den hidtidige bevægelseskrig, og også senere i de første år af stillingskrigen, tydeligt mærkbart, at vi havde alt for få fly, og at samvirket mellem fly og artilleri stadig befandt sig på børnehavniveau. Da begge sider placerede deres artilleri i skjul, kunne vi sædvanligvis ligeså lidt skade dem, som de os. Man kunne ganske vist ud fra kort udpege, hvor de formodentligt gemte sig, og pligtskyldigt beskyde områderne – og formentlig har da også mangan en fransk artillerist fået sin bekomst. Imidlertid var en virkelig planmæssig bekæmpelse ikke mulig, og derfor lå hovedparten af ilden til stadighed over infanteriet på begge sider.

Omkring 3 km foran Gondreville lå landsbyen Levignen på kanten af en to til tre kilometer bred skovstribе. Da denne landsby først på eftermiddagen blev erobret af os, foretog vore batterier et stillingsskifte fremad. Efter at de første skyttelinjer efter en temmelig langvarig rensning af skoven, nåede frem til en bakke få hundrede meter vest for skovkanten, gik Regimentets forreste batteri – 5./24 – i stilling bag bakken og trak kanonerne frem. Endnu engang var fjendtligt infanteri i sigte. Først blev en skyttegrav ryddet, hvorfra franskmændene vildt flygtede i vild panik efter de første skud, i det omfang de var i stand til det. Så blev det turen til infanteri, der rykkede frem gennem en majsmark, og hvor infanteri ilden øjeblikkeligt hørte op. I mellemtiden var de øvrige batterier fra II. Afdeling gået i stilling, mens 2. Batteri syd for vejen og 1. og 3. Batteri nord for vejen også gik i stilling. Især 2. Batteri kunne fremragende virke mod skytter og maskingeværer i udkanten af Boissy-Fresnoy, hvor vores infanteri takket være den kraftige artilleristøtte, hurtigt kunne rykke ind.

(53) Imidlertid passede franskmændene godt på. På kort tid havde det franske artilleri opdaget, at vi havde taget dobbelt-landsbyen. I samme øjeblik begyndte en beskydning af landsbyerne med en vildskab og frygtelighed, som vi hidtil endnu ikke havde oplevet, og som gav os en lille forsmag på den trommeild, der ventede os i de senere krigsår.

Da et angreb mod modstanderens stillinger ved Nanteuil-le-Houdouin denne dag ikke mere var mulig, blev også Boissy-Fresnoy igen rømmet for at spare infanteriet for yderligere tab. Og så begyndte igen gravningen af stillinger, da man endnu ikke vidste, hvad den kommende dag ville bringe. Som alle dage forud havde også denne 9. september været en varm sommerdag. Enhederne havde været undervejs siden kl. 3 om natten, uden at have haft lejlighed til at spise eller drikke. Den nærmeste landsby lå 3 km fra stillingen. Den eneste brønd, der lå i nærheden, var en ved et trinbræt på jernbanen, der løb gennem skoven. Fra denne brønd skulle der hentes vand til hele divisionen, både til mennesker og dyr. At der ikke tilfaldt den enkelte ret meget, er indlysende. Heller ikke til forplejning var der meget – og kun, hvad man havde fået til overs fra bedre dage. Ydermere havde enhederne i tre dage ikke haft virkelig nattero, og nu hed det igen stillings-graveri. Alle måtte givet det sidste, de havde i sig, og alle, der blev afløst ved graveriet eller ellers fik mulighed herfor, faldt udmattede i en blytung søvn.

Som kom om morgenen kl. 5 ordre til tilbagetrækning. I de sidste dage havde enhederne præsteret det uhørte i march og i kamp – hele tiden havde det været franskmændene, der havde måttet falde tilbage. Og nu beordrede vores egen ledelse for anden gang tilbagetrækning! Ingen fattede grunden hertil; for alle var det en kendsgerning, at vi hidtil havde været sejrherren. Og denne gang skulle det være en reel tilbagetrækning! Ikke for at fortsætte angrebet et andet sted, men tilbage til den anden side Aisne, som vi den 2. september i alt hast havde krydset.

Overgang til stillingskrig

Som det i dag ligger fuldstændigt klart, var vores modstander ikke forberedt på vores tilbagetrækning. Tværtimod frygtede han et nyt (54) tysk angreb den 10. september, og der var afsendt indtrængende anmodninger om forstærkninger til Marshal Joffre. Og da franskmændene om morgenen den 10. september var kommet sig over forbavnelsen over det udeblevne angreb og stilheden, havde tyskerne for længst frigjort sig og marcheret mod nord, sikret af en bagtrop. Først omkring middagstid fik 17. I.D. igen føling med fjenden. Den samme kavaleri-division, der den 9. havde gemt sig i skoven ved La Ferté-Milon, forsøgte at forhindre tilbagetrækningen. Pludseligt faldt shrapnels over marchkolonnen fra nordlig retning, altså fra vores marchretning. De franske batterier stod imidlertid i åbne stillinger, og derfor varede deres glæde ikke ret længe, da de hurtigt blev lagt under ild fra I./24. Og denne gang kunne byttet også bjærges: en kanon og tre ammunitionsvogne faldt i hænderne på det fremrykkende infanteri og senere indbragt for I. Afdeling. På den måde var vores marchvej hurtigt frigjort igen, og den videre march skete uforstyrret. Om aftenen gik Regimentet i kvarter med II./24 i Fontaine-au-Bois og I./24 i den sydlige kant af Compiègne skoven.

Den 11. september blev tilbagetrækningen fortsat. For første gang i lang tid hang der på himmelen denne dag tunge regnskyer, og indrykningen i Rethondes skete ved middagstid i silende regn. Da der på vores højre flanke viste sig stærk fransk kavaleri, blev Regimentet om aftenen trukket længere mod øst. De nye kvarterer var for I./24 i Attichy og for II./24 i Berneuil. Den 12. september skulle anvendes til at indrette stillinger på nordsiden af Aisne. Imidlertid havde franskmændene havde langt mere travlt på anden dag af eftersættelsen end på den første, og derfor var han den 12. september allerede omkring kl. 8 om morgenen fremme ved Aisne. Da der allerede kort efter kl. 7 kunne høres artilleriild ved vores venstre nabo, 18. I.D., spændte batterierne for uden at afvente ordre hertil. Dagen ved Esternay var stadig frist i alles hukommelse! Og det var også kun godt – snart kom ordren til alarmering, og batterierne var næppe sat i march mod de beordrede stillinger, før de hvide skyer efter de franske shrapnels viste sig over Aisne dalen. Fra I. Afdeling blev 3. Batteri sat i stilling tæt ved Montplaisir Ferme, da den herfra kunne beherske Aisne dalen. Dalen var så dyb, at det med vore feltkanoner ikke var muligt med deres flade skudbane, at skyde ned i den hvis de var placeret (55) i dækkede stillinger bag bakkerne på nordsiden af floden. Da 3./24 imidlertid i denne stilling kunne ses af fjenden, skulle den først åbne ild når det fjendtlige infanteri var i Aisne-dalen og ikke længere kunne beskydes af de andre batterier. Regimentets øvrige batterier stod i skjulte stillinger: 1. og 2. nordvest for Attichy og II./24 fordelt mellem Attichy og Bitry. Meget snart blev fjendtlige kolonner, lidt senere også skyttelinjer, synlige, hvorimod der blev åbnet ild. Efterhånden blev også den fjendtlige artilleriild kraftigere og voksede time for time. Hos I. Afdeling viste anlæggelsen af en skin-stilling få hundrede meter foran 1. og 2. Batteri, meget vellykket. Hele dagen lod det franske artilleri sig narre og forsøgte med et meget stort ammunitions forbrug at »bekæmpe« de falske stillinger, mens de kraftigt skydende virkelige batterier overhovedet ikke blev beskudt. Værre gik det 3./24. Det havde åbnet ild, da tætte masser af fransk infanteri lå foran dens rør, men blev straks erkendt, beskudt og fik tab. Heller ikke hos II. Afdeling var det lige netop hyggeligt. En afdeling tunge haubitser stod få hundrede meter bag 5./24, og da disse tunge våben på grund af deres rækkevidde og virkning var særlig ubehagelige for franskmændene, holdt det fjendtlige artilleri hele området under en meget kraftig ild. I første omgang kunne batterierne virke udmærket, så længe det fjendtlige infanteri ikke havde nået Aisne dalen, og dermed kom udenfor rækkevidde. Efterhånden voksede den fjendtlige artilleriild ydermere. Først på eftermiddagen blev 5./24 observationsstade ramt af en fuldtræffer, hvor den sårede den observerende Hptm Alex hårdt. På trods af den kraftige ild forlod den en-årige Reckel øjeblikkelig sit beskyttende skyttehul og lob tilbage til batteriet for at hente hjælp. Fähnrich Robbe, Gefreiter Völker og Kanonier Garling bar sammen med en-årige Reckel deres hårdt sårede batterifører gennem den fjendtlige ild tilbage til batteristillingen. Og da Hptm. Alex før sin borttransport, med nogle få hjertelige ord tog afsked, brød hans batteri midt i kamplarmen ud i et dundrende hurra for dets fører, som med sin forbilledlige ledelse og sit varme hjerte havde vundet alle undergivnes respekt og kærlighed.

(56) Og så kom igen ordre til tilbagetrækning. 17. I.D. stod på den tyske hærs yderste højre fløj, og franskmændene forsøgte til stadighed fra Compiègne at omgå os. Hele tiden med større kraft trængte modstanderen mod vores højre flanke, og da vi ikke længere havde enheder, hvormed vi kunne forlænge vores linje, og herigennem forhindre et angreb, måtte vores fløj hele tiden trækkes yderligere tilbage. Desværre blev også regnen kraftigere som dagen gik. De lerede marker var så dybe og oplødte, at vores heste, meget afkræftede efter de sidste ugers anstrengelser og afsavn, kun med møje og besvær kunne bringe kanonerne ud på fast vej. Da infanteriet havde fået ordenen til tilbagetrækning samtidig med os, og naturligvis hurtigere kunne sætte i gang, stod artilleriet omkring kl. 1730 alene tilbage i området. Da det igen var Afdelingen med de tunge haubits, der skulle

bruge længst tid til at pakke sammen, var der risiko for, at denne afdeling kom til at forlade området som den sidste. For at forhindre dette beordrede Oberst v. Lenski, at II. Afdeling ved Arbres de Bitry indrette en optage stilling indtil alle divisionens marchkolonner, inklusiv de tunge haubitsser var klare og havde sat i gang. I mellemtiden var regnbygerne gået over i en egentlig kraftig dagregn, og det er forståeligt, at II. Afdelings batterier syntes, at den tid de måtte forblive i den våde stilling, var endeløs, da ikke en franskmænd viste sig. Endeligt var de tunge haubitsers ammunitionskolonne på hjul, og dermed kom også udfrielsen af II. Afdeling. Næppe havde batteriet imidlertid sat i sig i bevægelse, da kolonnerne igen gik stå. Bandende stod alle i den øsende regn på vejen. Bortset fra at mand og hest blev grundig våde i det kraftige regnvejr, truede også risikoen for at blive afskåret hvis franskmændene skulle bemærke vores afmarch, og ville starte en kraftig forfølgelse. Men uanset hvor ubehagelig regnen måtte føles, var den måske netop vores redning. Franskmændene kom ikke efter! Måske fordi de sidste ugers tildelte tærsk endnu sad begravet i ham, måske fordi han i det dårlige vejr mente, at der var kæmpet nok for en dag. Til sidst blev også årsagen til standsningen kendt: en ulyksalig tornystervogn fra infanteriet var kørt fast i landsbyen Moulin-sous-Touvent, endnu lå i endnu en dybt nedskåret dal (57). Ydermere var en af disse mange forbandede vogne væltet på vej op ad bakken på den anden side, og spærrede totalt vejen. I mellemtiden var det blevet totalt mørkt, og regnen fortsatte med at strømme ned. Med stort besvær blev en sekundær vej fundet, som gik udenom landsbyen, og på den anden side igen nåede den oprindelige marchrute. Endelig satte marchkolonnen sig igen i bevægelse efter endeløse stop. Ved Tiolet-Ferme blev der ordredugivelse. I. Afdeling, der marcherede foran den tunge haubits-afdeling, gik endnu samme aften i stilling øst for Tiolet-Ferme, mens II. Afdeling – sidste enhed i kolonnen – blev placeret i bivak ved La-Grange-des-Moines Ferme. Alle, der deltog, vil formentlig aldrig glemme denne nat resten af livet. Ingen form for fornøftig forplejning af enhederne var naturligvis fuldstændig udelukket, da rekvireringen af levnedsmidler på en kampdag var fuldstændig umulig, og i den voldsomme regn ville det ikke have været muligt at tænde ild under kokekarrene. Og den store bagage? Den svævede alene rundt et eller andet sted i verden. Under armeens tilbagemarchen, venstre sving og den derefter følgende tilbagetrækning var kun de allermest nødvendige ammunitionskolonner trukket frem bag korpset. Resten af alle kolonner og med den også den store bagage, var blot vendt om, og nu anede ikke én eneste, hvor i verden egentlig vore bagagevogne opholdt sig – meget kloge ville fra bedste kilder vide, at de for længst var fanget af franskmændene. Til alt held var det dog ikke tilfældet. Efter omkring 8 dage dukkede de helskindet og uberørt op ved deres enheder. At de på denne ubehagelige og våde aften var stærkt savnet, er vel uden videre forståeligt; og da vi på dette tidspunkt ved hver batteri havde 6 Feltkanon 96, men ingen feltkøkken, var denne aften smalhals igen køkkenchef. I det hele taget havde jo først denne krig vist, hvad mennesket var i stand til at udholde, og selvom den fjendtlige ild i de følgende år blev uendelig kraftigere end i disse første måneder, var de fysiske anstrengelser under disse ugelange, lange marcher med en absolut utilstrækkelig og uregelmæssig forplejning, langt ud over, hvad man hidtil havde anset for udholdelig. Omkring midnatstid var endeligt det sidste batteri fra II. Afdeling nået deres bivakplads. Der blev ikke etableret en egentlig bivak, da afdelingen næste morgen allerede kl. 4 – altså efter kun 4 times såkaldt »hvil« igen skulle fortsætte marchen. Under indrykning i bivakken havde en af kanonerne særlig uheld. Under rekognoscering og fordeling af pladserne havde det kun været muligt at gennemføre en overfladisk rekognoscering, da der i det totale mørke ikke var meget at se. Der var derfor kun blevet afskridtet en plads, der i brede og længe var tilstrækkelig til en afdeling. Under indrykning på pladsen kørte en kanon pludseligt i en grube på pladsen, der, som vi kunne konstatere næste morgen, var til roetoppe. Til alt held skete intet. En afsøgning af pladsen med lys forinden indrykning, ville have været umulig. De elektriske lommelygter, som mange havde medbragt hjemmefra, var længst løbet tør for strøm eller var mistet, lys var der ingen af og tændstikker, denne i fredstid så upåagtede artikel, var nu en sjældenhed, der kun blev anvendt til virkelige agtværdige formål.

Glædeligt hørte det op med at regne kort efter midnat. I det første morgengry blev der af II. Afdeling rekognosceret for- og gået i stilling, og da de første franske kolonner omkring kl. 9 den formiddag kom indenfor den maksimale rækkevidde. Denne første dag af stillingskampene forløb forholdsvis rolig. Franskmændene vidste, at vi havde indrettet os til et hårdnakket forsvar, og forsøgte at omgå os, og derigennem tvinge til at opgive stillingerne uden at skulle gennemføre et frontalt angreb. Han be-

skød ganske vist sænkningen temmelig kraftig, hvor vores artilleri måtte stå, og lagde også til tider en kraftig ild over infanteriets skyttegrave. Derimod viste der sig dårligt en enkelt mand af hans infanteri, hvorfor vores artilleri ikke kom til skydning i større omfang.

I løbet af de følgende dage voksede den fjendtlige artilleriild hele tiden, og krævede dag for dag større ofre. Ugen mellem 13. og 20. september kostede Regimentet flere tab, hele alle fremrykningens måneder. Også Major v. Krahold blev såret i disse dage, hvorefter Hptm. v. Reitzenstein overtog kommandoen over II. Afdeling.

I disse dage kunne vi observerer, hvordan udenfor rækkevidde af vore kanoner, lange kolonner fortsatte mod nord for at omgå vores højre flanke. Mens hidtil 6./24 havde været hele den tyske hærs højre fløjbatteri, blev nu flere og flere nye elementer, oftest enkelt batterier, trukket ud af fronten og indsat på højre fløj. Da der imidlertid i de første dage kun kunne indsættes helt (59) helt svage infanteri kræfter - oftest landeværn-enheder - mod franskmændene, måtte denne forlængelse af fronten hele tiden drejes mere og mere tilbage. Vores I. Afdeling havde front mod sydvest, II. Afdeling mod vest. Derimod havde batterierne fra Regiment 60, der var indsat til højre for os, allerede front mod nordvest, og på den måde gik skudretningen fra senere indsatte batterier hele tiden længere mod nord, til sidst sågar næsten mod nordøst. Vi havde dermed efterhånden dannet en reel pindsvinestilling. Men denne pindsvin havde skarpe pigge, og det lykkedes ikke franskmændene at tvinge den til at blive rømmet. Omkring den 18. blev det også mærkbart, at IX. Reservekorps, efter gennemført ilmarch fra Belgien, var indsat på vores højre fløj, hvormed den umiddelbare risiko for at blive afskåret, var drevet forbi.

I dagene af den ny begyndende stillingskamp kunne der igen gøres mere for menneskernes fysiske behov. Kvæg og kartofler, de væsentligste betingelser for forplejningen, var til rådighed i nødvendigt omfang. Tiolet-Ferme var af fjenden blevet kraftig beskudt, og selvfølgelig havde, ligesom menneskerne, også kvæget foretrukket at forlade gården. Derfor løb der foran II. Afdelings stillinger forskellig kvæg omkring, hvoraf en tilsyneladende var såret. Af alle batterier blev der holdt skarpt øje med disse dyr, da naturligvis alle og enhver gerne ville lægge hånd på det. Denne dag var der ingen, der fik noget. Næste morgen greb nogle resolute folk fra 4./24 dog ind, og fangede den sårede ko. En time senere var den fagmæssigt slaget og overdraget til dens naturlige bestemmelse.

Da stillingerne nu ikke længere skulle skiftes hver dag, kom det også snart til en vis grad til afslutning af stillingsarbejdet, så pauser i kampen ikke længere kun udnyttedes til arbejde, men også til søvn. Selvom fjenden i perioder, særlig morgen og aften, beskød stillingerne med shrapnel og granater, havde man snart til en vis grad vænnet sig til det. Det mest nervestærke lod sig end ikke forstyrre i deres søvn af lidt skyderi. En anden positiv side af stillingskrigen var, at feltposten nu regelmæssig og i store mængder kom igennem, hvilket tydeligvis bedrede stemningen.

Imidlertid gik det ikke altid lige godt, og også prodserne havde i disse dage betydelige tab. Eksempelvis gik under (60) forplejningsmodtagelse en middeltung granat ned i de tæt samlede prodser fra 4./24. Den bedste stanghest »Condor« blev med oprevet mave slynget af prodsen til observationsvognen; andre heste lå mellem hinanden i en sammenfiltret hob. Stangkusken på observationsvognen, Reservist Stender, som var ved at spise sit udleverede brød, fandt sig selv med sønderrevet tøj liggende bag vognen, uden i øvrigt at være blevet såret. Der lurede imidlertid en større fare. En prodse, lastet med ammunition, var kommet i brand. Uden at tænke på faren sprang Wachtmeister Mertens til og rev de allerede brændende ammunitionskurve ned.

Den 20. september angreb vores korps endnu engang. IX. Reservekorps havde erobret Noyon og stod nu i skovene mellem Bailly og Puisaleine. Det drejede sig nu om at skabe forbindelse mellem de to søsterkorps, og dermed udglatte front fremspringet. Den 20. september kl. 0500 iværksatte begge korps angrebet som et overfald. Mens IX. Reservekorps hurtigt gik i stå i det uoverskuelige skovområde, gik vores korps indledningsvis godt frem. Især 17. I.D. vandt omkring 4 km terræn og hen mod 2000 fanger. Da imidlertid naboen ikke længere fulgte med frem, og der dermed opstod risiko for en omgåelse, måtte angrebet også ved os indstilles efter betydelige tab.

Dette delvist lykkede angreb medførte hos os et stillingsskift. 3./24 og 6./24 var denne dag tildelt infanteriet som ledsagebatterier, og havde derfor allerede under kampene foretaget stillingsskifte. Re-

sten af batterierne forlod også deres gamle stillinger og fik om natten fra 20. til 21. september i en foreløbig bivuak vest for Nampcel. Da Regimentet også blev her den 21. september, blev der tid til afholdelse af en feltgudstjeneste, den anden for os 24er. Der var gået 5 uger siden den første – hvilke utrolige begivenheder havde vi ikke gennemlevet.

Den 21. september om aftenen gik I. Afdeling så i stilling sydøst for det senere så berømte landevejskryds vest for Nampcel, mens II. Afdeling først den 22. om aftenen blev placeret i en sækning øst for Quennevières Ferme.

De næste dage forløb forholdsvis rolige. Da franskmændene ikke angreb, var der ingen anledning til at hidse dem op, da vores opgave i første omgang kun gik ud på at danne forsvar mod et fjendtligt angreb. Det var allerede blevet ret efterårs artig. Hver morgen lå for det meste en kraftig tåge (61) over det kuperede terræn, og før kl. 10 blev artilleri ikke indsat. Efter de tågede morgen kom altid dejlige, varme efterårsdage. Alle udnyttede den fredelige tid, ved i alle de frie timer, at indhente de sidste ugers manglende søvn, og kompenserer for de sidste dages dårlige forplejning ved at spise noget mere. Kun tobak var desværre stadig meget knap. En helt passioneret ryger havde ganske vist fundet ud af, at man også i piben kunne ryge den modtagne te, men selv ham måtte en dag efter denne nydelse udbryde på plattysk: »*Hüt hat 'k mi de Tung äwer so rictig gor smökt!*«

Efterhånden udviklede der sig også visse rutine i stillingskrigen. Når tågen var lettet, indledte franskmændene dagen med den efterhånden så velkendte »morgen velsignelse«, dvs. et kraftigt ildoverfald. Og når om aftenen mørket sænkede sig over kamppladsen, mente det franske artilleri ikke at have gjort sin pligt, hvis de efter den venlige »morgen velsignelse«, ikke havde gennemført en endnu bedre ment »aften velsignelse«

27. september kom en stigning i kampaktiviteterne. Det franske artilleri var langt mere intens ind i de foregående dage, og også det franske infanteri syntes at være kommet over skrækken fra den 20., og begyndte at arbejde sig nærmere vore linjer. II. Afdelings observationspost var oprettet ved Bascule, der lå omkring 200 meter øst for Quennevières Ferme. Mens disse steder hidtil ikke havde været genstand for målrettet beskydning, lagde franskmændene den 27. Bascule under planmæssig ild. Herunder blev Hptm. Senfft v. Pilfach, der nu havde kommandoen over II. Afdeling, hårdt såret. Under bjærgningen af Pilfach udmærkede sig især Lt.d.R. Hörcher og Uffz. Seer, der uden at ænse den fjendtlige ild, bar den hårdtsårede tilbage. En hel række andre folk havde hastigt bragt sig selv i sikkerhed uden at bekymre sig om den sårede. Hidtil havde søndage generelt altid været de varmeste og mest ubehagelige dage. Den 23. august, den første dag af slaget om Mons, var en søndag. Ligeledes den 30. august, slaget ved St. Quentin, den 6. september, slaget ved Esternay, den 13. september, det første slag om Marne, den 20. september, dagen for vores første angreb, og nu den 27. september, der foruden Hptm. v. Senfft også bragte tabet af en række andre, alt altså alle søndage – (62) og efterhånden skulle det, ikke kun hos hos, men i hele armeen, udvikle sig til en reel overtro omkring søndage, der også senere hen flere gange skulle få ny næring. Kommandoen over II. Afdeling blev overtaget af Hptm. Rudolff, der dog allerede dagen efter blev afløst af Major v. Putlitz. Den 28. september en ulykkesdag for 1. Batteri. Da i de foregående dage ved alle kanoner var gravet gode dækninger, fortsatte besætningerne fredeligt deres eftermiddagskaffe, da om eftermiddagen batteriet kom under kraftig beskydning. Så lød der pludselig råb: »brand! brand! folkens. Red mig!« Det var retteskytte Köhl ved 3. kanon, som råbte. En fuldræffer var slået ned i ammunitionsvognen ved denne pjece, og havde foruden sprængvirkningen sat ild i krudtposerne, der nu brændte med store stikflammer, der også ramte personerne omkring. Næsten hele batteriets mandskab deltog i redningsarbejdet – foruden Unteroffizier Dohrmann, Wiemann og Vizewachtmeister Ihlefeldt, også mange andre kammerater, hvis navne ikke er mig bekendt. Som de fleste ville stoppe, da en ny eksplosion hvert øjeblik kunne følge, sprang Kanonier Prenzlan frem og råbte: »Vi kan ikke lade vore kammerater i stikken!« Imidlertid kunne kun Kan. Röhl reddes. Om aftenen velsignede divisionspræsten graven med de 7 faldne kammerater.

Stillingskrig ved Noyon

Den 30. september tilgik befaling om, at 17. I.D. skulle overtage 18. Reserve-Divisions stillinger, der lå umiddelbar til højre for vores nuværende. Denne sidste eftermiddag lå I. Afdeling under en 4 timers lang tung ild fra franske 15-cm batterier. Selvom ilden lå godt, kostede beskydningen ikke alvorlige tab. Afdelingen var imidlertid ganske forståelig ret glade for, at de samme nat skulle forlade området. Stillingskiftet flyttede II. Afdeling til sydkanten af Bois de la Montagne, omkring 2 kilometer nordvest for den hidtidige stilling. Quennevières Ferme lå nu umiddelbart til venstre for vores ansvarsområde. Generelt var det nye område kendt af afdelingen. I. Afdeling gik i starten i bivuak ved Laigle. Med indtagelsen af disse stillinger begyndte den egentlige stillingskrig. **(63)** II. Afdeling udbyggede dag for dag deres stillinger, og indrettede sig efterhånden husligt.

I. Afdeling forblev i deres bivuak indtil den 7. oktober. Så blev den stillet til disposition for IX. Reservekorps og rykkede over Noyon til Chiry, hvor den gik i stilling.

I disse dage forlod Oberst v. Lenski os. Mod slutningen af august havde han pådraget sig en alvorlig benskaide, der gjorde ridning næsten umulig. I håbet om, at det ville blive bedre, havde han ikke meldt sig syg for ikke at mindste hans elskede Regiment. Nu måtte han alligevel gøre det, da en bedring uden et operativt indgreb ikke var mulig. Han havde haft kommandoen over vores Regiment i et år. I fredstids månederne havde hans primære indsats ligget i en uddannelse af alle officerer til krigen, hvortil han som mangeårig generalstabsofficer var særlig egnet. Så brød krigen ud, og med fuld stolthed kunne han kikke på sit Regiments præstation. Han var under fjendtlig beskydning klippefast, og tog ingen hensyn til personlig fare. Ganske vist krævede han af alle en fuldstændig opfyldelse af alle pligter og uforbeholden hengivelse til det store hele, men gav aldrig en befaling, der gav afdelingerne opgaver, der ikke var påkrævede, og ville give unødvendige tab. I tjeneste en velvillig og retfærdig foresat, men udenfor tjeneste en elskelig kammerat, der elskede glæde og til enhver tid deltog i andres glæde og sorger. Med oprigtig sorg så Regimentet sin kommandør rejse bort.

For begge afdelinger begyndte nu en rolig og forholdsvis behagelig tid. Efteråret 1914 var generel lun og tør; frem til de første dage af november skinnede solen hver dag fra en blå himmel, så menneskene ikke i alt for stor grad måtte undvære de hjemlige bekvemmeligheder. Da der oven i købet hele tiden blev anbefalet, at vi indrettede os bekvemmeligt, blev stillingerne dag for dag bedre og mere husligt udrustet.

Først overdækkede man hullerne, der til dækning mod fjendtlig beskydning var placeret bag kanonerne, med teltflager og fodrede bunden med halm. Imidlertid blev efterspørgslen hurtigt større end beholdningerne, og man måtte se sig om efter forbedringer. Den første kanon, hvortil man byggede en rigtig jorddækning, var 2. kanon i 6. Batterie. Det var efter de daværende forhold et palads. I hjørnerne af en omkring 2 meter dybt og flere kvadratmeter **(64)** stort hul blev der placeret omkring 30 cm egetræsbjælker. Disse var forbundet med hinanden af tværbjælker og havde et tab af tæt sammenlagte træbjælker. Mellemrummene mellem træbjælkerne blev tætnet med løv og halm, og det hele dækket af et jordlag på omkring 30 cm tykkelse. Dette havde den fordel, at man hver gang det regnede, ikke med det samme blev gennemblødt, og desuden troede ham, at man næsten fabelartig var sikret mod fjendtlig beskydning. Fra kanonen gik det ned til »værelset« ad nogle trin, der var forsynet med trin af træ for ikke at blive slidt ned. To groft tilhuggede træstammer dannede dørramme, hvorpå en rigtig dør var hængslet, »organiseret« i Carlepont eller en anden landsby. Ved siden af døren var der endda et rigtigt vindue, så også det sparsomme dagslys kunne slippe ind i »værelset«. Og nu til den indvendige indretning. Indbygterne var evakueret fra de bag fronten liggende landsbyer, dels for at sikre dem mod den daglige, fjendtlige beskydning, dels for at gøre spionage umulig. De forladte huse tilbød alle former for husgeråd til indretningen af vores jordhuler. På den måde blev lofterne over vore kanoner i stedet for kalkpuds, dækket af udspændte sengeklapper. På den måde slap vi fra den hidtidige snavs, der ovenfra ramte mennesker oven på hovedet, og hvad værre var, ned i deres mad. På samme måde var væggene, der ellers kun var nøgne jordvægge, dækket af linned eller tæpper. For første gang var der også lavet adskillelse mellem sove- og opholdsrum; »soveværelset« var dækket med halm, hvorover alle mulige former for tæpper var placeret. I »opholdsrummet« stod et rigtigt bord med rigtige stole, og i stedet for aluminiumskoppen, der hidtil havde været anvendt til alle former for væsker, kaffe, te eller vin, var der nu dejlige porcelænskopper og glas – kort fortalt alt, hvad kunne forventes af et rigtigt krigshjem.

Da der i de forladte landsbyer også blev fundet kaniner og alle former for slagtekvæg, opstod der ved flere huler et rigtigt lille landbrugssamfund, hvor en hønsegård og kaninbure ikke var noget sjældent syn. Snart konkurrerede de forskellige standpladser om, hvem der havde de bedste forhold, og da der blandt artillerister og underofficerer var mange uddannede snedkere og karetmagere, var hver nye anlæg bedre og mere fuldkommen.

Brædder, disse under hele felttoget så begærede artikel, blev hentet langt væk for at (65) kunne beklæde vægge og gulve, og på den måde opstod der i løbet af nogle få måneder af primitive jordhuler ret beboelige hjem.

Da i midten af november det satte ind med en regnperiode måtte husbyggerier igennem en kraftig nyvurdering. Det viste sig nemlig, at 30 cm jord måske nok kunne klare en regnbyge, men ikke når det drejede sig om dagsregn. Mange en forbandelse steg til himmels når det hidtidige så vidunderlige palads begyndte at lække, og den uheldige nedenunder med regelmæssige mellemrum blev ramt af iskolde dråber på næsen. På regnfulde nætter udviklede det sig flere steder til en hvileløs vandring, når man hver halve time måtte finde et nyt, tørt sted at ligge – blot for at opdage, at det nye sted ikke ret længe var bedre. Så forsøgte man med et system af tomme konserverdåser under loftet at fange dråberne; men på mystisk vis fandt vandt så blot en ny vej gennem loftet, eller det dryppede så kraftigt ned i dåserne, at de hurtigt løb fulde, og gav folkene underneden kolde styrtebade, dersom man ikke i tide fik dem tømt. Værre var pløret i vintermånederne. Den frygtelige lerjord sugede vand til sig som en svamp, så blot det at gå, blev anstrengende. Da alle desuden medbragte nogle pund mudder på sine støvler, var dækningerne ikke ligefrem rene. Da naturligvis ingen bryder sig om snavs, forsøgte man at hjælpe sig ved at lave stier mellem de enkelte kanoner og understande ¹⁾ ved at ramme 50 cm lange knippe af grene ned i muddret og forbinde dem til riste med tråd eller lægtere.

Og også endnu en ting dukkede op. Efterhånden blev det koldere, og man måtte til at tænke på opvarmning af rummene. Naturligvis var de »organiserede« kaminer på mange områder ikke netop ifølge brandmyndighedernes forskrifter og brandsikkert indbygget, og det er forståeligt, at mange en skøn dækning blev offer for flammerne. Således brændte eksempelvis den med så stor kærlighed byggede dækning ved II. Afdelings stab fuldstændigt ned i slutningen af november, og arbejdet derfor begynde forfra.

Som følge af, at I. Afdeling var placeret tættere på landsbyer og gårde, kunne en del af mandskabet placeres under virkelige tag. Dem, der ikke havde dette held, måtte naturligvis grave sig ned på samme måde som batterierne (66) under II. Afdeling. Allerbedst havde prodser og kolonner det. I første omgang anså man det imidlertid umuligt at fjerne prodser langt fra batterierne, og derfor opstod der bag stillingerne forskellige former for konstruktioner, der gennemgik den samme udvikling som batteristillingerne. Først blev der lavet tag af grene og halm over de til stadighed klargjorte køretøjer, så blev der lavet hytter til mandskabet, der heller ikke undgik at drage de sædvanlige erfaringer. Eksempelvis havde Wachtmeister Mertens, Trompeter Jacobs, Unteroffizier d.R. Sellschopp og Vizewachtmeister Warncke fra 4./24 i fællesskab bygget en hytte af tynde træer og halm, hvilken også batteriets skrivestue var anbragt. Da bagagen i den tiltagende kulde havde hentet en jernovn i Cuts, og i den stigende varme halmen mere og mere tørrede ud, lød en dag brandalarmen. Wachtmeister Mertens greb lynhurtigt ud efter en spand i nærheden, der indeholdt en vandlignende væske, og kastede den på ilden - Virkningen var totalt overraskende! Flammerne slog voldsomt ud og gik hurtig ny næring til hele hytten med alt indhold stod i lys lue. Spanden havde nemlig indeholdt snaps, der allerede var blevet hentet ved forplejningsvognen. Den indre varme måtte denne dag undværes ved 4./24!

Som udbygningen af infanteriets stillinger fortsatte og den hele tiden kraftige pigtrådshindring foran linjen, mere og mere gjorde et overraskende fjendtligt angreb usandsynlig, fik prodserne tilladelse til at se sig om efter bedre indkvartering. Ved II. Afdeling lå kun landsbyen Belle Fontaine indenfor nærmeste afstand, men tilbød ikke større staldkapacitet. Alligevel var det muligt her at placere en del af folk og heste fra den lette ammunitiionskolonne. Frem for alt kunne et infirmeri indrettes, så i det mindste syge artillerister kunne placeres i rigtige huse og i en rigtig seng. I. Afdeling havde det bedre ved Noyon; alt personel og næsten alle heste blev godt underbragt.

Også med hensyn til forplejning blev variationen efterhånden bedre. Under hele fremrykningen havde det været tilstrækkeligt at putte et stykke flæsk, vand og nogle grønsager ned i en stor gryde, og hvis der var tid hertil, koge i et par timer. Resultatet var en godt sammenkogt mad. Nu dukkede der efterhånden ved alle enheder særlige kokke op, der snart også vovede sig ud i at stege, og snart kunne der serveres beefsteak, eller lever, eller de med rette så elskede brasede kartofler. Og dette skete uden at der stod en ovn til rådighed, men kun et bålhul i jorden. Ve den husmor, hvis mand kom hjem som rutineret kok! Alle klager over »manglende overvarme« eller »ingen træk i ovnen« ville hos ham ikke finde forståelse!

Da ydermere der i de bagvedliggende byer Noyon og Chauny, var rigelig beholdninger af god vin, der også virkeligt nåede frem til enhederne, så kunne man på dette tidspunkt ikke klage over forplejningen. Dertil kom, at forsyningen hjemmefra også fungerede godt, og at den tilsendte kødkonserver og hvad der derudover var af »fedevare«, smagte fortræffeligt. Ugerne frem til jul gik næsen i fuldstændig ro. I den første periode af stillings-

¹⁾ Begrebet »understand« går igen overalt i sønderjyske krigserindringer. En »understand« er et dækningsanlæg, hvor man kunne beskytte sig mod fjendens artilleri. Som krigen skred frem blev »understande« mere og mere kunstfærdige og begravet dybere og dybere under jorden o. a.

krigen var der dog af og til krigsmæssige begivenheder, der bragte sindene i kog. Men det viste sig altid kort efter, at det var falsk alarm. Oftest var det infanteriets feltkøkkener, der var skyld i episoderne. Når de efter mørkefald kørte frem, kunne fjenden hører lyden af hjul, og heller infanteriet, når de kravlede op af deres stillinger for at få mad, var netop lydløse. Sådan var det naturligvis også hos franskmændene. Når en opmærksom post hørte lyde, frygtede de for et fjendtligt angreb og skød; andre poster sluttede sig til skyderiet, og på få øjeblikke var det skønneste skyderi i fuld gang, ikke mindst da fjenden ikke lod svar skyldig. Da ved artilleriet ikke én eneste vidste, hvad det hele drejede sig om, sluttede batterierne sig til orkesteret. Efter lyden at dømme var der et større slag i gang, mens der i virkeligheden intet var sket. Efter at denne larm havde udviklet sig to eller tre gange, var der ingen, der længere faldt i fælden, og siden herskede der om natten total fred – og også om dagen var det meget anderledes.

I Flandern og i Polen blev der i mellemtiden kæmpet stadig mere fortvivlet for at opnå en afgørelse og dermed en afslutning på krigen. Og da der var mangel på ammunition betød det for de øvrige frontafsnit, at der skulle spares, så behovet på et vigtigt punkt ikke kunne opfyldes i det afgørende øjeblik. Der var derfor truffet strenge restriktioner hvad angår ammunitionsforbrug. Fra korpset blev der præcist fastlagt, hvor mange skud der måtte afgives i løbet af ugen, hvis ikke det var i forbindelse med et fjendtligt angreb. I dette tilfælde måtte der naturligvis anvendes lige så meget, som situationen krævede. På den måde blev det fastlagt, at der fra en hel afdeling dagligt (68) kun måtte skydes 5-10 skud. Da situationen formentlig var den samme hos franskmændene, faldt langs hele divisionens 7 km front i disse uger dagligt totalt ofte ikke over 100 skud.

Men alligevel blev der i denne tid gjort andet end blot at indrette stillingerne behageligt. Bevægelseskrigen havde gjort det ubetinget nødvendigt at skabe en langt tættere kontakt mellem infanteri og artilleri, end det i fredstid havde været opfattelsen, og da det var infanteriet der bar hovedbyrden af kampene, måtte det blive artilleriet, der skabte forbindelserne. Da desuden stillingskrigen samtidig med nye opgaver også bragte nye mål, blev artilleriofficerer sendt ud i skyttegravene, hvor de samtidig skulle løse to opgaver: observation for batterierne og opretholdelsen af forbindelsen med infanteriets stabe. I begyndelsen var de i mange tilfælde slet ikke velkomne, da man ikke rigtigt vidste, hvad man skulle stille op med dem. Infanteriet havde måske endnu ringere forståelse for artilleriet, end det modsatte var tilfældet, og alligevel var nyskabelsen af stor fordel. På en gang mærkede infanteriet, at også artilleriet gjorde noget, og lærte at påskønne og anerkende artilleriofficerernes indsats. Samtidig kunne infanteriofficeren, som gerne fulgte med artilleriets observation, se at det slet ikke var så lige til at skyde med kanoner og samtidig ramme et mål. Gik senere en gang i mellem et skud for kort, når et mål tæt foran egen skyttegrav måtte bekæmpes, blev der ikke længere bandet så voldsomt af artilleriet, som det tidligere var sket. Da der igen blev rigelig ammunition til disposition, så der igen kunne skydes noget mere, kunne en enkelt officer ikke længere klare alle opgaver; der blev derfor ved hver infanteribataljon tilknyttet en særlig forbindelsesofficer, som havde til opgave at formidle infanteriets ønsker til artilleriet, og være rådgiver for infanteriets førere i alle spørgsmål om artilleri. At vores Regiment med tiden opnåede et udmærket omdømme, skyldes for en god dels vedkommende dets unge, dygtige officerer, som utrættelig gjorde tjeneste i de forreste grave.

Ligeledes blev to delinger fra II. Afdeling skudt frem til umiddelbar dækning af infanteriet. Den ene skulle flankere dalen foran I./89 stillinger ved Puisaleine med direkte skydning, mens den anden i nøds tilfælde skulle lægge ild over landsbyen Tracy-le-Val. Besættelsen af delinger gik på tur blandt batterierne, da de naturligvis ikke kunne leve (69) så uforstyrret en tilværelse som de øvrige, der var skjult for fjendens observation af de mellemliggende bakker.

Med starten på stillingskrigen fik telefonen også en helt uanet betydning. Under bevægelseskrigen havde, med nogle ganske få undtagelser, telefonforbindelser kun eksisteret mellem batterierne ildstillinger og afdelingen. Nu blev det af taktiske grunde nødvendig også at etablere telefonforbindelser til de forskellige infanteriregimenter, senere endda til bataljoner. Dertil kom forbindelser til observationsofficerer og til de fremskudte delinger. Gennem forbindelsen til Regiment fik afdelingerne endda også tilslutning bagud til division og til korpset. Da sidstnævnte igen havde forbindelse til armee, og denne til hærens overkommando, og denne igen til Tyskland, kunne man – rent teoretisk – ringe fra ildstillingen til hjemmet. Det viste sig ligeledes hurtigt nødvendigt også at lægge en telefonledning til Prodserne, for med starten af stillingskrigen begyndte også en anden »krig«: - Papirkrigen! Under den hastige fremrykning havde det ikke været mulig at besørge alle de mange skriverserier, der var nødvendige for den omhyggelige føring af krigsstamrullen, kamp- og forplejningsstyrke, intendant-rapporter osv. Dette måtte nu indhentes. Og da en telefonsamtale sparede meget skriveri og ordonnans ruter, blev det af driftsmæssige årsager nødvendigt at forbinde telefonen til prodserne. Succesen var så stor, at det allerede ved juletid var så udbygget, at det var nødvendigt at udfærdige særlige netskitser for at finde rede i de mange forbindelser.

Også i vejbygning forsøgte vi os. Fra Belle Fontaine førte kun en skovvej gennem Bois de la Montagne til batteristillingerne, som allerede ved den første kraftige regn forvandlede til et grundløst pløre. Da vejen i nødsfald skulle kunne klare alt genforsyning med ammunition og forplejning, blev hele strækningen gennem skoven belagt med rundholter. Af materialer hertil manglede jo ikke; de voksede i store mængder langs vejen.

På den måde mindede det hele mere om et arbejdskommando end om krig; alligevel tænker formentlig alle med glæde tilbage på disse fredelige uger.

Først kort før jul begyndte kampaktiviteterne at stige langs hele fronten. Den 20. december løb to franskmænd over ved II./Gren.Rg 89, ifølge hvilke der næste morgen skulle gennemføres (70) et større angreb mod Grenadier-Regimentet. Man troede imidlertid ikke rigtigt på oplysningerne, da det var os ubegribelig, hvilke fordele modstanderen dermed ville opnå. Alligevel blev alle forholdsregler truffet til at kunne byde franskmændene værdig velkommen. I løber af månederne med stillingskrig havde begrebet »spærreild« efterhånden udviklet sig, dvs. hver enkelt batteri havde i tilfælde af et angreb en ganske bestemt sektor som ansvarsområde, hvilket betød, at intet område forblev udækket af artilleri. Der var desuden for ethvert tænkeligt fjendtligt delangreb planer for at kunne indsætte flest mulige batterier mod det truede område.

Ganske rigtigt begyndte den 21. december præcist kl. 0800 den fjendtlige ildforberedelse mod II. og III./Grenadier-Regiment 89 med en på dette tidspunkt usædvanlig voldsomhed. Ildstøtten til Grenadierregimentet påhvilede II. Afdeling, der ydermere var blevet forstærket af et batteri fra Feldartillerie-Regiment 60. Under den fjendtlige ildforberedelse skød vore batterier kun langsomt for at spare på ammunitionen. Da så kl. 0830 den fjendtlige infanteristorm begyndte, blev der skudt, hvad der kunne skydes. Og resultatet udeblev ikke. Det fjendtlige angreb blev afvist. Kun i to fremskudte sapper kunne fjenden skabe fodfæste. Disse blev centrum for kampene resten af dagen. Unde disse kunne vore batterier kun virke afspærrende og dermed forhindre, at modstanderen bragte friske forstærkninger frem. Alle nye angrebsforsøg over en bred front blev holdt nede af vores ild. Om aftenen havde grenadererne fuldstændig retableret deres stillinger, og på vegne af sit regiment udtalte kommandøren for Grenadierregimentet sin tak til II. Afdeling for den fortræffelige støtte fra vore batteriers side.

Vores II. Afdeling havde ikke lidt voldsomt den 21. december. I dette første krigsår regnede begge sider ikke med, at man kunne bekæmpe artilleri, og derfor havde fjenden også denne dag lagt hele vægten af sit artilleri i bekæmpelsen af infanteri og dermed forskånet vore batterier. Den 22. december herskede ro. Det blev af fanger helt fastlagt, at modstanderen havde haft meget store tab til vores artilleri- og infanteriild; dette beviste også de hundreder af døde franskmænd, der lå foran vores front. Den 23. december forsøgte modstanderen et nyt angreb, denne gang overraskende og uden længerevarende artilleriforberedelse, hvorunder der opstod forbitrede nærkampe i vores fremskudte sapper. Endnu engang isolerede vores (71) batterier den indtrængte fjende med sin ild, så de ikke kunne få forstærkninger, og efter en hård kamp død eller levende faldt i hænderne på grenadererne. Flere gange blev fjendens klargøring til fornyet angreb opdaget i tide og øjeblikkeligt lagt under ild, så det planlagte angreb ikke kunne komme til gennemførelse. Spændt ventede alle på, om franskmændene ville lade os fejre jul. Den 24. december herskede faktisk stilhed, og aftenen kunne, naturligvis med de nødvendige sikkerhedsforanstaltninger, fejres jul ved batterierne. Og hvor kunne man dog endnu i 1914 fejre julen! Hjemstavn havde fortsat rigeligt med forsyninger, og derfor var utrolige mængder af fødevarer af enhver tænkelig art ankommet med feltposten, og i næsten endnu større mængder kom der uldvarer. De kærer derhjemme vidste, at en stor del af tropperne måtte tilbringe julen i kolde, fugtige huller i jorden, og derfor var utrolige mængder af ulden tøj ankommet: ørevarmere, hals-, bryst og rygvarmere, livstykker, knævarmere, sokker – kort fortalt: enhver frontsoldat kunne dække ethvert sted af sin krop med mindst tre lag af de hertil bestemte uldne klædestykker.

Heller ikke drikkevarer manglede. Vores garnisonsby Güstrow havde sendt os en hel godsvogn med godt øl. Da der i etappen stadig var rigelig med rødvin at købe, og der hjemmefra var kommet rom og arrak, blev der brygget mangan en kraftig grog, og ved mangan en slurk blev der tænkt på de kære derhjemme.

Uanset hvor begrænsede, indkvarteringerne var, brændte der overalt et juletræ. Og som de skønne, gamle julesalmer lød i vinternatten blev mangan et øje fugtigt hos de kampprøvede feltsoldater, der uden at blinke havde udholdt de sidste måneders med deres død og elendighed.

Men kun selve juleaften lod fjenden os i ro. Den 25. december om morgenen forsøgte fjenden for tredje gang sin lykke. Efter at det andet forsøg uden artilleriforberedelse ikke havde ført til godt resultat som det første, blev det tredje forsøg igen indledt med en ildforberedelse, der overgik den første både i tid og voldsomhed. Men endnu engang lykkedes det ikke. Ganske vist trængte grupper af franskmænd ind i vores stillinger på forskellige punkter, men kun for at blive taget til fange, eller jagt bort igen af vores modangreb. Efter tre dages kampe var om aftenen den 25. december (72) grenaderernes stillinger fuldstændig intakte. II. Afdeling modtog for dens redelige store del af dette resultat, dens retfærdige ros.

Kort før jul returnerede også I. Afdeling igen til Regimentet og kom i Cuts i kvarter. Hidtil havde den været underlagt »Eventyr-divisionen«, som den spøgefuldt blev kaldt på grund af den ligefrem fredstids fredelige stilling, men denne var nu opløst. Som følge af angrebene på grenadererne blev afdelingen flere gange alarmeret, men kom ikke til indsættelse, da alle angreb blev afvist, og lå derfor i nogle dage i hvil.

På dette tidspunkt tilgik befaling om, at der øjeblikkeligt skulle afgives to batterier á hver fire kanoner til Güstrow, hvor de med andre batterier skulle formerer et nyt regiment til indsættelse i øst. 1. og 4. Batteri blev udvalgt til dette, og forlod dermed Regimentet. Til de tilbageblivende 3. delinger fra disse batterier afgav 2. og 5. Batteri hver en deling, så vi dermed havde fire batterier med 4 kanoner, mens 3. og 6. batteri fortsat havde 6 kanoner.

Da I. Afdeling blev indsat besatte 1. Batteri de to fremskudte delingsstillinger, 2. Batteri rykkede i stilling ved Carlepont, mens 5. som korpsreserve forblev i Cuts. Da vores regiment i de følgende måneder til stadighed skulle stille korpsreserve, kunne alle batterier på skift komme i hvil i Cuts.

Kampene ved juletid havde vist, at artilleriild i længden var af overordentlig virkning. Derfor var de næste måneder hovedbeskæftigelsen til stadighed skansning. Da stillingerne lå tæt på de store skove, gav anskaffelsen af byggematerialer ikke de store vanskeligheder. Antallet af træstammer, der blev anvendt til disse stillinger, repræsenterer i dag en værdi på flere millioner. I begyndelsen blev der til tag anvendt et lag træstammer på 30 cm diameter eller mere, der blev placeret tæt ved siden af hinanden. Naturligt måtte et sådant bjælkelag have en særdeles solid underbygning, og på den måde lærte artilleristerne efterhånden i praksis det, der i fredstid havde været pionerernes store hemmelighed. Allerede i februar og marts var det ene bjælkelag blevet til tre, fire eller flere. Hos fjenden var der efterhånden dukket tungere og tungere artilleri op, så også virkningen af beskydningen blev voldsommere. Efter at der for personellet var bygget nogenlunde faste understande, blev arbejdet ikke indstillet – nu skulle også ammunition skudsikkert kunne oplægges. Da dette arbejde lykkeligt var overstået, ankom (73) ordre til den øverste hærledelse, ifølge hvilken der allerede nu skulle bygges stillinger til forstærkningsbatterier, der ville blive indsat i tilfælde af et større fjendtligt angreb. Til dette arbejde blev primært de lette kolonner trukket til, da disse kun havde lidt at bestille, da forbruget af ammunition næsen var gået i stå. På den måde gik den en dag, den en uge, den en måned efter hinanden med anstrengende fysisk arbejde, og alle var forbavsende over, hvor hurtigt tiden fløj af sted.

I Frankrig kommer foråret hurtigere ind i Tyskland. Allerede i februar tittede vintergækker og violer frem, og som i marts det førte lysegrønne skær dukkede op, blev skovbunden en kort overgang dækket af et utroligt farvetæppe. Foruden vore hjemlige skovblomster, anemoner, kodriver, blå anemoner og liljekonval var der vilde orkideer i mange forskellige udgaver, den ene skønnere og mere farvestrålende, end den næste. Endnu havde vi ikke med større længsel ventet på et forår, og dag for dag med stadig større glæde fulgt dens kommen som denne første under krigen. Man glædede sig over hver eneste grønne blad, og da først sangfuglene i skoven bag stillingen begyndte deres længe savnede melodier, glædede alle med fryd deres sang, også selvom mange byboere have glemt kærlighed til naturen.

Men på trods af alt den opdukkende pragt blev der fortsat arbejdet. At skoven igen blev grøn betød nyt arbejde, da det buskads, der om efteråret som flyverskjul var lagt over kanonerne, grønnedes jo ikke. Batterierne havde derfor valget mellem endnu engang at gøre en stor arbejdsindsats – nemlig at forlægge stillingen tilbage til skovkanten – eller daglig gøre en måske mindre, men dog alligevel betragtelig arbejdsindsats, med at hele tiden at forny sløringen. Alle besluttede sig for første mulighed, og derfor gik på ny det store arbejde i gang. De nye stillinger blev anlagt under udnyttelse af alle erfaringer fra de forgangne vintermåneder, og var efter daværende forhold ganske udmærkede. For 4. og 5. Batteri blev beslutningen gjort lettere, da fjenden ved begyndelsen af foråret i stigende grad tog dem under beskydning. 5./24 flyttede helt væk fra Bois de Montagne og anlagde dens nye stillinger i en dyb slugt, en udløber af slugten ved Nampcel. Omkring samtidig måtte 6. Batteri ved Carlepont også grave sig ned på ny, hvor der ikke var slugte, men kun frugtbar agerland og køkkenhaver. Derfor var de to stillinger i deres udførelse vidt forskellige. 5./24 gravede (74) dækninger ind i siden på skråningen, og havde på den måde fra starten et sikkert jordlag ovenover sig. En trappe førte fra dækningsrum til kanon standplads for at sikre en hurtig ildåbning, og derud over gav det buskads, der dækkede hele skråningen, en meget fin sløring mod observation fra luften. 6./24 måtte konstruere noget helt anderledes. De anlagde deres nye stilling i en frugtplantage med gamle træer, der kunne give den nødvendige sløring fra luften. Kanonstillingerne var anbragt op ad disse, så de store grene kunne brede sig over dem som et stort skærmtag. Dækningerne, der blev placeret under dækning af andre træer, fik atter flere lag bjælker som tag, og var afstivet efter alle pionertjenestens regler, og kunne modstå selv ret voldsom beskydning. Hertil kom, at nærheden til Carlepont muliggjorde en sand udsmykning af stillingen. Alle veje gennem stillingen, udbygget med rundholter, blev omkranset med

buske fra landsbyhaverne. Hver kanon havde sin egen lille prydhave, der mere fik stillingen til at ligne en have-elskers end et sted, hvor de truende kanonrør kunne udspyde død og fordærv.

I mellemtiden var kanonerne igen begyndt at drøne i øst. I begyndelsen af maj var vores offensiv i Galizien begyndt med gennembruddet ved Tarnow-Gorlice, og fra da af om hver dag med hærberetningerne nyheder om vore troppers nye sejre og om uhørte antal af fanger og bytte. Også i vest begyndte det at røre på sig. Efter at vi ved Ypres, som de første, havde været i angreb, og fravristet englænderne slagmarkerne fra Flandern-kampene i oktober og november 1914, begyndte mod midten af maj 1915 de allieredes offensiv ved Arras. Selvom de i starten havde opnået nogle få resultater, gik deres angreb dog hurtigt i stå. Frem til juni 1915 forblev alt roligt ved vores front. Alligevel viste de luftfoto, som efter uge til uge blev taget af fjendens stillinger, at modstanderen foran vores venstre nabo division traf forberedelser til angreb. Af denne grund blev der hos os beordret modforholdsregler. Alle batterier, der var placeret ved Bois de la Montagne, blev indskudt foran fronten af 18. Division. Specielt fik denne artillerigruppe tildelt ansvaret for spærreskydningen i Quennevières Ferme afsnittet. Den 6. juni 1915 brød det længe ventede angreb løs fra Moulin-sous-Touvent til venstre fløj af vores division.

Kl. 0500 (75) startede på én gang kraftig fjendtlig artilleriild, det sikre tegn på et forestående angreb. Da den fjendtlige ild udelukkede lå over nabo-divisionens infanteri, var vores afdeling disponibel til at støtte det. Mens batterierne under Gruppe Kranold gjorde klar til gennem spærreild at gribe ind i infanterikampen, lagde Gruppe Aigner ved Carlepont det fjendtlige artilleri under beskydning. Fra observationsposter i træerne i Bois de la Montagne kunne man tydeligt overskue højre fløj af de beskudte infanteristillinger frem til Quennevières-Ferme, så her et fjendtligt angreb ikke kunne iværksættes upåagtet. På observationsstedet stod afdelingskommandøren og hans batteriførere. Ikke et skud landede i de fjendtlige stillinger, for endnu sad angrebsstyrken i deres dækninger. Omkring kl. 9 blev skyttegravene fyldt op; gennem panoramakikkerten var forberedelserne til angrebet fuldt synlig. Men stadig blev der ikke skudt på fjenden, da hele tiden nye skarer rykkede gennem løbegravene frem mod stormudgangsstillingen, mens det franske artilleri stadig trommede mod vores skyttegrave. Så blev det fjendtlige artilleri lagt frem og infanteriet startede angrebet, og i samme øjeblik befalede Major v. Kranold: »Skyd!«. Med det samme gik det første lag fra kanonerne, og allerede inden de franske angribere havde forladt deres grav, havde de betalt en blodig regning. Hele området ved Quennevières Ferme var på et øjeblik dækket af støv og røg, så intet mere kunne observeres. Efter et kvarter blev ilden langsomt indstillet. Da røgen havde lagt sig var der hverken tyskere eller franskmænd at se. Snart efter kom så de første meldinger fra fronten; i afsnittet frem til Quennevières Ferme var ingen fjende nået ind i vores stillinger – syd herfor var første stilling gået tabt.

Vore batterier havde på udmærket måde løst deres opgave. Det vidste også fjenden, og som hævn lagde ham dem under stærk beskydning. Det meste ramte 5./24, der blev beskudt fra tre sider. Også batterierne i Bois de la Montagne blev kraftigt beskudt, men til almindelig glæde lå det meste af ilden over de forladte stillinger foran skovkanten. Modstanderen havde naturligvis en mistanke om, at der var indrettet observationssteder i de høje træer, og forsøgte af samme grund af forstyrre observationen. Derfor kom 4./24 observationspost under kraftig shrapnel ild, men roligt, som herskede dyb fred, stod Hauptmann (76) v. Stumpfelf ved panoramakikkerten og ledede ilden fra hans batteri. Træet med 5./24 observationspost, der som den eneste stod i åben terræn, og hvis funktion var kendt af fjenden, blev ramt af en fuldtræffer. Herved døde Lt.d.R. Wiechelt heltedøden.

Ved middagstid blev 3./24, der som korpsreserve lå ved Cuts, alarmeret og indsat ved Gruppe Kranold; opmuntret af dens første succes, fortsatte deres angreb, hvorfor der var en fare for vores divisions venstre flanke.

Også ved prodtserne var der denne dag ret ubehageligt. Da fjenden vidste, at de var placeret i den store skov, blev hele Bois de la Montagne genstand for spredt beskydning. Herunder blev prodsen ved 4./24 ramt af en fuldtræffer i en dækning, tilhørende to underofficerer, der netop havde forladt denne. En soldat skal også have held!

Ved Gruppe Aigner, hvortil 2. og 6. Batteri var underlagt, var prodtserne placeret i slotsparken i Carlepont, hvor lejren var anlagt i den omkring 2 kvadratkilometer store park under de vidunderlige urgamle bøgetræer. Modstanderen havde ved forskellige lejligheder beskudt parken, men primært en luftværnsstilling, placeret i en lysning, der havde været ret så ubehagelig for de franske fly. Selve lejren havde derfor ført en dejlig og uforstyrret tilværelse. Men så begyndte franske batterier, først et, senere flere, ved middagstid en planmæssig beskydning af resten af parken. Først ramte det en af 60'ernes enheder. I hast lod førerne ved 2. og 6. Batteri sadle op, men så bragede det allerede i trætoppene over deres stillinger. Hestene blev rædde og slog i tøjerkæden, og kuskene havde det største besvær med at få sadlet op. Beskydningen blev hele tiden voldsommere, og store grene splintrede fra træerne og sprængstykker susede omkring. Hurtigt blev hestene hentet ud af staldene, uanset om de var sadlede eller ej, og i galop gik det i første omgang ud af parken. Desværre mistede 2. Batteri et menneske; Kanonier Aps blev hårdt såret mens han forsøgte at redde sin hest. Den urokkelige sanitets-unteroffizier Weber forbandt ham trods de omkring susende sprængstykker og bar ham ned i en dækning – desværre omsonst, for kort efter forlod Aps livet. Han havde, som alle de øvrige, der ikke ville lade deres heste i stikken, været en god

kusk, som elskede sine heste og omhyggeligt havde sørget for dem. At der ikke opstod større tab skyldtes ene og alene modet og (77) roen hos officerer, underofficerer og mandskab, der ikke tog hensyn til egen sikkerhed, og alle på deres poster havde gjort hvad pligt og skyldighed krævede.

De næste dage forløb ret urolige. Den 18. juni blev der af 18. I.D. gennemført endnu et modangreb, der imidlertid heller ikke opnåede fulde resultater. Yderligere forsøg blev derfor opgivet, og efterhånden faldt der igen ro over området.

I disse måneder havde enhederne kun få besværligheder. Den fjendtlige beskydning af infanteriets stillinger var ringe, og ingen batteri kom under planmæssig beskydning. Stillingerne var godt udbyggede, og da lå beskyttet af træer eller skove, opstod der ved næsten alle dækkede opholdssteder, hvor besætningerne kunne opholde sig i dagtimerne og lade sig varme af solens stråler. Om dagen var det virkelig næsten en sommerferie. Først når man om aftenen trak sig tilbage til dækningerne blev man bevist om, at der var krig, og at hvert øjeblik død og elendighed kunne slå ned og forvandle denne sommeridyl til et billede af død og ødelæggelse. Desto mere nød man igen næste dag den fredelige tid. Da naturen ikke bekymrer sig om menneskers krig, modnedes frugterne i plantagerne, og desuden var der af tyske soldaterhænder lavet mange køkkenhaver. Den udleverede forplejning var på dette tidspunkt stadig god og rigelig – som i garnisonen kunne man komme på orlov, kort fortalt var vi godt tilfredse med denne periode af krigen. Hauptmann Alex, de sidst i september returnerede til Regimentet fuldt restitueret, overtog 1. Batteri.

Regimentets indsats i Champagne

Mod slutningen af september 1915 var Champagne blevet stedet for franskmændenes nye gennembrudsforsøg, og efter en indtil dette tidspunkt uhørt trommeild på 72 timer, havde modstanderen også her erobret vores første stilling over en bredde på over 20 kilometer. Da denne fjendtlig succes kraftigt truede vores hærs venstre flanke, blev korpsreserven i hast med jernbane kastet over på denne fløj, for under alle omstændigheder at være klar. Den kom imidlertid ikke til **(78)** indsats. Forstærkninger sendt frem af den øverste hærledelse bragte fjendens angreb til standsning.

I de første oktoberdage returnerede Stab I. Afdeling og 1. Batteri, der havde været borttransporteret som Korpsreserve, tilbage til Cuts. Få dage senere dukkede – først som rygter – snart efter som befaling op, at IX. Korps skulle trækkes ud. Da på samme tid vores angreb mod Serbien var gået i gang, begyndte den almindelige usikkerhed om, hvor vi skulle hen. Til Champagne i det ikke særlig populære forsvarsslag, eller til Serbien i den friske bevægelseskrig? Det var befalet, at kun den forskriftsmæssige bagage skulle medbringes. Dette betød, at vi måtte efterlade langt den største del af vores vognpark; i løber af stillingskrigen var der virkelig blev samlet et omfattende træn af »Kiks« og »ægge« vogne, eller havde disse forskellige vogne blev døbt. For optimisterne blev det som trøst udlagt, som gik turen til Serbien. Den 12. oktober blev vi afløst af XI. Korps, der netop var blevet overført fra østfronten, og den følgende dag blev der indladet i Chauny og Tergnier. Allerede efter nogle få timers jernbanetransport blev vores skæbne afgjort. På jernbaneknudepunktet Liart, syd for Charleville, drejede vi mod syd, og det var ensbetydende med en indsat i Champagne. Regimentet udladedes igen i Amagne og Vouziers, og lå endnu i to dage sammenstuvet i de sørgelige landsbyer bag fronten. Denne del af Champagne, hvortil vi var ankommet, var desværre ikke den velsignede del af landet, hvor den med rette så elskede Champagne-vin groede. Landets egne indbyggere havde allerede i fredstid døbt denne del meget træffende som »Lusechampagne«. Det er et ufrugtbart område med en kridtjord kun dækket af et tyndt muldlag, der kun giver grobund for en sparsom fåregræsning. Kun få steder, omkring vandløb og i dalsænkninger var der marker med korn. Af samme grund var der kun nogle få usle landsbyer. Terrænet er stærkt kuperet og dalene dybe. I de sidste årti før krigen havde franskmændene begyndt en udbredt skovplantning i dette ufrugtbare landskab, så en større del af kampområdet var dækket af ældre eller nyere fyrreskove.

Den 17. oktober 1915 blev IX. Korps indsat. Det var igen et vidunderligt efterårsvejr, så vi overhovedet ikke bemærkede den lumske Champagnemudder. Det første, der var påfaldende i kampområdet var jordens forskellige **(79)** farver. Hvor skyttegrave gennemskar jorden, trak sig en hvid stribe gennem terrænet. Hvor en granat var slået ned i jorden, var der skabt et hvidt hul og omkring det var hvid kalk slynget rundt. Jo nærmere man kom fronten, jo mere hvidt syntes landet, og i de forreste stillinger kunne man undre sig over, om der overhovedet endnu var steder, hvor den brune jord kikkede igennem. Forskellen mellem det fredelige ved Noyon og slagmarken i Champagne faldt øjeblikkeligt i øjne. Mens man ved Noyon allerede ærgrede sig når en eller to balloner stod på himmelen, hvorfra man kunne kikke ned i vore stillinger, hang her for hver 1 til 2 kilometer en af disse uforskammede himmellegemer. Når i området ved Noyon det havde skaft stor opstandelse, når en gang i mellem mere end to fjendtlige fly kredsede rundt bag fores front, så var der her i stadighed eskadriller på fem eller flere fly i gang med observationen af vores stillinger, og når man i Noyon området øjeblikkeligt blev taget fortrydeligt op, når franskmændene en gang i mellem et langrørs batteri beskød vores bageste områder, så undrede man sig her, når landsbyer, gader, lejre, jernbane- og vejbroer indtil flere kilometer bag fronten en gang imellem *ikke* lå under beskydning.

Vi afløste X. Korps, der kort efter ankomsten fra østfronten, var blevet kastet direkte ind i storkampe. Den havde kun været indsat i 14 dage, men havde i denne korte periode haft meget store tab.

For os var det særlig ugunstig, at jernbanelinjen mellem Sommy-Py og Manre omkring 4 km bag fronten og parallel med fores forreste stillinger, på en dæmning vest for Sommy-Py fulgte Py-flodens løb. Begge kunne kun få steder overskrides, og af samme grund lå disse særligt under fransk beskydning, hvilket vore batterier allerede under stillingsindtagelsen – selvfølgelig ved nattetide – stiftede ubehageligt kendskab til. Som næste morgen oktobersolen skinnede over slagmarken, bød det os for første gang synet af det trøstløse landskab. Ved alle overgangssteder lå døde heste og ødelagte vogne, hobe af udrustningsgenstande fra sårede eller faldne, der i mellemtiden var transporteret væk, lå på begge sider ad adgangsvejene, og overalt var der opstået store hvide sår i den oprindelige jordoverflade. Det var kun stadig lige til at erkende de små skovstykker **(80)** små små nøgle pinde, der stak op ad den trøstløse kridhvide jord. På samme måde var forladte batteristillinger stadig synlige på grund af resterne af kummerlige kanonstillinger og mandskabsdækninger, og på dynger af tomme og fulde granatkurve. I denne eller hine kanonstandplads lå måske endnu et hjul eller et styk af lavetten, mens rundt om

stillingen granatnedslagene i den ødelagte jord var tavse vidner på, hvad der måtte være gået ned over det arme batteri. Endnu aldrig under hele krigen havde noget været så bevist om, at ødelæggelse og død var de væsentligste egenskaber af denne frygteligste af alle krige. Straks i de første dage havde vore batterier betydelige tab på grund af den fjendtlige beskydning, og allerede efter kort tid måtte flere af dem foretage stillingsskifte, da de var kommet under kraftig planmæssig ild. Modstanderens angrebskraft og angrebsvilje blev dog hurtigt brudt som vi ankom! Kun hans artilleri af alle kalibre rasede endnu i sin fulde vildskab over det mislykkede gennembrudsforøg. På ny betød det for alle batterier og stabe at at grave, grave og endnu mere grave. Og i en helt anden form, end hidtil kendt. Mens vi ved Noyon egentlig kun havde bygget med træstammer, lærte vi her for første gang at nedgrave minerammer ¹⁾; Konstruktioner med træstammer ville være gået galt og ville have taget lang tid – og under den voldsomme beskydning måtte løsningen være, at forsvinde under jorden hurtigst muligt. Det var imidlertid ikke så let! Den dejlige, tunge lerjord ved Noyon havde gjort det muligt, først at grave et stort hul og først herefter afstive siderne med bjælker. Derimod styrtede den ustabile kridtjord i Champagne øjeblikkeligt sammen, hvis man lavede mere end et overfladisk hul i jorden. Batterierne måtte betale mange lærerpenge før de blev herrer over denne nye form for arbejde, og flere arbejdende folk fra 6./24 kom til skade, da store jordmasser styrtede ned over dem. Der blev ligeledes her begyndt anvendelsen af beton, en kunst der hidtil kun havde været udøvet af pionerer. Da det i begyndelsen af november var blevet tydeligt, at fjenden havde indstillet hans angrebsforøg, blev en division trukket ud af fronten. Dette betød for alle batterier, med undtagelse af 1. et stillingsskifte til terrænet øst for Somme-Py. Det var kun med modvilje, at batterierne flyttede; flytningen betød jo, at alt gravearbejdet endnu engang havde været forgæves, og det hele startede forfra igen. Det viste sig, at de nye stillinger ganske rigtigt kun var ubygget i ringe grad, og at de få (81) eksisterende endda var placeret upraktisk. Men selvom stillingen havde været nok få godt udbygget, ville den ikke have været os tilpas! Med tiden havde alle batterier udviklet deres egen form for stilling, og selvom de havde fundet sig vel tilpas her og hævdede, at de var strålende udbygget, så opfattede de ny ved overtagelsen, dog hver gang, at det stik modsatte var tilfældet. Derfor foretrak man i virkeligheden at rykke ind i nye stillinger frem for i de såkaldte »etablerede«. Årstiden taget i betragtning var det sat ind med dårligt vejr, og de lavt hængende skyer udspyede uendelige mængder af regn over jorden. Det uundgåelige resultat var et bundløst pløre. Da endnu ingen af batterierne havde fundet tid til at udlægge trædeflisser i deres stillinger, blev også trapper og dækninger forfærdelig tilsølet af mudder fra støvlerne. Da desuden våd kridt bliver meget glat, var enhver gang anstrengende, og under turen ned i dækningskerne måtte man på grund af de glatte trapper, passe meget på ikke at ankomme forneden meget hurtigere end egentlig planlagt. Og at vejr og søle ikke ligefrem fremmede humøret behøver vil ingen nærmere forklaring. Men der skete også fornøjelige episoder. Telefonstaden ved 6./24 var endnu ikke placeret i en nedgravet dækning, men blot i nødtørftig dækning under et bølgeblikstak. En dag bestod besætningen af Krigsfrivillige Pape- rin, Schütt, Plötz, Martens, Stumpf, Weilm og enkelte andre, der mens franskmændene gennem et stykke tid havde beskyttet området ved batteriet med lettere kalibre, var i gang med de fredelige beskæftigelser som brevskrivning, spisning, telefonering og »bijagt«. Tillidsfulde håbede alle, at det ikke helt regntætte bølgeblikstak også ville beskytte mod granater. Pludseligt det sønderrivende brag, knagen og sammenstyrtning; lyset forsvandt, krig, tæt røg og stank og de skrækslagne råb »gas!« . . . Ængstelig søgning efter de forsvundne lommelygter og den daværende »næsevarmer«, der senere blev døbt gasmaske, og en hastig trængsel ved udgangen. Så råber en af de sidste: »Det lugter jo som efter – efter - ... asparges!« Øjeblikkeligt stønner Wilms stemme: »Mine aspargesdåser!« Herefter en drønende latter, og alle vendte tilbage til deres fredelige beskæftigelse. Den ødelagte ovn og de eksploderende dåser med asparges blev båret udenfor og dækningen renses for de omkringliggende granatstykker, dvs. rester af aspargesdåser.

Mod begyndelsen af december 1915 begyndte angreb fra vores side, der havde til formål at forbedre vore stillinger. På venstre fløj (82) af vores divisionsafsnit lå Arbre-højen. På denne sad franskmændene og havde herfra et overblik over vores bagved liggende områder. Denne bakke skulle fratages ham.

Imidlertid var stillingerne på begge sider af fronten i løbet af de sidste måneder nået et omfang, at operationen kun med grundig forberedelse med artilleri og minekastere ville kunne lykkes. Allerede dage i forvejen blev batterierne indskudt mod de mål, de var blevet tildelt i forbindelse med angrebet. Da vore kanonbatterier ikke var særlig egnede til ødelæggelse af de fjendtlige pigtrådshindringer, skulle de primært beskyde fjendens forbindelsesgrave og sænkninger.

Den 7. december fik I.R. 75 frem til angreb efter en massiv artilleriforberedelse, og på kort tid var højen vores. Men først på dette tidspunkt begyndte den vanskeligste del af operationen: fastholdelse af målet. I de følgen-

¹⁾ Præfabrikerede rammer af træ, der når de graves ned i jorden, med det samme dannede afstivning, og dermed kunne beskytte, mens der graves plads til næste ramme. På den måde kunne der laves tunneler ned i jorden, der kunne anvendes som dækninger. og.

de nætter fjorde fjenden flere forsøg på at generobre det tabte terræn, og med få timers mellem rum steg lyskuglerne op som tegn på, at et nyt fjendtligt angreb var begyndt. Det en gang erobrede område blev imidlertid fastholdt trods alle fjendens forsøg. Vore batteriers medvirken var yderst vanskelig, da de franske og tyske sappeposter efter kampenes afslutning kun lå 7 meter fra hinanden. På den ene side skulle vores ild også dække den forreste franske grav – men på den anden måtte ingen for kort liggende lag ramme vore egne stillinger. Enhver artillerist ved, at en kanons spredning er så stor, at begge disse krav ikke kunne opfyldes samtidig, men det kostede megen tid og mange ærgrelser før også infanteriet indså det umulige i deres krav. I begyndelsen af januar 1916 var der efterhånden igen indtrådt ro omkring Arbre-højen. En endnu større operation var nu erobringen af den fjendtlige stilling på begge sider af vejen mellem Somme-Py og Souain ved Navarin-Ferme, hvorfra der ligeledes var udsyn over vores stillinger. Fra nabokorpset blev tunge batterier i større antal trukket frem til denne operation, og et regimentsafsnit af 18. Division blev underlagt vores 17. Division. Den 23. februar 1916 begyndte artilleriforberedelsen ved daggry. Kl. 16 iværksatte grenaderer og Regiment 86 over 1600 meters bredde angreb. På grund af den lange artilleriforberedelse var det fjendtlige infanteri så mørbanket, at grenadererne uden vanskeligheder kunne erobre den fjendtlige stilling. ja, i ophidselsen endda (83) et godt stykke ud over det befalede mål. Allerede efter en time meldte grenadererne, at den befalede opgave var gennemført, dvs. erobring af første fjendtlige stilling i en dybde på 400 meter. Vore batterier lagde hele natten en afspærringsild omkring det erobrede terræn. Det lykkedes også at holde forsøgte fjendtlige modangreb så meget nede, at de ikke kom til fuld udvikling. Heller ikke den følgende dag, hvor modstanderen kunne være kommet sig over skrækken efter angrebet, fulgte intet modangreb. På tysk side gik tiden med af alle kræfter at udbygge den nye stilling. Med disse erobringer af terræn havde franskmændene mistet den sidste mulighed for at observere ind i området bag vores front. Modsat havde vi nu en overordentlig god observationsmulighed over vejene helt til syd for Souain. Fjenden gjorde aldrig et virkeligt forsøg på at tilbageerobre områderne.

De sidste måneder var, hvad angår arbejdsindsats, ikke gået upåagtet hen. 1. Batterie, der under det generelle stillingsskifte i begyndelsen af november, var forblevet på vestsiden af den store landevej, gravede sig ned i et lille stykke skov syd for banelinjen Somme-Py – Manre i en ny stilling. Og da der her var tilstrækkelig tid til rådighed blev der gravet en mandskabstunnel af minerammer, men selve kanonbristen betonstøbt og jernbaneskiner fra Somme-Py – Manre jernbanen blev forvandlet til et loft. Kort tid efter begyndte 2. Batterie omkring 200 meter derfra et tilsvarende stillingsbyggeri, mens der i det område, hvori regimentets øvrige batteri var placeret, var en så voldsom koncentration af artilleri, at en kraftig fjendtlig beskydning let kunne have lammet flere batterier. De hidtidige store kampe havde vist, at et af de største krav til en stilling var, at den ikke kunne opdages af de fjendtlige fly. Derfor blev der under nyanlæggelse af stillinger lagt stor vægt på sløring fra luften. 1. Batteris placering var derfor gunstig idet der gik en vej gennem skoven, så vognspor til stillingen ikke afslørede den. Derimod var 2. Batterie mere uheldig. De bedre situationen ved at omlægge et mindre feltbane-spor, så de med små vogne kunne flytte den udgravede jord fra dækningerne omkring 200 meter væk, og dermed etablerede en skin-stilling. Senere blev denne stilling overtaget af 5./24 og yderligere (84) udbygget. Hvilket uhyre arbejde, der gik til disse stillinger, ved frem for alt dem, der deltog i arbejdet. Denne 5./24 stilling bestod til sidst i tre etager. Kanonstandpladsen ragede som en paddehat op over jordoverfladen, men væggene var sådan formede, at de ikke kastede skygge, og derfor stod fremhævet på flyenes fotografier. Den først anlagte dækningstunnel dannede øverste underetage. Senere blev en ammunitionsdækning gravet en etage under mandskabstunnelerne. Alle dæknings tunneler var forbundet med hinanden, så en ukendt på stedet uvægerligt ville miste orienteringen. Senere skiftede også 4. og 6. Batterie nye stillinger, der alle på samme måde udbyggedes til små fæstninger, der alle var omgivet af deres egne pigtrådshindringer, så der herfra kunne ydes modstand selvom infanteriets stillinger skulle falde. På dette tidspunkt fik artilleriet også udleveret de første geværer. Denne venlighed blev generelt ikke hilst særlig velkommen. Hver gang en eller anden højere foresat meddelte inspektion, måtte alle i hast i gang med at rense geværene for rust – hvilket også hver gang var nødvendig! At udbygningen af stillingerne under de daværende forhold var hensigtsmæssig og praktisk, viste dig under de planmæssige beskydninger, 4. og 5./24 måtte udholde. Selvom hvert batteri modtog omkring 200 franske 15-cm granater, skete der intet væsentligt. Alle dækninger holdt og standpladserne opfyldte deres opgaver. Og det under efter datidens målestok et uhørt voldsomt bombardement. Senere modtog enkelte batterier imidlertid på enkelte dage op til det femdobbelte antal granater af endnu tungere kalibre – mod noget sådant, hjalp end ikke den bedste udbyggede stilling.

Til forbedring af det generelle humør tjente i ikke uvæsentlig grad Champagnes righoldige bestand af vilde kaniner, der på alle tænkelige måder blev stræbt efter livet. Særlig foretrukket var fælder; trods et strengt forbud gik også mange letsindige jægere på kaninjagt med gevær og fik også nedlagt enkelte, men var generelt mere til fare for harmløse personer på vej til- eller fra fronten, som kuglerne piftede omkring ørene. Når man i Champagne besøgte en standplads, fandt man for det meste (85) en eller flere kaniner hængt på et egnet sted på kanonplat-

formen, for snart at blive en højst velkommen forbedring af den leverede forplejning. Da så foråret 1916 kom, blev der i Champagne direkte behageligt. Det bundløse søle forsvandt, og hvor den kummerlige jord gjorde det muligt, dækkedes jorden af en spirende grønt. Udenfor rækkevidden af det fjendtlige artilleri, omkring nord for lejren »Kaisertreu« var foråret langt skønnere end længere fremme. Her havde prodser og kolonner skabt deres underbringelse, og havde bygget deres stalde og små huse i kanten af de ældste fyrrelunde. Også de havde i begyndelsen haft en slem tilværelse indtil bygningerne var færdige. Og det var her også hurtigt muligt at anlægge stier af rundholter mellem stalde og beboelse. – udenfor sådanne små baraklejligheder viste vinteren i Champagne-sølet sig lige så slemt som fremme ved fronten. Særlig stor kærlighed var der lagt i II. Afdelings lejr. Man kunne overalt mærke, at ikke alene var hver eneste konstruktion tør og varm, men også pænt udført. Imidlertid udviste også andre lejre den medfødte tyske evne til hygge. Overalt var der med de meget begrænsede disponible midler skabt udsmykning. Selv små prydhaver blev anlagt og omhyggeligt passet og plejet, selvom her eneste dråbe vand med stort besvær måtte hentes langt væk. I deres næsen fredstidsmæssigt anlagte stalde havde hestene det godt, og efter at forårssolen havde tørret jorden ud, begyndte jagtridtene. Og et bedre terræn hertil havde vi dårligt senere. Mellem de enkelte småskove strakte der sig ikke små græsmarker, men langt mere et dybtgrønt tæppe af mos. De eneste større træer, som kunne anvendes til at binde hestene, var hvide birketræer. Det var en nydelse for øjnene, når man på livlige heste i lang galop fløj afsted på blødt mos mellem de friske grønne ungsкове indtil en snehvid birk spærre vejen, man ønsker at følge. Hvor gjorde et sådant rit godt efter lange mudderkampe gennem de lange vintermåneder.

Også det fysiske velvære blev der sørget godt for. Hver afdeling havde sin købmandshandel – kantinen – hvor man foruden alt til mave og næse, kunne købe alle mulige fornuftige og behagelige genstande. Den havde udviklet sig fra en spæd start – her i Champagne var kantinen allerede på højde, og dens (86) leder, den dygtige Vizewachtmeister Alex, søgte efter bedste evne, at den i dens sortiment indeholdt alt, hvad en frontsoldat kunne få brug for. Med et forskud på 300 Mark fra intendanten havde han på vegne af afdelingen åbnet forretningen i efteråret 1915, og allerede til jul samme år kunne batterierne modtage tilskud til deres julearrangementer fra kantinefondet. I løbet af foråret 1916 fri Leutnant Peters, forplejningsofficer ved I. Afdeling, af lejrkommandanten frigivet en barak til kantinen. Derved blev det muligt at skabe behagelige siddemuligheder, og da der samtidig blev abonneret på en lang række aviser, blev kantinen efterhånden et rigtigt soldaterhjem. For at være forberedt på alle tilfælde, blev også kantinevognen nyindrettet, så det også under et stillingsskifte forsat kunne fungerer. Denne vogn ydede os senere hen en uerstattelig tjeneste, og fungerede helt til krigens afslutning.

I mellemtiden kunne lyden af kanontorden svagt høres fra øst, hvor der var gået i nyt stort slag i gang ved Verdun. Men jo voldsommere, det gik til her, jo mere fredeligt blev det på vores frontafsnit. Da der hos os på ingen måde var begrænsninger på ammunition, lod vi os intet finde i fra franskmændenes side. Gennemførte han et ildoverfald mod vore grave, svarede vi igen med et ildoverfald mod hans, skød han mod vore adgangsveje, skød vi mod hans veje. – og altid med lidt flere granater, end han havde anvendt. Succesen var hjemme, da der meget hurtigt blev meget stille – og vi kunne ikke drømme om at bryde den. På den måde blev stillingen fra marts næsten lige så rolig, som den havde været ved Noyon. Som resultat kunne batterierne lade deres artillerister afløse i stillingerne, så de med tiden alle kunne soignerer og hvile ud ved prodserne – og endda sove i en rigtig seng! De havde ganske vist ikke springmadrasser, men et minimum af affjedring var dog klareret ved at udspænde hønsenet over en træramme, hvorpå der så lå en halmmadrass. Og bedst af alt var lejren ikke placeret under jorden, men på et sted med frisk luft. Hvor gjorde det godt, en hel dag at opholde sig i den friske luft og lade kroppen varme op af solen. Dagslys kom ikke ned i nogen af de nedgravede dækningsanlæg. I starten havde den fjendtlige beskydning været så voldsomt, at vi gerne undværede denne behagelighed til fordel for større sikkerhed. Men desto mere var det kære sollys velkommen! Ganske vist var (87) dækningerne indrettet så beboeligt som overhovedet muligt – for nogles vedkommende endda tapetseret ved at dække vægge med opsprættede sandsække. Og de kunne endda blive ret tørre, i det mindste så længe de blev opvarmet. Men luften! En ventilation var umulig, og da det desuden var nødvendigt at bruge karbidlamper til belysning, der hele tiden udsendte en stank, var luftkvaliteten tilsvarende! Og alligevel. Hvilke gemytlige timer har vi ikke alle tilbragt i en sådan understand! Hvor glade havde vi ikke været, når vi først havde sådanne rum, hvor vi kunne lægge vore trætte hoveder ned for at sove uden at skulle bekymre os om fjendens granater. Når man kom tilbage fra observation, patrulje eller anden form for lignende tjeneste, mange gange gennemblødt til skindet, følte man sig næsten rigtig hjemme, når man stod foran indgangen til dækningen. I sær når det rygende rør langs trappen, der tit oprindeligt havde været nedløbsrør, og nu skulle sørge for at fjerne røgen fra ovnen, eller i det mindste forsøge herpå, som trøst lovede, at der allerede var varmet op dernede. Ganske vist var »skidtet« endnu værre – og vådt tøj, der tørres, har aldrig bidraget til at gøre luftkvaliteten bedre – hvem hvad gjorde dog det – man var jo atter »hjemme«.

At der i disse understande også blev fejret fester, behøver man formentlig ikke at nævne. Fødselsdage og andre glædelige lejligheder var højt påskønnede anledninger til at bryde dagligdagens rutiner. Som feltmåltid blev der for det meste serveret en eller flere højt elskede kaniner, kogt eller stegt af den aktuelle kanons bedste »kok« og derfor smagte mere eller mindre godt.

Med modvilje var vi draget til Champagne, modvilligt forlod vi den igen.

I begyndelsen af juni blev IX. Armeekorps afløst af V. Korps. Vi skulle for første gang have en hvilepause bag fronten, hvilket gjorde afskeden med vore behagelige stillinger lidt lettere. Og da vi så på vej mod nord, kom over Aisne, og fra det trøstesløse »Lusechampagne«, kom ind i et frugtbart, landskabeligt skønne område, var glæden stor. Området syd for Charleville blev for et par uger vores pragtfulde hvilekvarter. Naturligvis blev der foruden hvil også gennemført uddannelse, for efter de lange måneders stillingskrig var batteriernes (88) forståelig kommet bagud rent uddannelsesmæssigt. I øvrigt lod det sig imidlertid ganske udmærket gøre samtidig med, at der blev samlet kræfter til de opgaver, der stod foran os. Forholdet til befolkningen var det bedst mulige. Formentlig samtlige batterier foranstaltede en eller flere dansefester i den landsby, hvor de havde kvarter, og hvori den samlede unge kvindelige befolkning deltog for lystigt at blive svunget rundt af de tyske soldater. Herunder var det ikke nødvendigt at snakke meget, hvilket dog også vanskeliggjordes af de forskellige modersmål. Også denne vanskelighed blev en smule overvundet. De tyske soldater lærte sig enkelte franske gloser, mens franskmændene lærte sig tyske. Navnlig de unge overvandt vanskelighederne ved hjælp af et sprog, der var internationalt! Hvis hver eneste kys mellem en 24er og en fransk pige, givet eller modtaget, skulle opregnes, ville det blive en tyk bog. I det mindste de franske piger så ikke på os som »barbarer«.

Også de sportsfester, batterierne i denne tid foranstaltede, var rene folkefester, hvori også store dele af befolkningen deltog. For batterierne selv var det en vidunderlig fornøjelse. Både den fysiske præstation og løjer kom til deres rette. Foruden løb og spring var der også sækkeløb, hanekampe og æselridning. Om aftenen gik det så til landsbyens kro, hvor det fortsatte med dans og øl til den lyse morgen.

I denne periode blev der også afholdt Kejserparade. Som anerkendelse for deres gode præstationer under indsættelsen i Champagne, blev begge divisioner inspiceret af den øverste krigsherre. Og selvom selve parademarchen ikke helt klappede, som den formentlig ville have gjort i fredstid, gjorde enhedernes gode og friske udstråling alligevel indtryk på Kejseren og den ligeledes tilstedeværende Storhertug af Mecklenburg-Schwerin, der begge i taler til enhederne udtrykte deres og fædrelandets tak. Imidlertid buldrede det allerede i tiden omkring Kejserparaden fra de engelske og franske kanoner langs Somme, hvor det længste slag i Verdenskrigen var begyndt. Endnu vidste enheder intet herom, og nød i fulde drag den velfortjente hvile. Så kom den 2. juli om eftermiddagen ordren til øjeblikkelig forskydning af IX. Korps – De korte uger i hvil skulle blive fulgt af de vanskeligste og blodigste dage, som Regimentet hidtil under krigen havde gennemlevet. Allerede om (89) aftenen den 2. juli forlod den første transport inladebanegården mod et ukendt mål, alligevel vidste alle inderst, at Somme ville blive skueplads for vores fremtidige indsats.

Slaget på Somme

Regimentet blev udlosset i Bohain og Essigny-le-Petit. Da de anviste kvarterer lå vest for St. Quentin, havde batterierne til dels stadig et betydelig march foran sig.

Allerede ved ankomsten til de små banegårde var det tydeligt, at vi var ankommet til en storkamp-front. Ganske vist blev løsningen gennemført roligt og uden forstyrrelser fra fjenden – men der lå alligevel højspænding i luften, og jernbanepersonellet kunne fortælle om grimme nyheder fra kampene langs fronten, og fortalte at der hele tiden herfra blev ført nye tropper til området. Også St. Quentin, der hidtil som etape by for en arme havde ligget langt fra krigen, udviste et helt forandret billede. Som batterierne marcherede gennem byen på vej mod deres kvarterer, blev de mødt af det ene køretøj med sårede efter det andet. På torvet var der indrettet et samlested for lettere sårede, hvortil en stadig strøm af mere eller mindre sårede feltgrå soldater gik og humpede. Talrige larmende lastautomobiler bragte de uhyre, for en moderne hær i storkamp så nødvendige forsyninger i depot eller herfra til fronten. I byen vrirlede det med soldater af alle våbenarter og alle forbundsstater, og også vejene, hvoraf batterierne trak mod deres kvarterer, viste samme billede.

I løbet af den 4. juli nåede alle dele af Regimentet frem til deres kvarterer med undtagelse af staben ved I. afdeling og 3. og 5. Batteri, der endnu ikke var nået frem. Regimentet forblev endnu nogle dage i hvil. Lyden af kanoner, der snart stærkere, snart svagere, nåede kvartererne, tydede imidlertid på en snarlig indsættelse. Hver aften i det tiltagende mørke flammede den vestlige horisont op næsten uafbrudt fra talrige kanoner. De utallige lyskugler, der blev opsendt med sekunders mellemrum, lyste klart for så igen af dø ud, kunne bringe tankerne hen på et festligt fyrværkeri (90) hvis ikke enhver frontsoldat vidste, at fremme langs fronten belyste en hård kamp på liv og død, at trætte øjne stirrede ud i deres lys, for at de selv eller deres kammerater ikke ville blive overrasket af fjenden.

Den 7. juli kom befalingen til indsættelsen af 17. Division. Generalstaben ved IX. Armeekorps under Exzellenz v. Quast, overtog kommandoen over en armegruppe, bestående af adskillige divisioner, med ansvaret for hele den angrebne del af fronten syd for Peronne.

Området, hvori kampene fandt sted, var en af de mest frugtbare i hele Frankrig, og de tyske etape-enheder havde derfor sørget for, at markerne til få kilometer bag fronten, blev dyrket. Den varme juli-sol skinnede over store korn- og roemarker, som lovede en god høst. Hele Somme-slagets område blev del af floden i en nordlig og en sydlig halvdel. Somme er et bredt vandløb, der, til dels i mange døde flod arme, løber i retning af havet, og ved Peronne svinger mod vest fra dens hidtidige nord-syd lige retning. Med dens sumpede bredder var floden omkring 400 meter bred og udgjorde en vældig hindring. 17. I.D. fik tildelt frontafsnittet mellem landsbyerne Barleux og Belloy. Dermed lå floden i den nordlige del af divisionens afsnit dårligt 3 kilometer bag fronten.

Over denne store hindring var der kun to broer. Den ene lå for enden af den snorlige romervej, der fra St. Quentin over Villers Carbonnet fører til Amiens, og krydser floden mellem landsbyen Brie og gården Pont les Brie. Den havde allerede i dagevis ligget under den kraftigste fjendtlige artilleriild, og kunne ikke længere anvendes af køretøjer. Hele denne trafik var derfor henvist til den anden af broerne i divisions afsnittet, ved St. Christ-Briost – en gammel bro med store bropiller af sten og med en kørebane, der for størsteparten var belagt med brosten. Hidtil havde den modstået beskydningen, der naturligvis også her siden kampens start, havde fundet sted dag og nat.

Området var opdyrket og der var kun få bevoksninger. Bortset fra slotsparken ved Haplincourt og landsbyhaverne, der med deres frugttræer ydede god sløring fra luften, var der kun større skovstykker i den sydlige del af divisionens ansvarsområde. Først på divisionens sydlige grænse og endnu længere mod syd (91) blev skove talrigere. Terrænet er kun svagt kuperet. Kun få steder er der sænkninger med stejle sider, således Somme dalen på enkelte steder og den slugt, hvori jernbanen Peronne – Chaulnes ligger.

Frem til starten på Somme slaget gik fronten 10 – 12 km vest for floden. Under de første angreb lykkedes det franskmændene at trænge os omkring 6 kilometer tilbage, hvorved ikke kun hele den første, men også den anden – den eneste bagved liggende stilling – var gået tabt. Det forsvarende infanteri havde derfor hverken skyttegrave eller dækninger til rådighed, og artilleriets batterier måtte gå i stilling i åbent terræn uden nogen form for beskyttelse.

Regimentsstab og staben ved II. Afdeling blev den 7. juli kørt frem til området for at de kunne blive underrettet om regimentets indsættelse. Batteriførerne skulle følge samme eftermiddag og ligeledes ved fronten instrueres om deres Batteriers tildelte placeringer. Himlen havde i mellemtiden lukket sig og en uafbrudt silende varm sommerregn flød fra himlen. Batteriførerne skulle møde i den vestlige udkant af Athies, for her at afvente de rekognoscerende stabe. Da imidlertid rekognosceringen havde taget længere tid end beregnet, var det ikke læn-

gere muligt at give batteriførerne mulighed for bese området på forhånd, og de måtte i stedet afvente den første delings ankomst og med denne ride frem til stillingsområdet. Da disse, som skulle være fremme i Athies ved midnat, var ankommet, begyndte fremrykningen. Regnen faldt fortsat uophørligt. Dertil lynede det uafbrudt som under et kraftigt tordenvejr med et svagt skær fra den franske og den tyske side. Med voldsomme brag rodede granater af alle kalibre den frugtbare jord op eller gjorde deres ødelæggende værk på de statelige huse i de velhavende landsbyer. Oplysningerne, stabene bragte med tilbage fra deres rekognoscering, var ikke ligefrem lovende. Den fjendtlige artilleriild var uendelig voldsommere end i oktoberdagene i Champagne, og ligesom der, var gode observationsmuligheder næsten ikke eksisterende. De få batterier, der endnu var i stilling, var hårdt medtagne, og af samme grund var der næsten ikke foretaget stillingsbyggerier.

Den første forsmag på de kommende begivenheder fik vi, da det blev oplyst, at landsbyen foran os, hvor tungt artilleri slog ned i hurtig rækkefølge, var St. Christ, og at den eneste bro netop lå her, hvorover trafik mellem øst og vest bred af Somme (92) kunne afvikles. Inden kolonnen nåede i nærheden af broen, blev der gjort holdt, og som rutinerede krigssoldater afventede vi i fem minutter for at se, om franskmændene beskød broen med en vis regelmæssighed eller ej. Glædeligt var de så venlige netop at gøre det. Kolonnen blev derfor instrueret om at broen måtte passeres individuelt af kanoner og køretøjer. Enkeltvis gik det tæt hen mod den farlige overgang, og så snart de ventede granater var slået ned, gik det i mørket i skarp trav frem mod den ukendte bro. Fra fronten kom tomme ammunitions- og andre vogne, der ligeledes benyttede pausen for at nå den modsatte side af Somme. Anstrengt stirrede kuskene ind i den mørke nat for at holde sig til den rigtige side af broen og for straks efter broen til højre at svinge ned ad den befalede vej. Så gik det hurtigst muligt gennem resten af landsbyen, så i et roligere tempo endnu nogle hundrede meter, mens det næste lag af granater eksploderede på broen – så dukkede som spøgelser andre ryttere og køretøjer op, og kolonnen blev igen samlet.

Lykkeligvis lykkedes det at bringe alle køretøjer over den udsatte bro uden tab. Marchen gik videre. Ved baneoverskæringen nord for Briost blev de enkelte delinger mødt af de vejvisere, der skulle bringe dem frem til de batterier, der skulle afløses. På dette tidspunkt bragede det næsten uafbrudt på alle sider af de marcherende delinger – desværre væsentligt flere fjendtlige nedslag end vore svar, da fjenden i antal batterier og disponibel ammunition var os langt overlegen. Og dertil kom, at regnen fortsatte, og ingen længere havde en tør plet på livet. De stillinger, hvori delingerne rykkede ind, kunne til nød opfylde kravene under en bevægelseskrig; af en udbygning var der ingen eller kun forsvindende lidt udført. Der kunne ikke blive tale om ro og hvile, og rystende af regnen, afventede alle daggrøet. Da dette kom, fandt det 6. og 2./24 langs en markvej, der fra Eterpigny førte mod sydvest næsten parallel med landevejen mellem Eterpigny og Villers-Carbonnel. 4./24 var placeret i en havremark nord for Pont-les-Brie. Kun 1./24 stod betydeligt længere mod syd i sydkanten af den slugt, hvor igennem jernbanelinjen Peronne-Chaulnes går. Den omkring 20 meter høje skråning var dækket af et næsten uigennemtrængeligt buskads og høje træer, hvorfor batteriet i starten placeret ganske godt på den øverste kant (93), og var specielt godt dækket mod observation fra luften. Også 6./24 havde også en rimelig stilling, da den var placeret i en hulvej, der gav en rimelig dækning mod den fjendtlige beskydning. Imidlertid havde de allerede under indrykningen bemærket, at stillingen var erkendt af fjenden, for netop under indrykningen gennemførte fjenden et ildoverfald mod stedet, så heste kun med besvær kunne fastholdes. Værre var det hos 2./24, der stod langs samme ved som 6. Batteri, men på et sted, hvor den ikke længere dannede en hulvej. Derimod stod 4./24 fuldstændigt i åbent terræn og måtte for at redde sig mod observation fra luften, hver dag skabe en ny sløring af frisk høstet korn.

Om morgenen den 8. juli 1916 var stemningen ikke netop den bedste, men som tøjet igen tørrede og kampen desuden krævede indsats fra alle, blev der ikke tid til den slags tanker. Telefonfolkene gik straks i gang med at trække ledninger mellem de forskellige stillinger, batterierne rekognoscerede for deres observationsposter, og de fra Regimentet udsendte forbindelsesofficerer begav sig med deres hjælpere på vej mod de i forreste linje indsatte bataljonerne for at skabe forbindelsen med det hårdt kæmpende infanteri. Og hvad de i stillingerne var disponibel, gik af fuld kraft i gang med arbejdet. Alle var klare over, at kun en hurtigst mulig anlæggelse af dækninger ville spare dem for store tab.

Natten mellem den 8. og 9. juli rykkede batteriernes 2. delinger ind i stilling, mens kolonnerne leverede den nødvendige ammunition. Om morgenen den 9. juli var også de fleste af telefonlinjerne etablerede og spærreskydningen indskudt, så vi med en hvis sandsynlighed kunne imødesee kommende angreb. Det vanskeligste var opnåelse af gode observationssteder. Der var måske to, de var egnede. Den ene var et tårn på et teglværk i Villers Carbonnet, som blev benyttet indtil franskmændene skød det ned. Fra første dag var det imidlertid ikke en fornøjelse at observere herfra. Bortset fra de ildoverfald, franskmændene sendte mod landsbyen, blev selve tårnet beskyttet med faldbane våben, da man til fulde var klar over dens betydning som observationspost. Den anden observationsmulighed var fra et gammelt forfaldet tårn, der lå omkring 500 meter nordvest for den samme landsby, men

også her var den fjendtlige beskydning så kraftig, at observationsstedet i den lange løb ikke (94) kunne fastholdes. Alligevel blev en spærreskydning indskudt med observation fra disse poster. Denne var imidlertid meget tynd. 17. Divisions frontbredde var over 3 kilometer, og til denne var der i første omgang kun 10 feltbatterier til disposition. Dermed havde hvert batteri ansvar for en bredde på 300 meter. Det var derfor af ekstra betydning, at vores ild i tilfælde af et fjendtligt angreb kunne indsættes rettidigt og så voldsomt, det kunne lade sig gøre. Det fjendtlige angreb lod ikke vente på sig. Allerede den 8. havde fjenden uden resultat gennemført et mindre angreb mod Barleux.

Den 9. juli angreb han fra Somme vest for Peronne til inklusiv Barleux og 1 km syd herfor. Mod vores division blev han totalt afvist. De tapre grenaderer generobrede endda landsbyen Barleux, selvom den den denne dag endnu ikke hørte til divisionens ansvarsområde. Mod den til højre tilstødende division havde modstanderen derimod større succes, og om aftenen havde fjenden tilsyneladende ikke kun erobret Maisonnette Ferme og landsbyen Biache, men endda trængt frem til Somme. Vores divisions usammenlignelig infanteri måtte genoprette situationen. Ved dagry den 10. gik de til angreb og generobrede området frem til Maisonnette Ferme – for vore batterier af stor vigtighed, da situationen den 9. juli om aftenen ubetinget gjorde et stillingsskifte nødvendig.

I mellemtiden var også staben ved I. Afdeling, 3. og 5. Batteri ankommet fra Champagne, og blev straks indsat. 3./24 sydvest for 1. Batteri på den samme skråning i den store slugt, mens 5./24 blev placeret på vejen mellem Pont-les-Brie og Happlincourt slot.

De følgende dage bragte feberartigt arbejde, for alt hvad der til føring af et stort forsvarsslag var nødvendig, måtte først nyskabes.

Sammen med infanteriet fastlagde forbindelsesofficererne fremme ved bataljonsstabene, på et kort det præcise forløb af den forreste stilling, og meddelte desuden Regimentet, hvor der i løbet af natten ville blive udsendt patruljer, og hvor om dagen der var placeret poster foran forreste linje, så disse ikke kom i fare under egne spærreskydninger. Dernæst drejede det sig muligt bedst at beskytte infanteriet fra generende fjendtlige maskingeværer og minekastere, og nedkæmpe disse fredsforstyrre. Alt dette var imidlertid kun muligt, hvis forbindelsen mellem forbindelsesofficerer og artilleriet til stadighed blev opretholdt, og derfor var telefon-linje folkene undervejs dag og (95) nat for at sikre forbindelserne bagud. Alligevel var det ofte alligevel umulig, for dag og nat lå en tung fjendtlig ild over infanteristillinger og bagved liggende terræn. Da det i første omgang var umuligt at etablere et observationsstade for hver enkelt batteri, blev der til indledning kun påbegyndt ét for hver afdeling. Hertil måtte batterierne afgive arbejdskommandoer, og disse var virkelig ikke at misunde. De afstande, de måtte tilbagelægge med minerammer og skanseværktøj, var næsten mere farlig ved nattetide end i dagslys, for navnlig om natten lå det bageste terræn under konstant beskydning, og mangen en tapper artillerist er faldet som offer for et sådant ildoverfald. Og alligevel måtte dette arbejdet netop gennemføres om natten. Da disse observationsposter måtte placeres på steder, hvorfra der var god udsigt over fjenden, kunne disse naturligvis også ses af fjenden, og dermed var arbejde i dagslys udelukket. Og her sad så observationsofficerer hele dagen og kunne først efter mørkefald røre sig fra stedet. Sammen med dem var telefonfolk, der i en nødsituation skulle reetablere ødelagte forbindelser. Alt for ofte var deres anstrengelser og dygtighed imidlertid forgæves, for når de trods den fjendtlige beskydning havde splejset forbindelsen ét sted, var den allerede ødelagt to andre steder.

Alligevel var observationsindsatsen ikke forgæves; hver eneste forandring af den fjendtlige stilling blev erkendt og meldt tilbage, og herefter – om muligt – bekæmpet næste dag. Mangen en minekaster, der gjorde livet besværlig for vores infanteri, blev erkendt fra en observationspost og ødelagt. Samtidig blev der af alle kræfter arbejdet på batteriernes stillinger. II. Afdelings batterier stod på god fast lerjord, hvor arbejdet derfor gik godt fra hånden. 5. Batteri havde stillinger under frugttræer langs landevejen, og udnyttede denne som loft i deres dækninger ved fra den modsatte vejgrøft at grave tunneler ind under vejebanen. Også 6. Batteri, der var flyttet til slotsparken ved Happlincourt, havde samme mulighed. Begge batterier var desuden i en sådan grad skjult fra luften, at der også uhindret kunne arbejdes i dagslys.

I. Afdeling havde det langt vanskeligere. Ganske vist var den skråning, hvor den var placeret, dækket af buskads og enkelte høje træer, der gav en god sløring mod observation fra luften, men dette var imidlertid også den eneste beskyttelse (96), for uden træerne ville fjenden have haft direkte udsyn mod dem. Jorden var desuden meget løs og derfor uegnet til tunnelbyggeri. Alligevel blev der forså her arbejdet af alle kræfter på en udbygning af stillingen. Alle batterier trak kuske frem til forstærkning af artilleristerne, og selv fra kolonnerne blev der hentet arbejdskraft, dels for at etablere dækning for stabene, dels for at udbygge observationsposterne. Da kanonbesætningerne af alle kræfter skansede, var der for dem i virkeligheden ikke tid til hvil. Regimentet var involveret i en storkamp, og hvert øjeblik kom der anmodninger om spærreskydninger eller bekæmpelse af et eller andet mål, så gravearbejdet hyppigt måtte afbrydes. Af samme grund stod der hele tiden – dag og nat – en »lyskugle-post«, som hele tiden holdt skarpt øje med batteriets ansvarsområde for at kunne opdage, når infanteriet

ved hjælp af lyskugler anmodede om assistance fra deres søstervåben. Og også ammunition måtte hentes frem. Da der hver dag blev forbrugt betydelige mængder ammunition, måtte der også her dag eller nat bringes ny ammunition frem i stillingerne, hvor det blev placeret i små depoter, beskyttet mod regnen.

Derfor kom i disse dage igen fra Regimentet til ro, heller ikke stabene, hvorhen så mange »frontsvin« ønskede sig. Dag og nat var de i aktivitet; hver eneste melding fra forbindelses- eller observationsofficerer måtte behandles. Der skulle udfærdiges skitser til spærreskydninger, hvori hvert eneste batteri præcist fik angivet, hvilke mål, der skulle beskydes i forbindelse med hvilke angrebsscenarier. Dermed fik føringen mulighed for, i tilfælde af pres mod et frontafsnit, at kunne indsætte det størst mulige antal batterier. De skulle forsøge at efterkomme flest mulige af infanteriets ønsker idet et batteri fik tildelt en tilsvarende skydning, de natlige forstyrrelsesskydninger skulle planlægges så modstanderens trafik forstyrredes lige så meget, som han forstyrrede vores. Dag og nat fik der over telefon en ubrudt række af meldinger og ordre.

Heller ikke kolonner og prodser må glemmes. Nat efter nat måtte de passerer broen ved St.Christ for at holde batterierne forsynet med alt, hvad de skulle bruge – ammunition til kampen og byggematerialer til stillingerne. Og samtidig skal kuskene på feltkøkkenerne huskes – der måtte gøre samme vej som kolonnerne, og som ikke lod sig standse af fjendens beskydning i at bringe deres kammerater (97) den eneste glæde, de havde under disse hårde dages kampe: en god og nærende kost og post hjemmefra.

Ingen fik ret megen søvn i disse dage. Mod midten af måneden øgedes beskydningen stadig mere. Infanteriet, der uden dækninger lå i halvværdige skyttegrave, kunne dårligt beskytte sig imod ilden og kom overhovedet ikke til ro. Hver nat lagde fjenden gas over en del af de bagved liggende områder. Om dagen svævede mængder af fjendtlige fly over vore hoveder, og mere end et dusin lænkeballoner hang fra morgen til aften på himmelen og kunne observerer hver eneste del af området.

Og hvordan så det ud hos os? I forhold til divisionens frontbredde var der kun meget få batterier til rådighed, og ydermere var ammunitionsforbruget meget begrænset. De fjendtlige fly var i antal og kvalitet vore langt overlegne, og mens fjenden havde mere end et dusin lænkeballoner oppe, stod der kun på vores side kun en eller to til rådighed. Fjenden havde rådighed over en overflod krigsmateriel af enhver art og af mennesker, hvorimod hos os kun den totale pligtfølelse og tapperhed af hver eneste kunne give udsigt til succes for den tyske sag.

Den 10. juli var batterierne stillinger forså vidt udbyggede. Hos II. Afdeling var på grund af den gunstige undergrund ikke kun dækninger færdige, men i de fleste tilfælde også skudsikre kanonstandpladser. Også telefonnettet var udbygget, observationsposter udvalgt og fastlagt. Regimentet kunne med en vis ro imødesee kommende storangreb. Der havde i den sidste tid været daglige småangreb, der dog på grund af infanteriets tapperhed og vores godt liggende spærreild alle totalt var blevet afvist. Med stolt tilfredsstillelse erfarede Regimentet, at vores divisions infanteriregimenter udtalte deres højeste anerkendelse af batterierne indsats, og og frem for alt af forbindelsesofficererne og deres organisation.

Alligevel havde terrænet vest for Somme totalt forandre sig i de forgangne 10 dage. Der var ikke et træ, hvor sprængstykker ikke havde revet alle grene af eller havde knækket. Landsbyerne Briost og St. Christ, der ved vores ankomst endnu var relativ ubeskadigede, havde ikke et uskadt hus mere, der ikke bar præg af den voldsomme beskydning. De engang så velplejede haver var nu pløjet op af store granatkratere, og i slotsparken ved Haplincourt (98) lå mange af de store gamle træer allerede slynget til jorden. Også langs skråningen, hvor I. Afdeling var placeret, havde i væsentlig grad forandre sig. Den var vanskeligere at passerer, end den tidligere havde været, da utallige afbrækkede grene nu lå sammenfiltret med den øvrige bevoksning og spærrede vejen.

Og så blev det den 20. juli 1916. Som alle tidligere nætter lå også denne nat hele det bageste område og broen ved St. Christ under en stadig fransk beskydning. Kl. 3 begyndte en generel udlægning af gas over hele Somme løbet, det forventede tegn på, at den 20. ville blive en storkampdag. I sin strålende skønhed steg solen op og lyse bag front op over kornmarker og statelige landsbyer.

Efter at modstanderen om natten havde udlagt gas over hele området, startede alle hans batterier samlet en trommeild af en hidtil uhørt voldsomhed mod infanteriets stillinger. Da disse stadig ikke rådede over skudsikre dækninger, og heller ikke de få eksisterende skyttegrave tilstrækkeligt havde kunnet udbygges som resultat af den vedvarende beskydning, så vi med bange anelser imod det kommende angreb. Det var jo utænkeligt, at et menneske kunne komme uskadt gennem denne vandvittige ild. Uafbrudt tornede lyden af kanoner og nedslag. Det var, som var helvede sluppet løs. Jorden rystede og skælvede under de eksploderende granaters vildskab, og op til 20 kilometer bag fronten klirrede vinduerne uafbrudt. Alle batterier var besatte, og med korte mellemrum blev spærre- og virkningsskydninger gennemført for at få det fjendtlige infanteri til at tøve med et angreb. I alle batterier og på alle observationssteder stirrede observatører mod fronten så der øjeblikkeligt kunne iværksættes spærreild i det sekund, de første lyskugler viste sig på himmelen. Og så steg her, der og snart langs hele fronten, lyskuglerne op. I samme øjeblik blev der i alle stillinger med høj ryst brølet: »spærreild!«. De første lag forlod

kanonerne. Alle, der var i gang med gravearbejde eller anden beskæftigelse, ilede tilbage til kanonerne. Med den rasende ildhastighed, hvormed spærreskydninger blev gennemført, svandt den oplagte ammunitionsbeholdning hurtigt som dug for solen, og med sved på panden knoklede artilleristerne for at bringe nyt foder frem til de skydende slughalse. (99) Til alt held var det ikke nødvendigt ret længe at bære gasmasker. Den franske gas på dette tidspunkt var ikke særlig farlig og forsvandt hurtigt. Efter et kvarter blev ilden gradvist indstillet og efter endnu et kvarter kom de første oplysninger om situationen ved infanteriet. Hos grenadererne på begge sider af Barleux var angrebet generelt blevet afvist. Kun et stenbrud ved Barleux var faldt på fjendens hænder, og skulle generobres i et modangreb. Også hos 75'erne, der havde lidt mest under beskydningen, var fjenden trængt ind og skulle kastes ud igen med modangreb. Derimod var fjenden ved 90'erne overhovedet ikke nået frem til vore stillinger. Ved dette regiment havde det været muligt allerede at anlægge en svag pigtrådshindring foran vores grav, og måske havde füsilierne været dem, der af divisionens tre regimenter, der mindst var blevet berørt af det franske bombardement. Da franskmændene, eller nærmere de sorte, var gået frem i storm på 90'erne, var disse kravlet op af graven og stående beskudt fjenden med et så godt resultat, at fjenden ikke var nået frem.

Generelt kunne man altså være tilfreds med resultatet af vores forsvar. Spærreilden havde imidlertid kostet uhyre mængder af ammunition, og næsten alle batterier var truet af, at der i tilfælde af et nyt angreb, ikke ville være tilstrækkelig ammunition til at imødegå situationen. Hver eneste batteri kontaktede bagud over anmodede indtrængende om nye forsyninger. Derfor måtte prodser og kolonner i fuldt dagslys bringe det fornødne frem. Siden 1914 var dette ikke længere sket, da det hele tiden hed sig, at de fremkørende heste ville lide store tab. Nu måtte det gennemføres, da større ting stod på spil. Allerede om formiddagen havde det været nødvendigt at bringe nye gasmaskepatroner frem med enkelte vogne, så batterierne ikke ville være prisgivet nye gasangreb. Nu blev alle kolonner alarmeret til at bringe ny ammunition frem til batterierne.

I mellemtiden var kampen ikke gået i stå. Batterierne lå uafbrudt under ild. Selvom også det første angreb var blevet afvist, drejede det sig dog fortsat om at tage luften ud af et fornyet fjendtligt forsøg, og frem for alt støtte vore modangreb med ild. Til alt held var den fjendtlige beskydning af de bageste områder (100) næsten ophørt ved starten på trommeilden, så spærreilden fra alle batterier under II. Afdeling kunne gennemføres næsten uden forstyrrelser. Anderledes var det ved I. Afdeling. Ganske vist blev 3. Batteri ikke beskudt, men 1. og 2. Batterie derimod – og navnlig 1. – lå fra kl. 9 under en kraftig fjendtlig beskydning. I afdelingens krigsdagbog står herom:

»Fjendtlig artilleriild fra kl. 0900 til kl. 1300. 1000 skud fra middeltunge og tunge kalibre mod 1./24 stilling. Egen artilleriild fra kl. 0900 til kl. 1300 741 skud spærreild, skydning 1«.

Disse tørre tal siger kun dem noget, der i et batteri har været udsat for en sådan beskydning, og ved, hvilken jernhård disciplin og hvilken selvopofring hos den enkelte det kræver for at holde batteriet operationelt under sådanne forhold. Alle Regimentets batterier ydede i disse uger samme præstation. Naturligvis kostede en sådan beskydning også tab, selvom kanonbetjeningen var reduceret til det helt nødvendige. For at skåne sit batteri, lod Hptm. Alex en periode batteriet betjene af dets officerer. Alle 1. Batteris kanoner stod i en omkring 1 meter dyb gravet stilling. Mellem hjulene og kanten på den opkastede jord var der kun et lille spillerum, formentlig højst omkring 30 centimeter. Her viste en ejendommelig episode, at soldaten må have held, hvis han vil vende hjem fra krigen med hele knogler. Mens officererne betjente kanonen, slog en fjendtlig granat ned mellem hjul og væg på standpladsen, og bordede sig ind i jorden på bagsiden uden at eksploderer. Var granaten eksploderet, som de tusinder af andre, ved anslag med jorden, havde der næppe været mange af betjeningsmandskabet tilbage.

I mellemtiden havde 75'erne igen fuldstændig kontrol over deres stillinger. Også grenadererne havde generobret stenbruddet efter at det igen var gået tabt under et nyt angreb. Forbindelsesofficeren forsøgte at få forbindelse med batterierne for at meddele, at det fornyede modangreb ville finde sted kl. 15. Den eneste telefonforbindelse forblev virkelig intakt i 10 minutter, og da Oblt. Hörcher med 5./24 to dage tidligere netop havde indskudt sig mod det aktuelle stykke skyttegrav, kunne der ydes en virksom artilleristøtte.

I mellemtiden raslede kolonnerne i ilsomt trav frem til batterierne med den hårdt tiltrængte ammunition. Endnu engang gik det – uden tab - en vogn ad gange over broen ved St. Christ, for franskmændene var stadig dum nok til at beskyde broen med anerkendelsesværdige mellemrum. At imidlertid ikke alle enheder havde været så forsigtige og forudseende som vore, viste sig tydeligt langs vejen, for døde heste og ødelagte vogne lå i store mængder langs og på vejen, og desværre er også mange mennesker faldet som offer for beskydningen. Som kolonnerne nærmede sig batteristillingerne, lå disse netop igen under kraftig beskydning. Lige så snart modstanderen havde opdaget, at angrebet var slået fejl, belagde de i arrigskab hele området ned til Somme med granater og koncentreredes sig hovedsageligt mod batteristillingerne, hvis andel i afvisningen af angrebene, formentlig var ham fuldt bevist. Kolonnerne måtte derfor i første omgang standse mellem Briost og baneoverskæringen for

her at afvente en nedgang i beskydningen. Så gik det i iltempo frem til stillingerne. Ivrigt hænder rev ammunitionsvognene op og ammunitionskurvene ned, hvorefter vognene forsvandt lige så hurtigt, som de var kommet. Alt dette gennemførtes uden alvorlige tab på trods af, at solen skinnede fra en skyfri himmel, og at fjendtlige fly og balloner i et hidtil uset antal, sværmede omkring.

Præcist kl. 15 slog ilden fra vore batterier, især fra 5. Batterie, ned på grenaderens angrebsmål, og herefter som aftalt, lagt frem. Efter en time kunne forbindelsesofficeren melde, at grenadererne nu også igen havde fuldstændig kontrol over deres stillinger og udtalte deres tak til deres søstervåben for den ydede støtte. Men det fik ikke franskmændene til at falde til ro. Snart her, snart der blev der fra infanteriet sendt lyskugler op med anmodning om spærreskydninger, og maskingeværernes tikken viste, at et nyt angreb var under udvikling. Ingen af disse kom i nærheden af vore grave. Langsomt, langsomt gik den hårde dag mod sin afslutning. Efterhånden blev det roligere på slagmarken. Også hos 18. Division til venstre var angrebet fuldstændig blevet afvist. Den nu afsluttede 20. juli 1916 var en dag, som man ved IX. Armeekorps aldrig tidligere havde oplevet, og hvor alle tidligere præstationer blev overtruffet. Aldrig tidligere havde vi kæmpet imod en så voldsom overmagt i materiel, som på denne dag. Som altid havde infanteriet måtte bære de tungeste byrder denne dag; men uden overdriivelse kan også Regimentet tilskrives en god del af dette resultat. I den (102) indberetning, II. Bataljon, Füsilier-Regiment 90 endte til IX. Armeekorps efter afslutningen af denne indsats, hedder det at artilleriets støtte til infanteriet bedredes dag for dag, og der er uforbeholden ros til forbindelsesofficerernes utrættelige indsats og til batterierne.

Natten mellem den 20. og 21. forløb meget urolig. Fjenden forsøgte at forhindre vores genforsyning ved at lægge en voldsom ild over veje og adgangsaksler og over den berygtede bro ved St. Christ. Uventet fulgte der den 21. juli intet større angreb, det sikreste tegn på, hvor store tab franskmændene havde haft dagen før, for så vidt det ikke allerede fremgik af meldinger fra infanteriet og fra de hvide og farve franske fanger, der blev taget under modangrebene. Også beskydningen af de bageste områder svandt ind i løbet af dagen. Kun 1. og 2./24, og endnu engang mest 1. Batteri, var udset til særlig behandling af et fransk tung batteri af 28-centimeter, og blev lagt af en virkningsskydning på hen ved 300 granater. Da ethvert ophold i stillingen ville være ensbetydende med at tage unødige tab, blev stillingerne forladt på ordre fra battericheferne, og fra sikker afstand så artilleristerne med ret blandede følelser på, hvordan 14 dages hårdt arbejde på få timer af de tunge granater fuldstændig blev ødelagt. Da de returnerede til området var der ikke en standplads, ikke en dækning, der ikke havde fået deres del af ødelæggelserne. At batteriførerne efter dette så sig om efter en anden placering, kom ikke som nogen overraskelse.

Stabenes største bekymring i tilfælde af fornyet fransk angreb, var det overordentlig store ammunitionsforbrug den 20. juli, som i løbet af natten ikke i fuldt omfang havde kunnet genforsynes – ganske enkelt fordi der ikke var mere ammunition at levere! Til vores store held vidste fjenden intet til dette. Elles havde han med sikkerhed udnyttet situationen.

Om natten fra 21. til 22. juli nedkastede franske fly for første gang siden vores ankomst, bomber over landsbyen Athies. Desværre ramte det 2. og 3. Batteris stalde, da deres prodser havde kvarter i denne by. Angrebet kostede tab i mennesker, men primært i heste.

Dagene frem til den 26. juli bragte yderligere nedgang i kampaktiviteten, så det blev muligt at retablerer alle telefonforbindelser, som den 20. juli fuldstændig (103) var blevet revet fra hinanden. Den 26. blev vores divisions infanteri trukket ud og kunne i nogle få uger få det nødvendige og velfortjente hvil tilbage i etapeområdet. Vores Regiment måtte blive i stilling, selvom også for denne, de forgangne dage havde retfærdiggjort en hvilepause. Da der imidlertid ikke var artilleri disponibel til en afløsning, var der ikke andre muligheder end at lade batterierne undvære det velfortjente hvil. I disse dage flyttede 1./24 til sin nye stilling. Den lå midt på bakken vest for Briost, omkring 500 meter sydligere end deres hidtidige stilling, i et lille skovstykke med en næsten uigennemtrængelig underskov, hvoraf nogle få høje egetræer skød op. I modsætning til kridtjorden i den første stilling, var jorden herfra af ler, velegnet til stillingsbyggeri, og buskadset tillod endda, at der blev arbejdet om dagen. Efter nogle få dage var stillingen opbygget efter det veltjente mønster. De hidtidige erfaringer fik hver enkelt til at lægge alle kræfter i arbejdet for at komme så hurtigt og så dybt ned i jorden som muligt. Og det var også tvingende nødvendigt; efter at der 1. august var skudt brand i ammunition i stillingen, blev den næsten daglig mål for beskydning.

Udbygning af stillingen, som det hos os i Regiment skete næsten samtidig ved alle batterier, var udviklet praktisk og hensigtsmæssigt, hvilket viste sig ved enhver lejlighed. I denne periode modtog eksempelvis 4./24 på en enkelt dag 4000 skud, ganske vist kun lette og middeltunge kalibre, men ud over nogle lettere beskadigelser på kanonen, anrettede de overhovedet ingen skader. På Somme byggede alle batterier til beskyttelse af kanonerne og besætningerne under skydninger, rigtige dækninger, der foran havde den smalleste mulige åbning, men

bagtil var flere meter bred så lavetsvansen kunne drejes tilstrækkeligt meget i forhold til skudopgaven. Sidevægge i disse kanonkasematter bestod af 50 cm eller dykkere træstammer, der var gravet omkring en meter ned i jorden i flere lag udenpå hinanden, så det gav en vægtykkelse på 1½ til 2 meter. De enkelte træstammer var bundet sammen med båndjern eller klammer, og mellem de enkelte lag var der stampet jord. Endeligt var det hele så kraftigt som overhovedet muligt bundet sammen med båndjern og kraftige jernklammer. Taget var konstrueret på samme måde bortset fra (104) at der her mellem de enkelte lag af træstammer var placeret faskiner, så der blev opnået et minimum af fjedrende virkning når tunge granater eksploderede på taget. Også tag og sider var forbundet med båndjern og nagler. Disse konstruktioner havde dengang klaret sig fortræffeligt og uden videre klaret fuldtræffere af 15-cm granater.

At fjenden endnu ikke endegyldigt havde opgivet sine planer syd for Somme, beviste den systematiske bekæmpelse af vore batterier. Den 3. august var turen kommet til 3. og 6. Batteri. Også ved 3. Batteri klarede de konstruerede stillinger sig godt – men mod gas hjalp selv den mest solide konstruktion ikke. Modstanderen skød med tunge kalibre med forsinkelse, dvs. at granaterne ikke straks eksploderede på anslag, men først efter nogle få sekunder, hvor granaten allerede havde boret sig dybt ned i jorden. Sad man i en dækning kunne den meget kraftigere rystelse staks mærkes når fjenden anvendte granater med forsinkelse. Da eksplosionen først skete nede i jorden, kunne krudtgasserne ikke forsvinde direkte ud i luften, men søgte derhen, hvor modstanden var mindst. Under en sådan beskydning af 3./24 telefonerede Lt. Burmeister netop fra officerernes dækning til telefondækningen, da han pludseligt afbrød samtalen. Batteri-vizewachtmeister Schwebke, som vel af hver eneste mand i batteriet stadig huskes på grund af sin fremragende dygtighed og venlige væsen, sendte med det samme en ordonnans til officersdækningen, hvor begge officerer, Oblt. Hörcher og Lt. Burmeister blev fundet bevidstløse.

På trods af øjeblikkelig forsøg på livredning, lykkedes det ikke at redde Lt. Burmeister fra døden. Også Lt. Hörcher kom først tre dage senere til bevidsthed på et lazaret. Kuldioxidgas, der også i dette tilfælde havde gjort sit modbydelige arbejde, var næsten den mest frygtede af alle vore fjender, og mod den virkede vore gasmasker ikke.

På grund af beskydningen flyttede 3./24 sin stilling og flyttede ligeledes til slotsparken i Haplincourt, omkring 200 meter syd for 6./24 stilling.

Om natten mellem 3. og 4. august skulle II. Afdeling trækkes ud af dens stillinger og flyttes to divisioner længere mod syd til et hidtil temmelig roligt frontafsnit. Imidlertid gav nyheden i første omgang ingen glæde i batteriet. Dels var forholdene (105) den sidste uge blevet forholdsvis rolig, og dels var den netop lige blevet færdig med at bygge dens stillinger. Også ved 6./24 blev der bandet indædt over denne ordre. Det skete imidlertid en episode, der gjorde afskeden betydeligt lettere. Allerede den 2. august var enkelte granater slået ned foran og bag batteriet, og da en fransk observationsmaskine på samme tid havde kredset i luften, var batteriføreren blevet mistænkelig og havde befalet, at størstedelen af besætningen under Lt. Müller i tilfælde af fjendtlig beskydning skulle rømme stillingen. Sammen med det mest nødvendige besætning ville Hptm. Petersen forblive i stillingen. Den 3. august ved middagstid slog pludseligt en tung granat ned umiddelbar foran batteriet. Som befalet blev stillingen herefter rømmet, mens batterifører, batteri-vizewachtmeister Gütschow og de udpegede underofficerer, telefonister og pjecebesætninger samledes i dækningen ved 3. kanon, for i nødstilfælde som minimum at kunne åbne spærreskydning med enkelte kanoner. To tunge og et let batteri begyndte nu at arbejde sig ind på det ulykkelige 6. Batteri. Efter to timer havde modstanderen opnået, at en ammunitionsstabel ved venstre fløjkanon røg i luften med et brag. Stikflammer fra eksplosionen satte ild i selve standpladsen, hvis træ var tørret ud af sommervarmen, og brændte ud. En slutning var ikke muligt under den voldsomme beskydning. På skift stak en næsten udenfor, for i de sekund lange pauser mellem de nedslående lag, at se, hvordan de så ud udenfor. Herunder blev det opdaget, at også den næste standplads brændte. Da beskydningen begyndte at mindskes, besluttede batteriføreren at gøre forsøget på at slukke ilden. Uden tøven forlod alle den beskyttende dækning, og det lykkedes virkelig i første omgang at få slukket ilden i den oplagte ammunition og i konstruktionen. Våbenmekanikeren begyndte øjeblikkeligt at rense kanonerne for den jord, der var sprøjtet ind, og da der kort efter blev sendt røde lyskugler op, kunne batteriet først med to senere med tre kanoner, åbne ild, da i mellemtiden resten af batteriets besætning var ankommet fra Haplincourt slottet. Disse havde herfra kunnet følge beskydningen. og havde, som også staben ved 34. Infanterie-Brigade og 17. Divisions infanterifører, haft opfattelsen af, at ingen stadig kunne være i live i stillingen. Da der så efter opsendelsen af de røde lyskugler (106) der øjeblikkeligt blev åbnet ild, havde det ikke været mangel på ros og anerkendelse af batteriet fra infanteristernes side. Men hvordan så stillingen så ud? Hvis der tidligere havde været enkelte træer, der havde måttet lade livet, så var hele stillingen nu et virvar af væltede træer og knækkede grene. Granatkrater lå ved siden af granatkrater, kort sagt, den førhen så velplejede stilling var ikke til at genkende. Og da prodserne i løbet af natten kørte frem for at trække batteriet ud af stillingen, var modviljen forsvundet. II. Afdeling rykkede til Y og gik den følgende dag i stilling ved Bovent.

Den førte her i de næste tre uger en temmelig rolig tilværelse. Der var ingen større fjendtlige angreb, men desværre kostede også denne periode tab.

De følgende uger gik forholdsvis rolig. Den 11. august kom Kejseren til Caulaincourt, hvor han til repræsentanter fra Garde-Reserve-Korps, der havde afløst IX. Korps i skyttegravene, og repræsentanter fra IX. Korps artilleri, udtalte fædrelandets tak for deres præstationer og tappehed.

Fra midten af måneden steg beskydningen igen væsentligt. Beskydning af batterierne blev igen hyppigere, broen ved St. Christ fik fornyet opmærksomhed fra fjenden og også Athies blev igen taget under beskydning. Endnu engang havde 3./24 det uheld, at en granat slog ned i deres stald og slog flere heste ihjel. På grund af beskydningen flyttede prodserne de følgende dage til Devise.

Den 17. august blev 1./24 endnu engang genstand for en alvorlig »afstraffelse«. Da beskydningen ikke bestod af større kalibre end 18 centimeter, kravlede alle ned i dækningen og lod roligt franskmændene skyde videre. Disse kalibre kunne dækningen modstå. Samme dag fik infanteriet under 17. Division igen i stilling og overtog afsnittet.

Den fjendtlige beskydning øgedes dag for dag i styrke og heftighed. Infanteriet led specielt meget under fjendens minekastere, og selvom alle observationsposter og forbindelsesofficerer var ved at stirre øjnene ud af hovedet, og selvom alle kalibre blev sat ind i bekæmpelse af minekasterne, lykkedes det kun midlertidigt at bringe dem til tavshed, men ikke helt at befri infanteriet fra dem.

Den 25. august returnerede II. Afdeling og gik, med undtagelse af 4. Batteri, ind i de gamle stillinger. 4. Batteri overtog tæt (107) nord for Pont-les-Brie en temmelig godt udbygget stilling, der i løbet af de kommende uger yderligere forbedredes. Det kan måske tilskrives, at den hver morgen meget omhyggeligt på ny blev sløret mod observation fra luften, at batteriet i de kommende uger - på trods af dens placering i fuldt åbent terræn - ganske vist kom under strøild, men aldrig blev genstand for en målrettet beskydning. I de tre uger, II. Afdeling havde været borte, havde landskabets form yderligere forvandlet sig til sin ugunst. På grund af anvendelsen af gasammunition var træernes mistet deres grønne løv selvom vi kun var i august - kun tørre blade hang endnu på grenene. Der var næppe længere et træ, der ikke udviste skader fra granater. Vejene var blevet ramt af utallige granater, og kørebanerne totalt ødelagte. Landsbyerne St. Christ og Briost, for slet ikke at tale om de nærmere fronten liggende Brie og Villers-Carbonnet, eller den næsten på infanteri linjen liggende Barleux og Horgny, så forfærdelige ud. Allerede i St. Christ og Briost var der næppe et rum mere, der kunne beboes. Mange brande havde ødelagt huse og lader, og med besvær måtte gader og kørebaner renses for murbrokker og bjælker efter her beskydning for at gøre trafik mulig. I de andre landsbyer stod dårligt stadig en mur. Kun dynger af murbrokker og ødelagte bjælker viste, hvor for få uger siden der havde ligget en driftig landsby.

1. Batteri stod stadig i dens lille skov, selvom den dårlig længere kunne betegnes som »skov«, da det førhen næsten uigennemtrængelige buskads nu kun bestod af nogle få sønderskudte buske, og også de fleste af de store egetræer var faldet som offer for en beskydning. 2./24 var stadig placeret i den stilling, hvori den var indrykket den 12. juli. Imidlertid var skrånning nøgen og oversået med granatkratere. Besætningen var ikke længere underbragt ved kanonen, men i dækninger i det forladte 3./24 stilling, der ikke længere blev beskudt, da fjenden her ikke længere kunne observere en kanon. 3./24 var placeret i slotsparken i Haplincourt og havde i mellemtiden godt udbygget dens stilling. Også hvad angår observationsposter var der sket meget på de tre uger. Infanteriet havde gravet en løbegrav over bakken nord for Villers-Carbonnet, og der var der i nærheden af ruinerne af det gamle romertårn anlagt en god observationspost. Det samme var sket ved stenbruddet nord for Barleux (108), så indskydning nu væsentligt lettere kunne gennemføres, og observatørerne ikke længere var helt så slemt udsat for den fjendtlige beskydning. Men endnu engang havde det kostet meget besvær, arbejde og blod at nå så langt! Under bygningen af disse observationsposter havde også personel fra kolonnerne deltaget, der hver aften og hver morgen måtte gøre turen ad den farlige vej, hvert øjeblik truet af et ildoverfald, og fuldt lastet med værktøj og byggematerialer.

Den 29. august blev 3./24 genstand for virkningsskydning. Generelt holdt dækningerne stand mod bombardementet. Kun indgangen til telefondækningen styrtede sammen. Redningsarbejdet blev straks påbegyndt, men måtte desværre indstilles efter at yderligere 3 mand var blevet kraftig forgiftet af krudtgasser. De 5 underofficerer, der havde opholdt sig i dækningen, faldt som offer for den samme gas. Fra nu af rettede fjenden næsen hver dag en af vore batterier under beskydning. Den 31. august kom turen til 5. Batteri. Ved begyndelsen af beskydningen forsvandt besætningen med det samme ned i dækningen, da formentlig kunne holde stand mod mere end alle andre, da den beskyttedes af selve kørebanen på landevejen. Kun lyskugle posten, Gefreiter Schlachcis, måtte blive på sin post, da der i den spændte situation hvert øjeblik kunne blive anmodet om spærreild. Ved venstre nabodivision var et angreb allerede under udvikling, og også i vores divisionsafsnit lå en kraftig ild over infanteriets stillinger. Trods den kraftige beskydning forblev Schlachcis urokkelig og trofast på sin post indtil en

granat flænsede hans højre ben, og han hårdt såret måtte bringes væk. For den forbilledlige indsats blev han endnu samme aften for tapperhed foran fjenden forfremmet til Unteroffizier.

I disse dage kom det ikke til angreb mod vores division, men da imidlertid artilleribeskydningen ikke mindskedes hverken nat eller dag, måtte der forventes en storkampdag i nærmeste fremtid. Ved infanteriet var beskydningen ikke så meget rettet mod den forreste grav, men mere mod beredskabsstillingerne. Under et sådant ildoverfald fandt telefontroppen ved forbindelsesofficeren hos Regiment 75, tre krigsfrivillige underofficerer, døden, da deres dækning blev skudt i stykker.

(109) Da der på trods af den kraftige beskydning der ikke var sket væsentlige skader mod 5./24 stilling, blev den fastholdt. Telefonfolkene ved batteriet havde en vanskeligere tid. Navnlig ved vejkrydset ved Pont-les-Bries blev kablerne igen og igen ødelagt. I forbindelse hermed udmærkede sig især Vizewachtmeister Amelung, fører for telefongruppen ved 5. Batteri. Han var utrættelig i sin gerning, og netop ved vejkrydset splejsede han næsten altid telefonledningen personligt. I trofast opfyldelse af sin pligt faldt han som tapper soldat.

Den 2. september ankom 5./24 feltkøkken som sædvanligt om aftenen ved stillingen, efter at den under konstant risiko havde gjort turen over St. Christ broen frem til batteriet uden uheld. Den var dårligt ankommet før et ildoverfald slog ned og kostede livet for både kusk og hest.

Dag og nat fortsatte fjendens artilleri- og minekasterild med uformindsket styrke. At der ville komme et stort angreb, var udenfor tvivl; det var kun et spørgsmål om, hvornår modstanderen anså det rette tidspunkt for at være kommet. Ganske vist havde der i nogle dage ikke været egentlige infanteriangreb, hvorimod fjendtlige patruljer daglige, efter de planmæssige virkningsskydninger, søgte frem for at klarlægge, hvorvidt vores infanteri frivilligt havde rømmet nogle af deres stillinger på grund af den vanvittige beskydning. Der havde derfor næsten hver dag været anmodet om spærreskydninger, endda flere gange daglig, og havde forårsaget et stort forbrug af den kostbare ammunition. Det var næsten lige så slemt med ammunitionsmanglen, som det havde været i 1914 – og det var med bange anelser, at forsyningsofficererne så frem mod de kommende storkamp dage, da der fra de højere myndigheder blev meddelt, at der ikke kunne forventes en forøget levering af ammunition. Det hed sig derfor at spare og at spare yderligere. Hvor slemt det i virkeligheden så ud omkring genforsyningen med ammunition, blev ikke meddelt batterierne; de kommende kampe ville give bekymringer nok, så det syntes på plads, ikke at skabe yderligere bekymringer. Selvom det flere gange i de kommende dage skete, at et batteri havde skudt sig fuldstændig tom, lykkedes det alligevel altid lige netop tidspunkt at bringe ammunition frem til stillingen.

Hele den 3. september, natten til den 4. og den 4. september om formiddagen var fyldt med bragene af artilleri- og minekaster granaters nedslag, og (110) mens det endnu var mørkt blev himlen oplyst af snart store, snart mindre lyn. Ustandseligt hang lyskugler på himlen og formanede infanteristen om, at der var store begivenheder i vente. Hele dagen lå der en mur af røg og støv over infanteriets stillinger. September havde bragt solrige dage, og de forgangne ugers regn tørrede hurtigt ud. Omkring middagstid den 4. september voksede beskydningen yderligere til luften var fyldt af en ubrudt torden, mens jorden rystede til flere kilometer bag fronten. Så, kl. 15 gik der langs hele fronten lyssignaler om spærreskydning op, og i næsten samme øjeblik fløj de første lag fra kanonerne. På trods af den voldsomme beskydning var forbindelserne til observatørposterne bemærkelsesværdige intakte, så det herigennem hurtigt var muligt for kommandostationerne at skabe sig et overblik over begivenhederne. Det franske infanteri startede angrebet med spredte skyttekæder forrest, fulgt af mere sluttede formationer. Tyngden var denne gang rettet mod regimenterne 75 og 90, mens der mod grenadererne [GR 89] kun fulgte svagere angreb. På grund af den uafbrudte, daglange beskydning kunne der ikke længere tales om en egentlig stilling, og da granatkraterne, der udgjorde forreste linje, kun var besat med enkelte poster, lykkedes det de franske stormkolonner at bryde ind i begge regimenters afsnit. Men allerede efter få hundrede meter kom angrebet til standsning.

På grund af muligheden for hurtige meldinger over forløbet af det fjendtlige angreb, var batterierne i stand til præcist at følge udviklingen. Først meldte observatørerne, at spærreilden lå præcist. Herefter kunne de enkelte batterier beordres til at korte afstanden for stadig at ramme det angribende infanteri. Dette kostede øjeblikkeligt store tab for modstanderen, virksomt forstærket af vores hårdt kæmpende infanteri. Snart kom så meldinger fra observatørerne, at vores eget infanteri gik til modangreb. Forbindelsesofficer ved Regiment 75 var denne dag Lt. Ruperti, der som telefongruppe havde Uffz. Müller, Gefr. Brüggert og Gefr. Ziegler. Observatørholdet havde haft hårde dage. Forbindelsen var naturligvis konstant blevet ødelagt af den voldsomme beskydning, og måtte kontinuerligt retableres.

Da alle udbedringer meget (111) hurtigt viste sig onsonst, var telefonfolkene blevet ordonnanser, der flere gange dagligt måtte tilbagelægge den farlige tur til og fra bataljonskommandostationen til deres artilleri-skydecentral. Kun en løbegrav førte bagud, og denne lå uafbrudt under kraftig beskydning. Ydermere havde et et

næsten skybrud under et tordenvejr halvt fyldt den med vand, så ordonnanserne måtte bane sig vej gennem vand til navlen, hele tiden i risiko for alle de eksploderende granater, der allerede havde kostet mange tab i løbegraven. Når de så, forskånet af granaterne, var nået frem og tilbage til bataljonsstaben, kunne de ikke lade deres våde tøj tørre i den varme september sol, men måtte rystende af kulde ned i de langt fra færdige dækninger. Her måtte de udholde beskydninger af alle franske kalibre op til 28-cm indtil de igen måtte afsted. Og som det var her, var det ved alle divisionens tre infanteriregimenter. Hatten af for disse helte! De havde været placeret på de farligste poster og havde mønstergyldigt gjort deres pligt og mere til. De havde indsat liv og hele deres kraft for at bringe de for infanteriet så vigtige meldinger igennem til deres søstervåben.

Som modstanderen brød ind ved Regiment 75 lykkedes det at få indsat endnu et maskingevær fra bataljonsreserven, og dette standsede fjenden. Så indsatte bataljonskommandøren, Hptm. Caspari, med reservekompagniet et modangreb. Øjeblikkeligt havde vore 4 artillerister et gevær i hånden for at slutte sig til, for det var blevet knapt med soldater og hver eneste ekstra gevær var blevet af betydning. Modangrebet kom godt fremad, og som et under var der stadig telefonisk kontakt mellem observationsposten og batterierne, så fremlæggelsen af vores ild kunne ske på rette tidspunkt. Kort efter ødelagde en fuldrækker telefonforbindelsen endegyldigt, og fra dette tidspunkt måtte også her meldingerne sendes bagud af ordonnanser. I mellemtiden bølgede kampen frem og tilbage. Vore batterier havde siden kl. 15 ligget under kontinuerlig beskydning, varierende fra kraftig spærreild til rolige enkeltskud. Derudover holdt fjenden også veje og frem for alt batteriområderne under ild, vel vidende, at hans succes i væsentlig grad afhang af, om han kunne bremse vore kanoner eller ej. Omkring kl. 22 (112) svandt kampaktiviteten efterhånden ind. Regiment 75 havde retableret alle sine stillinger, Regiment 90 for største delen. Vanskeligheden her var, at modstanderen ved venstre nabodivision var trængt væsentlig længere frem, og 90'erne under deres modangreb havde haft en åben venstre fløj.

Selvom den egentlige kampaktivitet mindskedes, betød dette endnu ikke en nedgang i batteriernes aktivitet. Kanonerne var under den rasende spærreild blevet så varme, at de måtte afkøles med våde stykke tøj – og disse dampede, når de blev kastet over rørene. Det største pres lå atter engang på signaltjenesten. Det drejede sig om hurtigst muligt at få repareret de mange kilometer telefonledninger, der var blevet ødelagte, eller lægge helt nye, da der med sikkerhed måtte forventes nye angreb. Og ved St. Christ broen stod en kilometer lang kø af ammunitionskolonner, der måtte afvente et gunstigt øjeblik, for at komme over den frygtede bro og leverer den højst tiltrængte ammunition til batterierne. Over de endnu eksisterende telefonforbindelser blev der ført samtale efter samtale mellem forskellige kommandostationer ved artilleriet og infanteriet. Først og fremmest var det afgørende at få fastlagt det præcise forløb af den forreste linje, og herfra af artilleriet at træffe de nødvendige konsekvenser. Her måtte spærreskydningen fra et batteri lægges tættere på for at opnå den ønskede virkning under et kommende angreb, der havde franskmændene sat sig fast, og måtte derfor holdes under ild natten igennem, hvis infanteriet næste morgen skulle fjerne dem. Her var en kanon faldet ud ved et batteri, som ikke inden næste morgen kunne erstattes, hvorfor de øvrige kanoner måtte overtage en del af denne kanons skudopgaver. Og var det en kendsgerning, at grenadererne, der under julikampene havde været hårdest ramt og havde blødt mest, denne gang kun i ringe omfang havde været angrebet. Det var derfor muligt, at de batterier, der dækkede dette frontafsnit, kunne flytte deres ild til dækning af den truede venstre fløj af divisionen. Mens under kampene hovedvægten havde ligget på batterier og observationsposter, lå hovedbyrden den følgende nat på stabene, mens batterier kunne tillade sig, om end kun et kort, hvil.

(113) Som det blev morgen den 5. september vidste her eneste batteri hvordan situationen så ud fremme langs fronten, og vidste, hvor deres spærreild skulle ligge. Beholdningerne af ammunition var suppleret i det omfang genforsyning havde kunnet finde sted, og de nødvendige telefonforbindelser virkede igen. I de tidlige morgentimer erobrede 90'erne igen det franskbesatte stykke af deres skyttegrav, og blev herunder kraftigt støttet af vore batteriers spærre- og afspærringsskydninger. Om formiddagen mindskedes ilden noget. I de første eftermiddagstimer iværksatte 18. Division et modangreb for at genoprette forbindelsen til Regiment 90 på vores divisions venstre fløj. Også i denne forbindelse havde alle vore batterier skudopgaver. Vores angreb faldt sammen med et fornyet fjendtligt angreb. Også hos Regimenterne 75 og 90 fik lyskuglerne igen op, og observationsposterne meldte at tætte masser af fransk infanteri gik frem i angreb. Igen blev der skudt, hvad kanonerne kunne bære. Også vore batterier lå under kraftig beskydning. Ved 2./24 faldt en kanon ud i nogle timer, mens en standplads ved 3./24 blev ramt af en tung granat og en artillerist hårdt såret.

Med denne kanon fra 3. Batteri var alene ved I. Afdeling 6 våben – dvs. 50% - ikke anvendelige. Også 6./24 lå ligeledes under voldsom beskydning, og en standplads skudt i brand. Området var som var helvede sluppet løs af eksploderende granater og skydende kanoner! Storkampdag! Endnu engang lykkedes det franskmændene at trænge ind i de to venstre regimentsafsnit, og endnu engang blev de kastet ud af tappert infanteri i modangreb. Kun nogle få stykker skyttegrav ved Regiment 90 forblev på franske hænder. Lt. Hoppenrath blev sendt frem til

infanteriet for at fastslå, præcist hvor forreste linje forløb. På trods af den kraftige beskydning og de endnu rasende kampe, lykkedes ham og hans to ledsagere at løse opgaven. Han afgav melding ved vores Regimentsstab og ville så returnere til 2. Bateria med sine ledsagere. Netop da kom lyden af granater på vej og eksplosionerne af et ildoverfald i nærheden af batteriet. Alle tre faldt som offer. Lt. Hoppenrath var død, mens de to andre kunne bjærges hårdt sårede.

(114) Natten forlød denne gang rolig. Også de de bageste områder var mindre udsatte, så ammunitionsbeholdningerne uden problemer kunne suppleres. Og hele tiden mindskedes behovet for skydninger. Vore batterier holdt hele natten de fjendtlige grave, primært foran Regiment 90, under ild for at forstyrre forberedelser til angreb. Telefonfolkene havde travlt. Alt, hvad de havde fået retableret i løbet af den foregående nat, var igen blevet ødelagt i løbet af dagen, og dermed måtte deres besværlige arbejde begynde forfra. Først omkring middag kom forbindelserne nogenlunde i orden igen, netop rettidigt til at meldinger kunne komme igennem om, at fjenden endnu engang samlede store infanteristyrker omkring »Schneebergen« nord for Belloy. Angrebet lod da heller ikke længe vente på sig. Kl. 16 meldte utallige lyskugler, at angrebet var begyndt, og endnu engang startede vores spærreild. takket være infanteriets mønstergyldige indsats forløb den 6. september som begge de foregående dage. Forpostlinjen kunne naturligvis ikke standse fjendens indtrængen, men den øjeblikkelige indsættelse af reserver i modangreb forhindrede også denne dag, fjenden i at opnå nogen form for succes.

Den 7. september fortsatte det samme frygtelige spil. Voldsom fjendtlig ild, der også nåede vore batterier, som besvaredes af os; så det fjendtlige angreb, der igennem modangreb fuldstændig blev afvist.

Den 8. blev Regimenterne 75 og 90 afløst efter at de i fire dage næsten totalt havde afvist fjendens angreb, ført med alt vildskab og under indsats af enorme mængder af ammunition og en gevaldig overmagt i mennesker. Ganske vist havde vore batterier ikke lidt på samme måde som disse tapre regimenter, men efter at vi nu havde været indsat i 2 måneder i hårde kampe, begyndte den kontinuerlige belastning af nerver og den kraftige forbrug af fysik styrke også at gøre mærkbar blandt vore batterier. Men endnu var timen for afløsning ikke faldet i slag.

Den 8. september kom vi under kraftig artilleri- og minekasterild. Et infanteriangreb fulgte imidlertid denne dag kun mod venstre nabodivision.

Den 9. september var storkamp dag. Endnu engang tromlede fjenden o kl. 17 gik hans infanteri frem i angreb. Mens også efterfølgerne for 75 og 90'erne afviste fjenden. Endnu to gange, kl. 2030 og igen kl. 22 forsøgte fjenden (115) sit held; begge gange kom angrebet ikke til fuld udvikling på grund af vores spærreskydning.

Den 10. og 11. var aktiviteterne på begge sider begrænset til en kraftig artilleri- og mineild.

Den 12. september blev venstre regimentsafsnit, den 12. begge venstre regimentes afsnit angrebet – og igen blev franskmændene afvist. Udmattet af store tab disse dage, gav fjenden den 14. september ro.

Den 15. bragte nye angreb; igen blev de afvist gennem modangreb. Sådan forløb dagene frem til den 18. september. Så kom om natten ordre til, at 4. og 5. Batterie straks skulle gøre stillingsskift længere mod syd. Samtidig med angrebene mod vores division var der ligeledes i hele perioden været angreb mod vores venstre nabodivision, og her havde fjenden i løbet af dagene gjort så store fremskridt, at det en tid endda havde været nødvendigt at flytte dele af vores divisions artilleri over på østsiden af Somme. Imidlertid havde batterierne dårligt begyndt at flytte deres første delinger, da regn satte ind. Efter uger med det skønneste vejr, hvor franskmændene havde haft mulighed for til fulde at udnytte deres overlegenhed i balloner og flyvemaskiner, begyndte nu en periode med regn, der satte en stopper for yderligere franske storangreb mod vores afsnit.

Delingen fra 4./24 kunne igen rykke ind i dens gamle stillinger. 5./24, der få dage tidligere var blevet beskudt med 28-cm kalibre, skulle alligevel foretage stillingsskifte, da to standpladser var ødelagt af fuldræffere og også dækningerne var trykket ind på trods af den beskyttende landevej. Selvom dens nye stillinger, omkring 500 meter sydvest for 1. Bateria, kunne observeres fra Belloy, blev den ikke erkendt og derfor ikke beskudt.

Selvom fjendens infanteri aktiviteter ophørte med undtagelse af mindre patruljeoperationer, blev beskydningen af vore batterier ikke mindre. Også de kommende uger gav Regimentet hårde tider.

Efter afslutningen på de voldsomme fjendtlige storangreb udsendte kommandøren for 58. Division, der havde afløst 17. Division, en divisionsbefaling, hvori artilleriets fortjenester og specielt observations- og forbindelsesofficerer, uforbeholdent blev anerkendt – og i en så varm en tone, som vi hidtil ikke havde oplevet. Infanteriet under 58 I.D. var formentlig ikke vandt til en sådan (116) præstation af artilleriet, som de af vores Regiment havde krævet og havde modtaget. Hvad deres efterfølger i særlig grad anerkendte, tog vores egen Division som selvfølgelig.

Men heller ikke denne anerkendende befaling ændrede på, at Regimentet endnu engang fik en grim »overhaling«.

Den 21. september gik det ud over 4. Batteri. Da dækningerne ikke lå umiddelbart ved standpladsen, gav den fuldstændig beskyttelse, så der ikke opstod tab. Værre gik det 25. september ved 3. og 6. Batteri. Endnu engang var franskmændene aktive med deres tunge kalibre på 22-cm. Og selvom dækningerne generelt holdt stand, faldt to artillerister alligevel under beskyddningen af 3./24. Samme skæbne havde den følgende dag formentlig også ramt 1. Batteri, hvis besætningen ikke havde foretrukket ved det første lag, i god ro og orden, men alligevel det nødvendige hastværk, at rømmet stillingen. 1./24 var i det hele taget en torn i øjet på fjenden. Den stod frækt midt på en bakke, og kunne fra alle sider ses af fjenden. Af den lille skov, der den 25. juli havde været et næsten uigennemtrængelig vildnis, var der ikke meget tilbage efter de forgangne to måneders kampe. På denne dag lå stillingen fra morgenstunden under ild fra tunge kalibre. Som så ofte før, kunne besætningen fra sikker afstand følge hvilke ødelæggelser de tunge granater forårsagede i stillingen, hvor de endnu eksisterende træer en efter anden knækkede sammen, eller hvor her og der de tunge bjælker fra standpladserne fløj gennem luften. Men efter af fjendens bombardement var ophørt hen under aften, og efter at besætningen havde gravet indgangene til tunneldækningerne fri og bragt to nye kanoner ind i stillingen, var det kongelige 1. Batteri om morgenen den 27. september igen på bakken, klar til at sende franskmændene nogle uønskede morgenhilsener. Den 27. kom 3./24 endnu engang under kraftig beskyddning, hvorunder en standplads blev ramt af en fuldtræffer af tung kaliber, der totalt ødelagde stedet. Den 28. september blev Regimentsstab og II. Afdeling afløst i dens stillinger og fulgte 17. Divisions infanteri i retning af Arras. Indtil da havde alle batterier med stille misundelse, men uden at klage, set infanteriet blive afløst efter de store kampdage, så vores Regiment frem til midten af september havde været underlagt 5 forskellige divisioner; delte lidelser er jo kun halve lidelser. Men da nu kun for halvdelen af Regimentet (**117**) afløsningens time var kommet fra stillinger, hvor så meget blod havde flydt og havde krævet så megen elendighed, kom der fra I. Afdeling mange højlydte protester. II. Afdeling, der ydermere havde været 3 uger i de rolige stillinger ved Bovent, havde ikke lidt mere end I. Afdeling. Baggrunden for dette skridt var, at den øverste hærledelse, dvs. von Hindenburg og Ludendorff, i mellemtiden havde befalet samlet en særlig artilleri reserve. I de hertil opstillede Heeres-Feltartillerie-Regimenter, der indledningsvis kun sammensattes midlertidig, indgik I./24. Og dette hærartilleri forblev i første omgang på Somme. Selvom halvdelen af Regimentet dermed forblev på Somme, var de store kampe i slaget om Somme syd for Peronne endegyldig forbi. De forgangne måneder havde givet Regimentet kampe, som aldrig på noget tidspunkt af felttoget. Dagene ved Mons og Esternay, og også de første dage af indsatsen i Champagne, var i denne målestok det rene børneleg. Og Regimentet havde til fulde løst sin opgave. Som altid blev den primære taknemmelig rettet mod infanteriet, hvilket også er fuldstændig berettiget; retfærdigvis hører det også til kendsgerningerne, at den psykiske nedslidning og fysiske præstation hos alle, der var beskæftiget i en batteristilling eller på en observationspost og ved bataljonerne, var den samme som ved infanteriet. Etableringen af forbindelses- og observationsofficerer, afprøvet og udbygget gennem to år under de forholdsmæssig fredelige forhold ved Noyon og i Champagne, havde på Somme vist sin fulde værdi. Det overordnede princip havde hele tiden været at give det hårdt lidende søstervåben den bedst mulige støtte. Det var de dygtigste og mest energiske officerer, som blev sendt til infanteriet og til observationsposterne, og de var ubetinget opsat på, selv under de næsten fortvivlende forhold under storkamp, at efterkomme fleste mulige af infantriets berettigede ønsker, så vidt forholdene på nogen måde gjorde det muligt. Men frem for alt var det dem, der kontinuerligt holdt artilleriets førere orienteret om situationen og alle ændringer i egen forreste linje, og derigennem overhovedet gjorde det muligt at leverer en virkningsfuld artilleristøtte. Men også deres arbejde ville være omsonst uden den dødsforagtende og ubetingede indsats fra hjælperne. (**118**) De krigsfrivillige, der i de første krigsmåneder strømmede til våben med begejstring i hjerterne, stillede på Somme store dele af telefonfolkene og observationsassistenterne. Hvad de i disse 2½ måned præsterede er hævet over enhver lovprisning. Tabslisterne, der bære så mange navne på disse tapre ungersvende, fortæller med klare ord, at den store fædrelands kærlighed, som havde drevet dem til fanerne, trods alt gru også under under storkampe langs Somme, var så stærk, at de hele tiden var bredte på at sætte deres sundhed eller deres unge liv ind på den store sag. Og lige så forbilledlig var mandskabet ved kanonerne. Endnu under julekampene i Bois St.Mard var batterier ikke blev beskudt, og besætningerne næsten kun været tilskuere til grenaderernes kamp. I Champagne – bortset fra de første dage – havde de været ret forskånet for planmæssig beskyddning, og når det skete, kunne de søge dækninger, der altid kunne modstå middeltunge granater. Her på Somme havde billede med et slag ændret sig radikalt. Fjenden havde hurtigt indset, at det ikke var tilstrækkeligt at knuse vore infantristillinger og nedslidde infantriets nerver. De havde også hurtigt indset, at det ikke var tilstrækkelig dage før et angreb planmæssigt at bekæmpe batteristillinger under anvendelsen af tunge kalibre, da de i værste fald 24 timer senere dukkede indsatsklare op et andet sted. På baggrund af disse konstateringer var fjenden gået over til, præcist i det øjeblik

hans infanteri gik frem i angreb, forsøgte at bekæmpe vore batterier mest muligt. Det var imidlertid netop i dette øjeblik, at det for os drejede sig om under alle omstændigheder at opretholde en rasende spærreild fra alle rør, for flere kilometer længere fremme gennem vores ild at holde fjendens overmagt fra livet af grenaderer, Füsilerer eller 75'ere, eller i det mindste tynde så meget ud i fjendens rækker, at infanteriet alene var i stand til at standse fjenden. Hvert minut spærreilden blev forsinket kunne betyde tab af stillingen, og dermed fangenskab eller død for mange tapre kammerater. Måske er det endda lettere at stå i kamp, mand mod mand, end i fuldstændig koncentration og præcision at betjene sit våben flere kilometer bag den egentlige front uden se noget til kampen **(119)** i øredøvende larm mens granater eksploderer og sprængstykker her og der rammer en kær kammerat. Tak og anerkendelse til alle de mænd, der uden hensyn til eget liv, sendte granat efter granat i hurtigild mod fjenden for at beskytte deres kammerater langs fronten. Og så kolonner og prodser. Også kuskene på ammunitionsvojnene var langs Somme i stadig livsfare. Under hver tur måtte køretøjerne to gange over dødsbroen ved St. Christ, og selvom de lykkeligt havde overvundet denne, lurede faren langs hele vejen til stillingerne. En af de utallige ildoverfald skulle blot slå ned 50 meter længere mod højre eller venstre, eller 100 meter længere fremme eller længere tilbage, før hele affæren med hest og kusk var udsløttet. Heller ikke førernes indsats må glemmes. Al tapperhed og dødsforagt hos den enkelte nytter ikke, hvis det hele ikke er samlet i en helhed og sendt i den rigtige retning. Og dette gnidningsløse samarbejde, som den enkelte i stillingen næppe bemærkede, var stabe og batteriføreres fortjeneste. At Regimentet langs Somme så fremragende hævdede sig, skyldtes, ved siden af hver enkeltes strålende præstation, deres indsats.

Disse tre måneder havde vist os alle med grusom tydelighed, hvordan en hidtil blomstrende egn næsten dag for dag forvandlede i fordærv. Der var formentlig ikke en eneste blandt os, der ikke hundrede gange i denne periode havde tænkt: »Gudskelov, at det ikke finder sted på tysk jord!«

Ingen pen kan beskrive den helvedes koncert – med hylende granater, miner og flybomber af forskellige kalibre, der rammer ens øre. Som et kobbel vilde dyr, der blodtørstig falder over deres offer, sådan hylede granaterne gennem luften. Der var granater fra lette feltkanoner med rasende hastighed, der eksploderede uden man næsten kunne nå at høre dem komme – som en bisk køter, der bagfra fare i benet på sit offer. 50 eller flere kom næsten samtidig, her og der – tilsyneladende planløst. Intet steds og på intet tidspunkt var man i sikkerhed for dem, hele tiden måtte man være på vagt overfor dem. Så var der middeltunge granater, der for så vidt de kom fra fladbanevåben, fløjtede gennem luften med samme lyd. Kun slog de hårdere og derfor rystede nerverne mere **(120)**, mens de kamprøvede Somme-kæmpere ikke længere lod sig bringe ud af fatning over de mindre kalibre, hvis ikke de faldt i umiddelbar nærhed. Så var der granaterne fra krumbaneskytset, haubitser af alle kalibre, der kom syngende og brugte længere tid, da de i en bue kom højere op i luften. Når man hørte dem komme, følge mennesket sig næsten som en lille mus, over hvem en rovfugl kredsede, og kun ventede på, hvor den ville slå ned. Den der var agtpågivende kunne, når situationen tillod, endnu i rette tid flygte ned i dækningen. Og så var der de helt store brumbasser, af kaliber 18-cm eller mere, for hvem der dukkede to nye navne op; hvem, der fandt på dem, ved ingen længere, men de var træffende og rigtige. Franskmændene havde monteret lange marinekanoner på jernbanevogne, og navnlig tegnværksskorstenen i Villers-Carbonnel havde været skydeskive for et af disse våben. Det var fladbanevåben og havde derfor en meget høj udgangshastighed. Størrelsen af dens granater betød, at dens flugt gennem luften lød, som et kobbel vildhunde var på vej over himmelen. Batterierne kaldte kanonen »Trompeteren fra Villers-Carbonnel«, og når den spillede dens sørgelige melodi, gjorde alle, der ikke ubetinget måtte være der, en stor bue udenom landsbyen. Når så en sådan granat ramte et stort, stenbygget bondehus, var der når røgen havde lagt sig efter eksplosionen, kun en hoben sten og et virvar af ødelagte bjælker tilbage af denne menneskebolig. En slægtning til dette mordinstrument var de tunge mørservåben på kaliber 22 eller 28 centimeter. der for os havde den fordel, at den ikke havde nogen stor skudhastighed, og det derfor normalt var muligt først at rømme stillingen efter at beskydningen var begyndt – den eneste forholdsregel, det var muligt at gøre. De granater, der vejede mere end 150 kg, blev kaldt »kufferter«. De kom sejlene langsomt gennem luften med deres dunkle, dumpe hyl, og lagde sig først et øjeblik til hvile på jorden, før den eksploderede med en voldsom kraft. Men mens andre typer granater var tilfreds med et kort drøn, fik eksplosionen af en sådan »kuffert« luft til at skælve. Vinduer, hvor der endnu måtte være sådanne, splintredes i flere hundrede meters afstand, mens jorden hævede sig under dens vildskab. Men dette var **(121)** ikke afslutningen på deres ødelæggende kraft. Jo større kalibre, fjenden indsatte, jo flere meter jord måtte der ligge oven på vore dækningstunneler; 40, 50 trin gik det ned i vores jordhuller. Men heller ikke her var mennesker altid sikker. Der eksisterede granater »med forsinkelse«, eller som vi kaldte dem »tunnelbryderne«. De bordede sig først ned i jorden og havde en 1-2 sekunders forsinkelse. Først når de var nået dybt ned i jorden, eksploderede de, og trykkede på den måde med større kraft mod afstivningerne af vore tunneler. Også overfor disse var det eneste mulige at rømme stillingen. End ikke tunneler mere end 7 meter under jorden var sikker mod disse, og en forbliven i stillingen

ville unødvendigt have sat menneskelig på spil. En hærdet slægt af krigssoldater forlod senere Somme; mennesker der under 2½ månedes hårde kampe havde lært hele krigens gru at kende. De havde imidlertid mødt denne gru med oprejst pande og stålsat beslutsomhed, så samme grusomme skæbne ikke skulle ramme ned over Tysklands jorde.

I de første dage af oktober fortsatte en rimelig kraftig artilleribeskydning, men franskmændene var allerede i gang med at etablere pigtrådshindringer foran deres egne grave – et tegn på at tiden med storangreb var forbi. Da 3. Batteri umiddelbart langs vejen mellem Briost og Happlincourt slot næsten dagligt kom under beskydning, foretog den 5. oktober stillingsskifte, og overtog i stedet den delvist udbyggede tidligere 5./24 stilling. Dette skifte betød fornyet arbejde, men batteriet følte sig herefter ganske godt tilfreds i deres nye stilling. I midten af måneden kom flere mindre angreb. Fra omkring den 10. oktober var artilleri og minekaster beskydningen af venstre regimentsafsnit på begge sider af romervejen igen steget betydeligt. Om eftermiddagen den 14. oktober begyndte en reel trommeild, og kort efter angreb franskmændene i omkring bataljonsbredde. Syd for romervejen lykkedes det ham at trænge ind i et lille stykke af forreste stilling, hvor det ikke lykkedes et modangreb at kaste ham ud igen. Efter udsagn fra en tilfangetagen officer, havde franskmændene allerede dagen før, hvor vi havde besvaret den tiltagende fjendtlige beskydning, hat store tab. Den 15. oktober blev angrebet gentaget mod samme mål, men denne gang helt uden at opnå resultater.

Den 20. oktober lod franskmændene endnu engang deres vrede gå ud over 1. Batteri. Foruden enkelt lette, var der denne gang indsat to helt (122) tunge batterier i beskydningen. Der blev efterfølgende konstateret en kaliber på 28-cm, men sandsynligvis deltog også et 30-cm batteri. Endnu engang betød det rømning af stillingen, hvilket skete uden tab. Efter at de tunge »kufferter« hele eftermiddagen var faldet over stillingen og havde nedpløjet den sidste rest af skov, returnerede besætningen efter ilden ophør for at bese skaderne. To kanoner havde fået store skader, mens de andre to igen kunne indsættes uden større arbejde. Hvad angår dækninger måtte alle først igen graves frie. Da der var risiko for, at 1. Batteri i tilfælde af et nyt fjendtligt angreb i den grad ville blive beskudt, at dens kanoner ikke ville kunne virke i spærreskydningen, blev et stillingsskifte beordret. Den nye stilling lå i åbent terræn lidt nord for vejen mellem St. Christ og Misery. Præcist i et kvart år havde 1./24 holdt ud i den stilling, og hvis nogen ikke havde set terrænet mellem dens stillingsindtagelse og den dag, den igen trak sig ud, ville de ikke tro, at der var tale om samme terræn. Allerede en optælling af granatkratere i nærheden af batteriet ville være omsonst og ville alligevel have givet et falsk billede, da mere end én granat i løbet af de tre måneder var slået ned samme sted. Det var trods alt dette med beklagelse, at batteriet forlod den stilling, hvormed de var blevet fortrolige.

I højre divisionsafsnit havde der siden slutningen af juli ikke yderligere været fjendtlige infanteriangreb, da fjenden her havde opnået, hvad de ville: den beherskende Højde 90 og med den Maisonette Ferme. Da det nu blev klart, at fronten gennem vinteren ville blive noget nær den i slutningen af oktober opnåede, besluttede IX. Armeekorps, der stadig havde kommandoen over de tre divisionsafsnit syd for Peronne, at tilbageerobre dette punkt fra fjenden. Fra Maisonette Ferme havde fjenden ikke kun indsigt i højre divisionsområde, men også i hele vores; hele Somme dalen, bakkerne på østsiden af floden og landsbyerne her, lå foran hans øjne. Alle broer kunne direkte observeres, så intet køretøj i dagslys kunne passere frem og tilbage. Et resultat var, at det fjendtlige artilleri hele tiden ødelagde alle broer i højre divisionsafsnit, og også i ubehagelig grad generede trafikken i vores eget bagland. På lang sigt ville der herved opstå flere tab, end det ville koste med en enkelt storm for igen at bringe bakken tilbage på vore hænder, (123) og dermed fjerne fjendens observationsmuligheder over vores bageste områder.

I og for sig havde vi ingen andel i denne operation, der udelukkende omfattede højre nabodivision. Det er imidlertid et tegn på, hvilket renommé Regiment 24 havde opnået hos IV. A.K., at også vores I. Afdeling blev involveret. Det havde allerede to gange i juli været forsøg på igen at fravriste fjenden Maisonette Ferme. Hver gang var angrebet mislykkedes, fordi der trods artilleriforberedelse, stadig havde været maskingeværer i resterne af gården, der gjorde infanteriets fremrykning umulig. Den kommanderende general ønskede derfor, at en feltkanon i en stilling umiddelbart bag den forreste tyske grav, kunne ledsage angrebet med flankerende ild, og bekæmpe eventuelt opdukkende maskingeværer gennem direkte skydning. Til denne ærefulde, men også meget farlige opgave krævede generalen en kanon fra I./24 med en besætning af frivillige. Som officer og fører for kanonen, meldte Lt. Versman fra 2. Batteri sig, som kanonkommandør Uffz. Nierath, som skytte Gefr. Wölfel og som besætning yderligere tre tapre kanonerer.

Den 20. oktober blev der gennemført en øvelse langt bag fronten i et øvelsesværk formet som stillingerne ved Maisonette-Ferme, hvori også den frivillige kanon deltog. Den 27. rekognoscerede Lt. Versman og Uffz. Nierath sammen for en egnet standplads. Selv denne var risikabel. De måtte i dagslys kravle rundt udenfor skyttegravene for at fastslå, hvorfra en kanon bedst kunne virke. Og da de måtte kunne se, kunne fjenden naturligvis

også se dem, og mangen et skud gik et hårs bredde forbi ørene på dem. De fandt imidlertid et egnet sted i en ruinhob, de sørgelige rester af en vindmølle syd for Maisonnette-Ferme. Der blev nu med infanteriet aftalt, i hvilke skyttegrave der skulle laves overkørsler, så kanonen kunne køres frem, og hvor og hvornår mandskabet behøvede infanteriets hjælp til at bringe kanonen i stilling. Den 28. oktober blev de sidste forberedelser foretaget i Prods-lejren – kanonen blev endnu engang omhyggeligt efterset, så den ikke i det afgørende øjeblik ville svigte, og i en stor rulle hønsenet med iflettet blødt græs (**124**), for at sløre den for fjenden indtil den åbnede ild.

Den 28. oktober kl. 22 blev kanonen kørt frem til fronten, fulgt af alle kammeraters gode ønsker. På trods af den franske beskydning af vejene, nåede den lille kolonne helskindet gennem Peronne og frem til det aftalte punkt, hvorfra kanon og ammunition med menneskehånd måtte trækkes resten af vejen. Infanteriet assistance var punktlig til stede, og efter et par timers hårdt arbejde, var kanon og ammunition på plads på det udvalgte punkt. Besætningen gik straks i gang med arbejdet, indrettede standpladsen, gravede spaderne ned og oplagde ammunition små, hurtigt gravede huller i jorden. Så blev murbrokker stablet lodret op, så stillingens sider, altså i retning af fjenden, var dækket, og nogle større huller gravet ud, hvor besætningen kunne søge dækning indtil angrebet startede. Da så dagryet langsomt begyndte denne triste oktober morgen, blev kanonen i alt hast rettet mod Maisonnette-Ferme, flysløring kastet over stillingen og så skjulte besætningen sig forventningsfulde i deres huller.

Så snart det var blevet helt lyst, begyndte vores virkningsskydning. Time efter time, hele formiddagen, fortsatte den. Heller ikke fjenden var uvirksom, men besvarede ilden med samme voldsomhed. Vores besætning befandt sig ikke i nogen behagelig situation. En løbegrav, der førte bagud ikke ret langt fra standpladsen, tiltrak sig den fjendtlige ild, og sprængstykkerne og shrapnel kugler fløj ubehageligt tæt på stedet.

Omkring kl. 14 voksede vores ild til trommeild og Lt. Versmann fulgte tiden på sit præcist stillede ur, så ilden kunne åbnes på det præcist rette øjeblik. Kort før starten på angrebet, gav han tegn, og øjeblikkeligt var alle ude af deres huller, sløringen kastet til side og det første skud med opsats på 375 meter mod Maisonnette-Ferme, og da maskingeværernes knitren los sig høre fra gården, blev ilden rettet mod det aktuelle punkt. Allerede ved tredje skud skete et uheld. Spaderne gav efter og skytten ved sigtekikkerten fik så kraftigt et slag i hovedet, at han faldt bevidstløs til jorden, og først 10 minutter senere kom (**125**) til sig selv. Ufffz Nierath sprang øjeblikkeligt til som skytte efter hidtil sammen med Lt. Versmann havde observeret mod mål. Skud efter skud blev sendt ind i ruinerne af gården.

Stormen var begyndt. Lt. Versmann befalede en stor løbegrav som ny retning – og mens infanteriet brød frem, gik det første skud allerede ned i graven, der kunne beskydes i længderetningen. Da franskmændene opdagede angrebet, ville forstærkninger med det samme denne vej frem, men denne var nu spærret af ild, og dem, der alligevel forsøgte denne vej, betalte med deres liv. Så slog en granat ned umiddelbart bag stillingen og Lt. Versmann råbte: »Jeg er såret!«. Skytten, Gefr. Wölfer, der i mellemtiden var kommet til sig selv igen, tog sig af Lt. Versmann, så mandskabet under kampen ikke skulle bekymre sig over deres sårede kommandør. Ufffz. Nierath både reddede og observerede samtidig; for at gøre det hele endnu værre, opstod der en funktionsfejl på grund af stålladningerne. I mellemtiden var infanteriet rykket frem næsten uden tab og havde sikker hånd om Maisonnette-Ferme og Højde 90. Nu forsøgte sværme af franskmænd at komme tilbage gennem gravene, men ilden fra vores kanon forhindrede enhver bevægelse – fjenden havde kun valget mellem fangenskab eller død.

Som vores infanteri nåede deres befalede mål, og de ikke længere var synlige franskmænd, indstillede Ufffz. Nierath ilden. Hans største bekymring var nu Lt. Versmann; men han kunne ikke længere hjælpes – han havde lidt helledøden for fædrelandet.

Indtil mørkefald forblev mandskabet ved kanonen for at være klar i tilfælde af et fjendtligt modangreb. Så begav Ufffz. Nierath sig på vej for at afgive melding ved infanteriets regimentsstab. I løbet af natten blev kanoen bragt ud ad samme vej, som den var bragt i stilling – og så hentede den tapre besætning deres fører. I Prods-lejren blev de modtaget med stolthed over det præsterede, men samtidig var der generel sorg over tabet af Lt. Versmann, som både af overordnede og undergivne var kendt som en dygtig fører og trofast kammerat. Den følgende dag blev den faldne stedt til hvile på heltetkirkegården Moncy-la-Sache, hvor Exzellenz v. Quast, fører (**126**) for IX. Korps, deltog sammen andre foresatte. Efter begravelsen overrakte han E.K. I til Ufffz. Nierrath og udtalte til ham og de andre artillerister sin tak og særlige anerkendelse for deres præstation; de havde på strålende måde retfærdiggjort den tillid, generalkommandoet havde haft til deres tapre regiment.

I. Afdelings batterier i angrebet med bekæmpelse af de franske batterier og beskydning af gravene. Fjenden foretog intet større modangreb, og derfor blev der efterhånden igen ro langs fronten. Da batterier langsomt blev trukket ud, foretog 2./24 den 5. november et stillingsskifte til en af de frigjort stillinger umiddelbart langs vejen St. Christ – Misery. Det skabte derfor stor fryd, da fjenden den 6. bombarderede den tidligere batteristilling med tunge batterier. For at vise, at han endnu ikke havde fjernet sine tunge batterier, tog fjenden den 10. november landsbyen Briost under beskydning med et 30,4-cm batteri – hvilket var ret pinligt for staben ved I./24, der sta-

dig havde sin kommandostation i landsbyen. Den foretrak derfor, efter at beskydningen var godt overstået, dage derfor at forlægge til den nordlige del af St.Christ.

Den 16. november blev der gennemført en mindre patruljeoperation, hvori vore batterier kraftigt deltog. Herunder blev I./24 stillinger formentlig afdækket. Efter allerede samme dag at have modtaget enkelte skud, blev det den følgende dag til »den store afregning«, hvorunder alle fire kanoner blev beskadiget, men glædeligt ingen personer kom til skade. Også 2. Batteri kom denne dag under beskydning, og også her blev en pjece sat ud af drift.

I mellemtiden havde den rigtige november regn begyndt, og dermed et søle, der var fuldt på højde med, hvad man havde oplevet i Champagne. Det skabte derfor forståeligt stor glæde, som befaling indtraf om, at I./24 mellem 22. 24. november – efter 4½ måneds indsats langs Somme, endeligt skulle afløses. Batterierne forskød til fods til Ercheux ved Roye, hvor yderligere befalinger skulle afventes.

II. Afdeling ved Arras

I mellemtiden havde II. Afdeling haft gode dage ved Arras. Stillingen var overordentlig rolig, så nerver og ører (**126**) kunne komme sig fra larmen under Somme-slaget. Derimod var der masser af arbejde, da de eksisterende stillinger var anlagt så upraktisk, at der fra dem kun kunne lægges ild over en meget smal sektor. Derfor måtte næsen alle standpladser bygges på ny. Området viste denne gang et helt andet ansigt. Der var mange grubeminer og mange, men ikke ret pæne landsbyer. Divisionsstab og med den også Regimentets stab var placeret i Biache-St.Vaast, mens afdelingens batteri var placeret i en bue omkring Bailleul. Fra denne tid er der ikke meget væsentligt at berette. Mod slutningen af november var stillingerne generelt færdige, og fra da af havde batterierne ikke meget at bestille. Mand og hest nød roen under stillingskrigen, og ud over de daglige opgaver var der tilstrækkelig tid til at læse, skrive og anden behagelig tidsfordriv. Mod slutningen af december blev 17. I.D. trukket ud af stillingen, og dermed måtte også Regimentsstab og II. Afdeling tage af sted med de behagelige betingelser som hærartilleri. Som marchmål fik de opgivet Seebourg øvelsesområde ved Valenciennes. Batterierne var under forskydning som det blev jul. Dette forhindrede ikke, at de trods alt kunne fejre en dejlig jul. Personel og heste havde et tag over hovedet, ingen fjendtlige batterier kunne forstyrre fest eller søvn, og det var trods alt blevet sørget for alle de nødvendige midler.

I. Afdeling ved Roye - St. Mard

Hvis det ved Arras var rolige, syntes I. Afdeling efter Somme, at forholdene ved Roye – St.Mard nærmede sig dyb fred. Ganske vist blev batterierne med det samme indsat igen, men de overtagne stillinger var godt udbyggede, så personellet fra starten kunne skånes og komme sig efter anstrengelserne. Allerede, hvad der var af artilleri på vores side, tydede på fredelige stillingskampe. Området beherskedes af 15-cm Ring-kanoner og 9-cm »pusterør« - hvorimod der af tungere, moderne artilleri næsten var intet. Skydeaktiviteten var på begge sider yderst ringe, som man kunne føle sig tilbage til den fredelige tid ved Noyon i sommeren 1915, et område, der jo også kun lå knap en dagsrejse sydøst for Roye. I de to måneder, afdelingen var indsat i dette område, skete der ingen af betydning. Ganske vist flyttede batterierne (**128**) i perioden rundt til andre stillinger, men denne gang skyldes flytningen ikke kraftig beskydning, men en omgruppering af den ringe disponible artilleristyrke.

Der ud over blev tiden udnyttet til grundt at hvile ud. Flest folk muligt blev sendt på orlov for at komme sig derhjemme, og også dem, der ikke havde mulighed for at komme hjem, fik tildelt mest mulig hvile, så den psykiske og fysiske kraft kunne genopbygges, så man med sikkerhed kunne regne med Regimentet under de kampe, der måtte vente forude.

En ikke krigsmæssig begivenhed på dette tidspunkt opdannede hele det tyske folk og også Regimentet. den 6. december var Bukarest, hovedstanden i Rumænien, blevet indtaget af vore trupper, efter at også dette land samme sommer var blevet drevet ind i krigen af de allierede.

Den 12. december rettede derfor den tyske kejser et fredstilbud til Præsidenten for De Forenede Stater, og opfordrede ham til at tage initiativ til en fredsslutning. Fulde af glædelig forventning modtog det tyske folk denne nyhed og afventede med håb i hjertet et svar fra vore modstandere. Var der nu virkelig en mulighed for at bringe denne forfærdende folkekrig til afslutning, der allerede havde kostet uendeligt meget blod og havde ødelagt uhyre værdiger. Imidlertid blev det tyske tilbud uhørt afvist, og allerede ved juletid, fredens fest, var det klart, at fredens time endnu ikke var slået for Europas folkeslag.

Året 1917

Hvileperiode på Øvelsesplads Sebourg

(128) Selvom stillingerne ved henholdsvis Arras og Roye efter de hårde kampe ved Somme, næsten virket som en hvileperiode, gav opholdet i kvartererne i Sebourg muligheden for en virkelig rekreation. Det er derfor intet under, at disse unger blev nydt for fulde drag. II. Afdeling nåede hertil i de sidste decemberdage 1916 og indkvarteret i Jenlain, Curgies og Estreux. I de første dage var der ingen uddannelse, men udelukkende tilegnet søvn og soigneringen af mand og hest, udrustning og våben. Snart måtte imidlertid, foruden hvil, også uddannelse tages op, da det stod udenfor enhver tvivl, at den tyske hær stod overfor hårde kampe. Uendelig mange nye ansigter var dukket op ved Regimentet siden indsatsen langs Somme, som erstatning for de sårede og de faldne kammerater. Det drejede sig derfor om at sammensvejsse batterierne på ny, så de igen kunne imødekomme de højeste anfordringer. Den med rette så elskede »skyttesport« blev igen taget op, og hvert batteri afholdt flere skole- og kampskydninger.

Den 21. januar skete for II. Afdeling en afveksling – den blev stillet til disposition for Øvelsesdivision v. Moser. Ved denne division blev der gennemført 8-dages kurser for divisions kommandører og infanteri- og artilleriførere, der fik erfaringerne fra Somme forevist i praksis, for derigennem at spare blod under de kommende forsvarskampe og for at opnå størst mulig succes.

Efter at batterierne efter en dagsmarch nåede deres nye kvarterer i Romeries og Poix-du-Nord, blev de næste to uger brugt til at skabe en reel infanteri- og artilleristilling for en division.

I mellemtiden var også I. Afdeling blevet afløst i stillingerne ved Roye og havde nået øvelsespladsen. Den overtog II. Afdelings forladede kvarterer, og anvendte ligeledes tiden til hvil og uddannelse.

(129) I disse dage kom der fra krigsministeriet ordre om, at der af Regimentets to lette kolonner skulle formeres en III. Afdeling. Det havde allerede i en tid været kendt, at Regimentet skulle have en tredje afdeling. Derfor bragte ordren ikke direkte nogen nyhed, men blev ikke desto mindre modtaget med særlig glæde. I de fleste andre artilleriregimenter var den nye afdeling formeret af batterier opstillet i en række forskellige provinser, og var derfor i starten et fremmedlegeme blandt de gamle enheder. På grund af Krigsministeriets afvigende bestemmelse forblev vores Regimente derimod én enhed og havde også ensartet erstatningspersonel. Fører for III. Afdeling blev Hptm. Alex udnævnt, den hidtidige fører for 1. Batterie. Batterifører for 7. blev Oblt. Pflieger, 8. Lt. v. Ditfurth og 9. Batterie Lt.d.R. Ihlefeldt. Som Wachtmeister udnævntes ved 7. Vizewachtmeister Hoffmann, ved 8. Wachtmeister Schultz og ved 9. Vizewachtmeister Präber.

På temperaturen i disse uger kunne det ikke mærkes, at vi var i det solrige Frankrig. Januar og første halvdel af februar var bitterlig kold, og de franske huse, der ikke havde nogen fornuftig ovn, derfor kun vanskelig at varme op. Skansningen ved Øvelsesdivisionen gik også langsomt på grund af frosten i jorden, og for i det mindste at få enkelte stillinger helt færdige, blev 6./24 rigtig udbygget med assistance fra alle batterier. Fra den 9. februar fandt herefter et »slag« sted langt bag fronten, hvor alle sider af storkampen så naturligt som muligt blev belyst, og som gav en fremragende forudsætning for de store forårskampe i 1917.

Snart efter var det så slut med den dejlige hvileperiode. Den 20. februar blev Regimentsstab og II. Afdeling beordret til forskyde ad landevejen til Laon, hvor de stillet til disposition for 7. Armee. Den 24. februar blev I. Afdeling indladet i Valenciennes mod samme bestemmelsessted. Kun III. Afdeling, der var under opstilling, og endnu ikke havde modtaget dens kanoner, forblev på øvelsespladsen.

Indsats langs Aisne

Som Regimentet samledes i Laon og af 16. Reserve-Division fik sin befaling til indsættelse langs Chemin des Dames, udløste det stor forundring i alle batterier. Hidtil havde man generelt (131) regnet med, at Hærartilleriet – som vores Regiment nu tilhørte – kun ville blive indsat på storkamp fronter, og her var der på tidspunktet intet af mærke. Som befalet gik batterierne i stilling mod slutningen af februar. Regimentskommandøren udnævntes til fører for 16. Reserve-Divisions artilleri.

Kommandør var ikke længere Oberstleutnant Michelly, som i mellemtiden af højeste kabinetdekret var blevet udnævnt til artillerikommandør ved 103. Infanterie-Division. Siden starten af oktober 1914, det vil sige siden begyndelsen af stillingskrigen ved Noyon havde Oberstleutnant Michelly stået i spidsen for vores Regiment, der under hans føring efterhånden havde opnået en særstilling ved Divisionen.

I begyndelsen af krigen havde det hurtigt vist sig, at samvirket mellem våbenarterne ikke var så god, som det tilsyneladende havde været øvelser og som reglementerne foreskrev. Derfor var forholdet mellem infanteri og artilleri ved begyndelsen på stillingskrigen ikke det bedste, og fra begge sider var der bebrejdelser og gnidninger. At det i løbet af de 2½ år under hans lederskab grundlæggende blev anderledes, at infanteriet fik en ubetinget tillid til vore batteriers præstationer, at vores regiment i hele korpset fik et renommé af fremragende dygtighed, alt det var helt væsentligt Oberleutnant Michelly's fortjeneste. Uden hensyn til herskende følelser gik han ind på ethvert ønske fra infanteriet, hvis det overhovedet var en mulighed for at opfylde det, og havde dermed i første omgang ikke netop gjort sig populær i regimentet. Som imidlertid forholdet til infanteriet efterhånden bedredes og det viste sig, at han havde ret i sine holdninger, ændredes den disciplin, der hidtil havde sørget for udførelsen af hans ordre, til en ubetinget tillid, som deltes af alle 24'er.

En »nem« kommandør var Oberstleutnant Michelly ikke. Han krævede det yderste at enhederne. Men da han aldrig forlangte det umulige, og han opad til var lige så hensynsløs i forsvaret af regimentet, som han nedadtil var i gennemførelsen af sine ordre, og han frem for alt heller ikke skånede sig selv, blev han alligevel af alle underordnede respekteret og afholdt. Desuden var Oberstleutnant Michelly utrættelig aktiv. Hvis han den ene dag var fremme i den forreste grav for at lade sig orientere om udviklingen hos fjenden hos forbindelses- og observationsofficerer og for at afprøve observatørernes opmærksomhed, og efterfølgende (132) konfererede med førerne for infanteriet, var han den følgende rundt i batteristillingerne for at følge, hvor vidt deres udbygning var kommet. Han inspicerede hver eneste dækning, hver eneste ammunitionsrum og standplads, her rosede, her krævede større arbejdsindsats. De næste dage beskæftigede han sig så med opbygningen af et forstærkningsbatteri, hvortil de lette kolonner måtte afgive deres sidste artillerister, så de ikke kunne leve et dovent liv. Og når vigtigt administrativt arbejde - »papirkrigen« - en gang i mellem forhindrede ham i at kunne ud til enhederne, havde han det ikke godt.

Da en dag 20 mand fra kolonnen ikke rettidigt ankom til arbejdet fordi den ansvarlige officer havde forsovet sig, udløste det et gevaldigt tordenvejr, og endnu gang kom hans motto, betegnende for hele hans tjenesteopfattelse, til udtryk: »Først kommer tjeneste, så kommer endnu engang tjenesten, og så komme først spise, drikke og sove!«

Men lige så hensynsløs var Oberstleutnant Michelly overfor sig selv. Tit måtte de herrer fra hans stab vente med middagsmaden til mellem kl. 15 og 16, og når han så kom, skulle det skriftlige arbejde først fra hånden, hvor man kunne have meget forskellige opfattelser af, om det nu også var indtrængende nødvendigt at lade maden vente på grund af dette. Han var det udtrykte billede af en preussisk officer. Med en overordentlig tjenstlig dygtighed kombinerede han en fornem karakter, som også havde den fulde forståelse af sine undergivnes sorger og gælder. Erindringen om denne kommandør vil være uforglemmelig i Regimentet.

Da den nye regimentskommandør, Major v. Lochow, den 25. februar overtog kommandoen, var alle batterier fordelt blandt de forskellige undergrupper i 16. Reserve-Division. II. Afdeling var placeret ved Courtecon, I. Afdeling ved Neuville fremspringet øst for Chamouille.

Som allerede nævnt herskede der dyb fred langs fronten – siden januar 1915 havde der i dette afsnit ikke været større kamphandlinger. Vore infanteristillinger forløb langs den øst-vest forløbende højdyrg, der mod nord og syd var stærkt faldende. Langs den gik den vidtberømte »Chemin des Dames« - Dame-vejen – en i fredstid godt vedligeholdt landevej, der imidlertid på dette tidspunkt ikke var meget tilbage af. Højdyrgen var næsten jævn og dannede et plateau på mellem 500 og 1000 meters bredde. Både på syd og nord skråningen (133) var der talrige slugte og udløbere, der mod syd faldt ned mod Aisne og mod nord ned mod Ailette. Det var derfor for begge sider af største betydning, at egne stillinger blev lagt så langt frem på kanten af plateauet, at fjendens udsyn over eget bagland forhindrede, og at man dermed selv fuldstændigt kunne kontrollere fjendens bagland. Efter afslutningen på januarkampene i 1915 var tyskerne i den heldige situation langs hele Chemin des Dames

fra Soissons til næsten Reims. Derimod var genforsyningen overordentlig vanskelig, da Ailette bag stillingen havde meget sumpede bredder og kun kunne passeres over broer. II. Afdelings første stillinger lå syd for denne lille flod.

Imidlertid var der ingen i disse februardage, der havde tanke på vanskelighederne med genforsyningen i tilfælde af et fjendtligt storangreb. Tværtimod! Stillingsdivisionen var meget overrasket, da de fik tildelt et helt artilleri-regiment til forstærkning – ikke et menneske tænkte på et angreb.

Det var her stik modsat end på Somme. Mens stillingsdivisionerne her hele tiden til de højere myndigheder havde meldt om fjendens forberedelser til storangreb, men var stødt på skepsis, så advarede den øverste hærledelse de indsatte enheder langs Chemin des Dames mod et forestående storangreb, og sørgede for, at alt var parat til et forsvar. Det var første gang at enhederne, bortset den organisatoriske, tydeligt mærkede forskellen på nye ledelse, Hindenburg og Ludendorff.

Vore batterier var jo vandt til at grave, og da det igen og igen blev tilskyndet at grave sig ned, gik folkene i gang med friske kræfter. Forstyrrende var blot, at det i den første tid gav store vanskeligheder at fremskaffe byggematerialer, specielt minerammer. Da dette ikke fandtes ved egen division, blev køretøjer fra Prods-lejren 30 kilometer tilbage til etapens depoter for at skaffe de så vigtige materialer. Udbygning af stillingerne skete uden fjendens forstyrrelser, der holdt sig i en helt usædvanlig stilhed. Da der desuden i hele marts herskede overskyet himmel og tåge, var også opklaring i luften meget begrænset.

(134) II. Afdelings prodse lå i Orgeval, mens I. Abteilung var fordelt mellem Parfondru og Monchalons. Det eneste – lad os nu sige det – der ikke blev fundet godt, var at forplejningens rationer, set i relation til en rolig front, var temmelig små, men heller ikke denne kendsgerning var nok til at ødelægge den generel gode stemning, og hvis der oppefra ikke hele tiden blev advaret mod den kommende offensiv, havde ganske enkelt ikke ene eneste troet herpå. Freden langs fronten varede næsten hele marts måned. Da der ud fra fjendens aktiviteter kunne sluttes nogle hensigter, blev der langs hele fronten gennemført nogen større og mindre patruljeoperation for gennem fanger at skaffe klarhed over fjendens styrke og hensigter. I forbindelse med disse blev der ofte udløst kort, men kraftige ildoverfald med stort ammunitionsforbrug mod det valgte angrebepunkt. Det lykkedes næsten altid vores indsatte infanteri at tage eller flere franske fanger, i regel hvide, der påstod ikke at kende noget til eventuelle hensigter. At der hos enhederne ikke indsneg sig en for stor grad af sikkerhedsfølelse og ligegyldighed, sørgede man for at de foresatte myndigheder. Batterierne skulle indskyde sig mod syv mulige fjendtlige angrebsakser. For hver at batterierne nord for Ailette kom dertil også »Operation Ailette«, der hånligt blev kaldt »*morituri te salutant*« - ”dem, der skal dø, hilser dig” (gladiatorernes hilsen til publikum), da i dette tilfælde skudafstanden kun var 500 til 800 meter. Desuden var der også forskellige former for beredskaber, der ofte indøvedes af divisionen, og også øvelser i ildledning, der uanset hvor teoretiske og overflødige de på tidspunktet måtte synes, senere viste sig aldeles praktiske.

Mod slutningen af marts ændredes billedet efterhånden. Der blev meldt om afløsninger hos fjenden, fra observationsposterne blev der observeret sløringsskærme langs vejene; jernbanetrafikken blev langt mere livlig og antallet af vogne på vejene voksede, nye batterier blev opdaget – kort fortalt, der blev flere og flere tegn på, at vores øverste hærledelse havde haft ret i deres antagelser. Dette fortsatte i en uge uden at kampaktiviteten hos fjenden voksede væsentligt. Da der på vores side ikke var begrænsninger på ammunitionsforbrug, blev alle mål, der viste sig dag og nat, beskudt energisk og med gode resultater.

(135) Omkring den 29. marts blev også fjendens beskydning kraftigere; en planmæssig indskydning mod landsbyer, veje, støttepunkter og batterier syntes at ske. Hver dag dukkede nye batterier op derovre, fjenden arbejdede alle steder, og også i de bagved liggende områder så man stærke troppeformationer, hvilket aldrig tidligere havde været tilfældet. Alt syntes at pege i retning af et planmæssigt og ikke overraskende angreb. I de første dage af april dukkede også batterier af middeltung og tunge kalibre op til 28 centimeter op, og begyndte at indskyde sig mod infanteriets stillinger med observation fra luften. Hvis ammunitionsforbruges hos os var stor, så overhalede fjenden os betydeligt. Ofte trommede de i timevis med 2 til 3 batterier af forskellige kalibre omkring en batteristilling. Desværre havde fjendens også forstærket opklaring i luften. Fra begyndelsen af april stod foran vores divisionsafsnit i gennemsnit 12 til 17 lænkeballoner, mens vi højst disponerede over 2 eller 3. Selvom vore fly i antal var betydelig underlegen, havde vi tidligere aldrig oplevet en så succesfuld indsat fra vores side. Store luftkampe med flere fjendtlige nedskydninger hørte til dagens orden.

Den 6. april begyndte den fjendtlige artilleriforberedelse, og af meldinger fra observationsposterne, der nu omtalte hele regimentet af infanteri, artilleri, kavaleri og uendelige kolonner, var det klart, at det fjendtlige storangreb var forestående.

Dag efter dag lå på skift alle batterier under voldsom beskydning. Selvom personel tabene var forholdsvis begrænsede, var materiel tabene derimod betydelige. Alt gravearbejde ugerne forinden gav nu dividende, for alle

batterier disponerede over skudsikre dækninger, som almindeligvis også beskyttede mod de større fjendtlige »brokker« og de menneskelige tab var derfor begrænsede i antal. Derimod blev gennemsnitlig 50 % af pjecerne sat ud af drift i ugen mellem den 6. og den 13. april. Lykkeligvis fungerede forsyningstjeneste upåklagelig, og for hver beskadigede våben blev der øjeblikkeligt stillet en ny til rådighed. Den største vanskelighed var herefter at få pjecerne frem i stilling. I det hele taget var vanskelighederne for forsyningstjenesten vokset uhyrligt, ikke mindst på grund af den overordentlig regnfulde marts, der forstærkede virkning (136) af de fjendtlige 28- og 30-cm granater, der blot med nogle få træffere forvandlede vejene til en sump. En feltkanon, der som erstatning for en ødelagt ved 1./24 skulle bringes i stilling, sank på den opblødte vej ned i et granatkrater, hvorfra den i slutningen af april, som jorden tørrede ud, bogstaveligt måtte graves ud.

Den 9. april befalede divisionen forhøjet kampberedskab. Samtidig måtte prodserne rømme deres landsby kvarterer og flytte i bivuaak i de store skole længere bagude. II. Afdeling blev placeret i en stor hule ved Orgeval. Af sådanne huler var der mange på egnen, og også i den forreste infanteristilling var der to, hvoraf den ene var så stor, at den kunne anvendes som dækning for en hel bataljon. På trods af, at de var fuldstændig skudsikre, måtte prodsen alligevel meget snart rykke til en bivuaak et godt stykke længere tilbage, da hestene ikke kunne tåle den usunde luft og derfor blev stærkt udmagret.

Selvom beskydningen var næsten lige så voldsom som på Somme, var stemningen stadig god. Da der ikke engang var indført orlovsspærre, havde alle en ubetinget tillid til den øverste hærledelse, som måtte være forbedret på ethvert tilfælde, og måtte have tilstrækkelige forstærkninger til disposition.

Fra den 10. april voksede den fjendtlige beskydning yderligere. Infanteriets stillinger blev nu bogstaveligt jævnet med jorden. Selv Bovelletunnelen i vores tredje linje med 6 meter klippegrund over, blev gennembrudt af en tung mine. Batteri stillingerne var efter en beskydning ofte ikke til at genkende, og kanonerne så ødelagte, at de kun med besvær kunne repareres. Alligevel lykkedes det de utrættelige besætninger i konstant aktivitet at bringe en betragtelig del af pjecerne tilbage i brugbar stand, så der på angrebsdagen, 16. april, kun 30 % af vore kanoner faldt ud af vores spærreild. Siden den 13. april havde Infanteriet om dagen rømmet begge de forreste linjer – hvis man endnu kunne kalde de enkelte kraterer for en kampstilling – og om natten kun besat af en tynd postkæde. Selvom tabene havde været betydelige, herskede der også her en ubetinget fortrøstningsfuldhed.

Efter ti dages trommeild følte det næsen som en forløsning, da angrebet den 16. april kl. 0730 blev iværksat. På trods af den fortsatte beskydning af stillingerne blev spærreilden (137) straks som de første grønne lyskugler blev sendt op, iværksat og alt gjort for at støtte infanteriet mest muligt. Det var som alt frustration efter ti dages trommeild fik udløsning ved at sende fjenden alt, hvad der overhovedet var muligt for kanonerne.

Omkring kl. 8 nåede de første meldinger igennem fra fronten med ordonnanser, lyssignaler og flyvere - samtlige telefonforbindelser havde allerede i dagevis været ødelagte og i den voldsomme beskydning umulige at reetablerer. Mens i den venstre halvdel af divisionens ansvarsområde mellem Ailles og Cerny, det var lykkedes at fastholde tre hovedkamplinje bag de på forhånd rømmede 1. og 2. linje, var det længere til højre mellem Cerny til Bray lykkedes fjenden at trænge omkring 3 kilometer ind i vores stilling.

Fra kl. 10 ændrede den voldsomme trommeild sig til en livlig strøild mod de bagved liggende landsbyer og artilleristillinger. Fremme rasede fortsat håndgranatkrigen, hvor vores uforlignelige infanteri knuste alle fjendens forsøg på at komme længere. Modstanderens tab var overordentlige store på grund af vores spærreild. Om eftermiddagen lagde der sig så en foruroligende stilhed. Solen skinnede fra en himmel som i højsommeren, men der fulgte intet nyt angrebsforsøg. Fjenden havde ødslet med sine tropper og kræfter, og hans gennembrudsplaner, hvorefter han allerede den første dag skulle nå Laon, var fuldstændigt mislykkedes. I mellemtiden var også forbindelsen til vores infanteri blevet reetableret, der var fulde af lovord for støtten fra deres søstervåben. I løbet af natten lå batterierne over spredt skydning og flere gange anmodede infanteriet om spærreild under lokale angreb.

Batterierne havde i den forløbne uge præsteret det utroligste, men var alligevel stadig fuld indsats klare og udbedrede hurtigt skaderne på deres stillinger. Situationen ændrede sig ikke væsentligt de næste dage. Der kæmpedes hårdt omkring særlige støttepunkter som Arbre de Cerny og sukkerfabrikken; derudover begrænsede fjenden sig til kraftige ildoverfald og om natten de sædvanlige forstyrrende beskydning af de bagved liggende områder. Den 21. april blev 16. Reserve-Division afløst af 20 I.D., hvorimod vores Regiment forblev i stillingen. Den ændrede situation i infanteriets linje nødvendiggjorde en ændring i artilleriets opstilling. Med undtagelse af (138) af 1. og 3./24, der forblev på deres oprevne stilling på Neuville-hovedet, foretog alle batterier stillingsskifte bagud. De placeredes i området ved Monthenault og Colligies, nord for Ailette, hvor de skød spærreild på 6000 meters afstand.

Foruden den kendsgerning, at franskmændene med deres erobringer nu kunne se næsen direkte ned i vore stillinger, der derfor lå under kraftig beskydning, talte også forventningen af nye fjendtlige angreb for en generel

tilbagelægning af batteristillingerne; desuden ville også forsyningerne med ammunition i væsentlig grad blive lettere.

Man kan sige, at skæbnen ville det godt med vores Regiment på dette sted. På samme måde, som batterierne forud for det første fjendtlige angreb havde haft tid til en god udbygge stillingerne, blev der nu igen givet batterierne 8 dage til en grundig udbygning af de nye stillinger. Frem til den 1. maj var fjenden måske nok aktiv, og angreb både her og der i mindre rammer, men det var alligevel kun små delkampe.

Også på vores side blev det forsøgt at bedre stillingen. En operation den 25. mod Abre de Cerny lykkedes ganske vist kun delvist på grund af den kraftig fjendtlig kontraskydning, men viste ikke desto mindre franskmændene, at de trods deres længe forberedte store offensiv, end ikke havde kunne trænge os tilbage i et rent forsvar. En fortrøstningsfuld følelse besjælede alle helt ned til sidste artillerist, og aldrig før havde der under de store forsvarsslag, hersket så stor fortrøstning og kamplyst som er på Aisne.

Mod slutningen af april øgedes modstanderens artilleriaktivitet betydelig, og skiftevis lå vore infanteri- og artilleristillinger under en kraftig beskydning. Eksempelvis blev der mellem kl. 15 og 19 alene den 29. april sendt omkring 500 28-cm og 300 15-cm granater mod batteristillingerne på Neuville hovedet. På trods af, at vore batterier mindst lige så kraftigt blev beskudt af vore modstandere som alle andre, var deres tab i personel alligevel langt mindre – hvilken formentlig må tilskrives den gode stillingskonstruktion, men på den anden side formentlig også den fortrolighed med de forskellige former for fjendtlig beskydning, der var opnået gennem lang tids beskydning. Den kraftigste beskydning af Regimentet gik ud over 1. og 3. Bateria på Neuville hovedet og 5./24 ved Colligis.

(139) Fra den 1. maj var der igen højeste alarmberedskab. 20. I.D. var i mellemtiden blevet afløst af 113 I.D., men endnu havde det ikke været på tale at trække vores regiment ud. De første dage af maj bragte næsten dagligt små franske delangreb, tilsyneladende kun for at fastslå, hvilken effekt den franske artilleribeskydning havde haft på stillinger og nerve hos vores infanteri. Da franskmændene hver eneste gang blev afvist af vores infanteri, fortsatte den fjendtlige ildforberedelse hele tiden længere og længere. Efter udsagn fra fanger skulle det andet store gennembrudsforsøg iværksættes den 5. maj.

Om natten 4. til 5. maj var der påfaldende roligt. Morgenen kom fugtigkoldt og trist. Kort efter kl. 3 begyndte en kraftig fjendtlig trommeild. Den tætte morgentåge dannede, sammen med røgen fra beskydningen, en tæt, total uigennemsigtig smudsig grå mur. Som det forreste batteri havde 1./24 skudt lyskugle-poster frem til Ailettedalen. Endeligt omkring kl. 8 kunne grønne lyskugler anes som melding om starten på det franske angreb. Næsten samtidig brølede det førte lag fra batterierne på Neuville hovedet, og kort efter fulgte resten af de langt længere tilbage stående batterier, efter at lyskugle signalerne var nået igennem hertil. Der var intet at se af kampene; batterierne kunne derfor i første omgang kun skyde deres planlagte spærreskydninger. Endeligt, efter omkring tre kvarter lettede tågen en smule og omridset af Chemin des Dames blev synlig. Fra 1./24s stillinger syntes situationen nogenlunde som følger: I den venstre tredjedel af divisionsafsnittet blev linjen fastholdt, tilsyneladende også den højre tredjedel. I midten omkring Cerny rasede heftige nærkampe hvor fjenden tilsyneladende var trængt ind. Under en opklaring bemærkede føreren for 1./24, Oblt. Caesar, at der langs landeværnslinjen nordøst for Cerny, dårligt 1500 meter fra batteriet, blev udkæmpet hårde kampe på håndgranater. Da sikkerheden var blevet så god, at de fremrykkende franskmænd tydeligt kunne følge med kikkert, blev ilden straks forlagt hertil, og nogle få velplacerede lag var tilstrækkelig til at skaffe infanteriet en smule luft og opmuntre dem til modangreb. Med forenede kræfter lykkedes det også der at tvinge tilbage. I mellemtiden var det dog blevet tydeligt, at Cerny helt og holdent var på franske hænder. Franske officerer kunne tydeligt (140) ses, som med store kort orienterede sig på stedet. Fra Cerny, der lå på nordsiden af Chemin des Dames, var der udsyn helt til Monthenault og længere. Der ventede nu batterierne på Neuville hoved vigtige optager, ikke mindst forbi franskmændene hele tiden trak sammen ved Cerny. I mellemtiden startede også vores modangreb på fuld styrke og vandt kendeligt terræn.

En kraftig ild lå i hele denne periode over hele det bageste område, og specielt over batteristillingerne. Alligevel holdt artilleristerne urokkeligt fast ved deres våben og sendte lag efter lag mod fjenden. Pludseligt dukkede stålhjelme op i en forfalden skyttegrav, dårligt 300 meter foran 1. Bateria, og nærmede sig efterhånden stillingen. Skulle modstanderen være brudt igennem? Hurtigt blev folk skrabet sammen, telefonfolk, ordonnanser og hvem der ellers kunne undværes, udrustet med geværer og gjort klar i to grupper på venstre fløj af batteriet. Efterhånden var de mistænkelige skikkelser nået knap 100 meter fra batteriet. På det første »Holdt, hvem der?« viste det sig, at det drejede sig om 16 tyske pionerer og infanterister, der tilsyneladende havde mistet fatningen en smule. De fortalte, at de var de eneste, der havde kunnet redde sig væk fra fronten.

Om eftermiddagen mindskedes den fjendtlige beskydning væsentligt, og mellem kl. 14 og 18 var der en ganske usædvanlig stilhed. Endnu engang var fjendens angreb, hvortil der endda var sat beredent kavaleri i bered-

skab til et øjeblikkeligt fremstød til Laon, fuldstændigt slået fejl. Fangerne havde fået udleveret madratter til tre dage, og havde for en dels vedkommende ingen geværer, hvorimod de var udrustet med knojern, køller med i slåede søm og med knive. De fjendtlige tab havde endnu engang været overordentlig store. Også vores infanteri havde haft store tab, hvorimod vore batterier endnu engang var kommet godt fra det. Forbruget af ammunition havde været enorm. Imidlertid havde det på ny afvist gennembrudsforsøg og de begrænsede tab atter givet folkene urokkelig ro og selvtillid. De følgende dage bragte kun mindre træfninger, endnu et tegn på, hvor store tab fjenden havde lidt. Men også vi længtes efterhånden meget efter en afløsning. Regimentet havde været i stilling siden slutningen af februar og de sidste fire uger havde stillet store krav.

(141) Den 9. maj blev som den første 1./24 endeligt afløst. Kort efter fulgte 2. og 3. Bateria. Med stolthed, men også med en vis vemod forlod batterierne deres mønstergyldigt udbyggede stillinger, hvori de havde oplevet og præsteret så meget. Den 11. maj nåede Regimentsstab og I. Afdeling efter en skøn march i et herligt majvejr deres tildelte kvarterer ved Marle. Kvartererne var gode, området skønt, og de store græsarealer gav godt foder til hestene, der var hårdt medtagne efter de anstrengende daglige transporter af ammunition. Med det dejlige vejr var afsavnet og besværet i de sidste uger snart glemt, da alarmerne pludselig indløb og returmarchen til de gamle prodse-kvarterer ved Samoussy påbegyndt. Aftentmarchen dertil var ingen fornøjelse. Der blev bandet og svoret en del, og der herskede en nervøs spænding. Imidlertid var batterierne næppe nået de gamle prodse-kvarterer da der indløb kontraordre, og afdelingen sendt retur til deres hvilekvarterer. Havde stemningen på vej mod fronten ikke netop været strålende, så var den nu bedre, og ingen bandede over den unødvendige march.

II. Afdeling forblev i stilling indtil den 31. maj uden at der var sket væsentligt. Denne dag blev også den afløst og sendt efter den allerede i march satte I. Afdeling mod troppe-øvelsespladsen Maubert Fontaine. Regimentet kunne med stolthed se tilbage på dens indsats under Aisne-slaget. Ganske vist havde infanteriet som altid båret den største byrde under kampene, men at vore batterier havde gjort deres bedst mulige for at lette denne byrde, blev med taknemmelighed erkendt af søstervåbnet.

III. Afdeling i Jenlain

I mellemtiden havde den nyformerede III. Afdeling haft en god tid i Jenlain. Ganske vist havde batterierne allerede i starten af februar fået tildelt de nødvendige artillerister fra Erstatnings-afdelingen og også den behov for heste opfyldt, men endnu manglede det allervigtigste – pjecerne. Til uddannelse af alle tre batterier var der på tidspunkter to, men oftest kun en, let haubits til rådighed. At III. Afdeling skulle udrustes med haubits var i mellemtiden allerede blevet bestemt. Der var derfor ikke andre muligheder end at uddanne de enkelte artillerister på den ene haubits og i øvrigt (142) gennem sport gøre folkene friske og smidige. Der blev ligeledes lagt stor vægt på rideundervisningen, og som derhjemme i garnison blev den ridende afdeling sendt afsted hver morgen. Mod slutningen af marts ankom endeligt 4 haubits, så der nu i det mindste kunne gennemføres skarpskydning med et helt batteri. Foråret var alt andet end dejlig, og endnu i midten af april skiftede sne- og haglbyger med enkelte gode dage. Endeligt i maj kom dejligt vejr, og denne måned blev sportspladsen frigivet efter hårde kampe med bykommandanten, og herefter fra morgen til aften besat med fod- og håndboldspillere og lignende »sportsudøvere«. I slutningen af maj blev der afholdt en stor sportsfest, og for også morskaben skulle komme til sin rette, samtidig foranstaltet et rigtigt »Rostokker pinsemarked«. Med penge fra kantinen havde afdelingen afskaffet tilstrækkelig beholdninger af øl, så der ikke herskede mangel på de nødvendige drikkevarer. Om eftermiddagen blev der for officerer afholdt en let- og en svær terrænjagt og duelighedsprøvning af underofficerer, hvorunder det drejede sig om til hest at overvinde et antal forhindringer, løse en opgave ved theodolitten og derefter igen til hest over nogle forhindringer tilbage til mål. Efter dette var der nogle letatletiske konkurrencer. Sidst blev humøret sat i centrum. I en hemmelighedsfuld rum blev damen uden underkrop forevist, i andre rum med sjældenheder vistest spøgefulde effekter. Højdepunktet blev imidlertid nået, da man fik besked på at kikke efter en ubåd i fuld fart. Kommandanten for øvelsespladsen var den første, den dygtige speaker kaldt frem til observationshullet. På trods af det skarpeste forsøg, kunne han intet opdage, hvorefter speakeren til almindelig morskab undskyldte med »at ubåden så formentligt lige var dykket ned!« Kl. 21 fandt i det store øltelt en kabaret sted. Ved denne lejlighed lød for første gang en sang, hvis omkvæd alle tilstedeværende sang med begejstring:

Drum laßt uns noch in Jenlain bleiben
 Und uns die Zeit mit Sport vertreiben,
 Stoßt an mit uns, ihr Brüder,
 So gut kriegt ihr's nie wieder!

Og det var en profeti, der i modsætning til så mange andre, »ubetinget« skulle gå i opfyldelse.

(143) Få dage senere, den 31. maj, blev afdelingen uden våben transporteret til Maubert Fontaine, hvor den igen sluttede sig til Regimentet.

Hvileperiode ved Maubert Fontaine og indsats ved Reims

I de sidste dage af juni modtog III. Afdeling endeligt dens våben i form af Haubits 16 fra Krupp. De var betydeligt tungere end de gamle lette felthaubits, men havde til gengæld med ladning 9 en rækkevidde på næsten 10 kilometer, dvs. næsten 3 kilometer mere end de hidtidige våben. For afdelingen begyndte nu en intensiv uddannelsesperiode, for af hvil havde de allerede haft rigeligt af. Derimod fik I. og II. Afdeling tildelt 8 dages fuldstændig hvil, så mennesker og heste efter de overstående anstrengelser igen kunne komme til kræfter, og tøj og udrustning igen bragt i orden. Herefter blev der også for disse gennemført skarpskydninger. Alligevel blev der tid tilovers til forsat rekreation og fornøjelser. Området ved 6./24 kvarterer i Servigny var fremragende til jagtridt, og derfor blev denne ædle sport genstand for stor udfoldelse. Endnu den sidste dag inden afmarch til fornyet frontindsats, fandt en særlig fornøjelig jagt sted, der afsluttedes af en batterifest hos 6./24 og en sammenkost af officerskorpset i Sevigny.

Den 30. juni rykkede Regimentet til 1. Armee ved Rozoy; den 3. juli var den samlet under Gruppe Reims ved Warmeriville, og skulle herfra rykke i stilling gennem en afløsning af Divisions-Artillerie-Regiment, 14. Reserve-Division. I løbet af nätterne 5. til 6. og 6. til 7. juli rykkede batterierne i stilling. Området fik tankerne til at gå tilbage til tiden i Champagne ved Somme-Py, da områderne var overordentlig ens. Batteristillingerne på på begge sider af vejen Epoye – Beine nogle få kilometer øst for Reims. Samtidig med langs Aisne havde fransk-mændene også angrebet øst for Reims og trængt vore linjer 3 til 4 kilometer tilbage til Keilberg, Hochberg og »Lug ins Land«. Disse tre højdepunkter lå umiddelbar til venstre for 14. Reserve-Divisions afsnit og beherskede hele området, og kampene havde derfor primært koncentreret sig om disse. Da vores Regiment ankom, var eget afsnit forholdsvis rolig, mens der til venstre daglig var kraftig artilleribeskydning. På grund af den hidtidige beskydning var Prodser placeret 18 kilometer bag (144) Batteristillingerne – ret besværligt for genforsyningen. Modsat havde fjenden på dette sted meget ringe udsigt til succes, da der her var flere stærkt udbyggede stillinger til rådighed. For III. Afdeling var det af stor fordel, da det unge mandskab her gradvist kunne vænne sig til den fjendtlige beskydning, og ikke måtte lære skansningen under storkamps vilkår. De første otte dage forløb forholdsvis rolig og bragte ikke væsentlig skydninger med undtagelse af afgivelse af de sædvanlige ildoverfald. Kun om natten blev enkelte pjecer trukket frem til bestemte punkter, for herfra at lægge vigtige vejknudepunkter, lejre og landsbyer under ild.

I mellemtiden voksede beskydningen af venstre nabodivision for dag til dag. Den 14. juli iværksatte fjenden et kraftigt angreb her efter en stærk ildforberedelse. Venstre fløj af vores division blev trukket ind i kampene, da også den blev belagt med en kraftig ild. Det blev ikke nødvendigt med en indgriben, da modstanderen generelt blev afvist. Den 17. juli herskede der langs fronten igen ro.

Den 19. juli blev Regimentet igen afløst af Reserve-Regiment 14 og fik ordre til at holde sig parat til transport i prods-kvartererne.

Slaget om Verdun

Samme dag var i øst en ny tysk-østrigsk offensiv startet i Galizien, og de første meldinger lød på en stor succes. Da nu batteriet den 20. juli indladede i Neulize og rygterne ville vide, at transporten gik gennem Etappeinspektion I – altså mod øst – mente optimisterne allerede, at Regimentet endeligt skulle forlade den ilde berygtede vestlige krigsskueplads, og deltage i offensiven i øst. Pessimisterne derimod mente denne udsigt var alt for god til at være sand, og gjorde tydeligt opmærksom på, at også den berygtede Verdun lå i denne retning. Og da transporten nærmede sig Sedan og her drejede mod syd, og pessimisterne altså endnu engang havde haft ret, bredte der sig en tristhed i alle vogne.

For tiden syntes imidlertid Verdun ikke at leve op til sit onde rygte. Transporterne med II. og III. Afdeling blev kørt frem over Dun til Vilosnes på Maas ¹⁾, 12 kilometer bag den forreste tyske stilling. Losningen skete uforstyrret, om også (145) lidt hastig, da stationsforstanderen fortalte, at franskmændene hvert øjeblik endnu engang kunne tage den under ild. Som underbringelse fik afdelingerne tildelt lejre ved Damvillers og Etraye, mens 7./24 tildeltes Kronprinzenhöhe sydøst for Sivry. For at nå hertil måtte batteriet marcherer omkring 1½ kilometer, 7 kilometer bag den forreste skyttegrav, for øjnene af talrige fjendtligt besatte forter ved Verdun. Men der faldt ikke et skud derovre fra, selvom fjenden i det bedste flyvervejr ikke kan undgå at have set kolonnen. Det syntes altså virkeligt at være ret fredeligt på denne egn.

I. Afdeling blev losset i Longuyon og kom i kvarter i Villers-les-Mangiennes. Her blev tre dage tilbragt i det mest pragtfulde vejr, som batteriet nød, det bedste de kunne. Så kom ordren til indsættelse. I. Afdeling blev underlagt 25., II. og III. Afdeling 28. Reserve-Division. Endnu engang blev vi temmelig overrasket over denne indsatsbefaling, for på tidspunktet herskede der på begge sider af Maas så dyb en fred, som det nu engang var muligt under en stillingskrig. Det var imidlertid endnu engang den øverste hærledelse der gjorde opmærksom på, at der med meget stor sikkerhed måtte forventes et større fransk angreb på dette sted indenfor nogle få uger, og at der derfor allerede nu blev stillet forstærkninger til disposition.

Om end der på dette tidspunkt også gik fredeligt til foran Verdun, så kunne man overalt se sporene efter de hårde kampe, der havde fundet sted. Slagmarken blev delt i to af Maas, der her løber nord-syd. Venstre Maas-bred var helt frem til Argonne-skovene meget bakket med op til 100 meter mellem top og bund. Højre bred var derimod kendetegnet af en enkelt forholdsvis smal højeryg, der faldt brat ned mod den store Lorraine-slette – også kendt som Woëvre. Byen Verdun lå på begge sider af floden og befæstet efter alle regler i moderne befæstningskunst. Udenom cirklen af indre forter, 3-4 kilometer fra byen, lå en ny, langt større fortkæde i en afstand af 7 kilometer eller mere, svarende til før-krigs artilleriets rækkevidde. De franske fæstningsbyggere havde på fortræffelig vis kendt des håndværk. Alle beherskende bakker kronedes af et fort, der kunne overvåge alle dale i en afstand af 15 kilometer eller mere fra byen, og forterne på begge sider af Maas supplerede hinanden. Også vejforholdene var tilpasset forsvaret af fæstningen. Mens et utal af veje indenfor (146) fæstningsringen sikrede de bedst mulige trafikmuligheder, var de udenfor ringen, hvorfra et angreb kunne komme, med overlæg langt færre, og desuden anlagt, så de på et eller flere steder kunne observeres fra et af forterne. Jorden var ikke særlig frugtbar, så indbyggerne i landsbyerne kun med besvær kunne ernære sig, hvorimod store skove omgav fæstningen i en bred omkreds. Det var i dette område den tyske offensiv i foråret 1916 havde resulteret i erobringen af de yderste forter Douaumont og Vaux, men herefter var gået i stå, efter at der i måneder fra begge sider havde været indsat mange divisioner og et hidtil uhørt antal kanoer og ammunitionsforbrug.

Da vi ankom, var ganske vist Douaumont og Vaux igen gået tabt, men den tyske linje lå stadig meget tæt på fortkæden. Dette havde for os den alvorlige ulempe, at de tyske bageste områder for en stor dels vedkommende direkte kunne observeres af fjenden, men også gjorde mulighederne for skjult placering af vore batterier meget begrænsede, da hver eneste sænkning kunne ses af et eller andet af de fjendtlige forter. I. Afdeling fik tildelt stillinger på begge sider af Haumont-slugten. II. og III. Afdeling havde ved 28. Reserve-Division sammen samme opgave, den ene frontal, den anden flankerende. Det drejede sig om følgende: Under dens forløb syd mod nord, rammer Maas et par kilometer nord for byen Verdun et højdedrag, kendt som Talou, som tvinger den i et drej 1 km mod vest, før den igen kan fortsætte mod nord. Denne Talou-højeryg, der hæver sig omkring 100 meter over Maas-dalen, var fra fronten beskyttet af den brede flod og derfor næsten uangribelig. Selvom vores forreste infanterilinje var placeret øverst på den, var den derfor kun svagt besat og også kun svagt støttet af artilleri. Med den øgede risiko for et fransk storangreb var der imidlertid muligheden for, at også denne del af vores front ville blive angrebet hen over Maas. Som resultat fik III. – haubits – Afdeling den frontale forsvarsopgave,

¹⁾ Floden Meuse (fransk) og Maas (tysk og hollandsk) er den samme.

mens II. – kanon – Afdeling, skulle flankerer vestsiden af Maas fra den sydlige skråning af Talou. Til denne opgave gik II. Afdelings batterier i stilling ved Regnéville (147) til venstre for Maas, mens III. Afdeling på højre bred havde 7. og 9. Batterie ved Brabant-sur-Meuse og 8. Bateria i »Schwaben« slugten. For at være færdige med at grave stillingerne ned inden det forventede storangreb, gik alle med stor energi i gang med arbejdet. Det var imidlertid tungt arbejde. Batterierne ved Brabant ramte enten klipper eller vand, og det samme gjorde II. Afdeling ved Regnéville. Endnu var der ingen der gjorde sig tanker herom, da alt i første omgang så fredeligt ud. Kun 3./24 var uheldig. Dens stilling blev allerede den første dag efter indrykning og også de følgende dag lagt under kraftig beskydning, så de allerede den 29. juli for første gang måtte skifte stilling. Hele den første uge af august gik for alle batterier uden særlige begivenheder, men under ivrigt arbejde. Omkring den 10. august begyndte det at blive ubehageligt. Der dukkede kraftigere kalibre op hos fjenden og nye batterier blev konstateret. Den 12. august fik 1./24 sin første »opsang«. Dens officerer sad i deres alt andet end bombesikre dækning og forsøgte at få tiden til at gå bedst muligt med et spil Skat. Pludseligt lød et øredøvende brag; alle faldt mellem hinanden, støvet hvirvlede og bjælker splintredes. Da skaderne blev beset viste det sig, at kun Lt. Braktström havde brækket kravebenet på grund af nedstyrtende bjælke, og under alle omstændigheder var det en heldig slutning på affæren. Et større gys gik dog om aftenen hen over alle, da Lt. Delius, som han ville gå i seng, fandt en 15-cm granat i sin køje, en blindgænger der pænt havde lagt sig til dække i tæpperne. Det er ganske sikkert: hvem der vil komme helskindet hjem fra denne krig, må have held.

Også 7./24 blev for første gang denne dag alvorligt beskudt. Allerede den 11. august havde hele beskydningen været rettet mod et batteri fra Reserve-Regiment 28, 100 meter fra vores, og alle havde glædes sig over, at ingen var blevet ramt. Nu vendte bladet sig. Heller ikke her var de bombesikre dækninger langt fra færdige. Besætningen på en pjece og en underofficer havde understøttet to kældre i landsbyen Brabant og her midlertidig indrettet deres hjem. Ganske vist var også denne landsby stærkt medtaget af de foregående kampe, men endnu stod flere meter mure og delvist var endda dele af tagene intakte. Omkring 6 timer, mellem kl. 15 og 19, lå stillingen under kraftig beskydning fra flere fjendtlige (148) batterier. Næsten uafbrudt hylede de fjendtlige granater, der slog ned med voldsomme brag. Endeligt, kort efter kl. 21 svandt beskydningen ind. Tiden mellem de enkelte lag blev længere, indtil der kun for hver 5 – 10 minutter faldt granater. Batterifører og Lt. Wirths, der ikke havde kunnet forlade deres observationspost i den øvre del af landsbyen, begav sig afsted for at se, hvad der efter de 6 timer var blevet af batteriet. Ved telefoncentralen og den første pjece var alt i orden – ligeledes ved tredje og fjerde. Men hvordan så den del af Brabant ud, hvor begge de beboede kældre havde været. Der stod ikke længere sten på sten, hvormed man kunne genkende huse, eller se hvor have havde blomstret, kun store kratere og ruiner. Den lille landsbygade, hvor kældrene havde været, eksisterede ikke længere. Som de to officerer fulde af bange anelser, klatrede ind i ruinerne, syntes der at komme helt lave råb om hjælp fra jorden. De fulgte i deres retning, og da de nåede stedet, hvorfra stemmerne kom, blev i alt hast og med hjælp fra Unteroffizier Martens sten ryddet til side indtil et lille hul – resterne af den tidligere nedgang til kælderen – var gjort fri. Hullet var for lille til at et menneske selv kunne klemme sig igennem, men trukket ude fra og skubbet på inde fra, kom som den første Vizewachtmeister Hoth med temmelig kvæstet hofte ud i dagslyset. Midt under retningsarbejdet slog endnu et par lag ned med øredøvende brag, men uden skade at gøre, 50 meter foran batteriet i ruinhobene. I løbet af et kvarter var alle reddet ud gennem hullet, da også telefoncentralens underofficerer, hvis kælder allerede truede med at styrte sammen efter det første lag, havde søgt tilflugt i anden pjeces bedre afstivede kælder.

Fra dette tidspunkt lå flere af batterierne dagligt under beskydning. Om aftenen den 12. august slå en meget stor granat på 28-cm ned 200 meter foran 6./24. Næste skud af samme kaliber faldt 100 meter bag batteriet, så alle meget hurtigt forsvandt ned i dækningen. Så blev alt imidlertid, lige så mærkeligt som glædeligt, alt roligt. Da heller ikke dette batteri disponerede over skudsikre dækninger, beordrede Hptm. Petersen efter denne indskydning, at stillingen skulle rømmes forud for den med sikkerhed forventede beskydning næste dag. Da nu den følgende (149) som forventet den første tunge granat susede gennem luften, var et fløjt fra batteriføreren tilstrækkelig til, at stillingen rømmedes i to hold. Skud efter skud af denne tunge kaliber slog nu ned i stillingen, og besætningen så tung om hjertet til, hvordan deres 14 dages arbejde på få timer blev udslettet. Men i det mindste blev intet menneskelig sat til ved denne lejlighed. Da beskydningen omkring kl. 14 ophørte, ilede besætningen tilbage til deres pjecer for at redde, hvad reddes kunne. Tunnel dækningerne var delvist fuldstændig ødelagte, og det var med stor sorg at Uffz. Fuhrmann, som samme morgen var kommet tilbage fra orlov, kunne konstatere, at hans velspækkede madkurv var forsvundet. Første kanon lå totalt ødelagt på ryggen, anden kanon var på samme måde ødelagt, de få sørgelige resterne af tredje kanon hang i træerne, og kun fjerde kanon var kommet uskadt igennem. Samme dag havde også 4. og 5. Bateria ligget under kraftig beskydning, og det samme havde 3./24 ved nabodivisionen.

Hvis der stadig havde været nogen som helst tvivl om sandsynligheden af et forestående storangreb, var den forsvundet med disse handlinger. De var for den erfarne vestfronts-kriger det uomgælelige bevis på fremtiden. Beskydningen voksede dag for dag, og standsede ikke længere om natten. Alle vejkrøds og vigtige trafikpunkter lå under ild dag og nat. Også infanteriets stillinger blev afsnit for afsnit genstand for fjendens trommeild. 9./24 havde stort held. Den havde været i stilling syd for Brabant, men havde allerede været genstand for så kraftig strøild, at den fik tilladelse til stillingsskifte. Denne var dårligt sket, før franskmændene en hel eftermiddag tog den gamle stilling under beskydning med 28-cm kalibre – til ikke skjult glæde for 9./24.

For a skade modstanderen før hans angreb, blev der planlagt en større skydning med »Gelbkreuz« - senneps-gas. Denne befaling blev ikke netop modtaget med glæde af batterierne. Dels var der ved batterierne ingen skud-sikre ammunitionsmagasiner disponibel, så en fjendtlig træffer i den oplagte ammunition ville være alvorligt for egne besætninger. Desuden fungerede forsyningstjeneste dårlig, og skydningen derfor blev udsat den ene dag efter den anden, var situationen ved Batterierne med deres oplagte gasammunion ikke ligefrem munter. I mellem-tiden havde modstanderen gennem to nætter med (150) flere tunge batteriet gennemført ildoverfald på Brabant og dermed 7./24. Batteriet fik derfor tilladelse til at lave stillingsskifte til sydkanten af Consevoye skoven. Da 6./24 skulle flankere Talou i tilfælde af et fjendtligt angreb, fik den ikke lov til at skifte stilling. Men som batteriføreren og afdelingskommandøren fra 28. Reserve-Divisions artilleri korrekt forudsagde, ville fra denne stilling, en flankering af Talou alligevel ikke kunne gennemføres. Efter planen skulle Talou rømmes af infanteriet i begyndelsen på et fjendtligt angreb, og artilleriet efterhånden flytte deres spærreild til foran standselinjen på Højde 344.

Den 20. august omkring kl. 4 startede fjendens trommeild. Desuden lagde han gas over hele Maas-dalen og de bagvedliggende veje og slugte, så hele området hurtigt forsvandt i en let dis, der fuldstændig spærrede for observationen af infanteriets stillinger. Mærkeligt nok blev telefonforbindelsen mellem II. Afdeling og Talou ikke ødelagt forud for det fjendtlige angreb. Derfor kunne observatører i tide melde, at det fjendtlige infanteri samledes til angreb. Der blev derfor af afdelingen øjeblikkeligt givet ordre til ildåbning. Landsbyen Regnéville lå under kraftig beskydning, og foruden den kendsgerning, at den anvendte gas gjorde et ophold uden beskyttelsesmaske umulig, gjorde også de omkringsende sprængstykker det hensigtsmæssigt, så længe som muligt forblive i de dog relative beskyttende dækninger. Alligevel var ordren til skydning næppe givet, før 6./24 uden hensyntagen til gas og sprængstykker ilede til deres pjecer og åbnede ild. Der var i første omgang ikke meget at se, men store tab må snart have resulteret i beskydningen, og da i divisionsafsnittet ikke længere kunne observeres fjender, indstillede batteriføreren ilden, da ethvert yderligere ophold ved pjecerne kun ville resultere i unødvendige tab. Så godt de lod sig gøre blev sårede og gassyge bragt til kælderen ved siden af telefoncentralen, der i det mindste ydede en vis beskyttelse. Herunder udmærkede sig især, som også tidligere, Sanitäts-Unteroffizier Tager ved sin urokkelige pligtfølelse og konstante hjælpsomhed. Lykkeligvis havde fjenden indstillet skydningen med gas, så det igen var muligt at observere området. Det så ikke godt ud. På Talou kunne man hverken se ven eller fjende. Men derimod kunne franske skyttelinjer allerede (151) ses betydeligt længere mod nord, næsten ved Samogneux. Også på venstre side af Maas, der ikke var II. Afdelings ansvarsområde, så det slemt ud. Mort Homme og Højde 304, hvor så megen tysk blod havde flydt, var allerede på franske hænder, der endda allerede var under fremrykning mod Forges-dalen. Skulle det lykkes ham at trænge frem hertil, var der risiko for at II. Afdeling kunne blive afskåret og taget til fange. Alligevel åbnede 6./24 ild, som franske tropper dukkede op på Talou, med det tilbageblevne personel og med god virkning. Næppe havde imidlertid de franske fly opdaget, at det batteri, de havde antaget for død, igen var livet op, før igen tre tunge batterier åbnede en utrolig ild mod 6./24. Allerede de første lag kostede batteriets våbenmekaniker, Gefr. Schachta, livet. Utrætteligt, når det gjaldt, havde han altid forsøgt at holde batteriets våben i orden, og kom som altid springende, da han fra den voldsomt beskudte stilling havde hørt råbet: »Schachta, funktionsfejl!« At enkelte pjecer endnu var anvendelige efter 12.000 skud, var til en stor dels hans fortjeneste. Da franskmændene i mellemtiden havde passeret det område, 6./24 kunne beskyde, og da desuden det sidste af det tyske infanteri, der havde haft ansvaret for beskyttelse af artilleriet på Regnéville halvøen, var rykket tilbage, som fjenden længere mod vest allerede havde passeret Forges-åen, lod Hptm. Petersen bundstykkerne på de ikke ødelagte kanoner fjerne, og rømmede herefter stillingen med det resterende personel.

Heller ikke 4. og 5. Batteri havde en god skæbne denne dag. Begge var kommet under voldsom fjendtlig beskydning, og navnlig 4. Batteri havde store tab. Da dens stillinger var blevet skudt i brand, måtte også denne stilling rømmes. 5./24, der stod længere tilbage tæt på Forges-åen, kunne hele dagen virke med stor succes på samme måde som 8. og 9. Batteri og I. Afdeling på østsiden af Maas. 7./24, der kun havde en skudklar pjece, og først ved daggry den 20. havde nået dens nye stilling, kunne ikke deltage i spærreskydningen.

Samme nat skulle 4. og 6. Batteris pjecer forsøges bjærget. Imidlertid var franskmændene allerede fremme i 6. Batteris stilling, mens 4. Batteris stilling (**152**) som følge af brand og hele tiden eksploderende ammunition, ikke kunne nås. På ordre fra Division blev II. Afdeling derfor trukket over på østsiden af Maas. Imidlertid var kun 5./24 klar til øjeblikkelig stillingsindtagelse, da 4. og 6. Batterie havde mistet alle deres våben. De havde desuden haft så store tab, at de den følgende dag i Prods-lejren ved Solferino-Ferme blev sammenlagt til et skydende batteri, som herefter ligeledes gik i stilling i haverne i landsbyen Consevoye.

Det franske angreb fortsatte den 21. august, om end i et langsommere tempo. Også denne dag lykkedes det modstanderen at vinde terræn. Semogneux faldt i hans hænder. Den 22. begyndte det blive roligere. Ganske vist fortsatte den voldsomme artilleribeskydning, men fjenden fortsatte ikke infanteriangrebet. Denne dag efter det egentlige angreb blev også 8./23 indhentet af skæbnen. Hidtil havde den på grund af en dygtigt placeret skinstilling med en arbejdspjece, 200 meter fra den egentlige batteristilling kun i ringe grad lidt under den fjendtlige ild, og også på angrebsdagen næsten været for skånet for beskydning. Den var imidlertid denne dag blevet erkendt, og nu systematisk bekæmpet af modstanderen. Trods den klippeartige undergrund, der gjorde en spids-hakke næsten uanvendelig, var det med hårdt arbejdet lykkedes at skabe en tunnel 8 meter under jorden, så besætningen under den fjendtlig var ganske godt beskyttet. Så slog imidlertid en granat ned i en stabel sennepsgas ammunition, der stadig i store mængder var oplagt i batteristillingen. Kurvene brød i brand, drivladningerne eksploderede og medførte, at gas sivede ud af granaterne. Ganske vist sprang resolute artillerister frem trods den truende risiko, for at slukke ilden, og sikre batteriet fra en større ulykke, men desværre for sent. Efter flere forsøg lykkedes det ganske vist under ledelse af Vizewachtmeister Keubke, at slukke ilden, men da var der allerede strømmet så megen sennepsgas ud, at stillingen hurtigt blev forurennet. Artilleristerne, som først var løbet til, måtte hurtigt evakueres bagud med gassyge. Deres modige indgriben kostede en af dem livet, mens de andre i mange år led under følgerne af gasforgiftningen. Uheldigvis fik batteriet ikke af foresat myndighed tilladelse til stillingsskifte, da et sådan ville gøre kanonerne (**153**) tavse i en halv dag, og føreren for Undergruppen, i erkendelse af risikoen for batteriets indsats under det stadig truende fjendtlige angreb, ikke mente at kunne forsvare dette. I mellemtiden var 28. Reserve-Division blevet afløst af 51. Reserve-Division, uden at time for vores Regiments afløsning dermed også var kommet. Den nye undergruppe-kommandør gav endeligt 8./24 tilladelse til at skifte stilling, da den ene artillerist efter den anden blev syg af gasforgiftning. På grund af den spændte situation måtte batteriet imidlertid allerede samme nat gå i den nye stilling, selvom det samlede personel kun bestod af 2 officerer, 1 Vizewachtmeister og 4 eller 5 artillerister. 7. og 9./24 afgav nogle få mand til 8. Batteri – men også disse blev fulgt af ulykke i deres nye stilling i Consevoye-skoven: Begge officerer og 11 mand såredes, mens andre 7 måtte lade livet for fædrelandet. Efter disse nye, store tab, blev batteriet trukket helt ud.

De øvrige batterier gik den i mellemtiden nogenlunde efter at en truende omringelse II. Afdeling på vestsiden af Maas - denne gang i Forges-skoven – var blevet afværget på grund af en personlig henvendelse fra den stedfortrædende afdelingsfører, Hptm. Petersen hos kommandøren for 51. reserve Division. Langsom indtraf igen stilheden i stillingskrigen. En operation til generobring af Højde 344 øst for Samogneux slog fejl – enten på grund af fjendens ildvirkning eller vores infanteris manglende fremrykning.

Fra midten af måneden blev ryterne ved prodserne stadig kraftigere, at regimentet skulle afløses. Den 20. september ankom virkelig et forkommando fra Feltartillerie-Regiment 28, og i de følgende nætter blev vore batterier trukket ud. Så hurtig som efter denne indsats er indladningen til transport med tog aldrig gået! Hvert eneste medlem af regimentet fået nok af Verdun for resten af krigen. Ikke kun de skydende batterier havde haft en svær tid, på grund af de utilstrækkelige indkvarterings muligheder, havde II. og III. Afdelings prodser måttet bygge nye lejre. Da imidlertid byggematerialer var meget knappe, havde både personel og heste måtte opholde sig mere end 14 dage i det åbne uden beskyttelse mod regnen. Desuden måtte der næsten hver eneste nat køres ammunition. Med de opkørte veje (**154**) og »dicke luft« på mere end et sted undervejs, havde personel og heste stærkt brug for en pause.

Efter en kort transport med jernbane var Regimentet for anden gang tilbage i øvelsesterrænet ved Maubert Fontaine. Endnu engang bringer disse uger af hvil ved alle batterier gode minder, selvom den denne gang ikke havde samme kvarterer som i juni. Endnu engang gik de første 8 dage udelukkende til rekreation. Så begyndte endnu engang uddannelsen, og foruden den omfattende uddannelse ved pjecerne, gennemførtes de sædvanlige skarpskydninger efter at alle våben havde været igennem et grundigt gennemsyn i værkstederne. Under denne hvileperiode tilgik pludseligt et telegram fra Krigsministeriet, hvorefter Regimentet skulle afgive 12 officerer og 24 underofficerer til et uddannelseskursus ved Gebirgs-Artillerie-Schiessschule – bjergartilleriets skydeskole – i Sonthofen i Allgäu. Dette kommando startede rejsen den 4. oktober, fulgt af alle de tilbageblevne kammeraters misundelse over opholdet i Tyskland, og desuden fulgt i hele Regimentet med spørgsmålet om, hvad alt dette skulle betyde. Det måtte ligge fast, at Krigsministeriet måtte have haft en særlig grund. Ganske vist blev der

snakket om flytningen af tyske enheder til den østrigsk-italienske front, men ingen vidste noget konkret om dette, og endnu færre vovede at håbe, at at vores Regiment efter mere end tre års forsvarskampe på den blodige Vestfronten, måtte tilhøre de lykkelige, de fik lov at deltage i en større offensiv mod italienerne. De afkommanderende officerer og underofficerer lærte med hjælp af skudbane- og skydetabeller, også i bjerge at sende deres skydninger derhen, hvor de skulle ramme. Allerede efter den første skarpskydning i de bayriske alper stod det tydeligt klart for alle, hvor enorm forskellen var mellem skydninger i det plane Frankrig og i Alpernes bjerge.

Imens nød Regimentet nogle velfortjente dag i hvil.

Felttoget mod Italien

(155) Den 13. oktober 1917 sendte den øverste hærledelse et signal

Feltjernbanechef har instruktion om snarest af transporterer F.A.R. 24; De i Sonthofen tilkommanderende officerer ... returneres til Regimentet. Forkommando, bestående af Regimentskommandør, de tre Afdelingskommandører samt adjutanter, afsendes. Melding til Linjekommandantur München.

Vigtige nyheder breder sig altid hurtigt, men hurtigere end indholdet af dette telegram er vel aldrig gået gennem Regimentet. Hvad der havde været optimistisk hævdet af officerer og underofficerer ved Bjerg-artilleriskydeskolen i Sonthofen, var blevet til virkelighed. Det gik hurtigt væk fra den forbandede Vest! I alt hast blev alle forberedelser til transport truffet, og med langt større glæde end normalt, når regimentet igen var på vej til indsats på fronten.

Den 14. og 15. blev stabe og batterier indladet i Auvillers. Turen gik over Sedan, Strassburg, Karlsruhe, Rastatt, Ulm, Augsburg, München, og herfra til Rosenheim – og dermed lå det fast som en kendsgerning, at vi ville blive indsat på fronten mod Italien. Og det var målet for vores længsler! Der havde allerede i måneder været rygter om en forestående offensiv fra vores side, og vi var alle uendelig mæt af den evige veksel mellem stor-kamp under forsvarskampen, og den »rolige« stillingskrig.

At der på k. und k.¹⁾ sydvestfront blev forberedt noget stort kunne man allerede i Rosenheim mærke, hvor vi hørte om store tyske militærtransporter, der var kommet samme vej som os. Over Salzburg gennem Hohen Tauern og Spittal gik det til Arnoldstein, hvor Regimentet udlossede den 17. og 18. oktober. Allerede på banegården var der masser at se. Det var kun en lille del af Regimentet, der nogen sinde havde set lave bjerge, for slet ikke at tale om bjergkæder med evig sne og is. Vores unge Mecklenburger knægte var naturligvis forbavsede, men hurtigt blandedes følelsen med en let misfornøjelse. Ingen vidste, hvordan man skulle bevæge sig for at overvinde sådanne højder, og (156) på grund af det store hastværk, havde Regimentet ikke modtaget udrustning til krig i bjergene før afrejsen. Og mens vejret i Tyskland havde været dejligt, viste Alperne sig fra deres ugæstfrie side – det regnede næsten uafbrudt. Og de var også tilfældet, da Regimentet udlossede i Arnoldstein.

Og endnu en ulempe viste sig i forhold til Vestfronten. Der var naturligvis ingen landsbyer i bjergenes is og sne, og i de snævre dale var de heller ikke så hyppige. Med en sådan masse koncentration af tropper, som nu før offensiven, betød det, at de tildelte kvarterer til underbringelse af den enkelte end var nul-komma-nul. De arme heste måtte hele tiden stå i regnvejret i det fri, og for personel var der i bedste fald kun et massekvarter til rådighed. Dertil kom, at de fysiske anstrengelser for både heste og mandskab var usædvanlig stor da vejen mod Raibl, vores næste mål, kun gik opad. Vores Regiment var blevet underlagt stødtrop Flitsch, 22. k.u.k. Scützen-Division [22. Østrigske Skyttedivision], der igen tilhørte I k.u.k. Korpskommando, der dannede højre fløjgruppe på den tyske Armeeoberkommando XIV. Selvom offensiven fandt sted på Østrigsk område, lå ledelsen på tyske hænder.

Landsbyen Raibl er den sidste før »Raibler«, eller som den geografisk kaldes, Predil-passet, der i 1700 meters højde er forbindelsesvejen til Flitsch-bækkenet. Vejen gennem bjergpasset var, som alle større bjergveje, omhyggeligt vedligeholdt, men alligevel har alle medlemmer af Regimentet formentlig bandet mere over denne, end over samtlige veje i Frankrig. Time efter time gik det op ad bakke uden at et længere fladt stykke gav mulighed for folk og dyr til at puste en smule ud. Dertil kom, at det var den eneste vej, der var til rådighed for to divisioner. Resultatet blev, at der dag og nat snoede en uafbrudt strøm af militær langs den ene sider af vejen i retning af passet, men der i den modsatte retning kom en endeløs række af tomme forplejnings- og ammunitions-vogne.

Der blev dog sørget for de nødvendige pauser til at puste ud. To køretøjer var stødt ind i hinanden og spærrede vejen. På alle sprog i det Østrig-ungarske imperium blev der bandet og svovlet – et tredje køretøj ville forsøge at bruge den sidste smalle åbning på vejen og kørte naturligvis fast så forvirringen blev endnu større.

Var denne (157) knude endeligt løst op efter megen skrigeri og eder, så faldt på et andet sted en hest sammen og forårsagede et nyt stop. Og mens på den måde kolonnerne langsomt, langsomt og med mange stop, sneglede sig opad, styrtede regnen uafbrudt ned fra himmelen. Da batterierne lykkeligt var ankommet til deres bivak-plads ved Raibl var der af begejstringen over den nye offensiv for en stor dels vedkommende forsvundet.

¹⁾ König und Keyser = Østrig-Ungarn

Her ventede der Regimentet nye ordre. Ikke alene skulle den store bagage, men også alt, hvad der kunne undværes af kampbagagen, skulle efterlades her. Til offensiven skulle kun de egentlige skydende batterier passere passet.

Og så kom en ny plage – marchen over passet. Hvis allerede marchen til Raibl havde stillet tålmodigheden på en hård prøve, så blev det nu endnu værre. Bare at få plads i marchkolonnen kostede hård kamp; og så kom selve vejen over passet! Hvis vejen til Raibl havde været stejl, så blev den nu endnu stejlere. Vejen var sprængt ind i klippesiden så højre side var en lodret klippevæg og højre var en dyb afgrund. Man kunne blive svimmel af blot at kikke ned. Også på denne vej gik kolonner i begge retninger, en opad og en nedad, og igen kom det flere gange til ufrivillige stop. Kunne en vognkollision ikke løses på anden måde, blev den med kort proces smidt ned i dybet. Af disse mange trafikforstyrrelser overhovedet opstod, skyldtes den mere end mangelfulde marchdisciplin hos broder østriger. Selvom der langs hele kolonnen næsten konstant blev råbt »Hold til højre!«, kørte hans køretøjer ofte, hvor der netop var plads.

Men også disse vanskeligheder blev overvundet, og efter mange timer til de få kilometer op til bjergpasset, gik det igen nedad. Men derfor blev marchen alligevel mere behagelig! Ganske vist skulle hestene ikke længere trække så meget – men nu drejede det sig om at passe på, at vognene ved de mange stop ikke kørte op i vognen foran, eller styrtede i dybet under et forgæves forsøg på at komme udenom. Sin det var gået opad ad en serpentine-vej, gik det nu nedad ad en lige så snoet vej, og man havde derfor på skift en lodret klippevæg og den dybe afgrund på siden. Og havde turen op ad bjerget ikke været behagelig, så var turen nedad både for mennesker og dyr i længden dog lige **(158)** så anstrengende. Man kunne mærke hele sin kropsvægt på knæene.

Batterierne gik i bivuak for foden af Raibler-passet [Predil-pas]. Her skulle de afhentes af Afdelingsførerne, som i mellemtiden havde fået præcise instrukser, og føres frem i deres stillinger.

Så blev der endnu engang slået bivuak i mudder og regn. Hver eneste kusk, som elskede sine heste, havde allerede nu »næsen fuld« af det italienske felttog. De ville i stedet have tålt meget – endda et fransk ildoverfald, hvis de ikke netop var faldet i søvn! – hvis de derved kunne slippe ud af dette gudsforladte område, der ikke var beregnet for gode heste.

I denne våde bivuak nåede officerer og underofficerer fra kuret i Sonthofen, efter en eventyrlig rejse, tilbage til deres batterier. Også de kom fra Raibl, men havde ikke haft nødvendigt at bruge vejen op til passet, men havde væsentligt mere bekvemt kørt med den tipvognsbane, østrigerne anvendte til transport af ammunition og forplejning. På den måde havde de på 20 minutter tilbagelagt samme strækning, hvortil batterierne havde skulle bruge 12 timer. Og de bragte heldet med. De var dårligt ankommet som regnen ophørte, så mænd og dyr kunne begynde at tørre.

Den 21. oktober gik batterierne i stilling. For folk, der kom fra krigen på Vestfronten, var det imidlertid mærkværdigt, at man fra *alle* stillinger kunne ses af fjenden, og det var med generelt forfærdelse, at batterierne gjorde denne opdagelse. Lykkeligvis var italienerne langt mere venlig og barmhjertig indstillet end deres forbundsfæller i vest. Ingen af batterier kom under sigtet skydninger før på angrebsdagen.

Bedst havde nu III. Afdeling, der ellers altid med deres tunge Krupp haubitser altid havde haft det værst. På grund af disse tunge uhyre, var dens stillinger tættest på marchvejen. Det vil sige - »stilling« var måske ikke den helt rigtige betegnelse! Alle steder, hvor der var nogenlunde plads og løse sten gjorde det muligt, blev der placeret en pjece.

De to kanonafdelinger havde det vanskeligere. Deres stillinger lå delvist temmelig højt oppe i bjerget. Alene det, at bringe kanonerne herop, krævede et større arbejde – og det var overhovedet kun muligt på grund af hjælp fra østrigsk infanteri. Alligevel krævede det to nætters arbejde at nå så langt. Hermed **(159)** hastede det, for offensiven skulle begynde den 24. Der blev arbejdet feberartig i disse dage, også alt ammunition måtte på to dage bæres op i stillingerne. Man var jo ikke i Frankrig, hvor ammunitionskolonnerne kunne køre frem til pjecerne og igen forsvinde. Her måtte kurv efter kurv bæres flere hundrede meter til stillingerne, da det var fuldstændig udelukket at bringe lastede ammunitionsvogne frem hertil. Trækheste bliver til pakheste. Ved hjælp af to eller fire remme over sadlen blev granatkurve hængt på siderne, og nu måtte vores meklenburgske heste, der kun var vandt til svage stigninger og jordbund, klatre op ad stejle, med klippestykker dækkede, skråninger. Disse ammunitionstransporter var yderst anstrengende for både personel og heste, men da ildforberedeslen begyndte den 24. oktober, var den store opgave generelt løst gennem hårdt arbejde.

At dette overhovedet kunne lykkes skyldtes, at vi ikke var på Vestfronten, men havde italienere som modstandere. Vi Vestfront krigere blev forbavset den ene gang efter den anden! Kun to veje førte til Flitschbækkenet, og hver af disse var tildelt to divisioner som akse, og ydermere kunne disse observeres af fjenden. For at skjule bevægelser var vejene forsynet med sløringsskærm på siden og for oven, men med den voldsomme trafik i denne opmarch periode, var sløringen mange steder hullet eller helt revet ned, så fjenden *må* have se

trafikken. Havde vi som på Vestfronten have haft franskmænd eller englændere overfor os, ville alen trafikken op vejen været tilstrækkelig til en reaktion - og ville med sikkerhed have fået en reaktion! Franskmændene og englænderne ville med en systematisk beskydning af vejen dag og nat have gjort hele offensiven til en umulighed. Og vore batterier ville end ikke endnu have fået ammunition i stillingerne! I bjergene har bjergbestigere et ordsprog: »Giv dig tid!« Og det var tro mod dette ordsprog, at østrigerne også forberedte deres offensiv. Intet var klart! Resultatet var, at forsyningen med ammunition, der hidtil kun var sket om natten, til sidst også måtte ske ved dagslys. **(160)** Og italienerne rørte ikke på sig! Ganske vist blev det fortalt, at Flitscher bækkenet var regnet som den roligste østrigske sydvest front. Alligevel er italienernes opførsel fuldstændig uforståelig. Mellem den 20. og 24. oktober kan der ikke have været nogen italiensk artilleriobservatør til tjeneste, for ellers måtte det fjendtlige artilleri have gennemført en helt anden form for skydning. Man må forestille sig: ikke alene samtlige vore batterier, men også dusinvis af østrigske batterier, stod i åbne stillinger, men de indskød sig også herfra mod de 24 tildelte mål! Desuden var der de to sidste dage en uafbrudt trafik med pakdyr, lastet med ammunition, frem i stillingerne. Og italienerne? Ikke et eneste batteri kom under observeret skydning! Kun af og til faldt der den gennem måneder sædvanlige strøild over de i måneder kendte områder. Her var heldet afgørende på vores side.

Den 23. oktober var alle batterier indskudt mod deres mål, og den største del af ammunition oplagt i stillingerne. Regimentet var parat til offensiven.

Den 24. oktober kl. 0200 lynede det op i alle batteristillinger. Tusinder af kanontorden gav i bjergene et sørgeligt øredøvende ekko: Artilleriforberedelsen til den store offensiv var begyndt.

For alle kammerater fra Regimentet, der i dette øjeblik ikke var fastholdt i ildstillingerne, men havde det held fra en af observationsposterne i bjergene omkring Flitscher Bækkenet med øjnene at kunne følge dette imponerende skuespil, vil aldrig glemme øjeblikket. Alle havde med spænding fulgt tiden på uret og ventet på det første skud – tegnet på, at det grusomme skuespil kunne begynde. Så flammede det op, og ikke kun på ét sted. Det var som om bjergene havde forvandlet sig til ildsprudlende væsener. Nede fra dalen eller fra siderne af bjergene gik ildbue efter ildbue gennem den mørke nat og oplyste egnen et kort øjeblik. Og når de lettere pjecer på bjergsiderne lynede tilsyneladende mindre farlig, gjorde det desto hyppigere. Nede i dalen, hvor tunge kalibre på op til 30,5-cm mørserbatterier stod, lynede det nok sjældnere – men modsat forkyndte den enkelte ildstråle gennem sin længde, at skuddet med sin glødende bane **(161)** var desto mere forfærdelig. Den frygtelige brølen over egnen fik de krigsuvante folk til at fare sammen, men selv de hårdførte Vestfront-krigere blev tryllebundet af den frygtelige rullende torden, der øgedes og forstærkedes af ekkoet fra bjergene. Hele Flitscher-bækkenet var blevet en alt ødelæggende, ildsprudlende vulkan.

Og lige så pludseligt, som det brølende skuespil var begyndt, lige så pludseligt forstummede det. Mellem kl. 0430 og 0630 var der en ildpause, så begyndte den egentlige virkningsskydning på de fjendtlige infanteristillinger og batterier, der kunne blive et problem for vores angribende infanteri. Kl. 0845 voksede ilden igen til højeste niveau. Kl. 9 forlod vores infanteri deres skyttegrave – den afgørende fase af angrebet var begyndt.

Mens solen den 23. oktober skinnede for første gang i uger, begyndte regnen igen den 24. kl. 4 om morgenen. Efterhånden kunne man fra højderne kun se skuddene fra de tunge pjecer. Regnen, røgen og tågen havde dannet en næsten uigennemsigtig mur. Observatørerne bandede fælt. Vi havde været yderst taknemmelige for, at vi nu havde samme overblik over området, som sad vi i en flyvemaskine eller ballon, og med vores artilleri havde mulighed for at bane vejen for vores infanteri gennem opstået modstand med en virksom ild. Dette var nu umuligt.

Men alligevel må vi i dag indse, at denne tåge og regn var heldig for os. De italienske kanoner i deres klippehuler kunne se præcist lige så lidt, som vi kunne! Og at vi med vores kontraskydningsformodentlig ikke kunne bekæmpe disse, havde længe været helt klart for vore artillerister. Under den årelange stillingskrig havde det været muligt for østrigere og italienerne at sprænge lange gange ind i klipperne, og fra disse lave små åbninger, hvorfra en kanon kunne løse en ganske bestemt opgave – beskydning af en vej, flankering af en vigtig stilling osv. Kun en fuldtræffer i et sådant skydeskår ville kunne ødelægge en sådan pjece. **(162)** Og denne af vores infanteri mest frygtede fjendtlige reaktion, var stort set forsvundet på grund af tågen.

Meget hurtigt kom der meldinger om, at de første italienske stillinger var erobrede. Men så kom der en lang pause. Pessimisterne, der ikke havde den største tillid til broder østriger, som alene gik til angreb, mente, at angrebet allerede var gået i stå. Under alle omstændigheder indstillede vore batterier deres skydninger, da ingen anede, hvor den forreste østrigske linje gik.

III./24 var udpeget til at følge det angribende infanteri da dens batterier var placeret nærmest vejen. Egentlig skulle dens pjecer straks efter starten være påsprodset lastbiler og sendt efter det angribende infanteri. På grund af pausen i den østrigske fremrykning, kunne denne plan ikke gennemføres. Artilleritraktorerne blev hurtigt

sendt frem – og omkring kl. 11 stod III. Afdeling marchparate på vejen ved landsbyen Koritnitza. Kommandøren, Hptm. Alex, begav sig til kommandøren før 43. k.u.k. Inf.Brig, som afdelingen var underlagt. Men endnu var der ingen mulighed for fremrykning: for det første var der endnu ingen vished om infanteriet havde erobret den anden italienske stilling, og desuden var landevejen, der var gennemskåret af flere skyttegrave og pigtråds-hindringer, endnu ikke farbar.

I mellemtiden kom en marchkolonne med den første større fangetransport. De gode folk spøgede og grinede, og gjorde bestemt ikke indtryk af, at de var utilfredse med deres skæbne. Men de havde uheld! De italienske soldater var for en stor dels vedkommende udrustet med halvlange slag af lodenstof. De blev for en stor dels vedkommende frataget dem, da de i det fortsatte regnvejr syntes tillokkende. Og vi fik flere gode nyheder. Den tyske Jäger-Division, der havde deltaget i angreb på anden linje, og som vi senere skulle blive underlagt, bragte os nyheden om, at den sydligste stødgruppe fra 12. tyske Jäger-Division allerede fuldstændigt var trængt gennem området ved Tolmein. Da nu også regnen hørte op, bedredes stemningen væsentligt.

Om eftermiddagen omkring kl. 16 fik Afdelingen så ordre til at få i stilling ved Flitsch [Bovec]. Hptm. Alex havde allerede været i Flitsch siden middag og havde rekognosceret området, så anvisning af stillinger hurtigt (163) kunne gennemføres. Indrykning i stillingerne var imidlertid som altid i disse bjerge, vanskelig. 8. og 9. Bateria, der var først i kolonnen, nåede at gå i stilling før mørkefald, mens 7. måtte vente natten over i Flitsch og først følge ved dagry. Den lille by Flitsch så ikke bedre ud end end byerne på Vestfronten. Alligevel var der stadig en beskyttende vinkel, hvor folk, der ikke stod på post, kunne finde dækning for vinden og en plads til søvn. Hptm. Alex var allerede ved midnat redet videre for at få oplysninger om infanteriet og dets ønsker. Han fik at vide, at efter at den 2. italienske stilling var erobret, var angrebet hurtigt gået videre, og at befæstningerne ved Saga [Zaga] i Isonzo-dalen allerede var på vore hænder. Af denne grund lod han ikke 7. Bateria rykke ind i den aftalte stilling, men satte den øjeblikkeligt i march mod Saga, 8. og 9. Bateria skulle følge efter lige så snart det blev lyst.

7. Bateria kunne med det samme trækkes frem til Saga, for herfra at kunne yde støtte til det østrigske infanteri under angreb på Stol. 8. og 9. Bateria, der ankom kort efter, gik ligeledes i stilling tæt ved 7.

Lige så dårligt vejret havde vejret havde været den 24, lige så smukt var det 25. oktober, og dermed blev også observationsmulighederne udmærkede.

Det østrigske infanteri havde anmodet om, at der kun åbnedes ild på deres udtrykkelige anmodning. Batteriførerne, der kunne vurdere angrebsmålene gennem deres saksikkerter, var enige i, at udsigterne til at infanteriet (østrigske kejserjægere) uden større artilleriforbereelse kunne erobre stedet, var en vildfarelse. Stol er en bjergtop i 1700 meters højde, der hæver sig 1000 meter over Isonzo-dalen, der selv ligger 700 meter over havets overflade. Som to vagttårne ligger Hum og Prvihum foran selve toppen. Og jo mere batteriførerne undersøgte terrænet, jo flere skyttegrave og jo mere pigtråd opdagede de. Specielt de to såkaldte vagttårne var stærkt befæstede. Men endnu kendte vi ikke italienernes fasthed! Gennem kikkerterne kunne de østrigske jægere angreb følges skridt for skridt. Forrest kom enkelte patruljer, mens resten af kompagnierne fulgte i enkeltkolonne. Da det hele fandt sted 2, højst 3 kilometer væk, kunne i det klare vejr hver eneste bevægelses tydeligt følges.

(164) Vores offensiv må have fået panikken til at bryde ud hos italienerne – det er den eneste forklaring på det, der nu udspillede sig for vore øjne. Når en patrulje var nået ind på en afstand af 100 til 200 meter fra en skyttegrav, afgav den nogle få skud – sædvanligvis med det resultat, at først enkelte, så hurtigt mange hvide klude vinkede over brystværnet, og hele gravbesætningen snart efter kom angriberne i møde med hænderne oppe. På den måde blev den sidste bjergkæde, der skilte os fra den norditalienske slette, erobret uden tab. Ud over gennem deres tilstedeværelse tilsyneladende at have indgydt stor skræk, havde vore batterier ikke andel i denne uendelig vigtige succes.

Allerede nu mærkede man de fordele, de sejrige angribere havde! Som østrigerne havde også italienerne indsat utallige pakyd til transport af forplejning og ammunition i bjergene. Gennem den hurtige fremrykning var også et større antal af disse dyr blevet erobret. Da vores Regiment kun meget knapt var udstyret med heste, kom disse gode »Muli« (dvs. Muldyr) på deres vej i fangenskab, ikke længere end til vore batterier. De blev med stor hurlumhej trukket ud af fangetransporterne og som det første krigsbytte indsat til supplerende af vores bestand af heste. Og det var ikke kun tjenstligt, at disse dyr gav os en fordel. På hver side af dyrene hang en stor transportkurv, og ved nærmere undersøgelse viste det sig, at de indehold alle former for skatte, som vi i mange år ikke havde set: rigtig kaffe, parmesan ost og vidunderligt hvidt brød! Det kommer formentlig ikke som nogen overraskelse, at dette bytte blev modtaget med lige så stor glæde som dyrene, og alle sendte derfor en venlig tanke til den italienske intendantur, der så venligt havde tænkt på os. I det hele taget var hele den periode, vi tilbragte foran Stol en virkelig hvilepause for batterierne. Vi skulle ikke skyde og da det ikke kunne forventes, at modstanderens artilleri brød freden, kunne næsten alt mandskab lægge sig på ryggen og lade solen varme. Hvem, der

ville sove, sov – og hvem, der ville hellige sig rengøring gav den klare bjergbæk lige bag stillingerne en fremragende mulighed.

I mellemtiden var det blevet middag. Den tyske Jäger-Division, der fulgte bag østrigerne som anden linje, kom (165) nåede dens fortropsbataljon vore stillinger, og vi fik nu ny befaling: III./24 skal følge fortropsbataljonen; F.A.R. 24 er nu underlagt den tyske Jäger-Division.

Da den store bagage stadig opholdt sig på den anden side Raibler passet, havde batterierne »organiseret« sig et antal italienske troppevogne. Selvom det ikke er svært at beordre den samlede bagage bagud, havde alene de sidste få dage tydeligt vist, at en tilværelse helt uden bagage i længden var umulig.

Muldyrene var i mellemtiden blevet udrustet som trækdyr, og blev nu prøvet på deres egne til at trække. 7./24 havde endda spændt fire muldyr for en rekvireret vogn. Imidlertid var det lettere at spænde for, end at køre. Ganske vist trak de gode dyr – men de havde tilsyneladende aldrig før været fire om at dele arbejdet. Et resultat var, at vognen efter lidt roden rund, kørte fast og spærrede vejen. Under mange eder og forbandelser måtte den først bringes flot. Da der herefter blev sat en stærk mand for hovedet af hver muldyr, fandt dyrene sig hurtigt i den nye rolle, og kunne med godt tempo holde deres plads i kolonnen.

Jäger-Divisionen havde i mellemtiden gået et ny opgave, der bragte den ind i bjergene. Da vi med vores vej-bundne pjecer ikke kunne følge efter, skulle Regimentet i mellemtiden marchere rundt om bjerget til Karfreit. På denne strækning mødte batterierne meget snart østrigere, der bar ulastelige nye bjergstøvler, og på de begærlige spørgsmål om, hvorfra de stammede, fik vi at vide at der i landsbyen Serpenizza på vores marchrute lå et italiensk etapedepot. Da vi alle endnu var helt uden den nødvendige bjergudrustning, besluttede batteriføreren – afdelingsstaben var redet i forvejen til ordremodtagelse – at indlægge en kort pause i denne lovende landsby. Det forreste batteri – 7. – var næppe ankommet stedet før afdelings-adjudanten, Lt. von Krahold, ankom og beordrede overgang til hvil i denne landsby. I begyndelsen ville ingen tage meldingen alvorlig, for et sådant held havde vores batterier hidtil aldrig haft; men det var rigtigt!

Italienerne havde tæt på landsbyen indrettet en stor, åben ridebane, og der var også tilstrækkelige stalde og barakker til mennesker og dyr i umiddelbar nærhed. På et øjeblik var batterierne opmarcheret på denne ideelle (166) bivuakplads, og så blev øjeblikkeligt alt disponibelt mandskab sendt på rekvireringskommandoer ind i landsbyen. Og hvilke skatte bragte de med tilbage! III. Afdeling kunne på ny iklæde sig fra top til tå. Derudover fik hver mand et par helt nye, ulastelige bjergstøvler, hvorpå et stempel fra et engelsk firma i Liverpool tydeligt kunne læses. Hele paller med strømper og pragtfuldt undertøj kom for dagen, og hvad der ikke kunne leveres fra de tyske depoter, fik vi her udleveret kvit og frit: skjorter og underbukser i bedste fredstids kvalitet. Da italienerne bar en feltgrå uniform næsten identisk med vores og bluserne havde samme snit som vores, blev mangan en dårlig tysk jakke byttet til en god italiensk, hvorfra kravemærker hurtigt blev fjernet.

Og foruden et beklædningsdepot var der også i Serpenizza et forplejningsdepot. Det var så rigeligt, som i Tyskland den bedste købmandshandel. Der var sække med figner, kasser med dadler og poster med forskellige kandiserede frugter. Der var dåser med fisk i olie, store dåser med italiensk tomatmos og hundreder af brød af den reneste hvedemel. De forventede herrer italienerne spiste nemlig ikke rugbrød! Så var der hundreder af flasker med italiensk hedvin, som smagte fortræffeligt og endelig var der endda enkelte fade med fransk bordeaux vin.

Der var nu syn på bivuakpladsen, som ingen af de, der overværede dem, nogensinde vil glemme. Alle afklædte sig mere eller vidtgående deres tyske sager og iklædte sig fra top til tå med de nyerhvervede italienske varer. Dertil fremstillede feltkøkkener en fortræffelig mad, der med tilskud fra forplejningsmagasinerne i høj grad forbedredes. Kort fortalt mærkede vi på én gang, hvor behageligt der er at være sejrherre og kunne rydde op i de besejredes etapeområder. Også hestene havde det godt. I deres hastige flugt havde italienerne i staldene efterladt store mængder hør og halm, og også nogle hundrede kilo havre kunne der lægges hånd på. Det er vel forståeligt, at der ved III./24 herskede en mærkbar rosenrød stemning.

I mellemtiden var det gået I. og II. Afdeling knap så godt. Efter betydelig besvær var dens kanoner igen bragt ned fra bjerget og efterfølgende gjort forsøg på at indhente III. Afdeling. Men mens denne havde fundet vejene frie, måtte kolonnerne nu kæmpe sig vej frem gennem stigende trafik (167) som konstant blokerede vejen. Da trafikken desuden måtte omdirigeres over hurtigt slåede nødbroer, betød forsinkelserne at begge afdelinger først ankom den 26. oktober om eftermiddagen. Der var imidlertid stadig også til dem tilstrækkeligt i slaraffenland Serpenizza, ikke mindst da der også blev fundet et hidtil overset depot med pels soveposer.

Om aftenen den 26. modtog III. Afdeling befaling til, som eneste artillerienhed at følge den tyske Jäger-Division i retning af Moggio. Det var planen at afskære de italienske divisioner, der stadig opholdt sig nord for os.

Da vejen skulle være overordentlig vanskelig blev der fra de øvrige batterier stillet personel og heste til disposition for III. Afdeling. Man var imidlertid dårligt sat i gang, da der indløb befaling til at vende om. Den i forvejen dårlige bjergvej var efterhånden skrumpet ind til en smal bjergsti, hvoraf det kun var muligt for mennesker og pakdyr at komme videre. Derfor forblev hele Regimentet også den 27. i Serpenizza. Da der denne dag blev bekendtgjort, at der allerede i de første tre dage af offensiven var taget over 60.000 fanger og hele den italienske front var trængt tilbage til havet, følge alle sig rigeligt belønnet for den sidste tids anstrengelser.

For den 28. oktober fik regimentet ordre til, over Karfreit i retning Gemona, igen at skabe forbindelse til tyske Jäger-Division. Mens solen den 27. havde strålet, regnede det den 28. som det kun kan regne i bjergene; det var som himmelen havde åbnet sig. Selvom vi i Serpenizza også havde fundet såkaldt regntætte jakker i massevis, holdt de alligevel ikke denne syndflod ud. I virkeligheden intet kunne modstå denne regn, og efter en halv time havde ingen mere blot den mindste tørre trevl på kroppen.

Over den stærkt ødelagte Karfreit nåede Regimentsstaben, I. og III./24 frem til Potocki, mens II./24 nåede Creda. Da batterierne ankom hertil, regnede det stadig i stride strømme. Da de ynkelige bjergbyer naturligvis ikke var i stand til at optage så store troppeenheder, betød det endnu en større indsats for at slå de nødvendige bivuaer: for hver batteri var (168) to eller tre bålsteder nødvendige for at kunne tørre det gennemblødte tøj.

Også den 29. og 30. oktober forblev Regimentet i disse jammerlige kvarterer, og uophørlig fortsatte regnen med at strømme ned. Da italienerne under deres tilbagetrækning igen havde sprængt broer, var fortsat fremrykning for tiden umulig. Da disse overgange endnu den 31. oktober var retableret, beordrede Regimentet endeligt en tilbagemarch over Cividale. Hertil var der imidlertid kun en vej, og denne var naturligvis igen blokeret af endeløse kolonner af enhver art, gik det kun meget langsomt fremad. Glædeligt havde i det mindste vejret i mellemtiden bedret sig, så tropperne ikke længere måtte lide under regnen. Da to autokolonner fuldstændig var blandet sammen, kom Regimentet dårligt meget længere inden aften. Til en strækning på 3 kilometer behøvede vi 14 marchtimer.

Hptm. Alex havde i mellemtiden fundet ud af, at broen ved Azzida var passerbar for lette køretøjer, men alligevel også for vore haubitser. Ganske vist der af kørebanen i længderetningen bortsprængt et stykke, men den resterende del var lige netop bred nok til at pjecer med forsigtighed kunne passere. III./24 slog derfor ind på denne vej, og da månen for os nordtyskere næsten eventyrlig lyste op i natten, gik den vanskelige passage af broen rimelig let.

Gennem den brændende Cividale nåede afdelingen senere på natten frem til Tagliano, Rubniacco og Campoglio. I Cividale gik det vildt til: totalt fordrukne Bosniaker stormede om aftenen det tyske proviantkontor, der var indrettet i et forladt italiensk depot, og plyndrede her forplejninger, der ville have været tilstrækkeligt til tre divisioner i to dage.

Allerede den 1. november gik marchen videre efter kun fire timers hvil. Marchmål var Tarcento. Regimentet fik her og i Loneriaco i kvarter.

Situationen havde i mellemtiden ændret sig derhen, at fjenden generelt var kastet tilbage til Tagliamento. I området ved Codroipo holdt han stadig en front mod nord for at kunne dække tilbagetrækningen af styrkerne fra området ved Götz. Efter at have løst dens opgaver, samledes tyske Jäger-Division ved Moggio i området ved Gemona for her at tiltvinge sig overgang over Tagliamento. (169) den 1. november blev regimentet igen underlagt tyske Jäger-Division.

Hvis urolighederne i Cividale ikke havde kastet et gunstigt lys over den østrigske hær, hørte vi den 1. november om de ubehagelige begivenheder i Tarcento. Også her havde horder af total fordrukne østrigske soldater overdraget overskydende alkohol til beboerne, hvilket havde ført til ubegribelige tilstande.

Efter en begivenhedsløs march til Magiano fik Regimentet ordre til at gå i stilling ved Gemona; I./24 ved Agnese, II./24 og III./24 ved Osoppo vest for Gemona. Indrykning skete om natten fra 2. til 3. november, da den vestlige – italienske – Tagliamento bred ligger betydeligt højere end den østlige. Observationsposterne lå på Fort di-Osoppo, hvorfra man havde et strålende overblik over de italienske infanteristillinger. Herefter beskød 7./24 med godt resultat den eneste vej – Avosinis - Peonis – som italienerne havde til rådighed og 8./24 en italiensk lejr.

Men det var ikke kun krigeriske laurbær, der blev høstet ved Osoppo! Ved den lokale jernbanestation havde italienerne endnu engang efterladt et omfattende proviantlager, hvor batterierne fandt store mængder kaffe, havre og ris.

De i mellemtiden ankomne lette ammunitionskolonner, blev taktisk fordelt: I.M.K. 793 til I./24, 1050 til II./24 og 780 til III./24.

Da den tyske Jäger-Division i mellemtiden havde tiltvunget sig overgang over Tagliamento ved Kornino, blev Regimentet underlagt 55. k.u.k. Infanterie-Truppen-Division efter march over S. Daniele sætte over Tagli-

amento ad broen ved St. Pietro mellem to østrigske divisioner. Marchen derhen viste tydeligt, men hvilken panik den italienske hær var gået tilbage. Hundrede af bagagevogne af enhver art stod i kilometer lange kolonner langs vejen og var ganske enkelt ladet i stikken af deres kuske og heste.

Da broen ved St. Pietro var den eneste over en strækning på 20 kilometer kunne anvendes af vogne, herskede der her naturligvis en frygtelig trængsel, der allerede kunne mærkes 10 kilometer før broen på grund af de totalt overbelastede veje. Under marchen kastede et italiensk fly bomber (170) i ubehagelig nærhed af vores kolonne. Som befalet satte 7./24 en kanon i stilling og forsøgte sig udi beskydningen af fly – en handling der dog, efter blot et par skud, blev opgivet som udsigtsløs.

III./24 var Regimentets forreste element. Med hjælp fra en italiensk indbygger lykkedes det at komme uden om den totalt blokerede St. Daniele; ligeledes lykkedes det den 5. november at komme ind i den marchkolonne, der havde kurs mod broen. Alligevel ville alle initiativer ikke have nyttet noget, hvis ikke den tyske generalstabsofficer, der ledede overgangen over broen, havde fået medlidenhed med enheden. Efter at Afdelingen havde ventet 10 timer på at komme over, fik kommandøren, Hptm. Alex, endeligt tilladelsen. Efter at broen var passeret fik det i hurtig march til Manazzons, hvor afdelingen gik i kvarter.

I. og II. Afdeling havde mindre held. Forbindelsen indenfor Regimentet var gået tabt. Da en overgang ved St. Daniele for begge afdelingers vedkommende hverken var mulig den 5. eller 6. november, blev de sendt i retning af jernbanebroen ved Cornino, der i mellemtiden var gjort farbar for køretøjer. Den 7. november krydsede de Tagliamento efter at de havde ventet 12 timer ved broen.

III. Afdelings initiativ belønnes. Den 6. november blev den underlagt Württembergischen Gebirgs-Bataillon, der igen tilhørte tyske Jäger-Division. Denne bataljon havde fået til opgave at støde frem gennem bjergene i den øvre Piave-dal for at afskære den italienske division, der anvendte denne store dalvej til sin tilbage-trækning. Som march akse fik bataljonen tildelt vejen over Meduno, Chievolis – Claud – Cimolais – Langarone. Den 6. nåede afdelingen Faidona, hvor der blev slået bivuak. Den 7. skulle marchen ind i bjergene begynde – men endnu engang viste de Krupp haubits, III./24 var udrustet med, var dårligt egnet til march gennem bjerge. Ganske vist var hvert batteri blevet tildelt 200 italienske fanger til overvindelse af de betydelige terrænvanskeligheder – men heller ikke det hjalp. Allerede ved Chievolis blev det klart, at opgaven ville mislykkes. For at nå stedet skulle der passeres en smal bro, hvis sider bestod af solide mure af sten. Allerede denne første bro var for smal, så først (171) den ene side måtte fjernes, før pjecerne kunne passere broen. Efter broen gik det ad en serpentine vej op mod landsbyen. I virkeligheden var det ingen vej, men mere end bjergsti, der tydeligvis ikke normalt blev anvendt til køretøjer. Heste måtte enkeltvis trækkes op ad de 30-40 graders stigninger, mens prodser og pjecer under uendelig megen besvær enkeltvis måtte trækkes op af 60-70 personer. Denne gang var 7./24 uset til at vove forsøget. Men dårligt var de to første pjecer med alt, hvad der tilhøre, lykkeligt nået frem – så kom ordren til at vende om! Den allerede dårlige vej snævrede omkring 10 kilometer længere fremme ind til en smal sti. Selv den tyske soldat måtte indse, at det selv med bedste vilje og største kraftanstrengelse ikke ville være muligt at komme længere med de brede haubitser.

Afdelingen vendte derom omkring og rykkede tilbage til bivuak ved Faidona. Den 8. november marcherede den så over Passabro til Maniago, som blev nået i et kraftigt regnvejr. Efter et kort holdt blev der fortsat til Mt. Reale, hvor der blev indkvarteret. Inden den imidlertid nåede frem hertil, måtte den passere endnu en af de mange »Torrente« - flodløb på en mere end interimistisk bro. Da broplanerne var mistænkelig tynde, kunne overgang kun ske under meget stor forsigtighed. Endnu engang måtte hestene spændes fra og køretøjer med store mellemrum helt langsomt bringes over.

For stemningen ved de italienske fanger er følgende betegnende: Da alle batterier ikke var på fuld styrke, og desuden ingen talte italiensk, havde næsten alle batterier »organiseret« sig enkelte italienske fanger, der fulgte med batterierne. Det var nemlig forbavsende, hvor mange italienere, der havde arbejdet i Tyskland og dermed havde lært sproget. På den måde fik batterierne ikke kun arbejdskraft, men også tolke. I Maniago bad en sådan fange ved 7/24 om orlov til kl. 20, da han ville besøge sine forældre i nabolandsbyen Maniago Ibero. Efter at han havde fået at vide, at et helvede ville bryde løs, hvis han ikke punktlig kom tilbage fra hans »orlov«, fik han sin orlov, og meldte sig også punktlig og strålende tilbage præcis kl. 20 hos batteriføreren. For forbindelsen til befolkningen var disse fanger af uendelig stor værdi. Et batteri tog sågar dens »Josef« (172) med tilbage til Tyskland. De øvrige forsvandt, som de første granater kunne høres ved Quero.

At afdelingen denne dag kunne slå lejr i Monte Reale efter en relativ kort march, skyldtes udelukkende de terrænvanskeligheder, den stod overfor dagen efter. Fra Monte Reale fører en omhyggeligt vedligeholdt bjergvej til Barcis. Dens eneste fejl var, at den var meget smal og sprængt ind i klippen. På den modsatte side gik det over 100 meter lodret ned til floddalen, som afdelingen dagen før med vanskeligheder havde krydset via en interimistisk bro. Denne vej kunne kun anvendes i dagslys. Dens sving var så skarpe, at pjecer flere gange truede med at

styrte i afgrunden. Broerne, der førte vejen over flodløbet var atter engang blevet sprængt af italienerne og kun nødtørfigt retableret af pionererne. Endnu engang måtte prodser og lavetter enkeltvis passere med vanskeligheder, og da den angivne bæreevne for broerne kun svarede til vægten af vore haubitser, blev selv bundstykker og alle løse dele af lavetten fjernet for ikke unødvendigt at risikere menneskeliv. Dette kostede naturligvis time på time, og afdelingen ankom derfor først sidst på aftenen til Barcis. Glædeligt var byen ikke særlig kraftigt belagt, så der var rimelige kvarterer så mand og dyr kunne komme sig efter de sidste dages anstrengelser, og igen før tørret tøjet, da regnen endnu engang silede ned.

Her fik afdelingen at vide, at broen over Ponte-Mezzo-Kanalen var sprængt. Alligevel anmodede Württembergische Gebirgs-Bataillon indtrængende om artilleristøtte, og Hptm. Alex var ikke den slags mand, en sprængt bro fik til at give op. Afdelingens adjutant, Lt. Kranold, gjorde forsøg på at ride over floden ved siden af broen – og se så – det lykkedes! Floden, det drejede sig om, havde temmelig stejle breder, var 30-40 meter bred, og var omkring 1,25 meter dyb på det dybeste sted. Det værste var imidlertid, at den som alle bjergfloder, havde en rivende strøm. Så snart en hest fik siden til, kunne den ikke holde fast – men det gik på skrå eller mod strømmen.

(173) På ordre fra Afdelingen blev en pjece fra 9./24 trukket frem, der denne gang havde æren af at tjene som forsøgskanin. 50 mand firede med tove kanonen ned ad skråningen, som herefter af heste blev trukket ud til en sandbanke i vandet. Herfra begyndte igen 50 mand med tove at trække kanonen ud i hovedstrømmen. Den forsvandt ganske vist i vand til øverst på skjoldet og blev også trukket et stykke af strømmen, men gennem hårdt arbejde lykkedes at bringe pjecen igennem.

Da dette eksperiment lykkedes, skulle hele 9. Bateria den 10. november på samme måde rækkes over på modsatte bred. Netop som man efter uendeligt meget besvær havde fået trukket tre kanoner over på modsatte side – indgik der meddelelse om, at Langarone var erobret og artilleristøtte derfor ikke længere var nødvendig! Afdelingen skulle i Barcis afvente, at broen blev færdig, og herefter følge efter. Der er sikre efterretninger om, at der i vidt omfang blev svovlet og bandet over denne »vandpantomime«.

En kusk og en hest blev taget af strømmen under overgangen, men det lykkedes at redde begge efter at de var drevet nogle hundrede meter ned ad floden, heldigvis uden at blive slynget ind mod et af klippestykkerne.

Broen blev færdig den 11. november. Imidlertid var der nu ankommet så mange tropper, der havde fået fastsat dette marchmål, så en overgang kunne først afsluttes kl. 15. Afdelingen skulle i én march nå Langarone. Da man imidlertid nåede Cimolais, blev kolonnen mødt af det forudsendte kvarterkommando, der meddelte dette var umuligt, da en større vejsprængning forhindrede fremrykningen. Afdelingen forblev derfor i Cimolais.

Umiddelbart efter denne landsby startede den gode vej igen som serpentine op ad bjerget. Da Württembergische Gebirgs-Bataillon ved Langarone havde taget 10.000 italienske fanger ¹⁾, fik hver batteri den 13. november tildelt 200 til at lette arbejdet for vore hårdt medtagne heste. Pjecerne kunne derfor også uden større vanskeligheder bringes op ad den snoede bjergvej uden at fangerne behøvede at arbejde sig til døde, og hver placeret på en etableret parkeringsplads. Herefter returnerede heste og personel til kvarterene i Cimolais. Afdelingen forblev her indtil den 15, da vejen først denne dag igen var passerbar.

(174) Værre gik det desværre for civilbefolkningen i disse arme bjerglandsbyer. Da genforsyningen med forplejning var gået fuldstændig i stå, måtte enhederne leve af landet. Derfor blev folkene frataget næste alt, hvad der fandtes af madvarer. Helt slemt blev det, da de 10.000 fanger også overnattede i Cimolais. Da det fortsat regnede trængtes alle i husene, og der var ikke den mindste smule gulvplads, der ikke var belagt. Flere hundrede mennesker var sikkert presset sammen i de ikke alt for store huse.

Den 15. november blev marchen fortsat. Før Langarone var der endnu et stop, da der endnu engang var sprængt en bro. Denne blev imidlertid allerede samme dag igen gjort farbar så Afdelingen over Langarone kunne nå Eusinge. Mens forplejningen af personel og heste de sidste dage havde været ret sparsom, blev det med desto større glæde modtaget, at de forud sendte indkvarteringskommandoer i Belluno havde opdrevet havre, vin, brød og alle mulige andre dejlige sager. Navnlig var havren til vore gode og uovertrufne heste et stærkt ønske, da de ikke var vandt til sådanne ekskursioner i bjergene, og på grund af de knappe rationer og de sidste dages anstrengelser var udmagrede.

Afdelingen fik her ordre til hurtigst muligt igen at slutte sig til Regimentet, der i mellemtiden havde nået Feltre. Derfor blev marchen fortsat den 16. november, men kort efter Belluno var, som sædvanligt, endnu en bro sprængt. Da der imidlertid fra division var tilgået befaling om, under alle omstændigheder endnu samme dag at slutte sig til divisionen, da denne var blevet indsat i forreste linje, gik afdelingen endnu engang efter udviklet mønster igen tværs over Corderole-floden. Østrigerne var forbavset over dette vovestykke. Alt gik imidlertid

¹⁾ Fra 1. Italienske Division. Fangerne blev taget af en lille styrke under Oberleutnant *Erwin Rommel*, som ved flere tidligere lejligheder på tilsvarende måde var trængt ind i den italienske front. For denne præstation modtog Rommel den højeste tyske tappehedsorden *Pour le mérite*. Oa.

glat, og efter en overordentlig anstrengende march, hvor både heste og personel måtte give det sidste, de havde i sig, nåede Afdelingen ved midnatstid frem til Feltre, selvom samtlige østrigske kommandører, da de blev underrettet om marchen, havde anset det for en umulighed.

Efter overgang via jernbanebroen ved Cornino havde I. og II. Afdeling i mellemtiden den 7. november omkring kl. 6 nået Flagogna, hvor de denne dag gik i bivuaik. Imidlertid blev marchen allerede samme eftermiddag genoptaget for at blive i hælene på den slæde fjende.

(175) Men her kom naturen deres landsmænd til hjælp. Fra Alperne løber et større antal større og mindre floder mod syd gennem sletterne til havet, og den vigende fjende havde fået så megen tid, at de havde nået at sprænge næsten alle broer over disse vandløb. Deres retablering til artilleri og vogne kostede lang tid, og derfor kunne eftersættelsen ikke komme rigtig i gang, men blev flere gange standset for en dag eller to.

Ved midnat 7./8. november nåede I./24 Ciago. Da det i mørke ikke var muligt at sætte over Meduno, måtte der her gås i kvarter. II./24 nåede endnu omkring aften Meduno mellem Ciago og Cavasso, men måtte fastslå, at broen også her var sprængt. Trods den lange march hertil, gik det videre og først den 8. om morgenen nåede den udmattet frem til Maniago. Allerede samme eftermiddag gik det videre til Aviano, hvortil Afdelingen ankom efter – med kun 7 timers hvil – uafbrudt march siden den 6. november, og hvor den 9. november var en hårdt tiltrængt hviledag.

I./24 overskred den 8. november Meduno og nåede Maniago, den 9. november Polcenigo, den 10. november overgik Regimentet i Vittorio igen til tyske Jäger-Division. Denne havde i mellemtiden fået til opgave over Belluno at marcherer til Feltre, for fra nord på vestsiden af Piave at blokerer udløberne fra bjergene. Marchen mod Belluno førte endnu engang begge afdelinger ind i højhalperne, og det var en skarp overgang fra de velhavende sletter og det sparsomme bjergland. Men lige får ankomsten i den uvirkelige højder, lå til begge sider af marchruten de dybe, safirblå vidunderlige søer, Lago-di-Groce og Lago-di Morte. Så ændrede billede sig pludseligt, og de stejle kolde højder rejste sig majestætisk og unærmelig på begge sider af ruten. Der synes ikke at være levende væsener i denne egn.

Den 11. nåede Regimentet Vick og la Secca, hvor der den 12. november var hviledag, da broen over Piave endnu ikke var anvendelige. Her oplevede I. og II. Afdeling den samme glæde med de sprængte broer, som III. Afdeling havde haft under deres march gennem bjergene. Først den 14. om aftenen nåede Regimentet Belluno og Cermen ved Feltre, hvor de fik to hviledage. At det i landsbyerne, der siden den 10. november var passeret, havde været mange heste (176) havde givet batterierne en kærkommen mulighed for at supplere deres svindende hestebestand.

Den 17. november blev Regimentet alarmeret kl. 0430; det var altså blevet så som så med natteroen. Tyske Jäger-Division skulle den 17. angribe Monte Tomba, den sidste hindring før vi nåede ind i den italienske lavslette. Den 16. om aftenen havde divisionen erobret landsbyen Quero og i løbet af natten sat sig i besiddelse af det såkaldte Quero bækken, hvortil Monte Tomba slutter mod syd. Denne bjergryg havde ikke længere karakter af højbjerge, hvorimod Monte Palone og Monte Spinuzzia, der ligger på vestsiden af bækkenet, og bjergene på nordsiden, med nøgne, lodrette klippevægge og stejlt hævdede toppe, fortsat er fuldkomne højbjerge. Mod øst danner Piave grænse, hvis østside danner endnu en højhalpe kæde. Quero-bækkenet omfatter omkring 10 til 15 kvadratkilometer og rummer en række blomstrende byer: Quero, Colmirano, Alano, Sengie m.fl. Hovedfærdssåren, der forbinder den med omverdenen, er en stor landevej, der fra Feltre følger Piave ind i den øvre italienske lavslette, og som skærer byen Quero, der ligger på den nordlige indgang til bækkenet. Foruden landevejen løber også en jernbanelinje langs floden.

Vestsiden af bækkenet var om morgenen den 17. november helt i hænderne på Tyske Jäger-Division, mens højderne på vestsiden først samtidig med Monte Tomba skulle erobres den 17. At dette sidste højdedrag var af overordentlig stor betydning for hele det kommende forløb af kampene på denne front, var tydeligt for alle, og derfor var det forståeligt at divisionen til denne operation pressede på for at kunne indsætte hele dens artilleri.

Stabe og batteritrope blev sendt i forvejen lige så snart, Regimentet afmarcherede fra Feltre, for at rekognoscerer for stillinger på kirkegårdsbakken ved landsbyen Quero. Dette var hurtigt klar; derimod forsinkedes batteriernes indrykning betydeligt, da den eneste marchvej var overbelastet af kolonner og endnu engang næsen ufremkommelig. Først omkring middag nåede Regimentet frem og fik i stilling. Om eftermiddagen begyndte indskydningen og bekæmpelsen af det fjendtlige artilleri, der kunne observeres i åbne stillinger på Monte Tomba og den udløber. Men selvom de fjendtlige kanoner tydeligt kunne ses (177) viste det sig overordentlig vanskeligt at ødelægge dem. Alle skud, der lå for kort, sad i bjergsiden og skadede ikke – og hver skud, der gik for langt, gjorde overhovedet ingen skade, da de forsvandt hen over bakken og ned i bagskråningen. Kun en fuldtræffer eller en træffer meget tæt på fjendens stilling, kunne i det mindste bringe den til midlertidig til tavshed.

Det var derfor ikke så mærkeligt, at de angribende jægere blev udsat for betydelig artilleriild. Stormen blev derfor udsat til den 18. november. Efter en grundig artilleriforbereelse lykkedes det denne dag at erobre landsbyen Sengte og Højde 715, den østligste punkt af Monte Tomba. Da imidlertid ammunitionen begyndte at slippe op ved batterierne, kunne angrebet ikke fortsættes denne dag. Årsagen til manglen på ammunition lå deri, at forsyningsvejen fuldstændig var overbelastet – Regimentets ammunitionskolonner stod 24 timer på vejen og kunne ikke komme videre.

Major v. Lochow fik fire ugers orlov for igen at komme til kræfter. Hptm. v. Hiller overtog kommandoen over Regimentet.

Ved dagry den 19. november besteg Lt.d.R. Engel og hans stab Højde 715 og indrettede her en observationspost med blinksignal forbindelse til Regimentet. Hvor stor en fordel dette var, viste sig omkring kl. 8, hvor fjenden rettede et modangreb på højden. Takket være en præcist observeret og godt liggende virkningsskydning fra batterierne, kunne angrebet afslås. Lt. Engel blev herunder lettere såret i hovedet, men forblev på sin post. De øvrige kom uskadt gennem dagen.

Alligevel var infanteriets situation meget ugunstig. Modstanderen disponerede over talrige bjergbatterier, såkaldt æselbatterier, der i virkeligheden kunne bringes frem overalt, hvor intet infanteri kunne. Flere af disse var indsat på Monte Tomba og på Monte Palone, hvor de kunne virke direkte og kostede jægerne store tab. En nedkæmpelse af disse batterier var næsten umulig og lykkedes heller ikke. I mellemtiden løb III./24 tør for ladning 8 og 9, hvilket forhindrede yderligere skydninger på over 6000 meter.

(178) Alligevel var der denne dag en glædelig nyhed. Siden vi havde forladt krigsskuepladsen i vest, havde vi ikke modtaget feltpost – altså i over en måned. Nu kom postsækkene fra den forgangne tid næsten på én gang, så der formentlig ikke var nogen i Regimentet, der ikke hørte nyt hjemmefra. Og endnu en væsentlig ting bidrog til yderligere at hæve stemningen: forplejningen var på grund af erobrede depoter som tidligere rigelig og fortræffelig.

Også den fjendtlige ild var til at holde ud. Ganske vist var der under indrykningen i omegnen af Quero igen for første gang fløjet jernhilsener om ørene på os, men endnu syntes fjenden kun at disponere over få batterier. Dog blev et bemærket: Som batteritroppene under rekognoscering nåede tæt på Quero, susede en granat hen over deres hoveder i retning af Piave, der fik alle til foruroliget at spidse ører. Lyden af granaten og dens eksplosion lød helt anderledes end hvad vi tidligere den 24. og 25. oktober havde hørt ved Flitsch og den 3. november ved Fort-di-Osoppo. Det lød forbandet langt mere som under dagene ved Verdun! Alle så på situationen med misfornøjelse og overvejede de ikke særlig behagelige årsager til denne udvikling: spørgsmålet var, om mon franskmændene også havde indfundet sig på denne krigsskueplads, og her igen skulle blive vores modstander. Ingen lagde ret stor pris på hans tilstedeværelse!

Desværre bekræftede de næste dage vores formodninger. Franskmænd og englændere var kommet deres bekræftede forbundsfæller til hjælp, og hilste os her på denne uvenlige måde. For ikke helt at blive presset i baggrunden, fik det i det mindste de italienske fly til at blive ret frække. Hver dag omkring middagstid kl. 12 ankom en fjendtlig bombeeskadrille og kastede rigeligt med bomber over landsbyerne i bækkenet og over formodede batteristillinger. Det forårsagede imidlertid gudskelov kun gå skader, og efter en blev skudt ned, blev de helt væk.

Det var i mellemtiden lykkedes for vores nabodivision i det mindste at erobre Fontana-Secco, bjerget nord for Monte Spinuzia. Den 22. november skulle angrebet fortsættes, hvortil den tyske Jäger-Division skulle slutte sig til. I mellemtiden var der bragt tilstrækkelige nærkampmidler – herunder flammekastere – op på Højde 715 på Monte Tomba, hvorfra angrebet skulle fortsættes. Endnu mens det var mørkt, iværksatte det samlede artilleri på én gang kl. 0525 en (179) kort ildforberedelse. Kl. 0531, altså efter blot 6 minutter, gik infanteriet frem i storm, mens artilleriet lagde deres ild frem. Denne gang var det særlig let at følge infanteriets angreb. Mens det endnu var mørkt viste flammekasterne, når de blev indsat, hvor langt vore stormenheder var kommet. For observatørerne blev de fremstormende jægere som sorte djævle fremhævet mod horisonten af flammekasternes mørk røde lavastrøm. Og da det kort efter kl. 6 så småt begyndte at blive lyst, kunne det fremadstormende infanteri tydeligt følges fra vores godt placerede observationsposter. Disse gode observationsmuligheder var en særlig stor glæde for os, efter at det netop på Vestfronten for det meste havde været umuligt at støtte vores tapre infanteri gennem observeret ild. Her kunne eksempelvis 9./24 endnu engang beskyde det stykke skyttegrav, jægerne forberedte at angribe, uden derved at udsætte dem for risiko. Det gode samarbejde gav resultater. Kl. 1040 var hele Monte Tomba højdedraget på tyske hænder. Desværre havde højre nabo ikke samme succes. På vestsiden af Quero bækkenet forblev Monte Spinuzia og Monte Pallone på modstanderens hænder. Og disse måtte erobres, hvis ikke stillingen på Monte Tombe skulle blive uholdbar.

Da det ikke kunne forventes, at der ville blive leveret tilstrækkeligt med ladning 8 og 9, fik III. Afdeling ordre til i Quero-bækkenet, at lægge deres stillinger så langt frem, at de kunne bekæmpe de fjendtlige batterier på Monte Pallone. Det var imidlertid overordentlig vanskeligt bare at finde en enkelt egnet stilling, da de to nævnte bjerge havde udsyn over hver eneste centimeter af området. Eneste mulighed blev flodlejet øst for Colmirano. Her stod pjecerne i det mindste dække mod observation, men derimod ville stillingsskiftet blive overordentlig vanskeligt. Ordren hertil kom endnu den 22. november, men uden omhyggelige forberedelser, kunne den ikke udføres. den 23. november måtte rute til den nye stilling først omhyggelig rekognosceres. Den gik hurtigt bag Quero fra landevejen over i en markvej, der netop var bred nok til vore pjecer, og gik der ad en meget snoet vej ned i den stenrige flodseng. Alene transporten af batterierne over denne snoede vej skabte store vanskeligheder, der i ikke ringe grad blev øget af, at østrigske batterier foran os allerede havde slidt hårdt (**180**) på den. Endnu engang måtte prodser og lavetter skilles fra hinanden og med største forsigtighed af artilleristerne trækkes ned ad bakken, og alligevel fik en lavet eller en prodsvært hvert andet øjeblik et ene hjul ud over kanten, da det drejede sig om centimeter. Og det kostede megen besvær, kræfter og tid, igen at bringe et sådant køretøj flot. De bageste batterier fandt ikke meget tilbage af »en vej«, da turen endeligt kom til dem at komme ned i flodsengen. Når køretøjerne lykkeligt var nået ned, blev hestene igen spændt for, og så gik det gennem den omkring 100 meter brede flodseng, der ganske vist ikke havde vand, men som alle disse vandløb i bjergene, var fulde af sten af enhver størrelse. Gennemsnitlig havde stenene, der mere eller mindre var afslebne, størrelse som et menneskehoved. Der var imidlertid også uendelig mange både fem og ti gange så store, og alle måtte vi køre hen over. At ingen hest brækkede benet eller en af pjecerne blev beskadiget, var virkeligt et mirakel.

For at komme i stilling måtte 8. og 9. Batteri først krydse et kort græsareal, der ikke gav vanskeligheder, og så igen 200 meter af et anden, men lige så vanskeligt stykke flodseng.

7. Batteri marcherede på den anden side græsarealet op ad bjerget ad en god vej frem til landsbyen Campo. Men det kom til mange stop. Fjenden havde muligvis hørt den påfaldende megen støj. Han oplyste i hvert fald hele dalsænkningen med meget kraftige lyskastere fra Tomba og Pallone, og hver gang en marchkolonne blev fanget i en sådan lysstråle, måtte den ubetinget standse, for ikke at blive afsløret. I lyset af lyskasterne må området, for den ikke involverede tilskuer, sikkert være et ubeskriveligt skønt billede; vi bandede blot over den spildte tid, der blev påtvunget os af italienerne. På den anden side landsbyen Campo blev pjecerne kørt frem til skrånningen ned til flodsengen, og så begyndte cirkuset på ny. Skråningen var stejl og mindst 10 meter høj. Først fik eller gled hestene ned, da fulgte pjecerne, naturligvis skilt fra prodser og lavetter. Selvom alle mand med lange tove forsøgte at bremse lavetternes tur ned ad skrånningen, blev hastigheden, især mod slut (**181**) så stor, at det fortæller lidt om vore kanoners solide konstruktion, at de ankom i hel tilstand. Så gik det også her, som i de andre stillinger, endnu engang 200 meter gennem stenørkenen, indtil alle kanoner lykkeligt var ankommet til deres bestemmelsessted.

Med dette uhørt vanskelige terræn er det forståeligt, at det krævede ti timer at gennemføre en stillingsskifte på knap 3 kilometer i luftlinje, og at den sidste pjece i 7./24 først kom på plads som det igen begyndte at blive lyst, selvom både mandskab og heste gav deres yderste.

Den 25. november skulle tropperne til højre for tyske Jäger-Division fordrive italienerne fra Monte Spinuzza og Monte Pallone og bjerge vest herfor for at frigøre vejen til de norditalienske sletter. Angrebet mislykkedes imidlertid da det angribende infanteri stødte på stærkt besatte fjendtlige skyttegrave, selvom i øvrigt artilleriild havde gjort frygtelig skade. Som fanger fortalte, havde modstanderen på samme tid planlagt et angreb.

De næste dage forløb forholdsvis rolig. De blev på begge sider anvendt til at udbygge deres stillinger. Ganske vist beskød fjenden landsbyen Quero og vigtige vejknudepunkter om natten, men ilden var ikke særlig kraftig, og trafikken i rimelig grad kunne gennemføres. En overgang regnede man endda med, at italienerne ville trække sig længere tilbage. Der blev derfor opklaret fremad – men den eneste mulighed for artilleriet var dog stadig vejen langs Piave. Efterhånden blev også ammunitionsbeholdningerne ved batterierne forøget, men kun gennem en overordentlig kraftig og anstrengende indsats af personel og dyr. Ved ingen af batterierne var det muligt for kolonnerne at komme helt frem til stillingerne. Ammunitionen måtte losses i kortere eller længere afstande fra pjecerne, og herfra bæres det sidste stykke af personel eller heste, indsat som pakdyr.

I de følgende dage var Regimentets primære opgave at bekæmpe det fjendtlige artilleri på Pallone og ved Cebastiano, der med direkte beskydning beherskede hele Quero-bækkenet og kunne beskyde alt trafik. I det hele taget blev modstanderen dag for dag mere urolig; også observationsposterne meldte om en livlig trafik i det fjendtlige bagland, (**182**) med retning af fronten. Heller ikke vi var uvirksomme. Der blev indrettet observationsposter på Tomba, og signalforbindelsen sikret gennem telefon, ordonnans og blinklampe forbindelser. Ledet herfra blev batterierne indskudte mod landsbyer og veje på den anden side Tomba. Også et »æsel-batteri«, so havde kostet være jægere så store problemer, blev herfra nedkæmpet. Om natten 28./29 og igen 29./30. novem-

ber udlagde modstanderen gas over hele området øst for Quero og flodlejet ved Colmirano, hvor han ganske korrekt formodede at vore batterier var placeret. En fuldtræffer ramte herunder II. Afdelings kommandostation i et hus på Cole Maggiore bakken. En 15-cm gasgranat slog ned gennem taget i en tilfældig tom stue på øverste etage og eksploderede nu. I værelset ved siden af sov de herrer fra staben: Hptm. Graf Rosen, Stabsarzt Brexendorf, Lt. v. Dryse og Lt.d.R. Otting – i et andet værelse Hptm. v. Hiller og Lt. Graf Hardenberg. Ikke en eneste blev skadet af sprængstykker eller sten! Revet ud af søvnen af den kraftige eksplosion, greb alle deres gasmasker og styrtede ud af det hjemsøgte hus ud i fri luft. (Gas varede aldrig ret længe her oppe i bjergene). Ved dag gry stod stabens telefonfolk op i køkkenet, der lå under det værelse, hvor gasgranaten var eksploderet, og begyndte at pakke deres tæpper og halmsække til side for at gøre plads. (det var det eneste rum, hvor man om dagen kunne opholde sig ude at blive set af fjenden). Til deres rædsel fandt de under oprydningen tændrøret til den 15-cm gasgranat, dog nu afkølet og relativt harmløs!

I de følgende otte dage forholdt fjenden sig påfaldende rolig. Tilsyneladende var hans artilleri under omgruppering og under indretning til et hårdnakket forsvar. Da også den tyske ledelse havde til hensigt at overgå til stillingskrig, blev der tillagt større vægt på stillingsbygger.

Det var med noget blandede følelser, at denne meddelelse blev modtaget af os. Det var ikke fordi, det igen gik i gang med byggeriet, men mere at det desværre betød, at vores offensiv endegyldigt var gået i stå, og at derfor den ensformige stillingskrig igen begyndte. Batterierne fik igen deres vifte af spærreskydningsopgaver som i Vest, blot at de her havde andre navne. Ammunitionsbeholdningerne voksede igen, så Regimentet kunne etablere et ammunitionsdepot i tunnelen ved Ziladon. Parallel med udbygningen (**183**) skete udbygningen af signalnettet. Især blev der lagt stor vægt på forbindelserne til observationsposterne på Monte Tomba, da de var de eneste, der i et vist omfang kunne observere det fjendtlige infanteri. På den lange telefonforbindelse til Højde 757 på Monte Tomba blev der indsat talrige linjehold på de stejle bjergsider, der til stadighed overvågede linjerne og ved brud, øjeblikkeligt skulle gå i gang med retableringen. Underbringelsen af disse hold var mere end dårlige og primitive. I et hul i jorden, kun beskyttet mod vejrliget af en bølgeblikplade over hovedet, vristede de tilværelsen, og dem, der kender forholdene ved, hvor anstrengende og farefuld, deres tjeneste var. Afløsning fandt derfor sted hver 48. time. Disse hold bestod normalt af en fører og 3 mand, og var ligeledes udrustet med lypistoler, så de i tilfælde af et kabelbrud og når tåge gjorde bliklamper uanvendelige, kunne videreformidle infanteriets påkaldelse af artilleri. Og endeligt blev de anvendt i kæden af ordonnanser til videreformidling af hastende signaler. For at sikre en tættere kontakt til infanteriet, var der foruden officerer på observationsposterne, en forbindelsesofficer ved hver bataljon – kort sagt, de velprøvede koncepter fra Vestfronten blev også indført i Italien.

Da der ikke længere var planer om en yderligere fremrykning, indrettede sig også Prodser og bagage sig husligt længere tilbage, hvor de var fri for fjendtlig beskydning, og hvor det var muligt for hestene i bedre underbringelse igen at komme til kræfter. Også for personel med behov for rekreation var der i de nye kvarterer bedre muligheder for at komme til kræfter. Prodser fra I./24 blev placeret i Bellay, II./24 i Zermen og III./24 i en baraklejr lige vest for Feltre.

Fra den 7. december begyndte fjenden at røre væsentligt på sig. II. og III./24 lå hyppigt under kraftig beskydning med tunge kalibre, også om natten blev forstyrrelsesilden væsentlig forøget, og landsbyen Quero og broen ved Segufino kunne næppe trafikeres længere uden tab. På Tomba arbejdede fjenden sig nærmere, og observatørerne kunne fastslå, at der var franskmænd i gravene. Det hele tydede ikke på noget godt! Observatørerne fik instruks om at åbne ild mod alle lønnende mål. På samme måde blev bekæmpelsen af de fjendtlige batterier energisk (**184**) fortsat, og det lykkedes at skore fuldtræffere på flere fjendtlige batterier på Pallone. Selvom også beskydningen af batterierne ved Sebastiano opnåede gode resultater, øgedes den fjendtlige artilleribeskydning dag for dag. Også blandt sprængstykkerne blev det med sikkerhed fastslået, at der også var fransk artilleri, selvom vi på grund af deres præcise skydning og deres sammenfattede ildoverfald, allerede havde erkendt dette.

Den 10. december startede så en særlig voldsom beskydning. Om morgenen blev regimentsstaben tvunget til at forlade deres kommandostation i et lille hus efter at nære træffere havde ødelagt alle vinduer og dele af murene. De forlagde til jernbanetunnelen ved Piavedalen.

Ved middagstid øgedes beskydningen yderligere. Mellem kl. 13 og 14 lå 8. og 9. Batteri under tung artilleri. En fuldtræffer af en 22-cm ramte 9. Batteris observationshus, der faldt sammen som et korthus, og begravede Lt. v. Düring, Lt.d.R. Stapel og Boldt, Assistenzarzt Dr. Wartenberg og Kanonier Grabe og Langentedt. Modige artillerister fra batteriet gik trods den fortsatte beskydning straks i gang med redningsarbejdet. Selvom de arbejdede sig ned gennem virvaret af bjælker og murværk, lykkedes det kun at bringe Lt. v. Düring levende ud med lårbensbrud og andre lettere kvæstelser. Endnu engang havde hans navnkundige held, som allerede flere gange i

Vest, reddet hans liv. Alle øvrige blev ramt af deres skæbne. De døde heltedøden – Dr. Wartenberg på sin fødselsdag.

Den 11. angreb korps Wedel til højre for os med den tyske 5. Division Märkern, den 1500 meter høje Monte Epinuzzia. Vore batterier under Pallone-batterierne under en kontinuerlig beskydning, så de mindst muligt kunne gribe ind i kampene mod vor højre nabo. Og hvad der for østrigerne med deres krigsvante bjergtropper ikke var lykkedes under to angreb, lykkedes for de tapre Märkeren i første forsøg! Allerede ved middagstid var hele Monte Spinuzzia med 3000 fanger og to batterier på vore hænder.

Som resultat rømmede modstanderen den 13. december en væsentlig del af Pallone-batterierne; alligevel faldt hans beskydning ikke. Under et ildoverfald af det bageste område gik endda et af regimentets (185) ammunitionsdepoter ved Ziladon i luften, så der opstod en temmelig knaphed på ammunition indtil nu lagre kunne oprettes i Feltre.

Den 14. december modtog Regimentet ordre til, at III./24 uden 7. Batteri, der taktisk blev underlagt I. Afdeling, skulle afgå fra Regimentet og overgå til 4. k.u.k. Infanterie-Division. Den følgende nat blev begge batterier trukket ud af stillingen, og forlod med glæde det noget ugæstfrie Quero område. At dette kunne ske uden tab var næsten et mirakel. Både stillingen og byen Quero lå under en kontinuerlig kraftig forstyrrelsesild. Den 15. december om aftenen gik III./24 herefter i bivuak ved Arsie i 4. I.D. område.

Den 16. drog afdelings- og batterifører på opklaring af stillinger i det tildelte afsnit ved Col Tonder. Allerede en fastlæggelse af stillingerne stødte på betydelige vanskeligheder, da italienerne fra Monte Grappa, som de stadig holdt besat, kunne overskue hele området. Ikke desto mindre blev der fundet to stillinger, og den følgende nat skulle indrykningen finde sted. Der var imidlertid ikke taget hensyn til St. Petrus, der her viste sig mindre tyskvenlig. Batterierne havde været under march siden middag og var kl. 15 nået serpentinevejen ovenfor Primolano; så pludseligt satte det ind med en heftig snestorm, der på kort tid dækkede alle veje med tykt lag sne, og kort efter også is. Det var nu næsten umuligt at komme fremad, ikke mindst fordi vore batterier ikke var udrustet med den nødvendige udrustning til vinterkrig i bjergene. Batterierne måtte imidlertid i stilling, hvis de skulle kunne støtte angrebet på Monte Arselone, så derfor blev det tilsyneladende umulige forsøgt. Så længe batterierne blev på landevejene, gik det fremad glidende og skøjtende; men da der blev drejet væk herfra for at komme over en lille bjergryg, styrtede den første pjece i 9. Batteri med heste og ryttere omkring 200 meter ned i dybet. 8. Batteri havde af forsigtighed valgt en omvej. Men det nyttede intet! Også begge dens to første pjecer gled 300 meter ned ad skråningen. Alligevel blev forsøget på at bringe batteriet i stilling ikke opgivet. Lavetten blev spændt af, og forsøgt bragt frem med manuel kraft. Alt forgæves! 2. Lavet fra 9. Batteri fulgte den første ned i dybet. Også to vogne fra den lette ammunitionskolonne var i mellemtiden styrtet ned på et (186) sted på bjerget, og oven i købet var det i mellemtiden blevet buldrende mørkt. Selv efter tyske begreber var en stillingsindtagelse umulig. Batterierne afventede derfor ordre i landsbyen Enego.

De forskellige styrt var gået forholdsvis godt, selvom vogne, mennesker og heste i vild forvirring havde taget turen ned ad den stejle skråning. Kun to personer var kommet lettere til skade – ellers var der ikke sket ryttere og heste noget under turen i dybet.

Af de fem resterende pjecer blev der formeret et nyt batteri. Kommandoen fik Lt.d.R. Engel, der efter at Lt. v. Düring var blevet såret, havde overtaget 9./24. Den følgende aften skulle dette batteri gå i stilling på Alessi-ryggen. Belært af erfaringerne fra aftenen før, blev pjecerne slæbt i stilling uden prodser. Op til 12 heste måtte spændes for, og på mange punkter måtte lavetter fires ned ad stejle sider ved hjælp af tove. Efter 14 timers hårdt arbejde i isnende kulde var målet imidlertid nået og batteriet i den befalede position 800 meter sydvest for Alessi. At det overhovedet kunne komme så langt skyldtes den faste beslutsomhed, som enhver artilleri er i besiddelse af. Uden dette »skal« i den tyske hær, uden at yde de sidste kræfter, uden at være opdraget til, at følelsen af en jernvilje, *ikke* er umulig, var batterierne aldrig nået denne stilling.

Den 20. december støttede vore pjecer det store angreb på Monte Arselone ved at lægge gas over Brentadalen og bidrog væsentligt i operationen. Indsatsen og det hårde arbejde havde ikke været forgæves: angrebet lykkedes.

På grund af det meget dårlige vejr måtte der i de næste dage holdes en pause i kampene. Derimod blev bjærgningsarbejdet ikke indstillet. Under Lt. Robbe og med hjælp af tildelte østrigere, blev det nedstyrtede pjecer bjærgtet efter hårdt arbejde. Kun en prodse måtte anses for at være gået tabt. Til dette nye, igen operative batteri, blev en stilling tildelt øst for Stonar. Efter at stillingen og vejen hertil grundigt var forberedt, begyndte den besværlige flytning. 150 mand var nødvendige for at slæbe den første pjece i stilling - om aftenen den 23. december var imidlertid også 8./24 indsatsklar.

(187) I mellemtiden var det hele tiden blevet mere uroligt i Quero bækkenet. Beskydningen af de bageste områder, og frem for alt om natten, var voldsommere end selv dagene ved Verdun. Og da ekkoet fra bjergene

gentog hvert skud mange gange, var der tale om en uafbrudt drønen og bragen. Genforsyningen med ammunition og forplejning blev dagligt mere vanskeligt og kostede næsten altid tab.

Navnlig 7./24 stilling, der i mellemtiden var blevet den forreste, lå næsen om natten uafbrudt under den kraftigste beskydning. Efter at Lt. Schömberg den 20. december var blevet dødeligt såret af en fuldræffer i en hytte bygget ind i den lodrette skråning og Kanonier Hansen havde mistet en arm, blev der anmodet om, og opnået tilladelse til, en stillingsskifte til nærheden af observationsposten, der var placeret på en skråning nord for Campo.

Så nærmede julen sig. De sidste dage før lovede ikke godt for festen. Kanonernes drønen lød uafbrudt i bjergene, og hver nat måtte mand og hest yde deres anstrengende tjeneste for at bringe mest mulig ammunition frem i stillingerne. Heller ikke om dagen gav det ro. Så var alle i gang med spader, hakker og selv sprængstoffer for at skaffe bombesikre dækninger for mandskabet i stillingerne. Om så mere behageligt overrasket blev alle, da der hos modstanderen den 24. december faldt en uvant stilhed, og vi gjorde naturligvis intet for at forstyrre ham i denne ro.

Også her i Italien havde alle batterier forsøgt, så godt det kunne lade sig gøre, at træffe forberedelser til julefesten. Grantræer fandtes overalt, i et vist omfang havde batterierne stadig rester af de erobrede fødevarer fra dagene under fremrykning, så der også kunne sørges for en forplejning af en helt festlig karakter. Det var den fjerde krigs jul, vi havde oplevet herude. Hvor man ville endnu følge? Hvis der hver dag i tankerne fløj mange tanker frem og tilbage mellem fronten og hjemmet, mangedobledes de formentlig her juleaften. Julen fejres ganske vist af mange folkeslag, men i intet folk er familien centrum for festen som hos os tyske.

Alt efter muligheder fejrede batterierne samlet eller pjece-vis i nogenlunde udbyggede dækninger, eller for III. Afdelings vedkommende, efter netop at være rykket ind i nye stillinger, i tynde telte, der ikke var i stand til at holde kulden ude.

(188) Disse batterier havde det særligt slemt. den 24. om aftenen kom ordre til, at de skulle trækkes ud for at marcherer til prodserne kvarterer i Enego. Efter en kort juleandagt blev pjecerne trukket ud af stillingerne med hjælp fra nærliggende østrigske batterier, og vanskelighederne var præcist lige så store, som under indrykningen. Derfor nåede batterierne først den 25. december omkring kl. 10 om formiddagen frem til Enego. Havde batterierne efterfølgende kunnet fejre julen den 25. december i Enego, ville ingen havde bandet over at måtte tilbringe julenat på landevejene. Men sådan gik det ikke: kl. 18 tilgik der fra armeen ordre til, at et batteri øjeblikkeligt skulle returneres til dens oprindelige stilling, mens de øvrige skulle følge når tilstrækkelig ammunition var tilgængeligt! Derfor rykkede 9. Batteri den 25. december og 8. Batterie den 28. december tilbage til dens gamle stillinger. Hvis der allerede under første indrykning blev sendt ret så mange ukristne eder mod himmelen, må fanden selv haft glæde af meklenburgske krigsknægte, hvis voldsomme eder kom fra sjælen af mangan en officer, underofficer og artillerist.

Også humor kom til rette. På grund af risikoen for, at fjenden kunne aflytte telefonen, havde alle batterier kodenavne, som det var blevet normalt med tiden. Denne gang var det dyrenavne. Og da det var forbudt at telefonere kom 6./24 ønskede om en glædelig julefest til 4./24 til at lyde således: »Isbjørnen (kode for 4./24) trykker til festen meget hjerteligt sælens (6./24) halefinnen«. Og en anden: »Isbjørnen ønsker varme luffer og glædelig jul til renen (5./24)«.

Den 26. var pausen i kampaktiviteten i Quero bækkenet forbi. De stille dage omkring julen havde været stilhed før stormen. Fra den 27. begyndte en endnu kraftigere beskydning dag og nat. Den eneste vej, der fra Feltre gik til Regimentets stillinger lå under uafbrudt beskydning af de kraftigste kalibre. Ligeledes havde fjenden udset sig broerne ved Segusino og byen selv – særlig ubehageligt for staben ved II. Afdeling og 5. Batteri, der var placeret i nærheden og derfor blev omfattet af ilden. Batterierne selv blev oftere genstand for grimme ildoverfald så ophold i stillingerne blev ret ubehagelig. Og som der var på veje og omkring broer **(189)** sådan var det i hele Quero bækkenet og i stillingen på Tomba; det blev hele tiden tydeligere, at der forestod et større fjendtligt angreb. Alt var i højeste alarmberedskab; spærreildsposterne fra batterierne spejdede med største opmærksomhed mod observationsposterne, hvor besætningen holdt ud trods den voldsomme beskydning, for i rette tid at kunne få iværksat spærreilden til beskyttelse af vore stillinger.

På ordre fra division blev der den 29. december afgivet virkningsskydning fra det samlede artilleri, da den kraftige fjendtlige beskydning tydede i retning af et forestående angreb. Forsvaret af Tomba var i mellemtiden blevet overdraget til østrigerne og af denne til en bosnisk brigade – 15. Gebirgs-Brigade.

Den 30. december kl. 10 startede over hele divisionens afsnit en godt liggende trommeild. Hele den måde, hvorpå de sammensatte skydninger snart ramte en, snart en anden af infanteriets stillinger, snart der, snart her en batteristilling, skabte vished hos os gamle Vestfronts krigere, at vi endnu engang stod overfor ovre kære franskmænd. Hans kampfly overfløj i lav højde vores forreste linje og beskød den med maskingeværer, og batteristil-

lignerne blev på samme måde generet, men talrige sårede til følge. Flyene trængte langt ind i etapeområderne, hvor de belagde kolonner på vej mod fronten med deres bomber.

Ved middagstid var alle telefonforbindelser til Tomba ødelagte. Kun II./24 artilleriobservatør, Lt.d.R. Ruezz, havde fortsat forbindelse til omkring kl. 14, hvilket udelukkende skyldtes den utrættelige indsats fra linjeholdene med retablering af sønderskudte kabler. Også blinkstationerne faldt hurtigt ud på grund af røg og støv fra de utallige granatnedslag. Vore batterier lagde fortsat virkningskydninger mod den sydlige skråning af Tomba, hvor modstanderen måtte samles før et angreb.

Omkring kl. 16 nåede artilleriforberedelsen et højdepunkt. En orkan af ild slog den ellers så fredelige bjergdal ihjel. Og præcist kl. 16 blev de fjendtlige stormbølger synlige, mens det fjendtlige artilleri blev fremlagt mod vore bageste stillinger på nordsiden af bjerget. Øjeblikkeligt startede vores spæreild. Men forgæves. Bosnierne var ikke franskmændene voksne. (190) Det var tydeligt, at fjenden havde nået ikke kun første, men også anden linje. Batterierne kunne nu bekæmpe den indtrængende fjende med direkte skydning. Den vemodige stemning over at stillingen, der havde kostet så megen tysk blod, igen var gået tabt, blandede sig med en følelse af stolthed! Den vestligste top af Tomba, vest for Palone, og under direkte observation herfra, blev stadig fastholdt af tysk infanteri – Württembergischen Gebirgs-Bataillon. Og selvom denne del af stillingen så langt var den sværeste at forsvare – her lykkedes det franske angreb ikke! Toppen forblev på tyske hænder, og man kunne endda se, at dele af den tyske bataljon gik til modangreb. Desværre var der de sidste dage faldet nysne på Tomba. Da det igen blev tøvæjr forvandlede det til en glat snesjap på skråningerne, som Württembergerne nu måtte forsøge at arbejde sig op ad. Imidlertid var modstanderen ikke, som på Stol, italienere, men tapre, seje franskmænd, så Württembergerne kunne ikke komme frem selvom vore batterier af fuld kraft forsøgte at bane dem vejen.

Heller ikke batterierne var længere på fuld styrke. Ved 2., 5. og 7./24 var en pjece faldet ud, ved 3./24 to og ved 4./24 hele tre pjecer.

Omkring kl. 17 begyndte beskydningen af mindskes, og nu begyndte også mere præcise meldinger at indløbe. Observationsposterne på Tomba var blevet opgivet fordi infanteriet var faldet tilbage. Også Württembergischen Gebirgs-Bataillon måtte falde tilbage fra dens del af Tomba, da den var omgået på tre sider. Da en generobring af disse højder ville være forbundet med overordentlig store ofre, og det uden samtidig erobring af Palone syntes formålsløs, befalede armeen at hele Quero bækkenet skulle rømmes. Forterrænet blev skubbet frem til foden af Tomba, men hovedmodstandslinjen trukket tilbage til højderne ved Campo.

Dette betød for 7. Batteri et stillingsskift bagud, da den nu ville komme til at ligge på den nye hovedmodstandslinje. Om natten mellem den 1. og 2. januar 1918 rykkede den ind i en ny stilling omkring 500 meter vest for Vas, syd for Monte Lacroce.

Stillingen lå direkte bag en stenbygget vejdæmning, hvor vejen var bred nok til to køretøjer at passere hinanden. Den var imidlertid fuldstændig iset til, og en lastbil, der kom i skred, (191) pressede en fuldt lastet ammunitionsvogn med et spand på fire heste med ad den 3 meter høje dæmning. Også her havde alle heldet med sig. En af hestene blev ramt på et ben af stangen, men ellers skete der intet.

Om natten fra 3. til 4. januar gik også I./24 med sine batterier tilbage til et rum øst for Vas, da deres hidtidige stillinger lå fuldstændig blottet for observation. Endnu den 4. januar gennemførte fjenden vilde ildoverfald på de rømmede infanteri- og artilleristillinger, og beviste dermed, at vores tilbagetrækning var sket fuldstændig ubemærket af fjenden.

Efter den kraftige artilleriskydning den forgangne uge, indtraf der ved Quero nu temmelig frem, forstærket af et kraftigt snefald, der stærkt begrænsede kampaktiviteten. Det bjergrige terræn medførte, at infanteriet fik deres samlede forsyning af forplejning, ammunition og andre behov ved hjælp af muldyrskolonner, der næsten hver nat marcherede frem mod linjen, ad vejen, som med sine mange tunneler gav den bedste beskyttelse. Værdien af denne beskyttelse blev også hurtig indset af steder, der ikke kun bestod af observatører, men også af telefonfolk og skrivere, nemlig stabene. Efterhånden blev jernbanetunnelen øst for Quero langs den rivende Piave fyldt med sammentømrede huse, et ved siden af det næste, hvori stabene fra artilleri, infanteri og hele tilbagetrukne kompagnier og bataljoner krøb sammen. Og gennem mørket i disse tunneler gik endeløse kolonner af muldyr, hver belæsset med to store kurve, under de endeløse råb fra de bosniske drivere: »Mule, Hüb!« Meget søvn fik indbyggerne i denne villakoloni ikke ved nattetide, da kurvene ofte slog mod den tynde bræddewægge, knuste de møjsommeligt anskaffede vinduer og truede med at få det hele til at brase sammen.

Efterhånden dukkede der »etape-rygter« om, at de tyske tropper skulle trækkes ud af dette område. Og virkeligt kom den 7. januar ordre til at 8. og 9. Batteri sammen med staben ved III. Afdeling skulle trækkes ud af dens stillinger i Brenta-dalen og igen skulle underlægges den tyske Jäger-Division. Med kraftig støtte fra 200 østrige-

re blev pjecerne trukket ud af stillingerne, og den 8. januar nåede batterierne efter en anstrengende march frem til Feltre. Undervejs var 12 heste faldet fra af udmattelse (192). For dem havde de ugerne i Brenta-dalen været uendeligt hårdere end for menneskerne, da de hele tiden måtte præsterer meget og modsat næsten ingen foder fik. Selv den bedste bedst var nær slutningen af dens kræfter.

Den 11. januar var også resten af Regimentet trukket ud af stillingerne ved Quero og var marcheret til Feltre, hvorfra yderligere tilbagetrækning skulle ske.

Som allerede nævnt var Monte Tomba den side bjergryg, der skilte os fra de norditalienske sletter. Temperaturen i Quero bækkene var derfor ikke meget lav. Marchen til Felter strakte sig kun omkring 15 kilometer, men mens der i Quero havde været 4 eller 5 graders kulde, ventede der os i Feltre ikke mindre end 22 graders kulde. Naturligvis frøs, og vi bandede over, at de arme heste på grund af deres udmattelse ikke kunne bevæge sig hurtigere.

Den 13. januar blev marchen genoptaget. Regimentet marcherede tilbage samme vej, som I. og II. Afdeling var kommet i begyndelsen af november, dvs. over Belluno til Vittorio. Alligevel havde denne march »det hele i sig«! Den var ikke netop særlig lang, det var en god vedligeholdt vej, men den gik hele tiden opad, og batterierne kom derfor kun langsomt fremad – og det gjorde netop marchen yderst anstrengende. Den 14. januar, den dag vi passerede Belluno, blev der til den 17 kilometer lange march brugt 10 timer. Efter to måneders besættelse af Belluno havde østrigerne kun formået at slå en enkelt bro – og endda kun med et spor – over Piave, hvad naturligvis kostede betydelige forsinkelser og afstedkom megen misfornøjelse og forbandelser. Og når man ikke sad fast ved en bro, og når hestene var udhvilede og godt i gang, stode man med sikkerhed på en autokolonne. Vejene var fuldstændig isglatte og køretøjerne havde jern-hjul; resultatet var, at køretøjerne skøjtede frygteligt frem og tilbage på vejen. Hvor ofte måtte et batteri ikke standse op, fordi et køretøj var gledet på tværs og med stor besvær igen måtte bringes flot. Glæden var derfor stor, da passet nord for Vittorio endeligt den 15. ved middagstid blev overskredet, og ved en betydelig lunere luft og ad ikke isglatte gik det langt hurtigere nedad.

Om aftenen denne dag gik Regimentet i kvarter omkring Vittorio, og skulle den følgende morgen marcherer videre mod Pordenone (193). Så indløb imidlertid ordre til, at den tyske Jäger-Division, hvorunder regimentet var underlagt, som indgrebsdivision skulle forblive i nuværende kvarterer. Østrigerne forventede et fjendtligt angreb i omegnen af Segusana.

Den 19. januar blev regimentet endnu engang trukket nærmere fronten og den 21. januar måtte der endda re-kognosceres for stillinger. Glædeligt var det imidlertid falsk alarm, og da et angreb den 23. januar endnu ikke var iværksat, måtte Jäger-Division fortsætte marchen til et hvilekvarter.

Vejen gik over Sacile den 25. og 26. januar til de endelige hvilekvarterer vest for Tagliamento. Regimentsstab og I. Afdeling kom i kvarter i Arba, II. Afdeling uden Kolonne 1050 i Colle, Kolonne 1050 i Tefis, Stab III, 7. og 8. Batteri ved Sabaldella, 9. Batteri og Kolonne 780 i Tefis.

Den 26. januar afholdt regimentskommandør, Major v. Lochow, i regimentets stabskvarter en officerskonference med følgende indhold:

Anstrengende uger lå bag Regimentet. Nye anstrengelser ventede formodentlig i fremtiden. Ud over den ubetinget nødvendige rekreation af personel og heste, måtte derfor uddannelsen ikke glemmes.

For første gang lod det her forsigtigt, at også en offensiv uddannelse skulle gennemføres. En offensiv lå altså indenfor mulighedernes ramme. Og her viste det sig først rigtig, hvor overordentlig stor indflydelse, tillid til fører har på enhedernes stemning og præstationer. Hvis i efteråret 1917, efter kampene ved Verdun, en officer eller artillerist ved regimentet var blevet spurgt, hvad han mente om en offensiv på Vestfronten, ville han med sikkerhed svare: »Franskmænd og englændere kommer ikke igennem hos os, men hvis vi angriber, vil vi heller ikke komme igennem«. Gennem de resultater, Hindenburg og Ludendorff havde opnået, var tilliden til den øverste hærledelse imidlertid blevet så urokelig, at stemningen nu hurtigt slog om. Generelt hed det: Hvis Hindenburg og Ludendorff forventer at det lykkes, vil det også lykkes. Og selvom også den senere offensiven i virkeligheden mislykkedes, hvad der uden videre må indrømmes, er forfatteren til disse sider alligevel af den faste overbevisning, at offensiven ville være lykkedes og måtte lykkedes, hvis – der på de underliggende niveauer under den øverste hærledelse, til disposition havde været folk af samme støbning som Hindenburg og Ludendorff.

(194) De første uger af hvilepausen blev udelukkende brugt på hvil og indretning af kvarterer og stalde. Fejringen af Kejserens fødselsdag den 27. januar var en velkommen afbrydelse. Der var tilstrækkelig italiensk vin at købe, og derfor fejrede alle batterier på bedste måde denne dag, og mange et glas er formentlig drukket på, at man lykkeligt var sluppet ud af helvedet ved Quero. Regimentets officerer samledes denne dag i 6. Batteris kvarterer hos Hptm. Petersen, der med en sal havde den fornødne plads.

Denne dag ankom en transport på kun 30 nye mænd, selvom Regimentet manglede 200. men at der overhovedet kom erstatninger tydede i retning af, at Regimentet igen skulle anvendes på et betydende punkt.

Efter otte dag i hvil begyndte uddannelsen. Den med rette så elskede »kanon-sport« kom igen til sin fulde ret, og frem for alt blev de nye maskingeværdelinger, der var tilgået batterierne, uddannet. På et italiensk skydebane ved Spilimbergo kunne der endda gennemføres uddannelsesskydninger. Kort fortalt blev alt det gennemført, der ganske vist hænger enhver frontsoldat ud ad halsen, men som er nødvendige for at genskabe den nødvendige enhedsfølelse i batteriet.

Også den ædle ridesport blev udnyttet. Terrænet egnede sig fortræffeligt til gennemførelse af en rytterturnering, og da hestene med rigelig foder ganske godt var kommet i orden igen, blev det besluttet at afholde turneringen den 6. februar, bestående af dressur, en let og en svær spring konkurrence.

Efter hestene, blev det menneskernes tur den 10. februar. Her blev der afholdt en stor sportsfest, med 100 meter løb og forhindringsløb var mellem de rigtige sportsgrene, mens sækkeløb og æselridning mere var beregnet på smidighed og på at fremkalde latteren.

Af kantinepenge kunne der udloves talrige priser, og først sent på natten sluttede festen på dansegulvet. Generelt var forholdet mellem den italienske befolkning og de tyske soldater godt. Dette viste sig også deri, at der foruden ved denne sportsfest flere gange blev afholdt danseaftener, og ad koner og piger syntes at føle sig godt tilpas hos de tyske soldater.

(195) Hvileperioden var begunstiget af det bedst mulige vejr. Ganske vist nåede temperaturen om natten et godt stykke under 0 grader, men solen i dette sydlige område er allerede så kraftig, at man fra kl. 9 til 16 uden frakke kan ligge på jorden som os derhjemme først er dejligt i april eller maj.

Mod slutningen af hvileperioden blev der afholdt øvelser i afdelingsramme og ligeledes med blandede enheder, hvor også infanteri indgik. Den 11. februar blev der afholdt mønstring af kommandøren for Jäger-Division, generalmajor v. Dassel. I./24 gennemførte en ildledelsesøvelse, II./24 en øvelse som ledsageartilleri til et infanteriangreb og III./24 en kamp-skarpskydning. den 13. februar kulminerede uddannelsen med en stort anlagt feltøvelse med en kombineret afdeling under Hptm.d.R. Hanebeck (2.,5. og 9. Batteri) sammen med Jäger-Regiment v. Bidra (Jäger-Bataillon 8, 20 og 21). Øvelsen bestod af en ildforberedelse mod en befæstet stilling med efterfølgende »ild-valse« (springvist fremlagt skydning), bag hvilken jægerne gik til storm.

Efterhånden bredte rygterne sig mere og mere om, at der på vestfronten forestod en større tysk offensiv, og at også den tyske Jäger-Division skulle deltage heri. Dagligt blev der gennemført større og mindre øvelser, og næsten alle drejede sig om angreb fra stilling.

Den 25. februar, efter næsten to måneders hvilepause, som regimentet hidtil under krigen aldrig havde haft, ankom marchbefaling til indladning i Grahovo. Som den første skulle II. Afdeling allerede samme dag afmarcherer. Den følgende dag forlod Regimentsstab og I. Afdeling, den 27. februar III. Afdeling deres hvilekvarterer. Og det var, som også himmelen mente, at vores skønne regiment burde forlade denne krigsskueplads, hvor den havde vundet ny lauerbær, for at deltage i en offensiv, man i omfang og betydning ikke havde set siden 1914. På dagen for afrejsen begyndte det at regne, og på en måde som den, der har været i bjergene, ved hvordan der her kan regne. Dertil kom, at det med overgangen af Tagliamento endnu engang gik opad og dermed også igen lå serpentineveje på ruten, og jo længere man kom mod øst, blev flere og flere. I området omkring den gamle frontlinje måtte der hele tiden anvendes bivuaak, da alle landsbyer i det omstridte Isonzo-afsnit var ødelagte. Alle disse omstændigheder gjorde marchen overordentlig besværlig.

Den 2. marts nåede II. Afdeling efter at have passeret Spilimbergo, Udine, Cividale, Karfreit, Tolmein og Santa Lucia frem til banegården i Grahovo, hvorfra den allerede samme sag skulle transporters væk. På trods af de omfattende serpentine-veje, specielt ved Kneza, som på de forhåndenværende kort end ikke havde kunnet ses, nåede afdelingen rettidigt frem. Den modtog 7 dages forplejning til togturen, og efter en hurtig indladning, forlod toget banegården som altid mod ukendt mål.

Den 3. og 4. blev Regimentsstab og I. Afdeling indladet, og om aftenen den 4. marts III. Afdeling, efter at de havde marcheret samme vej som II. i bevægelse og dermed endegyldigt kun få i vognene, der ikke med glæde så Italien.

Afdeling. Som transport togene satte sig forlod denne krigsskueplads, var der tilbage på de fire måneders felttog i

Året 1918

(197) Transport togene bragte Regimentet ud af Østrig ad samme rute, som den i oktober 1917 var rullet mod den italienske krigsskueplads. I Klagenfurt, St. Feit, Selzeck, Bischofshofen og Salzburg var der pauser – mennesker blev forplejet, heste vandet. I Rosenheim overskred vi igen grænsen til Tyskland; samtidig blev forplejningen væsentlig bedre.

Turen fortsatte over Ulm og Freiburg til henholdsvis Banzenheim og Mülhausen, hvor der blev udladet. Dermed var Regimentet for første gang i det skønne tyske Elsass, og alle fandt det efter gæsterollen i Italien særlig dejligt, at indbyggerne talte vores modersmål og venligt modtog vore soldater.

Underlagt Jäger-Division blev Regimentets enheder godt underbragt i landsbyer og skovlejlre nord for Mülhausen. Man havde fornemmelsen af, at noget stort var forestående. Alle mumlede om den kommende store offensiv, men ikke en eneste vidste noget nærmere. Foreløbig var der igen masser at give sig til; under hvileperioden i Italien havde det på grund af de manglende tyske etapemagasiner, ikke været muligt fuldstændigt at bringe udrustningen af personel, heste og materiel i orden, hvilket nu var muligt. Desuden blev den uddannelse i den nyeste angrebstaktik, der var påbegyndt i Italien, nu ivrigt fortsat. Alligevel blev der imidlertid også tilstrækkelig tid til at helt og aldeles at more sig. Alle batterier arrangerede mindst en stor fest, og desuden blev der afholdt mange »privatfester« i mindre kredse. Knægtene nød det fuldt ud, for en gang skyld at kunne flirte og danske med tyske piger, og mange vil med glæde huske tilbage på de dejlige timer i denne skønne egn. Det var vel også som en særlig anerkendelse af Regimentets præstationer, at Major v. Lochow og Lt. v. Sydow blev befalet til en konference i det store hovedkvarter. Man ønskede her at høre om erfaringerne fra det italienske felttog (198). Deres fremlæggelse af enhedens glæder og sorger blev opmærksomt fulgt af Exzellenz v. Hindenburg og Ludendorff, der ønskede at udnytte frontenhedernes erfaringer under planlægningen af den kommende offensiv.

Få dage senere kom nyheden om indledningen af den store tyske offensiv og de indledningsvise store resultater, som hidtil hverken var lykkedes englændere eller franskmænd under deres mange angreb, selvom de til rådighed havde haft ulig større mængder af mennesker og materiel. ganske vist havde Regimentet, på samme måde som Jäger-Regimentet, måtte lade sig underrette af andre, og batterierne havde skudt sig ind fra deres anviste stillinger – men alle havde fornemmelsen af, at man snart ville kalde på os og lade os indgå i det store slag i vest.

Den 28. marts kom der ordre til at batterierne straks skulle modtage 7 dages forplejning. De erfarne Vestfront-krigere vidste, at dette betød et snarlig farvel til hviletiden. I sidste øjeblik fik Regimentet tilgang af et større antal officerer, og også bestanden af heste blev øget i et vist omfang.

Den 30. marts begyndte indladningen. Turen gik over Strassburg – Saarbrücken – Sontz – Eupen - Herbesthal – Namur – Bohein til Essigny-le-Petit, øst for St. Quentin, hvor fra den 1. april batterier og kolonner blev udlosset. Sammen med de øvrige dele af Jäger-Divisionen blev regimentet indkvarteret i landsbyerne i omegnen af Bohein. Ifølge befaling blev det bekendtgjort, at divisionen i første omgang var reserve for den øverste hærledelse i A.O.K. 18 område.

At de forestående kampe ikke ville blive et andet Italien, derom gav nyhederne om det hidtidige forløb af offensiv et tydeligt billede. Det var derfor stor spænding om, hvor vi i sidste ende ville blive indsat. Dagen fra den 1. til 5. april bragt i første omgang march over Vermand – Villeveque – Mesnil, gennem de ødelagte områder fra Siegfried-tilbagetrækningen. De, der allerede i august 1914 havde deltaget i Regimentets fremrykning og dem, der med Regimentet havde kæmpet på Somme, kendte i forvejen den rige, venlige plet Vermand og hele omegnen af St. Quentin. De forgangne 1½ års krig havde totalt forandret billedet! Huse var sprængt eller sønderskudt, haverne gået til grunde, markerne oprodet af tusinder og atter tusinder af granater. Og intet levende væsen mere som havde haft (199) et hjem i husene. Ganske vist vrimlede det igen med tyske soldater i alle stendynger, der engang havde været blomstrende landsbyer, men kun med besvær kunne de finde ly mod vejrliget i halvt sammenstyrtede kældre eller bag rester af mure, hvis de ikke havde fundet et tilflugtssted i en engelsk dækning. Her blev vores hærs fortjeneste for fædrelandet fuldt synlig: hvis den feltgrå mur ikke holdt mod fjendens stormløb under indsats af liv og helbred, ville på få måneder også Tyskland kunne se de forfærdende ødelæggende spor efter en krig.

Regimentet blev liggende et længere stykke tid i området Eurchy – Fouchette – Dreslincourt. Her opstod allerede de første tab ved kolonne 1050, der mistede 5 heste til flybomber. Herudover blev 9 mand og 2 heste såret.

Tiden fra den 5. april blev anvendt til yderligere uddannelse i de nyeste erfaringer fra offensiven, frem for alt samarbejdet med jæger-bataljonerne. Dag for dag blev desuden passage af skyttegrave og lignende hindringer indøvet, specielt ved II. Afdeling, der skulle tildeles jæger-regimenterne som stødbatteri.

Den 25. april kom så ordren til fremrykning. Sammen med Jæger-Division overgik den til XI Armeekorps og sat i beredskab i området Caix – Guillaucourt – Winicourt. Her rasede kampene yderst heftig. Modstanderen ville for enhver pris forhindre, at tyskerne opnåede mere terræn i retning af det vigtige jernbaneknudepunkt i Amiens, og gennemførte rasende modangreb, der kostede store tab.

Der fulgte et kort ophold i den såkaldte Romerlejr. Under opbrud herfra blev Kolonne 793 ramt af et ildoverfald og led betydelige tab: 1 officer og 2 underofficerer blev hårdt såret, 7 mand lettere såret. Derudover blev 10 heste slået ihjel og 3 såret. Så endeligt den 28. april modtog Regimentet ordre til den 29. og 30. at afløse 4. Garde-Division i området Marcelcave – Wiencourt- Guillaucourt.

Allerede under stillings indtagelsen opstod enkelte tab. De næste dage kostede imidlertid Regimentet tab i en størrelsesorden, som den ikke havde kendt til siden de værste dage på Somme.

Stillingen, batterierne indtog om natterne til 1. maj var fuldstændig ufærdige, havde ingen form for dækning eller beskyttelse, og var fuldstændig indrettet til bevægelseskrig. Imidlertid var bevægelseskrigen (200) for længst gået over i stillingskrig. Den fjendtlige reaktion var tilsvarende, og dag for dag stadig kraftigere. Frem for alt beherskede fjende fuldstændig luften. Præcist som den franske offensiv langs Aisne 1917 for en stor dels vedkommende var mislykkedes på grund af, at vores fly havde været herre i luften, kom her vores offensiv til standsning, fordi forholdene var de præcist modsatte. På trods af alle ofre formåede vore fly ikke at stille noget op mod englændere og franskmænd. Ganske vist var de, som vi alle, vant til at kæmpe mod en talmæssig overlegenhed; mod vore teknisk langt overlegne maskiner hjalp dog intet mod!

II. Afdelings batterier blev ligeledes stillet til disposition for jæger-regimenterne, og for en dels vedkommende placeret i den forreste grav som panserværn mod kampvogne, mens resten blev holdt i forspændt i reserve. Resultatet var, at denne afdeling havde store tab, ikke mindst fordi jæger-regimenterne stadig manglede indsigt i en egnet anvendelse af artilleri, og for tit sammenlignede det med indsættelsen af et maskingevær. På den måde mistede alene 5. Batteri, som den tvunget stod forspændt lige bag forreste linje, 19 heste til den fjendtlige ild. Først efter en indtrængende henvendelse fra batterifører lykkedes det at bedre disse forhold. Få dage senere blev så II. Afdelings batterier igen indsat som kampartilleri.

I de første dage angreb fjenden næsten uafbrudt, dag og nat, i større eller mindre omfang, men hver gang blev han skudt sammen og afvist af de strålende kæmpende jægere med støtte var vores spærreild. En kraftig ild lå hele tiden over de bagved liggende områder og batteristillingerne – selv prodserne måtte rømme Romerlejren på grund af beskydning. Alle batterier havde store tab, og især de fremskudte observatører ved infanteriet havde det hårdt. Det blev arbejdet hårdt på at udbedre batteristillingerne for at skaffe bedre dækninger for personellet og så vidt muligt undgå tab. Men gennem de fjendtlige fly og balloners overlegenhed, blev det ene batteri efter det andet opdaget og skudt sammen, så det hele tiden var nødvendigt at finde nye stillinger. Og hver skift betød, at arbejdet på stillingen måtte begynde forfra, da alt tidligere arbejder havde været forgæves. Men hvad hjalp det? Menneskeliv er mere kostbar (201) end menneskearbejde, og derfor er næsten alle batterier en gang, flere to gange, måtte flytte indenfor nogle få uger. I hærberetningerne stod så højst: »delkampe ved Amiens« eller dette frontafsnit overhovedet ikke nævnt. Og alligevel krævede denne oversete stillingskrig lige så megen stille heltegering og uselvsk pligttroskab som den italienske offensiv i de forgangne måneder, der for deres vedkommende havde bragt megen ære og ringe fare. Først efter de sidste uger, hvor modstanderen kun havde fået en blodig næse og ikke havde opnået resultater mod den tyske Jæger-Division, blev der på denne front en smule roligere.

Efter tre lange uger, i tiden fra 19. til 25. maj, blev Regimentet så endeligt afløst af divisions-regimentet fra 108. I.D., der afløste vores Jæger-Division. Frigørelsen skete til at held med kun ganske få tab. Batterierne gik bivuak i området Chuignes – Chuignolles, og forblev her den 23. maj, hvor den længe savnede marchbefaling ankom til forskydning bagud, i første omgang til området ved Villeveque, så efter et kort ophold videre til Ham, og igen efter et kort hvil til omegnen af Freniches, hvor alle stabe og batterier den 3. juni kom i bivuak. Selvom denne tid ikke gav den samme rekreation som ugerne i Mulhouse, men alligevel kunne nerverne komme lidt til ro, og med god forplejning var anstrengelserne de forgangne uger hurtigt glemte.

I mellemtiden var der den 27. maj begyndt en ny tysk offensiv mellem Soissons og Reims, altså i det velkendte terræn fra slaget langs Aisne. Og hvad der ikke var lykkedes franskmændene på tre uger, lykkedes for tyske tropper i ét forsøg: den franske front blev brudt. Den 3. juni stod de tyske tropper igen, som i de første dage af september 1914, på bredden af Marne! På den måde var der på begge sider af Noyon opstået en bule i fronten.

Da alle landsbyer i en omkreds af Freniches var overbelagt med tropper, og enhver lille skovstykke til det yderste var udnyttet til bivuaer, måtte selv den mest tvivlende til sidst indse, at divisionen endnu engang skulle indsættes. Og sådan var det. Mellem Mondidier og Noyon, altså på højre side af Oise, skulle 7 tyske divisioner angribe for at gennembryde den franske front og presse ham tilbage til Compiègne, og dermed rette fronten ud.

(202) I sammenhæng med sejrsmeldingerne fra Aisne og Marne steg spændingen blandt enhederne til det yderste. Disse dage bragte også meget arbejde, da en anvendelse under angreb krævede endnu mere præcise forberedelser ind indsats i forsvar. II. Afdelings batterier blev igen som stødbatterier fordelt på de angribende Jäger-Bataljoner, I. Afdeling stillede ledsagebatterier til jægerne, og kun III. Afdeling deltog med dens haubitser i artilleriforberedelsen.

Denne skulle iværksættes den 9. juni kl. 1240. Mens III. Afdeling allerede havde været i stilling siden den 7. og I. Afdeling allerede i dage havde stået parat i deres beredskabsområde, rykkede II. Afdelings batterier først kort inden artilleri forberedelsen frem til deres omhyggeligt udvalgte pladser tæt bag infanterilinjens. At nå frem hertil var ikke helt enkelt, da vejene lå under fjendens forstyrrelsesild, og terrænet uden for vejene uforeneligt på grund af de mange granatnedslag.

Den indgående rekognoscering lønnede sig imidlertid – stødbatterierne var punktlig og uden tab fremme på deres pladser. Nattens stilhed blev kun brudt af kort ildoverfald, som modstanderen, ikke alt for tit, sendte ned over trafikknudepunkter bag vore stillinger. Også fra tysk side faldt af og et et lag for ikke at gøre modstanderen mistænksom.

Kl. 0030. Dyb stilhed og alligevel spændt afventning. Hvis modstanderen havde kunnet se ind bag vores linje, havde de sikkert undret sig. Her og der og så et nyt sted flammede et lille lys op, lyste en kort periode og forsvandt så lige så pludseligt, som de var dukket op – som var i den skønne juni nat et utal af sankthansorme undervejs! Det var lommelygter i de dusinvis og atter dusinvis af stillinger, hvor skytterne for sidste gang kontrollerede indstillingerne. Delingsføreren kom for en sidste gang at forvise sig om at kanonkommandøren havde de præcise skydetabeller, hvori det var fastlagt, hvilken type ammunition og hvor mange skud pr. minut, der skulle afgives under bekæmpelsen af det fjendtlige artilleri, hvor lang tids ildpause, og så hvor længe der skulle trommes mod fjendens infanteri. Batterifører kontrollerede endnu engang den præcise tid, der indenfor de sidste 24 timer allerede tre gange var blevet angivet af armekorpsen, for at sikre at der langs hele fronten (203) i selvsamme sekund ville sende de første jernhilsener gennem rørene.

Kl. 0040! Og så lynede det fra hundreder og atter hundreder af rør af alle kalibre, var 7,7-cm feltkanon til 42-cm mørser! Luften blev fyldt af en hyl og skrigen, som var helvedet brudt ud. Men denne gang skadede det ikke os, men franskmændene. Først blev artilleristillingerne taget under behandling og så druknede infanteristillingerne i granater. Præcist kl. 0420 blev ilden lagt frem, og i selv samme øjeblik gik jægerne til angreb.

Imidlertid var det fjendtlige artilleri ikke blevet nedkæmpet af gassen. Hvad der i begyndelsen kun blev anet, blev efter udsagn fra fanger hurtigt en kendsgerning: modstanderen var forberedt på vores angreb! Et stort antal fjendtlige batteri begyndte først nu at skyde, for ikke herigennem at blive afsløret! Vores angribende jægere blev derfor straks mødt med en kraftig artilleriild, der blev særlig ubehagelig ved en blanding af gas- og røggranater. Det betød derfor, at gasmasker måtte anlægges. Blot det at trække vejret gennem en gasmaske er særlig behagelig; nu måtte de endda anvendes under storm! Lige så ubehageligt var situationen ved stød- og ledsagebatterierne, der jo skulle følge tæt efter jægerne for hurtigt at kunne indsættes i støtte. Det var ganske vist nu blevet dag, men en tæt hvid mur af naturlig og kunstig tåge forhindrede enhver observation. Forsøgte man at tage gasmasken af for bedre at kunne se og ånde, måtte man hurtigt hostende og prustende tage den på igen. Uden gik det ikke. Og fremrykningen skete jo ikke på en jævn landevej, men gennem et fuldstændigt sønderrevet terræn, hvor granatkratere af enhver bredde og dybde lå tæt ved siden af hinanden. Men alligevel kom batterierne fremad. Ganske vist var de fremsendte vejfindere forsvundet i tågen efter nogle få skridt, ganske vist forsvandt her og der en ammunitionsvogn eller en pjece ned i en grav eller i et granatkrater, hvorfra den først med hjælp fra alle måtte bringes flot, og ganske vist opstod der tab til den fjendtlige ild, men alligevel havde stødbatterier kort efter kl. 6 overvundet den forreste fjendtlige grav. Dermed var det værste overstået, ikke mindst fordi den kære sol hurtigt fjernede den naturlige tåge og sigtbarheden dermed bedredes væsentligt. Også gasmaskerne kunne igen aflægges.

(204) 4. Batteri var kl. 8 fremme i parken ved Plessies-de-Roye. Ganske vist var enkelte maskingeværer stadig aktive her, men kunne imidlertid ikke standse angrebet, der gik videre. Jægerne var nået frem til højderne nord for Claude-Ferme, men først reorganiserer, da tågen havde bragt enhederne i stor uorden.

Som 4. Batteri var det gået 6. Batteri, der havde haft de samme vanskeligheder under passagen af kraterområderne, og hvoraf i første omgang kun en deling var trængt frem. Jægerne havde arbejdet sig frem til Gury – men fra landsbyen lød den ensformige takken af maskingeværer. Hurtigt blev en kanon bragt frem til infanteriets

linje. Jægerne hjælp med at bringe ammunition frem og hurtigt faldt det første skud. På 300 til 400 meters afstand blev enkelte MG-stillinger ryddet, og så kunne angrebet på Gury gennemføres med succes. Gury var fast på tyske hænder! Men allerede kort efter kom et modangreb. På grund af den korte afstand, kunne kanonen ikke skyde, men besætningen greb til håndvåben.

5. Batteri fulgte med Jäger-Regiment 12 i anden linje. Også de øvrige af regimentets batterier trængte fremad. Da disse ikke, som stødbatterierne, havde fået tildelt pionerer til overvindelse af terrænhindringerne, samlede de alle ved Lassigny, hvorfra den eneste vej gik gennem divisionens afsnit i retning af fjenden. Endnu lå der imidlertid ild over byen fra en række tunge franske batterier, så den ikke kunne passeres. III. Afdeling blev her kl. 8 igen underlagt Regimentet. Kort efter kl. 9 mindskedes beskydningen af Lassigny og kort efter var alle på vej mod fjenden.

Terrænet, hvor igennem angrebet førte, var stærkt kuperet og gennemskåret af mange dale og slugte. De mange skove og skovstykker, der dækkede bakker og dale, gjorde ikke angrebet let, men begunstigede forsvaret, hvis lokalkendskab til dette uoverskuelige terræn var af særlig stor betydning. Ikke desto mindre havde Jäger-Regiment 13 arbejdet sig frem langs landevejen over la Motte. Til et angreb på Marenil-Lamotte var støtte fra artilleriet imidlertid nødvendig. I mellemtiden var Hptm. Alex med III. Afdeling nået Gury. Batterierne gik her i stilling og åbnede ild mod Marenil-Lamotte efter nærmere aftale med infanteriet. Efter en kort, kraftig artilleri-forberedelse, gik jægerne til angreb og erobrede stedet.

(205) Igen gik det fremad! Imidlertid viste den maskingeværild, der susede den rekognoscerende stab om ørene, at selvom den lavtliggende landsby Marenil-Lamotte var erobret, sat franskmændene stadig på de beherskende bakker ved St. Claude-Ferme og på alle sider af disse bakker. Alle disponible kanoner blev bragt frem og indsat. 3./24 og batterierne fra III. Afdeling virkede med godt resultat fra åbne stillinger og på korteste afstand mod de mange MG- og revolverkanon stillinger. Bakken, der vrимlede med franskmænd blev så grundigt rensat, at der ikke længere lå infanteriild over den store landevej.

I mellemtiden var også Jäger-Bataillon 11 til venstre igen gået frem til frontalt angreb på bakken ved St. Claude-Ferme. Først blev en kanon fra 4./24 bragt i stilling nord for gården, så hele batteriet. Også her var MG-stillinger målet, men efter kort tid overgav disse til til jægerne: 20 mand og fem maskingeværer. Da Jäger-Regiment 13 vandt yderligere terræn i retning af Maz, og dermed truede med at omringe franskmændene, rømmede han bakken og gik i tætte formationer tilbage mod bakkerne i syd. Observatørerne ved batterierne var imidlertid på deres poster, og ilden fra deres batterier rev store huller i det franske infanteri.

Men heller ikke vore batterier gik ramt forbi. Allerede først på eftermiddagen kom en deling fra 6./24 under ild fra maskingeværer og havde store tab. Sidst på eftermiddagen slog så ild fra vore egne tunge batterier ned over Lamotte, der på grund af en fejltagelse igen blev taget under ild. Herunder blev i sær 3./24 hårdt ramt med tab af menneskeliv og af heste. Også batterier under III. Afdeling og 5./24 blev hårdt medtaget. For nogle timer var 3./24 endda ude af stand til at flytte sig.

På trods af, at franskmændene var forberedt på vores angreb – hvilket er uden tvivl fastlagt – og på trods af, at han havde sat en mængde tung artilleri i stilling, havde vores Divisions angreb den første dag erobret 10 kilometer. Om aftenen stod jæger-bataljonerne langs Matz efter at de også havde stormet Elincourt. Denne dag betød en præstation, som både jægere og vores regiment at hele hjertet kunne være stolte over!

(206) Morgenen den 10. juni bragte ulykke til 4./24. Som stødbatteri var den fulgt jægerne til Elincourt, og havde tilbragt natten i to gårde ved denne landsby. Her blev den om morgenen overrasket af et ildoverfald af tungt fransk artilleri og led store tab. Da alle dens pjecer blev beskadiget, faldt den for de næste dage fuldstændig ud.

I mellemtiden havde Jäger-Regiment 12 afløst Regiment 13 i forreste linje med opgaven at erobre en overgang af Matz. Hertil blev 5./24 under Lt.v. Sydow fordelt på bataljonerne i forreste linje. 1. Deling kørte frem i åben stilling, hvorfra den kunne nedkæmpe et fjendtligt batteri, der på samme måde var kørte frem i åben stilling for at beskyde Margny og overgangene over Matz. Hptm. Eichmann bragte en kanon fra 6./24 i stilling ved Chateau Manois, og nedkæmpede herfra på afstande af 150 til 200 meter en række maskingeværer, der sinkede jægerens overgang. Ved middagstid var dele af jægerne over Matz, og efter en kraftig artilleri-forberedelse, hvori de øvrige batterier deltog, blev Vandelinourt og Vignemont erobret.

Om aftenen den 10. juni forløb jægerens forreste linje omkring sydkant Vignemont til sydkant Marest-sur-Matz. Men disse terrængevinster havde været langt vanskeligere end dagen tidligere. Franskmændene sad på højderne syd for Matz og kunne herfra se hele området nord for den lille flod. Han havde ligeledes kunne indsætte friske tropper i kampen, mens jægerne havde lidt store tab og var trætte. Også vore batterier havde fået den nye situation at mærke – også disse havde haft betydelige tab i dagens løb.

Den 11. skulle de stærkt befæstede og pigtråds indhyllede skovdækkede højder nord for Villers-sous-Loudun erobres, men det blev hurtigt fastslået, at dette ikke var muligt uden en grundig forberedelse. 5./24 og 8./24 havde i mellemtiden krydset Matz og gået i stilling ved Vandelin-court. Navnlig 5./24 kunne, delvist fra åbne stillinger, med stor succes indsættes mod besværlige maskingeværer.

Den 12. skulle angrebet gentages. Som på offensivens første dag, var en præcis ildvalse udarbejdet, og batterierne fulgte den også – men alligevel kom jægerens angreb ikke (207) fremad og kostede store tab. I det stærkt befæstede skovområde krævede det ganske enkelt en længere ildforberedelse for virkelig at gøre stillingen stormklar for jægerne.

Den 13. juni bragte ingen kamp og endeligt kom befalingen til, at angrebet skulle indstilles. Stillingskrigen begyndte igen. Spærreild blev igen omhyggeligt fordelt, og batterierne gik i stillinger, der var egnede til længere ophold. De dele af Regimentet, der var syd for Matz, blev igen trukket tilbage på nordsiden.

Dagene frem til den 17. juni viste efterhånden det vante billede fra stillingskrigen. Mens der i første omgang var en række fjendtlige batterier, der skulle stedfæstes, og med direkte observation have deres »bekomst«, var det primært den hyppige trafik på de bageste veje, der blev observeret og beskudt. Senere efter nogle dage indtrådte så endnu en af de sædvanlige sider af stillingskrigen: »den tomme slagmark«. Imidlertid var fjendens artilleri desto mere aktiv, og bortset fra beskydning af veje og infanteristillinger, blev også vore batteristillinger planmæssigt beskudt. Voldsomt gik det ud over 7./24.

Den 17. juni blev regimentet med denne af den tyske Jäger-Division, afløst. Batterierne først over Guiscard til Behericourt, og kom her i kvarter. Dagene frem til den 24. juni bragte videre march til hvilekvarterer på den anden side den gamle Siegfried-stilling, der var god og bekvem.

Dermed havde den første offensiv, regimentet havde deltaget i på den vestlige krigsskueplads, bortset fra de stormende første måneder af verdenskrigen, fundet sin afslutning. Den var gået anderledes end dengang, og havde kostet langt større ofre i blod og liv. Selvom smerten over tabet af mange gode kammerater og venner, og mange elskede heste, fyldte hjertet, var der på den anden side også en følelse af stolthed over den ydede præstation. Hvis Italien og kampene foran Amiens allerede havde bundet Regimentet og de tapre jægere i et bånd af gensidig tillid til hinanden, blev denne i høj grad forstærket af de forgangne dages angreb. Jægerne blev efter starten på angrebet sparet mange ofre, når det ledsagende batteri for evigt standsede de fjendtlige maskingeværer. Hverken Division eller jægerne var tilbageholdende i deres anerkendelse. Således lod (208) Garde-Reserve-Jäger-Bataillon sit stødbatteri tilskrive som følger:

Til 4. Batteri F.A.R. 24

Efter afsluttede kamphandlinger udtaler bataljonen til batteriet for dens fremragende støtte under de forgangne træfninger med et Jæger-Tak. Den retter samtidig en varm deltagelse i det tapre batteris tab. Garde-Jægerne hober også i fremtiden at kunne tilkæmpe sig yderligere succes med »deres« batteri.

Frhr. v. Wangenheim
Major og Kommandør

Efter en kort hviletid, der blev anvendt til nyudrustning og sammensætning af batterierne, kom allerede den 26. juni igen ordre til, at Regimentet den 29. og 30. skulle indlade i Etreux og Lespuilles. Igen var det store spørgsmål: Hvorhen? Imidlertid blev ansigterne fladere efterhånden som transporttogene kørte over le Chateau – Maubeuge – Liege ind i Tyskland og over Eupen – Trier – Saarburg – Saarbrücken til Mülhausen. Her fandt udlosning sted den 1. juli. Hele Regimentet kom i kvarter i og omkring Mülhausen.

Dette udløste naturligvis almindelig glæde, og selvom også de forgangne kampe med deres tab i mennesker, dyr og materiel nødvendiggjorde et større arbejde for at gøre batterierne hurtigst muligt igen kunne blive indsatsklare, så blev der dog tilstrækkelig tid til at feste. Og i dette var Regiment 24 stor! Næppe var batterierne fra det »tætte svineri« nået i gode hvilekvarterer før den første fest løb af stablen – en naturlig følge af lettelsen over, at endnu en indsats var overstået uden at det havde kostet den enkelte liv og førlighed.

Den 10. juli blev Regimentet for dens præstation under den sidste offensiv, foruden en lang række Jernkors, tildelt de første »Hausorden von Hohenzollern«, hvormed Hptm. Alex, Hptm. Eichmann og Lt.v. Sydow blev udmærket.

Hurtigt gik 14 dage med hårdt arbejde og talrige fornøjelser. Den 11. juli kom meddelelsen midt i den behagelige stemning: Indladning – regimentsstab afgår allerede i morgen.

Den 12. juli blev Regimentsstab med et forkommando og en kolonne indladet; få dage senere, mellem den 17. og (209) 19. juli fulgte afdelingerne. Efter to dages transport nåede Regimentet Belgien i Bergheim, Aveighem og Anseghem, hvor batterierne blev udlossede. Den videre march gik i retning af Lille og Roubaix.

Allerede ved udlosningen bemærkede vi, at Regimentet endnu engang var ankommet til et »offensiv-område«. Store troppeansamlinger fyldte landsbyerne, og på vejene var utallige autokolonner undervejs.

Batterierne fik også andet at vide her. Hærberetningerne fortalte, at vi i Marne-buen og i Champagne havde angrebet over en bred front. Ud fra de nævnte byer fremgik imidlertid, at vi kun havde opnået nogle få kilometers fremrykning, og dem, der forstod også at læse mellem linjerne på hærberetningerne, stod det klart, at kampene havde været meget hårde og havde kostet store tab. Den 18. juli var så franskmændene endda selv gået i offensiven på vestsiden af Marne-buen syd for Soissons, og havde, igen ifølge hærberetningerne, indledningsvis opnået store resultater gennem »indsættelsen af store kampvognstyrker«.

Da disse små, bevægelige fæstninger af stål, for første gang dukkede op på den engelske front mod slutningen af Somme-slaget, havde deres succes allerede dengang været ret betydelig. Det var mindre på grund af ilden fra deres maskingeværer, men mere på grund af deres psykiske virkning og deres evne til at passere selv de bredeste skyttegrave og til at passere eller nedtrampe pigtrådshindringer, hvorved de kunne åbne stormveje for det medfølgende infanteri. De var immune overfor gevær- og maskingeværild, og ligeledes overfor enkelte håndgranater. Kun en fuldtræffer fra artilleri kunne sætte dem ud af spillet. Så kom året 1917, hvor for første gang under slaget ved Cambrai, store mængder af kampvogne blev indsat på engelsk side. Endnu engang var de første resultater store, men på grund af omfattende indsat af vores artilleri og vores infanteris dygtighed, der havde mistet deres rædsel for disse uhyre, var det lykkedes at generobre halvdelen af det tabte terræn. Også under det store slag i vest – vores marts-offensiv – var kampvogns styrker dukket op, men var, hvor de viste sig, næsten totalt blevet nedkæmpet af infanteriets ledsagebatterier. Imidlertid havde vi dengang næsten hele tiden været under angreb – nu var det vores modstander, der var angriberne. Og som angrebsinstrument, til at bane vejen, var kampvognen en fremragende (210) våben, og var den udslagsgivende faktor i det store omspring i den militære situation, der begyndte den 18. juli.

Frem til 1918 havde franskmændene og englænderne altid indledt deres store angreb med daglange, efter 1917 ugelang artilleriforberedelse. De havde derved fordelen af, at alle vore skyttegrave var jævnet med jorden af granater og miner, og også den stærke og bredde pigtrådshindring var ødelagt. Også vore batterier blev flere gange lagt under en timelang virkningsskydning med tunge kalibre. Modstanderen troede, at vores infanteri og artilleri var så mørbanket af den djævelske beskydning, at deres infanteri ikke ville møde modstand. Herved havde de uden tvivl overset: for det første, at tyske nerver kan udholde rigtigt meget, så vores infanteri også efter beskydningen stadig opførte sig helt modig og sejt forsvarede hver eneste meter jord, og for det andet: når modstanderen også i løbet af dagen ødelagde halvdelen af vore pjecer i vore batterier, kom der hver nat nye frem i stillingen, og næste morgen var batterierne igen operative. Altså kunne også vore batterier møde hans angreb med godt resultat. Derudover havde vores foresatte myndigheder under den lange fjendtlige artilleriforberedelse, tilstrækkelig tid til at trække tropper frem til den truede del af fronten. Fjenden var derfor aldrig opnået mere end de indledende resultater.

Så kom vores offensiv i 1918. Vi havde lært af modstanderens fejl, og Hindenburg og Ludendorff ville netop udnytte overraskelsesmomentet. Alle disponible batterier, hvert eneste minekaster-kompagni, blev truffet frem til det valgte angrebsafsnit. Her slog i tre timer et skybrud af granater og mine ned over de fjendtlige infanteristillinger, mens artilleristillinger blev lagt under gas, og inden modstanderen så sig om, var vores infanteri inde på livet af ham. Det var på den måde, at de hidtil i verdenskrigen uhørte resultater blev opnået under marts- til maj offensiven. Allerede på Matz havde offensiven ikke opnået de samme resultater, og offensiven ved Reims var på forhånd blevet afsløret for modstanderen af en tilfangetagen tysker, hvilket uantasteligt fremgår af franske kilder.

Modstanderen havde nu på deres side lært af os! Og de kunne udnytte overraskelsesmomentet bedre, end vi kunne. Enhver tysk offensiv krævede ugers forberedelse (211) før de nødvendige millioner af granater kunne bringes frem i stillingerne under den yderste udnyttelse af de eksisterende kolonner. Derimod stod der for modstanderen en ubegrænset arbejdsstyrke til disposition fra alle verdens lande, hvilket gjorde ham i stand til at træffe de samme forberedelser samtidig på flere steder. Og så disponerede han i 1918 over flere tusinder af kampvogne. De rykkede frem foran det angribende infanteri og knuste alt, hvad der måtte være af hindringer. Hverken vi eller vores modstander var i stand til på 3 til 4 timer at ødelægge en bred pigtrådshindring gennem artilleribeskydning, men mens vore dygtige infanteri selv måtte bane vej under store ofre, kunne Tommy eller franskmændene uhindret og hurtigt følge bag deres kampvogne frem til vore grave.

Også vores øverste hærledelse havde til fulde indset betydningen og vigtigheden af kampvognene. Imidlertid havde vores industri næsten siden slutningen af 1916 måttet arbejde dag og nat for at fremstille krigsmateriel, og

var ikke længere i stand til også at fremstille kampvogne i større stil ved siden af uhørte antal af granater og tusinder af artilleripjecer til den gigantiske kamp. Den tyske industri alene havde ganske enkelt ikke samme ydelsesevne som den samlede engelske, franske og amerikanske industri. Hærledelsen havde derfor måttet begrænse sig til at stille våben til disposition for tropperne, der kunne bekæmpe kampvogne. Infanteriet havde modtaget et panserværnsgevær, hvis skud kunne gennemtrænge disse ståluhyre. Desuden havde feltartilleribatterier fået tildelt opgaven at bekæmpe kampvogne ved at sætte enkelte kanoner i stilling tæt bag infanterilinen uden forspænd, mens forspændte delinger stod længere tilbage.

I det første store kampvognsslag i 1918, hvor der netop den 18. juli blev sendt flere hundrede franske kampvogne mod vores linje, viste disse forholdsregler sig ikke tilstrækkelige. At det franske angreb desuden ramte udmattede og nedslidte divisioner, var vores særlige uheld.

Hvis det lykkedes franskmændene på dette sårbare sted, at opnå betydelige terrængevinster, ville de kæmpende tyske styrker syd for Aisne være fortabte. Nye divisioner blev derfor indsat i kampen, og det lykkedes at bringe det fjendtlige angreb til standsning.

(212) Men til hvilken pris! Vores regiments lette kolonner havde i dagevis været beskæftiget med at bringe ammunition frem i de stillinger, der efter planen skulle deltage i den tyske offensiv i Flandern. Også batterierne var allerede i march mod fronten, da alt på ordre fra den øverste hærledelse blev standset og sendt på march tilbage til Dottignies. Som vores division gik det mange andre, og det blev for flere klart, at slaget ved Soissons krævede så mange tropper, at vores øverste hærledelse ikke gennemførte den planlagte offensiv i Flandern. Dermed var det for første gang lykkedes vores modstandere at foregribe vores handling, som vi hidtil havde gjort det overfor ham; vi var efter offensiven igen tilbage i defensiven, i forsvar, hårdt trængt.

den 24. juli var regimentet og Jäger-Divisionen indladet og ankom den 25. til Aulnoy-sous-Loan efter en transport over Tournay – Mons – Aulnoy – Hirson. Efter et kort ophold i overfyldte kvarterer ved Terny-Sory, gik divisionen den 1. august i stilling nord for Soissons. Batterierne rekognoscerede for og gik i stilling syd for Clamecy og nord for Cuffies. Den fjendtlige kontraild var i første omgang endnu ringe.

Selvom hovedmodstandslinjen allerede lå nord for Aisne, havde jægerne stadig et brohoved syd for Soissons. Dette var mål for det første franske angreb. Fjenden angreb første gang om aftenen den 4. august, men blev afvist af et modangreb. Vore afdelinger bidrog herunder først med spærre- og virkningsskydinger, og afspærrede indbrudsstedet under modangrebet. Den 5. forsøgte modstanderen sig på ny, men blev igen afvist. Siden angreb han ikke mere i større omfang. Takket være de strålende observationsforhold kunne batterierne meget tit rette store skader mod fjendens kraftige trafik bag fronten. I øvrigt forløb dagene frem til den 16. august forholds-mæssig rolig.

I mellemtiden var der indtruffet en begivenhed, der endegyldigt pressede os i forsvar. Den 8. august angreb franskmænd og englændere over en bred front ved Amiens, og igen var det lykkedes gennem indsættelsen af store mængder af kampvogne at opnå betydelige resultater. Hvad der i årene indtil 1918 i ugelange offensiver ikke var blevet opnået – en terræn gevinst på mere (213) end 3 til 4 kilometer, lykkedes nu ved hjælp af kampvogne. Og noget andet, der var værre end fjendens terrængevinster, havde vist sig under dette slag. For første gang var det blevet tydeligt, at den tyske hær ikke længere var homogen i indstilling. Det panisk flygtende infanteri fra en stillingsdivision havde mødt de fremad hastende dele af en indgrebsdivision med tilråbt, der berettigede kunne give bekymringerne for krigens udfald: »Krigsforlængere og skruebrækkere«.

Men om alle dette fik Regimentet i første omgang intet at vide; kampene ved Soissons rummede sine egne sorger.

Den 17. august kom der pludseligt ordre til, at Jäger-Divisionen skulle afløses af Gadekavallerie-Schützendivision. Om natten mellem 17. og 18. august kom de første pjecer ud af stillingerne og med det samme sat i beredskab i området Pont-St.Mard – Crecy-le-Mont – Leuilly, da der forventedes et angreb et godt stykke nordligere end det nuværende divisionsafsnit. Efter ordre fra division blev afdelingerne sammensat på følgende måde:

- I. Afdeling – 1., 2., 7. Batterie og I.M.K. 793
- II. Afdeling – 4., 5., 8. Batterie og I.M.K. 1050
- III. Afdeling – 3., 6., 9. Batterie og I.M.K. 780

Grunden hertil var, at divisionen som indgrebsdivision skulle anvendes i tre grupper over en bred front. II./24 rykkede med Jäger-Regiment 12 til Montecouve, underlagt 53 I.D.; III./24 marcherede til Leuilly og var her med Jäger-Regiment 13 underlagt 14. I.D.; I./24 med Jäger-Regiment 13 blev sendt frem til Guny, hvor de var underlagt 222 I.D.

Allerede den 19. lå en voldsom trommeild over de tre divisioner, og den 20. august kl. 10 startede det ventede angreb. Det viste sig hurtigt, at de i forreste linje indsatte regimenter ikke var i stand til at fastholde stillinger-

ne, og som det blev tydeligt, at fjenden havde opnået betydelige resultater og for en dels vedkommende allerede havde erobret artilleri-beskyttelseslinjen, trådte jægerne an til modangreb. Imidlertid havde hvert regiment et helt divisionsafsnit som ansvarsområde! Som allerede nævnt var afdelingerne fordelt på jæger-regimenterne, der igen havde fordelt dem på bataljoner. Så gik det fremad. Delinger og batterier fulgte tæt efter og forsøgte at skyde vejen fri for de angribende jægere. 1. Deling fra 4. Bateria kørte syd for **(214)** Bagneux frem i åbent stilling og bekæmpede med godt resultat de fjendtlige infanterikolonner, der gik frem syd for Vezaponin. På trods af al tapperhed og opofring var det imidlertid begrænset, hvad jægerne kunne generobre.

Kampene rasede frem og tilbage hele dagen, men i det mindste lykkedes det at forhindre fjenden i at opnå yderligere resultater. Natten bragte hektisk aktivitet, da det drejede sig om at genskabe orden i enhederne. Spærreild blev udarbejdet og om gennemført om morgenen.

Den 21. august bragte efter mindre træfninger først om aftenen igen større angreb, der dog af de to sydligste divisioner fuldstændig blev afvist. Da modstanderen ved den nordligste division havde opnået resultater, kom der i løbet af natten ordre til tilbagetrækning. Ordren nåede først batterierne kl. 4, og skulle være gennemført kl. 6. Vizewachtmeiste Gütschows kanon fra 6./24 var ved Jäger-Bataillon 1 placeret meget langt fremme, og bataljonskommandøren, der ikke forventede at kunne gå tilbage rettidigt, fik tilladelse til at sprænge den. Det lykkedes imidlertid Kanonier Lohmann og Kahl, der var kendt i batteriet som gode løbere, lige før kl. 6 at bringe prodsen frem, så det lykkedes at bjærge kanonen. Værre gik det 4./24. Den nåede ikke at få dens prods frem, og måtte derfor manuelt trække dens kanoner 5 kilometer tilbage for at de ikke skulle falde i fjendens hænder. Herunder ble de i sand våbenbroderskab hjulpet af jægerne.

Ved I. Afdeling, den nordligste, blev to officerspatruljer sendt frem for at konstatere, om fjenden allerede var fulgt efter. Lt. Engelhards patrulje faldt herunder i fjendehænder. Den anden (Lt. Müller) fastslog, at modstanderen allerede havde nået Oise-Aisne-Kanalen kl. 16. Med alt hast skulle batterierne igen gå i stilling som der indløb befaling om, at Jäger-Division samlet skulle afløse en anden division. At alt gik godt under denne forhastede tilbagetrækning gik godt, var et mirakel.

II. Afdeling blev i dens stilling, mens I. og III. Afdeling i to dage blev trukket ud forud for en ny indsættelse. Den 23. august angreb fjenden igen og trykkede linjen endnu et stykke tilbage. Den 24. august var igen hele divisionen i stilling. Også denne dag angreb fjenden i større eller mindre omfang, og på begge sider drønedes kanonerne uafbrudt. Hertil kom, at der var daggry til solnedgang snesevis af fly svirrede i luften og kastede deres bomber på **(215)** alt levende, der viste sig. Storkamp! Regimentet havde store tab under disse kampe.

Den 25. august kom så igen et større angreb langs hele fronten efter en time lang artilleriforbereelse. Det opnåede kun få terrænvindinger. Under kampen faldt desværre 6./24 panserværnskanon og dens tapre mandskab og den dygtige Vizewachtmeister Gütschow i fjendens hænder, da de på grund af den fjendtlige røg ikke opdagede, at fjenden var nået ind i ryggen på dem.

Om aftenen skulle højre nabodivision generobre dens hovedmodstandslinje og i tilslutning hertil også jægerne. I en time trommede vore batterier, men det tyske angreb stødte sammen med et fransk, og ingen af siderne kunne opnå resultater. Hele natten var artilleriilden fra begge sider betydelig. Den 26. august forløb derimod nogenlunde rolig. Også modstanderen havde lidt hårdt den 25.

Om aftenen den 26. august indtil ordre til afløsning af Jäger-Divisionen. Om morgenen den 28. marts kom de sidste delinger af batterierne ud af deres stillinger og samlet med Regimentet i en kort pause nord for Marle. Disse få dages hvil var velfortjent. Divisionen havde været indsat i fire uger, og de sidste 10 dage havde bragt de værste sider af stillingskrigen. Det havde kostet store ofre, og for første gang havde Jäger-Divisionen – om end ikke i større omfang – måtte afgive terræn til de angribende franskmænd.

I løbet af denne pause afgav 1. og 5. Bateria deres veltjente Feldkanone 96 n./A, hvoraf enkelte havde tjent dem siden de første dage af krigen. I stedet modtog de den nye Feldkanone 96/16. Ganske vist var den tungere end de gamle, men havde også en væsentlig bedre ydelse.

Mandskabet var dårligt udsovet og udrustningen nødtørftig soigneret, før den 2. september der atter kom ordre til fremmarch mod fronten, hvilket dog først kunne lade sig gøre den 3, da største delen af hestene endnu var undervejs for at hente de nye våben. Den 3. til 5. september var marchdage og førte regimentet til omegnen af Esnes og Selvigny syd for Cambrai. Dagene 5. til 11. september gav endeligt en smule ro – ganske vist i dårlige kvarterer og ofte forstyrret af fjendtlige bombenedkastninger og fjern ild, men alligevel dog på en måde behagelig forhold, som efter de store anstrengelser **(216)** under de sidste kampe og marcher, blev fundet særlig behagelig. Den 12. september kom så ordren til at afløse 87 I.D., der under kampe i omegnen af Gouzeaucourt havde haft store tab. Efter en omhyggelig rekognoscering af de forreste stillinger den 11. og 12. september gik batterierne om natten 12.-13. og 14.-15. september i stilling ved la Vaqurie. Halvdelen af 5./24 forblev som forspændt ledsagedeling i et stenbrud syd for le Pave. Også en del af de øvrige batterier måtte efterlade deres hestespan ved

Le Pave, for til enhver tid at kunne sættes ind mod gennembrudte kampvogne. Også her viste kampvognenes indflydelse på vores forholdsregler. Hidtil under storkampe havde prodser og kolonner ganske vist om natten under kraftig fjendtlig beskydning, måtte bringe ammunition frem til batterierne. Modsat havde de om dagen fundet den nødvendige ro for mandskab og heste i rimelige underbringelser i lejre udenfor fjendens rækkevidde. Fra dette tidspunkt i Regimentets indsats og til slutningen af krigen, måtte også batteri prodser og regimentets kolonner udholde anstrengelser og yde præstationer, som på intet tidspunkt tidligere under krigen. Kørsel med ammunition i den mørke nat ad dårlige veje og under hyppige fjendtlige ildoverfald, havde aldrig hørt til de mest behagelige i tilværelsen, men alligevel havde denne tjeneste hos artilleristerne i stillingerne været anset som attråværdig, netop fordi det generelt var mere behagelig og risikofrit. Det var nu endegyldigt forbi! Præstationerne ved prodser og kolonner var fuldt ud lige gyldige med de skydende batterier, og tabene blandt kuske og heste taler deres tydelige sprog om risiko og den morderiske ild, de måtte lade gå hen over sig.

Allerede den 13. september fulgte hårde angreb. Allerede fra tidlig morgen bearbejdede fjenden under enormt forbrug af ammunition, den forreste infanteristilling. Kl. 17 fulgte så angrebet. Efter at dette var brudt sammen i infanteri- og artilleriild, fulgte en ny trommeild og kl. 19 kom et nyt angreb. Gennem en rettidig indsat og præcist liggende spærreskydning fra batterierne, blev også dette angreb i alt væsentlighed afvist. Hvor det var lykkedes fjendtligt infanteri at trænge ind i hovedmodstandslinjen, blev de igen kastet ud af modangreb fra de uovertrufne jæger-bataljoner.

Fra 14. til 17. september fulgte kun mindre angreb, tilsyneladende (217) for at konstatere, om jægerne på grund af den uafbrudte kraftige beskydning, stadig ikke var blevet møre. Alle forsøg blev dog totalt afvist. Det samme skuespil opførtes i disse dage langs hele armeens front, og på steder kunne stillingen på tysk side ikke fuldstændig fastholdes.

Den 18. september fulgte endnu et storangreb. Fra de tidlige morgentimer lå en kraftig trommeild over hele armeens front. For at forstærke virkningen blev batteristillinger lagt under gas, og hele området var indhyllet i en uigennemsigtig grå sky fra røggranater. Kl. 0830 kom melding om, at angrebet i eget divisionsafsnit, hvor også de frygtede kampvogne var indsat, var brudt sammen i artilleri- og M.G.-ild.

Ikke helt så gunstig var situationen ved nabodivisionen. Her var fjenden brudt ind i hovedmodstandslinjen og truede jægerne med at omgå flanken. Ilden blev straks lagt over til dækning af venstre flanke, og batterierne kunne i en periode, hvor regnen slog røgen ned, lægge de fremrykkende fjendtlige kolonner under en direkte observeret, effektiv ild. Fangne engelske officerer gav kraftig udtryk for deres respekt for Jæger-divisionens præstation: det var de bedste tropper, de hidtil havde mødt, og fangne engelske soldater fortalte, at engelske enheder flere gange havde vægret sig mod at angribe jæger-divisionen.

Da det blev aften var modstanderen foran vores front totalt slået tilbage. En succes, der foruden af jægernes taperhed, i væsentlig grad kunne tilskrives den højst anerkendte støtte fra artilleriet. Denne dag blev der alene af Regimentet afgivet næsten 10.000 skud, og kun den, der som artillerist har stået ved en kanon, eller som kusk har bragt ammunition frem, ved, hvad det alene kræver af fysisk præstation.

Den 19. fortsatte angrebet. Ganske vist lykkedes det modstanderen en tid at bryde ind i hovedmodstandslinjen, men i en forbilledlig samvirke mellem infanteri og artilleri, havde jægerne modangreb inden aften fuldstændig kastet fjenden tilbage.

Mellem den 20. og 27. september angreb fjenden konstant højre og venstre nabodivision og pressede dem skridt for skridt tilbage. Ved jægerne selv fulgte intet angreb. Modstanderen kastede dog (218) dagligt tusinder og atter tusinder af spræng- og gasgranater mod artilleri- og infanteri stillinger, så denne tid bragte store tab, og desuden som resultat af den manglende hvile, var stærkt udmattende på personel og heste.

Den 27. september var igen en storkamp dag. Igen trommede modstanderen time efter time mod infanteri- og artilleristillinger og fyldte hele området med gas og røg. Den 18. gik hovedmodstandslinjen ved venstre nabodivision tabt – i dag blev højre nabo gennembrudt. Da vore døds trætte jægere stadig efter 14 dages hårde kampe totalt havde fastholdt deres stillinger, var divisionen nu omgæet på begge sider. To kampvogne, der brød igennem ved Jæger-Bataillon 11, blev ødelagt af 6./24. Engelske modstandsreder, der var blevet i vores hovedmodstandslinje, blev fjernet gennem en forbilledlig samvirke af alle våbenarter.

Batterierne opgaver blev hele tiden vanskeligere; de måtte ikke kun holde fjenden fra livet af jægerne langs fronten, men samtidig også dække divisionens højre og venstre flanke. Selvom der var roligt langs vores egen front, truede faren på højre flanke – og når denne var fjernet, var truslen flyttet til venstre. Batterierne var derfor hele dagen i uafbrudt aktivitet, og endnu engang nåede Regimentets ammunitionsforbrug næsten 10.000 skud.

Som følge af terræntabet til højre og venstre, befalede generalkommandoen en tilbagetrækning af hele kampfronten med omkring 3 kilometer. En del af batterierne foretog stillingsskifte, mens resten, der hidtil havde været placeret længere tilbage, nu rykkede tæt på fronten. Stillingsskiftet skete uden større problemer, og ved dagry

havde modstanderen ikke bemærket tilbagetrækningen. Først omkring kl. 9 begyndte han forsigtigt at følge efter foran Jäger-Divisionen. Imidlertid var artilleriet på deres poster, og hvor fjenden viste sig, slog lag fra vore batterier ned. Fjenden indstillede herefter en tid deres fremrykning; først omkring kl. 12 pressede han på mod jernbanedæmningen mellem Villers-Plouich og Gouzeaucourt. En større koncentration omkring førstnævnte landsby blev af 9./24 lagt under en virksom ild. 8./24 bekæmpede med succes et i åben terræn stående batteri og 3./24 ramte en fjendtlig afdeling under indretning ved Beaucamp.

(219) Da så fjenden kl. 1745 rykkede frem i tætte formationer, blev den lagt under observeret skydning, og der udviklede sig et billede som under bevægelseskrigen; alle batterier havde så mange lønnende mål, at de ikke vidste, hvilke der først skulle bekæmpes. En kort periode lykkedes det modstanderen, trods alle modforholdsregler, at presse den nye postlinje tilbage. Som det blev mørkt havde de tyske jæger-bataljoner imidlertid igen tilba-geerobret alt.

Men igen var det ikke gået godt overalt, denne gang ved højre nabo, så skarp opmærksomhed måtte rettes til den side. For natten blev et stillingsskifte beordret for batterier, der endnu var placeret lagt fremme.

Denne nat mindskedes beskydningen dårligt, og ved første dagslys satte trommeild igen ind over en bred front og i voldsom styrke. 1. og 7. Batteri kom under deres stillingsskifte, som de ville gennemføre ved dagry, ind i denne fjendtlige ildvalse og led store tab. 1./24 havde herefter kun to kanoner tilbage, mens 7./24 kun havde en enkelt, og denne måtte endda gøres uanvendelig, da der ikke længere var forspand til disposition, der kunne trække den med tilbage.

I mellemtiden havde 3., 6., 8. og 9. Batteri delvist under store tab måtte rømme deres stillinger efter et tappert forsvar, hvor der på korteste afstande var skudt over åbne sigter og med gevær. På grund af det overraskende angreb fra flanken havde det ikke været muligt rettidigt at bringe prodsen frem og redde pjecerne.

Kl. 3 om morgenen kom en ordonnans fra III./24 til regimentet med melding om, at modstanderen fuldstændigt var brudt gennem højre nabodivision. Da han ville returnere med nye ordre til staben III./24, blev han mødt med maskingeværild.

Da så telefonhold kl. 0600 var undervejs for at retablere telefonforbindelsen, kom de under beskydning ved le Pavé, allerede 5 kilometer bag egen front. På melding om dette, udsendte Regimentsstaben straks en officerspatrulje. Også denne kom under beskydning – fjenden var virkelig allerede nået la Pave, og dermed allerede i ryggen på Jäger-Divisionen.

(220) På disse oplysninger flyttede regimentsstaben deres kommandostation over på den modsatte side af St. Quentin kanalen. Delingen fra 5./24, der som forspændt panserværns-delning var tildelt korpsreserven, blev øjeblikkeligt sat i stilling i nærheden af Lesdain, så den kunne beherske kanalovergangen ved Vaucelles, og tog herfra den fremrykkende fjende vest og nord for le Pave under ild.

Den anden deling af 5./24 under Lt.d.R. Hackbarth var om aftenen den 28. gået i stilling ved Sonnett-Ferme, 2½ kilometer sydvest, altså i retning af fjenden, for le Pavé. Rettidigt blev han af tilbagegående infanterister fra højre nabodivision underrettet om det fjendtlige gennembrud. Beslutsomt gjorde han front mod hans hidtidige højre flanke og bekæmpede den nye modstander. Efterhånden samlede der sig en lille skare forsprængte infanterister fra højre nabodivision og enkelte jægere omkring delingen, så den nu var sikret mod et overraskende infanteriangreb. Englænderne forsøgte kort efter at rykke frem mod delingen – men granat efter granat slog ned blandt dem, og angrebet blev afvist. Enhver ny bevægelse hos Tommy blev øjeblikkeligt beskudt, og på den måde lykkedes det denne modstandsrede at holde englænderne i skak hele dagen. I virkeligheden kunne 2./24 endda rykke tilbage i dens oprindelige stilling og herfra kraftigt bidrage til forsvaret.

Ved denne deling af 5./24 blev om eftermiddagen et hjul ødelagt af en fuldtræffer. Men derfor skulle pjecen ikke falde i fjendehænder. En ordonnans blev i hast sendt bagud med nyheden, et nyt hjul blev fremskaffet, nåede også lykkelig frem og øjeblikkeligt monteret. Kl. 17 var de sidste granater afskudt og jæger-bataljonen gik på ordre tilbage. Lt. Hackbarth lod prodsen hente, fik spændt for og forskød tilbage over kanalen uden yderligere episoder. 4.24 var natten til den 29. september kort efter midnat gået i dens nye stilling omkring 600 meter syd for gården le Pavé, og var kl. 6 endnu under indrettelsen, da de pludseligt kom under beskydning fra højre flanke. Da kun en pjece kunne indsættes i den retning – batteriet stod i en hulvej på vejen mellem le Pave og Bantouville – og da sårede fortalte, at fjenden havde besat le Pave og skoven nord herfor, blev to pjecer sendt tilbage over kanalen, hvor de straks gik i stilling til sikring af overgangen ved Genouvillers-broen. Den tredje pjece (221) blev trukket omkring 300 meter frem ad vejen mod le Pavé, hvor en gammel skyttegrav krydsede vejen, og hvorfra hele området omkring gården kunne overvåges. Herfra blev kanonen på ordre fra batteriføreren, Oblt. Willikens, indsat i direkte skydning på 300 meters afstand med fremragende virkning mod maskingeværer ved le Pave og i skoven nord herfor. Endnu engang samlede der sig tilbagegående infanterister ved kanonen, og graven på begge sider af landevejen blev hurtigt besat af tilbagegående officerer fra I.R. 80, enkelte infanterister og

jægere, til beskyttelse af artilleristerne. Også begge 4./24 to maskingeværer blev af Oblt. Willikens indsat her, og på den måde lykkedes det at standse fjendens fortsatte fremrykning. Da pjecen til sidst blev beskadiget, blev i første omgang besætningen sendt tilbage. Pjecen kunne efter mørkefald også bjærges.

Begge disse modstandspunkter, der havde dannet sig omkring Lt. Hackbarths deling og kanonen fra 4./24 under Oblt. Willikens, havde i væsentlig grad bidraget til, at modstanderens succes ikke havde udviklet sig til en katastrofe for de batterier og jægere, der endnu befandt sig vest for kanalen. Havde de ikke fast besluttet taget kampen op, ville de tapre jægere, der trods gennembruddet på deres højre stadig fastholdt deres stillinger, være angrebet i flanke og ryg, hvilket ville være ensbetydende med død eller tilfangetagelse. Det blev på denne måde forhindret.

Ligeledes kunne efter mørkefald kunne prodser sendes frem og hente en betydelig del af pjecerne på østsiden af kanalen med tilbage, fra 7./24 en pjece, fra 1. og 2./24 samtlige pjecer. Trods alle anstrengelser fra artillerister og kuske, måtte forsøgene på i nattens løb at bjærges pjecerne fra 3., 6., 8. og 9. Batterie, opgives.

Endnu engang måtte Jäger-Divisionen på ordre rømme dens stillinger, og endnu engang foregik det i god orden. Den forreste infanterilinje blev af resterne af Jæger-regimenterne trukket tilbage på østsiden af kanalen.

Denne nat var afslutningen på en dag, der i Regimentets historie vil leve som en af de frygteligste og tunge-
ste, men også en af de mest ærværdige. Fra alle sider blev batteriernes fremragende og dygtige holdning lovprist og anerkendt som (222) en af årsagerne til, at et totalt fjendtligt gennembrud blev forhindret. Under det seje forsvar havde igen mange officerer, underofficerer og mandskab af Regimentet måtte lade livet, blive såret eller gå i fangenskab.

Men det var ikke kun tabene, der gjorde hjertet sørgmodig. Nu havde også Jäger-Division på egen krop mærket, at den tyske hær ikke længere var den gamle, og bange tvivl over hærens uovervindelighed efter fire års frygtelige og voldelige stridigheder, blev vækket. De enheder, der var sendt frem til støtte for divisionen, havde også denne dag til de tappert kæmpende jægere råbt de ulyksalige ord: »Krigsforlænger« og »Skruibrækker«, og havde vægret sig mod at angribe.

Trods alle bitre erfaringer, blev Jäger-Divisionens enheder holdt sammen af den tillid til fører, som var opnået gennem personlig dygtighed i fælles farer og den grundlæggende pligtfølelse.

Med forbilledlig disciplin og orden blev om natten til den 30. september tilbagetrækningen gennemført over kanalen, og de endnu kampduelige batterier fra Regimentet gik den morgen på ny i stilling.

Den 30. september og den første dag i oktober bragte nye fjendtlige angreb, der imidlertid stort set alle blev afvist af de tapre rester af Jægere og andre til støtte indsatte divisioner. Også herunder kunne batterierne, der for en dels vedkommende selv lå under kraftig beskydning, yde en fremragende præstation. Dag og nat blev fjenden forstyrret og skadet af kraftige ildoverfald på vigtige vejknudepunkter, landsbyer og andre samlepunkter, mens ved dagslys, flere mål blev beskudt med direkte skydning.

Føringen regnede imidlertid med yderligere tilbagetrækning, og derfor blev der allerede denne dag på ordre fra Division rekognosceret for nye stillinger. Den 4. oktober blev tilbagetrækningen iværksat og gennemført uden større tab. Den 5. fulgte modstanderen tøvende efter og kanalen, og blev af batterierne lagt under observeret skydning. den 6. oktober fulgte så allerede et planmæssigt angreb på den nye linje efter en kraftig ildforberedelse, som dog fuldstændig blev afvist.

Den 7. oktober forløb forholdsmæssigt rolig, hvorimod der igen den 8. var hårde kampe. Fjenden angreb allerede kl. 6 og kl. 7 var det lykkedes ham at erobre den bag divisionens højre fløj (223) liggende landsby Lesdain. Da fjenden kraftigt trængte yderligere frem, måtte hele den forreste linje trækkes tilbage. Kort efter kl. 7 lykkedes det at trække 7. og 8./24 ud og på ny sætte i stilling, efter at alt ammunition var bortskudt. 9./24 prodser blev på vej til batteristillingen skudt sammen, og da adjudanten ved III. Afdeling, Lt.v.Kranold, forsøgte at redde pjecerne med Prodser fra 7./24, var det allerede for sent!

3./24 satte sin eneste endnu fungerende kanon i stilling på en bakke, og bekæmpede herfra med direkte skydning den fremrykkende fjende med godt resultat. De tre batterier fra II. Afdeling stod samlet ved sukkerfabriken øst for Esnes, og beskød herfra først fjenden under fremrykning mod Lesdain, uden dog at være i stand til at standse ham. Snart blev også de tvunget til at skifte stilling, men kunne imidlertid også fra dens nye stillinger ved Ligny virke fremragende. Omkring middagstid lykkedes det så at bringe fjenden til standsning i linjen Longfart-Ferme – sukkerfabrik – Højde 137 syd herfor. Om aftenen tilgik befaling fra armekorps: »Hovedstyrke falder tilbage til linjen Solesmes – Briastre – Neuilly. Deutsche Jäger-Division stiller bagtrop. Hovedstyrken iværksætter kl. 23, bagtrop kl. 0230«.

Som beordret iværksatte batterierne tilbagetrækningen kort efter kl. 2. Som en enorm slange bevægede styrken sig tilbage ad vejene. Ved alle kryds stod politi-vejkontrolposter, der regulerede trafikken og sørgede for den beordrede afvikling af tilbagetrækningen. Ved dag gry gik Regimentet på ny i stilling i omegnen af Bethancourt.

Fjenden syntes enten ikke at have bemærket tilbagetrækningen, eller også var han efter de foregående kampe mod slutningen af sine kræfter. Han fulgte under alle omstændigheder ikke umiddelbart efter, men sendte først omkring middagstid patruljer frem. Først om eftermiddagen fulgte større styrker, der fra alle batterier kunne beskydes med direkte skydning.

Den følgende nat blev så den videre tilbagetrækning gennemført til linjen Le Cateau – Solesmes og den påbegyndte Hermann-stilling. Om morgenen den 10. oktober stod alle batterier med undtagelse af I./24 i de rekognoscerede stillinger på østsiden af Selle. I./24 var med to afdelinger hærartilleri underlagt Jæger-divisionens bagtrop, og kunne (224) med stor succes virke fra dens stillinger. Samlede infanteri-bataljoner, fremkørende batterier og lange kolonner var blandt dens mål. Da modstanderen omkring kl. 10 gik til angreb på bagtroppen, blev også denne trukket tilbage, og kl. 1030 havde alle batterier passeret Selle ved Briastre.

I de følgende dage arbejdede vore batterier ivrigt på deres nye stillinger i håbet om, at det i denne forberedte, om end kun halvt udbyggede stilling, endegyldigt ville lykkes at standse fjenden. På sin side trængte fjenden sig på og angreb allerede fra den 12. oktober i mindre omfang, og også den fjendtlige artilleriild blev kraftigere for hver dag. Man følte at fjenden for enhver pris ville forhindre, at den tyske hær satte sig fast i denne stilling. Heller ikke vore batterier var uvirksomme, og holdt dag og nat det fjendtlige område under ild, for så meget som muligt, at vanskeliggøre fjendens forberedelser til et nyt angreb.

Den 12. lykkedes det fjenden efter en kraftig trommeild at trænge ind i venstre regimentsafsnit ved Jæger-Regiment 12 og ved venstre nabodivision. Som altid lå også batteriområderne under kraftig beskydning, og 3./24 blev tvunget til at foretage stillingsskifte. Om eftermiddagen støttede batterierne et modangreb fra det stadig urokkelige jæger-regiment, der med tilfredshed om aftenen kunne melde, at den gamle linje igen totalt var retableret.

Natten bragte ingen ro, men kraftig beskydning og ved dag gry den 13. angreb fjenden på ny. Igen trængte han ind, igen forberedte vore batterier et modangreb og igen kunne vore uovertrufne jægere om aftenen meddele, at hele divisionens afsnit var på vore hænder.

Efter denne kraftanstrengelse angreb fjenden ikke den 14. oktober. Denne dag blev I. Afdeling trukket ud af dens stillinger efter at stab III. Afdeling med 7. og 8. Batterie allerede den 12. var sat i march mod le Quesnoy; 9. Batterie, der ikke længere havde nogen pjecer, behøvede ikke at blive trukket ud. Den 16. fulgte II. Afdeling og den 17. oktober om morgenen var hele regimentet samlet i og omkring Orsinval i hvil.

Endnu engang havde Regimentet efter fire ugers hårde kampe, fået et kort pusterum. Endnu havde regimentet aldrig i de forgangne fire krigsår, under en indsats haft sådanne tab (225). Der havde imidlertid heller aldrig været noteret så mange handlinger af stille og tavs heltemod og trofast pligtfølelse, som i disse grimme uger. Enhver, der med hårdt sammenbidte tænder havde gjort sin hårde pligt, fortjener med rette en helts renommé.

Frem til den 28. oktober varede den velkomne ro. For første gang i lang tid kunne folkene sove ud i rimeligt gode kvarterer, og hestene komme sig en smule; også den hårdt tiltrængte »aflusning« var her mulig.

I mellemtiden var forholdene langs fronten yderligere forværret sig for os. Den første Hermans-stilling havde måttet opgives, og som den 28. oktober der indtil befaling om indsættelsen af regimentsstab, I. og III. Afdeling, blev disse som 2. bølge artilleri placeret bag den i mellemtiden indtagne Hermans-stilling III. Denne forløb allerede tæt vest for Mormal-skoven, hvor Regimentet i de sidste augustdage i året 1914 efter det sejrige slag ved Mons, havde marcheret mod syd i en lang natmarch.

Den 31. oktober tilgik Regimentet på ny Jæger-Division uden at det kom til indsats. Den skulle marchere til Berlaimont og her gå i kvarter. I virkeligheden blev det en ren bivouak, da byen var fuldstændig overbelagt. Dertil kom, at vejret fra et pragtfuldt, solrigt efterårsvej, havde forvandlet sig til regnfulde, triste novemberdage.

I nætterne 1. til 2. og 2. til 3. november afløste vore batterier F.A.R. 18 i Mormal skoven. I begyndelsen af krigen havde alle batterier glædet sig, når de kunne besætte en stilling i en skov, og havde forholdene været som i 1914 og 1915, havde batterierne formentlig også i disse november dage af 1918 frydet sig over at stå i den landskabeligt pragtfulde Mormal-skov. Men desværre havde tiden grundigt forandret sig, og derfor blev ansigterne længere og længere, som batterierne af bundløse skovveje kørte i stilling, mens fjenden med det nødvendige antal af lette og tunge granater sørgede for den berygtede »tykke luft«. Heller ikke »stillingerne«, som batterierne overtog, havde et godt udseende under de herskende omstændigheder. De nye kvarterer bestod af et fast underlag og løvhytter, hvilket snart skulle blive en ulykke for batterierne.

(226) Allerede den 3. november angreb englænderne højre og venstre nabo, og også i eget afsnit øgede den fjendtlige artilleriild betydeligt. Fra aften den 3. var det klart, at der ville komme voldsomme angreb den følgende dag. De få veje og brandbælter i den næsten 100 kvadratkilometer store skov lå kontinuerligt under den voldsomste ild. Ammunitionskolonnerne, der skulle forsyne batterierne med tilstrækkelig ammunition til den kom-

mende storkampdag, havde et vanskeligt arbejde i den totalt mørke nat og med de bundløse skovveje, der kun oplystes af de eksploderende granater.

Kl. 0630 begyndte trommeild mod frontlinjen ved højre nabo. Foran eget divisionsafsnit var det i begyndelsen relativt roligt, og batterierne kunne skyde til støtte for højre nabo. Efterhånden blev det daggry, men en tung novembertåge lå over den store skov. Hvis oversigts og observationsmulighederne i den store skov i forvejen overordentlig ringe, så blev den af denne tætte tåge i realiteten umulig.

Allerede omkring kl. 7 måtte imidlertid alle batterier koncentrere deres ild i eget divisionsafsnit, da modstanderen også var begyndt at tromme her. Kort efter kl. 7 begyndte han ydermere at skyde røggranater ind i den forvejen tætte tåge, så den sidste rest af sigtbarhed forsvandt, og da der endeligt også kom gasgranater, var toppen af ubehagelighederne nået.

Alle ledninger til infanteriet var afbrudt. Da M.G.-ild kunne høres fra fronten, åbnede batterierne spærreild. Omkring kl. 8 kom de første sårede tilbage og fortalte, at fjenden havde angrebet langs hele fronten, støttet af talrige kampvogne, og at hovedmodstandslinjen for en stor dels vedkommende var faldet. På disse oplysninger blev prodser trukket tæt frem bag stillingerne for at kunne trække pjecerne længere tilbage. Et forsvar af stillingerne i den tætte skov med de manglende skudfelter syntes fuldstændig udsigtsløs.

I mellemtiden måtte batterierne lade den fjendtlige ildvalse, der var lagt foran det angribende infanteri, få hen over sig. Bragene fra de eksploderende granater var enorme, og store, gamle træer blev af kraften fra de tunge granater slynget gennem luften. I den forfærdende larm (227) måtte hvert ord skrives ind i øret, hvis det skulle kunne forstås, og da oven i købet der måtte bæres gasmasker på grund af gasmættede luft, var situationen alt andet end skøn. Og oven på alt dette kom der nu melding om, at fjenden ved højre nabo allerede var fremme på højde med batteristillingerne. På denne nyhed blev der givet ordre til stillingsskifte.

Under kraftig beskydning og til dels under store tab, kørte prodserne frem. Trods alle vanskeligheder lykkedes det i hovedsagen at bringe batterierne tilbage; kun panserværnskanonen ved 1. og 5. Batteri og 7. og 8./24, hvor prodserne ikke nåede rettidigt frem, måtte opgives efter at de var gjort ubrugelige.

I mellemtiden var den naturlige tåge blevet opløst af solen, og øjeblikkeligt dukkede sværme af fly op på den skyfri himmel. Mens batterierne med besvær arbejdede sig frem ad skovvejene, kom fjendtlige fly igen og igen lavt ned over brandbælterne og tog batterierne under ild med bomber og maskingeværer. Den 4. november blev en af de vanskeligste dage for Regimentet.

Endnu mens batterierne var under stillingsskifte, kom der fra Gruppen ordre til, at der skulle lægges længere tilbage end forudset. Igen sneglede de sig på alle veje lange hærkolonner, og da der denne gang manglede politi til trafikstyring, fik trangen til at slippe bagud delvist overhånd og der opstod hele tiden store trafikpropper. Af denne grund nåede batterierne først tæt på daggry frem til deres nye stillinger i omegnen af Boussieres [-sur-Sambre].

Den 5. november fulgte fjenden kun langsomt efter. Vore batterier holdt veje og brandbælter under en virksom ild. Ved højre nabo fulgte fjenden noget hurtigere efter, og da tilbagegående tysk infanteri først på eftermiddagen blev synlige vest for Hargnies, kørte 2./24 omkring kl. 16 op i åben stilling vest for Bossieres, og beskød herfra med godt resultat det eftersættende fjendtlige infanteri.

Om natten til den 7. november blev tilbagetrækningen gennemført til på højde med Maubeuge. Og her – fra en stilling ved Douzies – skød batterierne i vores gamle Regiment for sidste gang skarpe skud mod fjenden i denne krig! Om aftenen den 7. kom nye ordre til yderligere tilbagetrækning, i løbet af den 8. november (228) så ordre til Jäger-Division om afmarch til område sydøst for Bryssel.

Endnu anede ingen, at forholdene derhjemme grundlæggende havde ændret sig, men allerede den 9. november fik kraftige rygter om alvorlige uroligheder derhjemme. Den 10. kom så nyheden om Kejsers abdicering og kronprinsens afkald på tronen. Samtidig hørte regimentet om våbenstilstandsforhandlinger, som var i gang i skoven ved Compiègne. Våbenstilstanden indtraf den 11. november og sluttede efter 4½ års kampe, som verdenshistorien hidtil aldrig havde set magen til. Men hvor lidt svarede denne afslutning til de stolte forhåbninger, hvormed vores Regiment i de varme augustdage i året 1914 trængte frem gennem de samme egne, hvor vi nu trætte og udslidte trak os tilbage, og var stormet over den franske grænse.

I samme øjeblik, den belgiske civilbefolkning ikke mere følte den stærke næve over sig, begyndte det at blive uroligt i de større byer. Præcist som i augustdagene 1914 blev tyske soldater i Liege skudt af belgiske civile, der dermed kundgjorde, at de ikke rettede deres had mod et regeringssystem, men mod tyskere som et folk. Vores Jäger-Division, der havde gennemlevet de kritiske dage med nyheden om revolution i Tyskland uden den mindste brist på disciplinen, blev herefter sendt til Liege, for her at overtage beskyttelsen af de gennemmarcherende tyske tropper. Under marchen hertil blev der den 14. november som befalet af den øverste hærledelse, valgt

tillidsfolk. Blandt disse var flere officerer, et bevist på, hvordan forholdet mellem foresatte og undergivne var i vores Regiment.

II./24 besatte Liege fra den 15. november med en deling i Fort Chatreux, en deling i Citadellet, en deling i Justitspalæet, en deling på Verviers banegård og med et batteri ved Hospital Militaire. Der blev ikke behov for indgreb.

Den 18. blev marchen fortsat mod Tyskland og den 19. overskred regimentet den tyske grænse ved Herbesthal. Den 23. november om morgenen rykkede divisionen samlet og med klingende spil ind i Köln. Divisionskommandøren modtog forbi marchen foran Domkirken. Divisionen var de første kampgrupper, der efter mange udisciplinerede etapeformationer (229), der ankom til Köln, og den berusende jubel fra befolkningen over divisionens upåklagelige militæriske holdning, var belønningen for den urokkelige fastholdelse af den gamle disciplin.

Mellem den 22. og 25. november forblev Divisionen i Köln og omegn som sikkerhedsbesætning. Den 26. marcherede Regimentet i afdelinger gennem det centrale Köln, udsmykket med grønt og faner i de tyske farver. Som under den hidtidige march gennem de tyske byer, blev tropperne også her igen begejstret modtaget af befolkningen.

I dagene frem til den 2. december nåede Regimentet omegnen af Unna i Westfalen. Her blev det den 3. bekendtgjort, at dele af den tyske Jäger-Division for dens fremragende indsats i verdenskrigen, skulle deltage i et festligt indtog i Berlin. Den hertil udpegede I. Afdeling ankom den 5. december til troppeøvelsespladsen i Döberitz. Af Jäger-Division imidlertid ikke udelukkende var trukket til på grund af festlighederne, men også samtidig skulle beskytte den nye regering mod revolteforsøg fra den yderste venstre politiske fløj, fremgik deraf, at en deling gik i beredskab ved Kronprinspalæet og en deling i Grunewald. Den 8. december flyttede hele af delingen til Grunewald, hvor mandskabet blev underbragt i restaurationer, mens hestene blev opstaldet i væddeløbsbanens stalde.

Det festlige indtog fandt sted den 11. december. Afdelingen matchede kl. 11 batterivis bag Jägerregimenterne fra Grunewald over Kurfürstendamm og gennem Tiergarten til Brandenburger Tor. Pjecer og vogne var rigt udsmykket med tyske faner, gran og blomster. På trods af de dårlige vejr havde tusinder og atter tusinder af mennesker samlet sig i gaderne, hvor de på det hjerteligste hilste de hjemvendte tropper. Divisionen marcherede op på Pariser Platz, tæt bag Brandenburger Tor, hvor den nye regering hilste. At en opmarch her overhovedet kunne lade sig gøre, viser hvor store tab jægerne havde haft i de sidste måneder af krigen.

Efter mødet med regeringen gik turen videre ad »Unter den Linden« til rådhuset. Her fandt den sidste forbimarch foran Divisionskommandøren, General v. Dassel, sted. Herefter marcherede batterierne til deres kvarter nord for Berlin.

(230) Fra den 12. december blev Jäger-Division afløst og den 15. ankom I. Afdeling til Güstrow efter en kort banetransport. Også her skete indmarchen i sluttet formation under ledsagelse af musik, hjerteligt budt velkommen af tusinder. Foran Rådhuset blev afdelingen budt velkommen af Justizråd Hinrichsen på vegne af byen efter det lange fravær. Afdelingsføreren replicerede med en kort tale, og så rykkede batterierne ind på deres elskede gamle kaserne. Den 18. afholdt byen en festmiddag for Afdelingen i »Neuen Welt«, og den 17. blev mandskab indtil årgang 95 hjemsendt. Noget tilsvarende afspillede sig ved 3./24 ankomst til Neustrelitz.

Resten af Regimentet var i mellemtiden stadig strandet i Westfalen, hvor den ventede på hjemtransport. Endnu holdt Divisionen afdelingerne samlet, men alle ville naturligvis være hjemme til jul, og tillidsrådet krævede flere gange en aftransport af Regimentet senest den 15. december, da de i modsat fald ikke mere ville kunne holde sammen på enhederne. Trods alle anstrengelser blev en transport imidlertid ikke mulig før mellem den 17. og 20. december, da den ansvarshavende generalkommando før dette tidspunkt ikke kunne stille transport til rådighed på grund af den stigende mangel på disciplin, også ved jernbanerne. Også i forbindelse med hjemkomsten af II. og III. Afdeling afholdt byen en festmiddag, og som ved I. Afdeling skete der i de følgende dage en generel demobilisering af de ældste årgange.

Alle ilede mod hjemmene, til kone og barn, far og mor, og kun én tanke herskede hos alle: »Det er slut!« 4½ års krig var slut, endelig forbi! Man var i live og igen derhjemme! Følelsen af lykke, sulten efter fornøjelser, der var naturlig efter så lang tids afsavn, udelukkede næsten enhver anden tanke. Hvem tænkte endnu på den 7. og 8. august 1914, hvor transporttogene til lyden af »Wacht am Rhein« og Tyskandsangen forlod garnisonen (231). Hvem tænkte på, at franskmænd nu stod langs Rhinen! Og der var jo lovet en »retfærdig fred«, og hvad der er lovet, skal holdes, sådan troede og håbede det godtroende tyske folk!

I disse juledage 1918 gik det mod slutningen for Holsteinischen Feld-Artillerie-Regiment Nr. 24. I dens bestående havde vores Regiment kun deltaget i *en krig*. Men denne krig var den voldsomste og frygteligste, menneskeheden havde oplevet. Hvad et menneske kan præsterer, hvad han kan bære af afsavn, det havde først denne krig bevist. Også vore fædre og forfædre havde lært det store og forfærdende ved krig mellem nationer. Men dengang var der ingen brisantgranater med en så forfærdende virkning, som under denne krig. Men anede intet til krigsgas og flybomber. Og et slag varede en, allerhøjest to eller tre dage, og så kom soldaten i kvarter i en landsby eller by, og kunne bringe nerverne i ro. Hvis en deltager i 1970 havde været med i fem slag eller træfninger, så var det mange.

Den tyske soldat i verdenskrigen var hele tiden i kamp; måske fik hans enhed en gang om året fire uger bag fronten i hvil og han selv en gang om året orlov til hjemmet. Ellers lå han i åbent terræn overfor fjenden og skabte med sine hænders flid et nødtørftig ly for vejr og fjendens ild. Hvis man i efteråret 1914 under et tag på 20 centimeter jord havde følt sig så sikker som i Abrahams slot, var i 1918 en tunneldækning med 7 eller flere meter jord oven over, ikke ubetinget sikker, og hvis situationen tillod, rømmede ham den heller under voldsom fjendtlig beskydning. Og hver eneste slag med de øredøvende brag af eksploderende granater, den grusomme gas og de truende fly på himmelen, nedsled nerverne mere end før en hel krig.

Og hvad et menneske må se af forfærdende syn og lade gå hen over sig, uden at miste forstanden, havde først denne krig lært os.

Mod os tyskere stod næsten hele verden med våben i hånd. Hele tiden kæmpede vi mod overmagten, og virkningen af denne forstærkede mangefold af den nedslående overlegenhed i alle former for våben, ammunition og andet materiel, hele verdens industri (232) fremstillede til vore fjender. Derfor måtte den tyske soldat udholde mere end nogen anden.

Og alligevel havde han også præsteret mere end alle andre! Gennem fire lange krigsår havde de grå mænd med deres liv holdt fjenden fjern fra tysk hjemland, så denne ikke også forvandlede til en ørken som området for Somme-slaget og alle de andre områder, hvor kampen havde raset. Så ikke hundreder af tyske landsbyer og byer måtte forlades af deres indbyggere, så ikke hjemløse efter at have mistet alt, skulle spise deres sørgelige brød i der fremmede.

At den tyske hær trodsede alle storme fra øst og vest og syd, er en præstation, lige så uhørt og gevaldig som hele krigen! Det havde kun været muligt, fordi vi var »en folk af brødre«, hvor alle gjorde deres pligt, og mere end det. Fordi disciplinen, der gennem to års værnepligt var vokset ind i den tyske soldat, var stærkere end skrækken for alle granater og fik ham til at holde ud under de vildeste slag. Men frem for alt, fordi der i langt den overvejende del af de tyske soldater slog et tappert hjerte, og fordi han vidste hvorfor han kæmpede: for sit Tyskland! Og da denne tro ikke længere deltes med folket, da mange troede, at krigen unødvendigt blev forlænget, så svandt denne enighed, og med den brød murene sammen!

Vores regiment havde holdt sin ære ren. Artilleriet er kun et hjælpemiddel, om end et meget vigtigt – infanteriet var den hårdeste vægt af kampen. Det er på denne baggrund at støttevåbnets præstation skal vurderes. Og med denne målestok kan Regiment 24 være stolt. Både grenaderer og Füsilerer og 75'erne, de tapre regimentet i den mecklenborgske division, og ligeledes de ærværdige regimentet og bataljoner under den tyske Jægerdivision talte med var og ærlig anerkendelse over vores Regiments præstationer. Og dette gode renommé kunne Regimentet kun erhverve sig, da den bestod af dygtige førere og den til sidste mand havde gjort sin pligt på mønstergyldigt form.

Forbindelsesofficerer til bataljoner og observationsofficerer var utrættelige i deres forsøg på at finde de minemasker og maskingeværer, der gav vores infanteri tab, eller for at opfylde andre af infanteriets ønsker.

(233) Linjeholdene – »lednings-splejserne« - var øjeblikkeligt på vej, hvis en forbindelse til batteri eller afdeling blev afbrudt. De nødvendige telefonforbindelser *m å t t e* retableres; derfor drog de af sted for at finde bruddet, på dage med hårde kampe måske op til 10 gange gennem »tyk luft«. Deres indsats tilkommer særlig anerkendelse.

Og som det var ved observatørerne, var det ved batterierne. Også herfra gik linjehold frem for at løse deres anstrengende og farefulde opgave. Et batteri i skjult stilling uden fremskudt observation er om en blind mand.

Til en effektiv anvendelse kræver imidlertid mere end telefonforbindelser. Batteriførere måtte ofte indskyde hver enkelt pjece separat i de forskellige spærreskydninger, ofte under vanskelige omstændigheder, for på den måde at sikre den kontinuerlige ildmur foran vores infanteri. Hvor ofte havde så alt besvær og timelang venten under fjendtlig beskydning være forgæves, når »sludremaskine, alt ildledelses smertensbarn, hele tiden blev sønderskudt, og der derfor ikke var muligt at komme i forbindelse med batterierne. Samtidig var batteriførerne på deres skuldre ansvar for mere end 100 menneskeliv. Det var dem, der i sidste ende måtte afgøre, om en skudopgave var så vigtig, at menneskeliv måtte sættes i risiko for at løse den. Hans beslutninger betød lykke eller ulykke for batterierne, liv og død for de underordnede. Dette ansvar var mere belastende for nerverne end den fjendtlige beskydning. Og kan var ikke kun ansvarlig for sine undergivnes liv og helbred, men også for batteriets kampduelighed. Hertil havde han trofaste hjælpere i kanonskytter og kanonkommandører, der hårfint indstillede deres rette instrumenter, da enhver fejl kunne give de afgivne skud en forkert skudbane og i yderste konsekvens endda bringe egent infanteri i risiko for at blive ramt. Den øvrige besætning slæbte i deres ansigts sved ammunition frem og udførte de tusinder af angreb opgaver, der samlet er en nødvendighed ved et batteri.

Heller ikke »funktions-underofficerer« skal glemmes: den så vigtige »stillings-vizewachtmeister« eller ammunitions-underofficer, gas-underofficer, telefon-underofficer eller sanitets-underofficereren, der sørge for, at de sårede fin den første hjælp.

Ved stabene var der yderligere telefonfolk, der holdt linjerne åbne, så befalinger rettidigt kunne nå frem. Og så var der (234) kommandørerne med deres stabsofficerer, der hele tiden flyttede ilden fra batterierne derhen, hvor de var mest nødvendige, der fastholdt forbindelserne til infanteriet, der sørgede for de nødvendige kort til batterierne, og som hele tiden holdt sig orienteret om udviklingen. Efter hvert gasangreb sørgede de for, at de forbrugte filtratorer rettidigt blev erstattet af nye, og at ny ammunition nåede frem til batterierne. Det var her at skrivere og tegnere udfærdigede de befalinger og skitser over spærreskydninger, der var nødvendige for at hvert batteri stor præcision og klarhed vidste, hvorhen de skulle skyde. Jo højere et stabsniveau, jo højere et ansvar.

Og så var der kolonnerne, der ofte under vanskelige forhold nat efter nat bragte ammunition frem til fronten, og som mod slutningen af krigen næsen udelukkende bestod af »garnisons-egnet« personel, personel vurderet uegnet til anvendelse ved fronten, ofte tidligere sårede, der ikke længere havde den fulde brug af deres lemmer. Og endeligt prodserne, der også måtte køre ammunition, men også den samlede forsyning af batterierne, sørgede for byggematerialer så folkene kunne grave sig ned i stillingerne, og leverede de eneste glæder under stor-kampen – den hårdt savnede post og den nødvendige næring.

Og man må ikke glemme Wachtmeisteren, næsten hovedperson, når et batteri var indsat, da han langt bedre kunne sørge for batteriet end batteriføreren, som fuldstændig var optaget af at føre kampen. Ve det batteri, der ikke havde en kompetent Wachtmeister!

Hver man i regimentet havde sin opgave. Vel var det ene vigtigere end et andet, og et svigt havde større konsekvens på ét sted, end på et andet: men alle var vigtige! Og regimentet kunne kun yde sit bedste, hvis alle gav deres bedste, alt efter muligheder.

Og når i dag en eller anden hævder, at vore døde faldt forgæves, at denne krigsafslutning ikke er ofrene værd, er svaret NEJ!

Intet menneske kender krigens forfærdelighed end os, der i 4½ år oplevede den. Og vi har af hele hjertet tillid til kammeraterne, der i vor hjerter stod nær.

Men ved siden af det forfærdelige, så vi også handlinger, der i stolthed og størrelse ikke ville kunne fremstå i freden. Om det var sanitetssoldaten eller en anden kammerat, der bjærgede i såret under den fjendtlige ild, uagtet det var med risiko for eget liv, om det var telefonmanden, der fra sin (235) sin sikre dækning løb ud i den fjendtlige ild for at reetablerer en overskudt forbindelse, eller spærreildsposten, der holdt ud under den fjendtlige trommeild, for ikke at forlade den post, der var så vigtig for infanteriet, eller om det var officeren i blev i stormvejret af eksploderende granater for fortsat at observerer og lede ilden, eller om det var kusk på feltkøkkenet, der rods den fjendtlige ild bragte maden frem til batterierne, så kammeraterne ikke sultede, eller om der var prodser og kolonner, der med farer for eget liv bragte ammunition og andet frem til fronten, eller om det var artilleristerne, der fortsatte ved deres pjecer under fjendtlige angreb – alle disse handlinger var født af store følelser: kærlighed til fædrelandet, pligtfølelse og den uselviske og ansvarsfuldhed blandt kammerater og foresatte.

Og derfor er de ofre, der blev bragt derved, ikke forgæves. Af denne blodige sæd *må* der komme en gylden høst: følelsen af, at over dagens uundgåelige politiske kiv og kævl og bekymringerne om det daglige brød, den største bekymring stadig bekymringen for Tyskland! Den følelse, som vi alle, rig som fattig, høj eller lav, har til fælles, når det handler om spørgsmålet om hele folket, om nationen! Præcist på samme måde som alle erhverv

og stande i dag organiserer sig, for de ved: Organisation er *magt*, så har også det tyske erhverv sluttet sig sammen i et *folkefællesskab*, hvor arbejdstager og arbejdsgiver af samme erhverv allerede har dannet arbejdersammenslutninger på trods af meningsforskelle i enkeltspørgsmål. Begge - arbejdstager og arbejdsgiver - har af tidens nød lært, at det er et spørgsmål om, at alle må trække på samme hammel for ikke begge igen skulle ende under åget.

Som der blandt batteriernes mandskab var repræsentanter for alle lag i samfundet, der havde stået sammen i nød og fare, og som havde sat liv og helbred ind for hinanden, vil også engang de tyske folkefællesskaber omfatte alle lag. Forholdenes bitre tvang vil fjerne alle fordomme og meningsforskelligheder som engang kampvogne i felten fjernede alle hindringer. At vi er børn af et ungt land bundet sammen i medgang og modgang på grund af en fjendes misundelse og had mod det tyske folk, og ikke blot mod en eller anden regering, er siden (236) afslutningen af den ulyksalige fred i Versailles, blevet mere og mere tydelig for tyskerne, der er blevet bedraget i deres tro på ret og retfærdighed. Den dag, hvor det tyske folk af alle lag virkeligt er samlet i et folkefællesskab, vil vores tyske folk og rige igen danne en magt, der på trods af alle modstandere, til indtage sin retmæssigt plads i kredsen af folkeslag.

I batterierne stod jordbesiddere og landarbejdere, selvstændige og ansatte, hovedets og håndens arbejdere, i nød og fare, trofast ved siden af hinanden og kom hinanden til hjælp. Og hvem, der ville gå egne vegne, blev trukket tilbage på plads af fællesskabet. Alle havde følelsen af, at det gik *den enkelte* bedst, når det gik godt for *det samlede* batteri. Og denne følelse, der voksede frem af den blodige tid, vil også i det tyske folk igen blive levende *til velsignelse af vores folk og fædreland, til velsignelse af alle lag i Tyskland.*

Regimentets endelig

I januar 1919 var det forhåndenværende personel dårligt tilstrækkelig til gennemførelse af den nødvendige tjeneste, mens den enkeltes arbejdsindsats ikke næppe var stor.

Den 3. februar opstod stor opstandelse. I Bremen var der udråbt en råds-republik, og fra regeringen side var der sendt tropper til Bremen for at tvinge byen tilbage under rigets love. På dette krævede korps-soldaterrådet for IX. Korps i Hamburg en mobilisering af dele af korpsets enheder med henblik på at møde gå regeringens tropper. En beslutning om dette skulle træffes i Afdelings overdækkede ridebane. Konkret havde garnisons-soldaterrådet, der primært bestod af Landstorm-bataljoner til krigsfange bevogtning, anbefalet en mobilisering. Den havde imidlertid ingen held med dens anbefalinger, og efter en stormfuld debat blev det besluttet, pænt at blive i Güstrow. Som resultat af den heftige uoverensstemmelse blev, at Regimentets soldaterråd udtrådte af landstormens.

(237) Kort efter blev 17. Division og dermed Feld-Artillerie-Regiment 14 genopstillet som frivillige enheder. I begyndelsen krævede det overvindelse af betydelige vanskeligheder, men 6 uger senere, i slutningen af marts, var de 6 batterier fuldt formeret med frivilligt personel og klar til indsats. Oprettelsen af Reichswehr i begyndelsen af maj bragte så afslutningen på »Freiwilligen-Regiments 24«. 3. Batteri blev forlagt til Neustelitz og med den 4. maj ophørte regimentet med at eksisterer under dens gamle nummer. Af de seks batterier blev levede kun ét videre under den reducerede 100.000 mands hær.

4. Batterie, Reichswehr-Artillerie-Regiment Nr. 2 overtog traditioner fra vores gamle, stolte, højtelskede regiment, der her værdigt lever videre. Ære være dets minde!

Ersatz-Abteilung des Holsteinischen Feld-Artillerie-Regiment Nr. 24

Samtidig med mobiliseringen af Regimentet oprettedes erstatnings-afdelingen. Takket være den omhyggelige planlægning, skete det næsten fuldstændig glat. Den første kommandør for Erstatnings-afdelingen var Oberstleutnant z.D. Holsten, der gennem mange fredstids år havde været lærer på artilleriets skydeskole i Jüterburg og senere kommissær for formønstring af heste i Schwerin. Umiddelbar foresat myndighed var Inspektion der Ersatz-Abteilungen i Altona under Inspekteur Oberst z.D. Stubenrezauch, senere Generalleutnant z.D. Bernhard, Oberstleutnant v. Grävenitz, Generalmajor Detmering.

Erstatnings-Afdelingen bestod i første omgang af to batterier på krigsstyrke. Hvert batteri havde underlagt to rekrut-depoter på hver omkring 90 mand. Fører for 1. Erstatnings-Batteri var Hauptmann a.D. v. Raven, der dog først i en længere periode gjorde tjeneste som kommissær for hestemønstring. Fører for 2. Erstatnings-Batteri var Hauptmann d.R. ved Regimentet Ehlers. Sidstnævnte faldt senere som batterifører ved Reserve-Feld-Artillerie-Regiment 46 i Flandern. Mandskab og heste ankom punktligt. Tilgangen af krigsfrivillige var overordentlig stor og fortsatte gennem flere uger. Fra nær og fjern strømmede skarer af begejstrede unge mennesker, og deres antal oversteg snart tusind. I løbet af august øgedes disse med yderligere næsten 1000 mand gennem (238) ankomsten af dele af de østpreussiske rekrutdepoter, der på grund af det russiske angreb måtte flyttes mod vest. Iklædning, forplejning og underbringelse af så stort et antal mennesker stødte naturligvis på betydelige vanskeligheder. På grund af den gode ånd, der besjælede alle, og offervilligheden hos byens indbyggere, blev disse dog relativt let overvundet.

Langt større problem udgjorde udrustningen, manglen på hvilken startede straks efter det aktive regiments udrykning fra garnisonen. Antallet af instruktører var ikke alene i sig selv for lille, de manglede frem for alt officerer og underofficerer med kendskab til de nyeste tjenesteforskrifter for materiel og våben. På grund af det forhøjede antal af mandskab, strakte heller ikke det disponible artilleri materiel, eller det antal heste, der var nødvendig til uddannelsen af ryttere og kuske. Desuden manglede tilstrækkelige håndvåben, specielt skydevåben med ammunition.

Uddannelsesaktiviteterne var næppe kommet i gang, da der indløb ordre til at der skulle opstilles en Reserve-Feld-Artillerie-Regiment 46 med to lette ammunitionskolonner og Etappen-Munitionskolonne nr. 58. Til disse enheder var der hverken officerer, mandskab eller heste disponibel, ej heller materiel, beklædning, udrustning eller ammunition, og overdragelsen varede i ugevis. For at kunne underbringe de nye formationer måtte Erstatnings-Afdelingen rykke ud af dens kaserner til massekvarterer og privatkvarterer i byen, og måtte afleverer den største del af den beklædning. Som resultat måtte personellet udfører deres tjeneste i drejls- eller civilt tøj. Alle krigsduelige og nogenlunde uddannede officerer, underofficerer og mandskab blev overført til de nye formationer, og især måtte afdelingen afleverer alt nyt materiel ved begge erstatningsbatterier og næsten alle heste. Resten af krigen kom Erstatnings-afdelingen til at lide under denne mangel på materiel, og tildelingen af Materiel C/73 og erobrede våben blev aldrig fuldstændigt gennemført. Kun to kanoner 96/n.A. med fuldstændig utilstrækkelig udrustning blev tilbage ved afdelingen. Da til at dette også Regiment 24 anmodede om en større tilgang af erstatningspersonel måtte underofficerer og mandskab hertil udelukkende hentes ved Reserve-Feld-Artillerie-Regiment 46, der stadig kun var under formering, og kostede samtidig erstatnings-batterierne (234) deres sidste heste. I stedet modtog Reserve-regiment 46 totalt uddannet personel fra rekrutdepoterne.

Efter disse afgivelser ophørte erstatnings-afdelingen med at eksisterer. Den tilbageblevne kommandør med stab overtog den stadig mere omfattende funktion som garnisonskommandør eftersom byen også blev belagt med infanteri og de første transport af krigsfanger ankom. Desuden overtog han administrationen af de tilbageblevne dele af Reserve-Regiment 24. De fire rekrutdepoter blev samlet under Hauptmann v. Raven som eneste tilbageblevne officer, og uddannelsen i starten nødtørftig gennemført med materiel og heste, og med officerer og underofficerer som lærere, alt lånt fra Reserve-Feld-Artillerie-Regiment 46. Ledelsen af uddannelsen ved 1. og 2. Rekrut-Depot blev overtaget af Offiziersstellvertreter Grabau, mens Offiziersstellvertreter Pinnow overtog 3. og 4. Depot. Da Wachtmeister og hertil egnede underofficerer fuldstændig manglede, måtte de to ledere også varetage disse funktioner.

Da Reserve-Feld-Artillerie-Regiment 46, uanset at den endnu ikke var færdig iklædt og udrustet, den 26. september 1914 overført til Lockstedter Lager, manglede der ved de tilbageblevne rekrutdepoter i virkeligheden alt

med undtagelse af personel, da der som hidtil stadig meldte sig talrige krigsfrivillige, og hullerne efter de store afgivelser hurtigt var fyldt op. Lidt efter lidt tiltrådte også ældre officerer og underofficerer, der for en dels vedkommende meldte sig frivilligt, dels blev overført fra Bezirks kommandoer. Ersatz-Eskadron Parchim og Ludwigslust afleverede enkelte heste. Den beklædning, der som hjælp var blevet afgivet til nyformationerne, kom tilbage, så personellet igen kunne iklædes ordningsmæssigt. Ydermere viste regimentets store sparsommelighed i fredstid sig som meget nyttig. Uden denne havde depoterne bestået af næsten intet. Nu viste de officielle og hemmelige batterivåbenkamre sig ved nærmere eftersyn regelrette skattekamre. Alt blev udnyttet, og hvor der stadig var mangler, måtte anskuelighedsundervisning og tavle og kridt tages i anvendelse. En særlig bekymring for afdelingskommandøren var pleje og uddannelse af de 50 overførte, særligt fine heste. Endnu engang assisterede begge Erstatnings-eskadroner med underofficerer og mandskab. Som et af de væsentligste fremskridt må anses at være opstillingen i begyndelsen af oktober af et skolebatteri til køreruddannelsen, der blev mulig efter overførelsen af dragoner-hestene (240) og under anvendelse af forhånden værende Materiel C/73. Kommandoen blev overtaget af Hauptmann d.L. a.D. König med Sergeant Wolter som Wachtmeister.

Fra den 15. oktober 1914 blev på ordre fra Inspektionen, rekrutdepoterne samlet til opstilling af 2. Erstatnings-Afdeling. I løbet af efteråret opstilledes:

3. Erstatnings-Batteri under Hauptmann d.L. a.D. König, senere Hauptmann Diestel og andre. Wachtmeister: Wolters, senere Rieck.

4. Erstatnings-Batteri under Major d.R. Günzel, senere Hauptmann Crustus og andre. Wachtmeister Kröger, Diederichsen og Vorbeck.

Rekrut-artillerist-batteri under Hauptmann a.D. Diederichsen, senere Hauptmann Wilke, Oberleutnant d.R. Brandt og Leutnant d.L. Müller, Karl. Wachtmeister: Meiser og Niemax.

Rekrut-kuske-batteri under Hauptmann z.D. v. Raven, senere Rittmeister d.L. a.D. Holz. Wachtmeister Holz.

Det kombinerede Garnisons- og rekreationsbatteri under Hauptmann d.L. a.D. John og senere andre. Wachtmeister: Overcamp.

Kommandoen over 2. Erstatnings-Afdeling overtog i første omgang igen Oberstleutnant Holsten, og efter at denne blev syg, fra den 22. december 1914 af Hauptmann v. Raven.

Afdelings-adjutant var i rækkefølge: Oberleutnant d.L. Maach, Leutnant d.L. Bometer, Leutnant d.L. Clausen, Leutnant d.R. Lier, Oberleutnant d.R. Brandt, Leutnant d.L. Vogelsang, Oberleutnant Caesar.

Adjutant ved Garnisonskommando og Rettergangsofficer: Leutnant d.L. Müller, Oskar, Leutnant Rodde.

Afdelingslæge: Oberarzt d.L. Sanitätsrat Dr. Wacker.

Veterinær: Oberveterinär d.L. Dr. Theopold.

Intendant: Oberzahlmeister Weckmann. Kassebetjeningen blev senere overtaget af Unterzahlmeister Wagenknecht.

Afdelingsskriver: Sergent Wedemeyer

Garnisonsskriver: Sergeant Fock.

Fra slutningen af 1914 var reorganiseringen så langt, at afdelingen kunne påbegynde den store opgave, som den fra begyndelsen af 1915 til slutning af krigen udførte i det omfang, de stigende vanskeligheder overhovedet gjorde mulig. Uddannelsen blev gennemført under højtryk, især efter at uddannelsesperioden på ordre fra Inspektionen, blev nedsat først til 8 og så til 6 uger. Arbejdet var overordentlig omfattende, da uddannelsen blandt andet omfattede gevær, karabiner, pistol, håndgranat og gasmaske. Særlig tidsrøvende og forstyrrende var de vedvarende lægelige undersøgelser og vaccinationer, og af de overordentlig mange mønstringer og inspektioner fra den stedfortrædende kommanderende general, Inspektøren for erstatningsafdelingerne, Inspektøren for skydeskolen, Inspektører for håndvåben, for felt-artillerimateriel eller fra repræsentanter fra foresatte myndigheder. Der blev afholdt særlige kurser for officerer, officersaspiranter og underofficerer. Der blev afholdt uddannelse i oplæring og afholdt skydninger ved garnisonen eller i Lockstedter Lager. Herudover havde kommandør og batteriførere et stort administrativt arbejde at overkomme, da afdelingen hyppigt oversteg 2000 mand og 600 heste, og batterierne derfor oftest overtallige. Der herskede derfor en stadig kommen og gåen. Opholdet ved afdelingen var kun midlertidig. Lærerstaben havde det sandsynligvis ikke let. Mandskabet var dårligt nået at blive nogenlunde indført i våbenartens nødvendige hemmeligheder, før de blev afkommanderet til felten, hvorefter arbejdet kunne begynde forfra.

Kun den tyske soldats medfødte og opdragende jernfaste pligtfølelse fra den desværre forgangne tid, forhindrede lærerne i at svigte. Ydermere blev de sekundære opgaver ved afdelingen stadig flere, og måtte i stor grad klares gennem selvhjælp. Der tænkes her primært på opfordringen til at tage krigslån og indsamlingsen af fuld, i hvis succes Unteroffizier Hussmann havde stor andel gennem stor opofring og strålende arbejde. Fra 1916 blev

forplejningen af mand og hest betænkelig knap. Med godt resultat blev der ved Garnisonsbatteriet oprettet et svinehold, mens batterierne på opfordring af afdelingen udlagde store arealer med kartofler og hestefoder. Løvhø blev i stort omfang indkøbt. Alligevel fik hestenes ernæringstilstand i efteråret 1916 så betydeligt tilbage, forstærket af brystsyge og skab, at talrige heste måtte slagtes. Først efter at foderkartofler blev leveret og der indrettedes et dampanlæg, forbedredes sundhedstilstanden.

(242) Gennem en utrættelig pligtfølelse overvandt batterifører, delingsfører, læger, civilansatte, vagtmestre, kvartermestre og fodermestre alle opståede vanskeligheder. De havde ved enhver lejlighed modtaget deres fore-sattes ros, og modtog aldrig fra fronten klager over det modtagne erstatningspersonel, eller fra de nyopstillede enheder, hvorimod der blev modtaget megen anerkendelse.

I løbet af 1918 gik også ved Erstatnings-Afdelingen den gode ånd og disciplin efterhånden tilbage. Det gamle, rutinerede lærerpersonale var efterhånden alle rykket i felten eller af andre årsager forflyttet, og det gode nye personel fra Mecklenburg udeblev. Som nye personel modtog Afdelingen alle de underofficerer og det mandskab fra andre våbenarter i hele korpsovrådet, som den såkaldte »udkæmnings-kommission« fandt krigsduelig til feltartilleriet. Lyst og kærlighed til at lære tjeneste ved deres nye våben, bragte de ikke med. Mens forseelser i de første krigsår havde hørt til sjældenheden, blev de nu hele tiden hyppigere, og dermed også afstraffelsen. Alligevel havde Erstatnings-Afdelingen fuldt og helt opfyldt dens mangfoldige opgaver helt frem til begyndelsen på revolutionen, og dens personel - især instruktørpersonellet - kan med stolthed og tilfredsstillelse se tilbage på deres andel heri. Den havde både godt dens pligt og skyldighed. Måtte tiden dog ikke være så fjern, hvor hver tysk mand igen med glæde husker tilbage på deres tjenestetid i den ærværdige gamle tyske hær, den usammenlignelige grundskole, hvor ynglinge blev opdraget til selvbeviste mænd og hvor svæklinge omdannedes til sunde mennesker.

De nedenstående oplysninger kan måske give et lille begreb om den »gennemtræk«, der var i Erstatnings-Afdelingen:

Afgivelse af personerstatninger til følgende enheder:

- Feld-Artillerie-Regiment 24 og de til regimentet hørende Ammunitionskolonner 793, 1050 og 780.
- Feld-Artillerie-Batterie 940 på Sylt.
- Infanterie-Geschütz.Batterie 16
- Maine-Feld-Artillerie-Regiment
- Feld-Artillerie-Rekruten-Depot 4
- Stab Artillerie-Kommandeur 228
- Etappen-Munitionskolonne 58
- Munitionskolonnen ny artilleri Nr. 110, 180, 181, 484, 485, 486, 490.

Afgivelse af personel til nye opstillede formationer

- Reserve-Feld-Artillerie-Regiment 46 med to lette ammunitionskolonner
- Etappen-Munitionskolonne 58
- Reserve-Artillerie-Munitionskolonne 56
- I. Abteilung, Reserve-Feld-Artillerie-Regiment 66 med let ammunitionskolonne.
- To 9-cm Batterien 323 og 324
- 1. Leichte Munitionskolonne Reserve-Feld-Artillerie-Regiment 25.
- 9. Batterie Landwehr-Feld-Artillerie-Regiment 12
- 2. Batterie (Kanon i haubitslavet) Feld-Artillerie-Regiment 257
- En deling 96/n.A. til opstilling af et batteri, afgivet til 2. E.9.
- 2. Batterie Feld-Artillerie-Regiment 269.
- Blandet let ammunitionskolonne til Feld-Artillerie-Regiment 273
- 3. Batterie Reserve-Feldartillerie-Regiment 16
- 7. Batterie Reserve-Feldartillerie-Regiment 86
- 7. Batterie Reserve-Feldartillerie-Regiment 272
- 8. Batterie Feld-Artillerie-Regiment 43
- Stab II./Feld-Artillerie-Regiment 405
- 5. Batterie Feld-Artillerie-Regiment 405
- let Munitionskolonne II/ Feld-Artillerie-Regiment 405
- Stab III/ Feld-Artillerie-Regiment 47
- 7. Batterie Feld-Artillerie-Regiment 77
- Stab II/ Feld-Artillerie-Regiment 503

- 4. Batterie Feld-Artillerie-Regiment 503 (Feldkanone 16)
- Infanterie-Geschütz-Batterie 16
- Stab Artillerie-kommanderurs 228
- Haubits munitionskolonne Feld-Artillerie-Regiment 84
- Deling til haubits-baterie 98/09 (ukendt enhed)

Ud over til nyopstillede enheder, blev der til feltenheder som personelerstatning afgivet:

95 officerer
460 underofficerer
11.570 mand

Efter angivelser i stamrullen, blev der totalt ved Ersatz-Abteilung mønstret:

26.740 underofficerer og mandskab og omkring 6.000 heste
Til felten afgivet omkring 5300 heste
Solgt eller døde omkring 420 heste

Hjemsendt ved Ersatz-Abteilung:

- Feld-Artillerie-Regiment 24. inklusiv Ammunitionskolonner 780, 793 og 1050.
 - Reserve-Feldartillerie-Regiment 46, inklusiv Ammunitionskolonner 957, 1388, 1389.
 - Feld-Artillerie-Regiment 66. inklusiv Ammunitionskolonner 899, 900, 1370.
 - Stab Artillerie-Kommandeurs 228
 - Flakgruppen-Kommandeur 17
 - Feld-Artillerie-Batterie 940
 - 2. Ammunitionskolonne, Marine- Feld-Artillerie-Regiment.
 - Infanterie-Geschütz-Batterie 16
 - Feld-Artillerie-Rekruten-Depot 4
 - Etappe-Munitionskolonne 58.
-

Die Führer der Formationen des Regiments.

Regiments-Kommandeur:
 Se. Erz. Generalleutnant v. Lenski,
 Oberst Michelly,
 Major v. Lochow.

I. Abteilung:

Oberst Sanner,
 Major d. R. Stamerjohann,
 Hauptmann v. Stumpfeld.

1. Batterie:

Hauptmann Senfft v. Pilsach,
 „ „ Crusius,
 „ „ Uler,
 Oberleutn. d. R. Hörcher.

2. Batterie:

Oberstleutn. Radloff,
 Major Gluck,
 Hauptmann d. R. Hanebeck.

3. Batterie:

Major von Hiller,
 Hauptmann Graf Rosen.

L.Mun.Kol. I. Abteilung:

Hauptmann Püschel,
 Hauptmann d. L. Poltz.

L.Mun.Kol. 793:

Rittmeister d. L. Schmidt,
 Leutn. d. L. Rihmann.

II. Abteilung:

Major v. Kranold,
 Hauptmann v. Hiller,
 Hauptmann d. R. Schmidt.

4. Batterie:

Major Frhr. v. Reichenstein,
 Hauptmann v. Stumpfeld,
 Oberleutnant Graf Hardenberg,
 Hauptmann Willikens.

5. Batterie:

Hauptmann Uler,

Major Gluck,
 Hauptmann v. Brunn,
 Leutnant v. Sydow.

6. Batterie:

Oberstleutnant v. Carlowig,
 Major Crusius,
 Major d. R. Stamerjohann,
 Hauptmann Nendecker,
 Hauptmann d. R. Petersen,
 Hauptmann Eichmann,
 Leutnant d. R. Müller,
 Leutnant v. Düring.

L.Mun.Kol. II. Abteilung:

Hauptmann Gluck,
 Hauptmann d. L. Stahl,
 Hauptmann d. R. Hanebeck,
 Leutnant d. L. Leser.

L.Mun.Kol. 1050:

Rittmeister d. R. Frhr. v. Saythausen.

III. Abteilung:

Hauptmann Uler,
 Hauptmann v. Scotti.

7. Batterie:

Hauptmann Pflieger,
 Oberleutnant Graf Hardenberg.

8. Batterie:

Hauptmann v. Dithfurth,
 Oberleutnant Rodde,
 Leutnant d. R. Delius.

9. Batterie:

Leutnant d. R. Ihlefeldt,
 Leutnant v. Düring,
 Leutnant d. R. Engel,
 Oberleutnant d. R. Luch.

L.Mun.Kol. 780:

Hauptmann d. R. Fangohr,
 Leutnant d. R. Howaldi.

Die Offiziere des Holsteinischen Feldart.Regiments Nr. 24 nach der Kriegsrangliste.

Dienstgrad	Name	Dienstgrad	Name
Oberst u. Rgts.Kom.	Franz v. Lenski,	Oberst.	Walter Georg v. Bilow,
Maj. u. Abt.Kom.	Adolf Sanner,	Oberstlt. u. Rgts.Kom.	Eberhard Michels,
	Polyskarph v. Kranold,		Johann Stamerjohann,
Hptm. Frhr.	Gans Edler Herr zu Puttitz,	Hptm.	Adolf Ihlesfeld,
Hptm. u. Btrr.Chef	Leo Senst v. Pilsach,	Lt. d. R.	Hans Biemann,
" "	Hans Rudloff,	" "	Hans Müller,
" "	Hans v. Carlowitz.	" "	Arno Steiner,
Hptm. u. Kol.Führ.	Konrad Puschel,	" "	Heinrich Seer,
Hptm. u. Btrr.Chef	Heinrich Frhr.	" "	Friedrich Kerstenhann,
	v. Reitzenstein,	" "	Albert Hoppenrath,
" "	Erdmann v. Hiller,	" "	Waldemar v. Suckow,
" "	Wilhelm Ulex,	" "	Berhard Meyer,
Oberst. d. R.	Wilhelm Stahl,	" "	Walter Martini,
" "	Richard Diestel,	" "	Erich v. Reden,
" "	Fritz Toebelmann,	" "	Karl Blavert,
Oberst. d. R. u. Rgts.Adj.	Hans Joachim	" "	Rudolf Lüer,
	v. Stumpfeld,	" "	Ernst Jokuff,
Oberst. u. Kol.Führ.	Erich Glück,	Lt. d. L. I	Friedrich Glanz,
Lt. d. R.	Johannis Pechel,	" "	Paul Sellchopp,
" "	August Hanebeck,	" "	Oskar Müller,
" "	Wilhelm Petersen,	" "	Karl Schlüter,
" "	Kurt Pflieger,	" "	Max Saurenhans,
" "	Otto v. Brunn,	Lt.	Hans Adolf Rodde,
" "	Hasso v. Schleicher,	" "	Frank Casar,
" "	Theodor Kortüm,	" "	Curt Blank,
" "	Heinz Junge,	" "	Hans-Jürgen v. Kranold,
" "	Karl August Penz,	" "	Albrecht v. Sydow,
" "	Wilhelm Hörcher,	" "	Ido v. Düring,
" "	Theodor des Aris,	" "	Eberhard Graf v. Hardenberg,
" "	Walter Awe,	" "	Bernhard-Christopf v. Pressentin,
" "	Werner Danco,	Lt. d. R.	Karl Müller,
" "	Helmuth v. Ditsfurth,	" "	Hans Orapow,
" "	Waldemar Danehl,	" "	Heinrich Harms,
" "	Hermann v. Liebermann,	" "	Günther Diers,
" "	Burchard Graf v. Ahlesfeld,	" "	Wilhelm Markwardt,
" "	Gustav Dunker,	" "	Friedrich Petrowsky,
" "	Erich Wäterling,	" "	Karl Engel,
" "	Kurt Lüer,	" "	Herbert Gottschalk,
Hptm.	Bruno Cruslas,	" "	Franz Hoffer,
Lt.	Wuffo v. Rohr,	Lt. d. L. I	Karl-Albrecht Collmann,
"	Otto Langenbeck,	Lt. d. L. II	Brunswig,

Dienstgrad	Name	Dienstgrad	Name
Lt. d. R.	Friedrich Peters,	Lt. d. R.	Friß Schöbknacht,
	Ernst Ruperti,	" " "	Hermann Engelhardt,
Lt. d. L. I	Andreas Jolles,	" " "	Wilhelm Saß,
Lt. d. R.	Friedrich Wilhelm Junghans,	" " "	Walter Stapel,
" " "	Hugo Volgt,	" " "	Ulrich Wischer,
" " "	Walter Telge,	" " "	Walter Wilhelmi,
" " "	Oerhard Holst,	" " "	Friedrich Struwe,
" " "	Hans Becker,	" " "	Hellmuth Schreiber,
" " "	Eduard Roh,	" " "	Wilhelm Schönberg,
" " "	Heinrich Eckerhmann,	" " "	Walter Richter,
" " "	Ludwig Delius,	" " "	Hans Boldt,
Lt. d. L. I	Julius Leser,	Oberlt.	Werner Willikens,
Lt. d. R.	Gustav Ehlers,	Lt. d. R.	Herbert Salow,
" " "	Herbert Wiehelt,	" " "	Eurt Rahmann,
" " "	Erich Illsch,	" " "	Hans Buchholz,
" " "	Walter Vahs,	" " "	Erich Müller,
" " "	Friedrich Berken,	" " "	Heinz Kukat,
" " "	Heinrich Thielcke,	Hptm.	Ernst Eichmann,
" " "	Joachim Versmann,	Lt.	Tassilo Frhr. v. Meerfeldt-
" " "	Bernhard Burmeister,		Süllessem,
" " "	Max Jaschke,	Lt. d. R.	Otto Hafer,
Hptm.	Paul Heydecker,	" " "	Karl Brigleb,
Lt. d. R.	Martin Stumpf,	" " "	Otto Praetorius,
" " "	Georg Plöb,	Lt. d. L. I	Kurt Droschagen,
" " "	Müller,	Lt. d. R.	Otto Selter,
Oberlt. d. R.	Friedrich Polsh,	" " "	Kurt Hackbarth,
Lt.	Georg v. Dreyse,	" " "	Wilhelm Wachten,
" d. R.	Hjalmar Brattström,	" " "	Ludolf Jessen,
" " "	Noland Brandis,	" " "	Rudolf Angermann,
" " "	Walter Wilm,	" " "	Edmund Doer,
" " "	Hans Ruchs,	" " "	Joseph Runner,
" " "	Hans Hinrichsen,	" " "	Andreas Zumloh,
" " "	Horst v. Schaepen,	" " "	Franz Ziegler,
" " "	Rudolf Nidkele,	" " "	Ernst Moll,
Hptm.	Clares Graf v. Rosen,	" " "	Christian Brahm,
Lt. d. R.	Werner Wirths,	" " "	Max Schneemilch,
" " "	Walter Sangaard,	" " "	Vicfor Absmus,
" " "	Hans Martens,	" " "	Friedrich Gänzel,
" " "	Reinhard des Arts,	Hptm. d. R.	Otto Schmidt,
" " "	Rudolf Grieffenhagen,		Friedrich v. Scottl,
" " "	Georg Balher,	Oberlt. d. R.	Viedrich Frhr. v. Hart-
" " "	Hugo v. Lenski,		hausen,
" " "	Paul Otting,	Lt. d. L. II	Albert Danhn,
" " "	Edgar Heitemayer,	Lt. d. R.	Heinrich Howaldt,
" " "	Robert Janßen,	Oberlt. d. R.	Johannis Lucht,
" " "	August Janßen,	Lt. d. R.	Hermann Khien,
Lt. d. L. II	August Wätjen,	Feldw.Lt.	Erich Böhn,
Lt. d. R.	Hans Bark,	"	Julius Nagel,
" " "	Max Klöwer,	"	Heinrich Bellahn,
" " "	Franz Blanck,	"	Heinrich Märtenz,
" " "	Bruno Schütt,	"	Bernhard Stahlkopf,
Maj. u. Rgtz. Kom.	Karl v. Lochnow,	"	Heinrich Behn,

Dienstgrad	Name
Feldw.Lt.	Welhelm Breme,
·	Heinrich Lange,
·	Paul Vahrendorf,

Ärzte.

Stabsarzt	Dr. Friedrich Barkow,
	Dr. Carl Bregendorf,
Ass.Ärzt d. R.	Dr. Ernst Leichsenring,
Feld-Hilfsarzt	Heinrich Wartenberg,
Ass.Ärzt d. R.	Hans Mensching,
Feld-Hilfsarzt	Manfred Luchler,
Oberarzt d. R.	Dr. Erich Adler,
	Dr. Alois Wismann,
Landsturmpf. Arzt	Dr. Albert Hüffel,

Dienstgrad	Name
------------	------

Veterinärärzte.

Stabsveterinär	Alex Jarmak,
	Hubert Loewe,
Oberveterinär	Dr. James Singleton,
·	Dr. Richard Schulz,
·	Heinrich Reiche,
Stabsveterinär	Otto Claussen,
Feldhilfsveterinär	Wilhelm Wolff,
	Richard Lehmann,
Oberveterinär d. R.	Hermann Schmul,
	Wilhelm Meyer,
Veterinär a. Kriegsd.	Johann Dobrindt,

Zahlmeister.

Zahlmeister	Alwin Schreck,
·	Friedrich-Franz Zebuhr.

Verzeichnis der Angehörigen des Feldart. Regts. Nr. 24 während des Feldzuges.

Regiments-Stab.

- Obermusikmeister:** Karl Zeiske, Güstrow.
Offizier-Stellv.: Friedrich Glanz, Wölzow.
Vizewachmeister: Willi Prestin, Güstrow, Albert Hoffmann, Güstrow, Wilhelm Schobknecht, Güstrow, Waldemar Gabain, Hamburg, Rudolf Rahlf's, Grassdorf.
Sergeanten: Otto Martens, Neubrandenburg, Hermann Allgermissen, Hamburg.
Unteroffiziere: Joachim Lenschow, Grieben, Friedrich Milbahn, Gr. Daberkow, Karl Meinke, Ollienke, Karl Otte I, Thandorf, Walter Schönhardt, Güstrow, Heinrich Niemann, Malchin, Walter Sauer, Güstrow, Gustav Heuer, Rega.
Oefreite: Hermann Velten, Köbel, Willi Westphal, Güstrow, Hans Burmeister, Güstrow, Wilhelm, Rechlin, Prieper, Werner Möller, Güstrow, Friz Boerbeck, Güstrow, Walter Krieg, Gnoien, Hugo Schwarz, Rostock, Karl Brümmer, Hamburg, Hermann Delschläger, Altona, August Svensson, Allengamme, Hans Höppner, Lübz, Otto Haker, Berlin, Ernst Buhk, Neuingamme, Albert Hinke, Strelitz-Alt, Richard Zimmerningkat, Tra-kinnen, Ernst Baars, Dalwiz, Karl Lahnstein, Rostock.
Kanoniere: Friedrich Nehls, Gr. Bähin, Ernst Pump, Güstrow, Hermann Jillmann, Güstrow, Ulrich Ahrendt, Wanzka, Karl Schmidt, Friedland, Hugo Fuhrmann, Güstrow, Franz Frishe, Delitsch, Friz Klein, Wesenberg, Reinhold Kohl, Loppin, Heinrich Fehlhäber, Schwerin, Karl Kaschke, Stettin, Friedrich Meyer, Schmarow, Hermann Leusch, Lieffow, Wilhelm Hupach, Hamburg, Hermann Wilke, Gut Quithöbel, Karl Kollmann, Neustrelitz, Willi Moll, Güstrow, Bernhard Töller, Haren-Ems, Paul Riekehoff, Qualitz, Oskar Dempwolf, Hamburg, Wilhelm Bone, Beckelsdorf, Karl Bonhoff, Hamburg, Hermann Mahlendorf, Stettin, Emil Kampf, Altona, Christian Mortensen, Ellum, Heinrich Kopplow, Warnow, Robert Mahnke, Lübeck.

I. Abteilungs-Stab:

- Waffenmeister:** August Böth, Güstrow, Friedrich Kutz, Spandau.
Hilfszahlmeister: Friedrich Jebuhr, Rostock.
Offizier-Stellv.: Wolfgang Alex, Güstrow.
Vizewachmeister: Wilhelm Schobknecht, Güstrow, Heinrich Schulz, Güstrow, Johannes Jolles, Berlin, Richard Sternberg, Rostock.
Sergeanten: Hermann Schoppe, Güstrow, Karl Niemann, Parchim, Albert Müller, Güstrow.
Unteroffizier: Wilhelm Wriß, Gr. Potrem's.
Oefreite: Wilhelm Wehring, Güstrow, Berthold Brandt, Dettelin, Richard Speerbrecher, Göhren, Heinrich Beckedorf, Güstrow, Friedrich Vog I, Dewitz, Hermann Klatt, Grünenbagen, Gustav Schwieger, Güstrow, Heinrich Scharff, Neustrelitz, Ernst Reindke, Wittenbagen, August Rück-

hahn, Wefenberg, Wilhelm Guthnecht, Güstrow, Heinrich Ruckhöft, Rensow, Paul Wuttke, Neustrelitz, Fritz Bähmann, Bremerhaven, Friedrich Millies, Hamburg, Karl Lehne, Celle, Georg Peters, Borsfleth, Heinrich Büniger, Pälchow, Walter Franke, Güstrow, Hermann Zillmann, Lärz.

Kanoniere: Arthur Müller, Sandhagen, Hermann Michael, Stargard, Otto Winter, Neubrandenburg, Wilhelm Riechert, Leppin, Karl Kollmann, Neustrelitz, Ludwig Schmidt I, Dewitz, Rudolf Krüger, I, Sadelkow, Friedrich Krüger II, Hohenmin, Karl Krüger III, Mirow, August Schröder, Reddemin, Max Albrecht, Friedland, Paul Glöde, Rostock, August Cordis, Güstrow, Karl Fleischesser, Rostock, Karl Schmidt, Friedland, Wilhelm Soltwedel, Krakow, Hans Christophers, Güstrow, Fritz Schelenski, Kirchgrubenhagen, Eduard Paulsen, Holzbunge, Ernst Lessin, Rostock, Hermann Weber, Hamburg, Joachim Hundt, Gr. Rünz, Otto Volkens, Lieth, Hermann Wohlers, Hamburg, Franz Witt Stargard, Heinrich Clorius, Rostock, Karl Bartram, Wibbecke, Karl Lau, Berlin, August Krüger, Neustrelitz, Karl Weiske, Hamburg, Otto Jilay, Berlin, Wilhelm Hartwig I, Lübeck.

1. Batterie:

Offizier-Stello.: Otto Krüger, Güstrow.

Wachtmeister: Hans Rieck, Güstrow.

Vizewachtmeister: Heinrich Sah, Güstrow, Heinrich Henning, Güstrow, Ernst Dohrmann, Güstrow, Otto Müller, Güstrow, Ludwig Vope, Güstrow, Gustav Hofenstiel, Güstrow, Herbert Wiechell, Güstrow, Emil von der Osten, Güstrow, Hans Wiemann, Gehlsdorf, Adolf Ihlesfeld Rostock, Hermann Kruse, Neu-Käterhagen, Walter Abraham, Ganschow, Hans Wulff I, Bolkow, Rudolf Luer, Osnabrück, Walter Fick, Laage, Hans Riß, Güstrow, Albert Dauck, Wismar, Heinrich Thielke, Stavenhagen, Hans Harder, Güstrow, Rudolf Göllnik, Güstrow, Heinrich Burmeister, Behnenhagen, Ernst Klinkmann, Hinrichshagen, Curt Hangard I, Hamburg, Walter Hangard, Hamburg, Julius Lejer, Kalkutta, Paul Rosenthal, Kl. Ruffewitz, Dethlef Schumann, Friedland, Reinhard des Arts, Kiel, Franz Bartels, Brühl, Walter Wilke, Oreißwald, Bruno Stehmeyer, Bremen, Gustav Velsch, Güstrow, Friedrich Kordt, Sternberg, Robert Kuhlecke, Kehdingen, Heinrich Beckedorf, Güstrow.

Oberfahnen Schmied: Wilhelm Schulz, Güstrow.

Sergeanten: Albert Curth, Güstrow, Bernhard Giesow, Lübburg, Friedrich Kordt, Sternberg, Hermann Lembke, Güstrow, Otto Möller, Biendorf, August Duve Quickborn, Della Justina, Bremen.

Unteroffiziere: Emil Präß, Güstrow, Wilhelm Serke, Güstrow, Karl Paafel, Güstrow, Ernst Dethloff I, Güstrow, Otto Rosenkranz, Güstrow, Paul Schnur, Güstrow, Max Behnisch, Güstrow, Otto Heller, Güstrow, Erhard Streu, Güstrow, Otto Garbe, Güstrow, Friedrich Wendland, Broda, Max Bathje, Kuchelmitz, Wilhelm Möller I, Bartelsbagen, Otto Fink, Alt-Strelitz, Georg Stehding, Raseburg, Johann Bauer, Gr. Velsitz, Johannes Kalkhorst, Gostorf, Franz Hecht, Drewelow, Fritz Kollenhagen, Rostock, Gustav Hormann, Rostock, Ernst Maaf, Niegewe, Friedrich Müller, Güstrow, Heinrich Möller, Hoppentrade, Helmuth Nagel, Badendiek, Heinrich Orewa, Hoppentrade, Hans Martin Hinrichsen, Güstrow, Hans Adolf Martens, Elmenhorst, Gustav Kohl, Goldberg, Paul Eichenburg, Neubrandenburg, Robert Timke, Güstrow, Karl Hörder, Lübeck,

Karl Reifener, Kuchelmish, Robert Kordt, Güstrow, Theodor Wulff II, Hohen-Schönberg.

San. u. Anstz.: Albinus Gäde, Güstrow, Gerhard Müller, Güstrow, Rudolf Kleinfeldt, Güstrow, Otto Endler, Güstrow, Emil Schlatow, Kuhlrade, Bruno Bruse, Güstrow, Hans Bergmann, Hamburg, Friß Thiede, Neu-Kölln, Hans Behrens, Lübeck, Hermann Wankel, Sabel, Heinrich Madaus, Lutherau, Ernst Reinke, Wittenhagen, Hermann Goofen, Ostendorf, Karl Friedrich Lorenz, Güstrow, Kurt Wolff, Rom, Erich Ahrend, Berlin, Andreas Eggers, Kl. Algermissen, Walter Föck, Laage, Bruno Bruse, Güstrow, Herbert Wudtke, Altona, Walter Fabian, Hamburg, Hans Friedrich Eberhard, Rostock, Heinrich Iden, Bremen, Ernst Prien, Hadersleben, Hugo Wehrmann, Güstrow, Heinrich Flinker, Güstrow, Emil Perltwiz, Schwiebus, Erhard Lohrmann, Güstrow.

Befreite: Walter Fründt, Güstrow, August Rühr, Güstrow, Karl Waack, Güstrow, Otto Bleeck, Güstrow, Gustav Reich, Güstrow, Ernst Haskus, Güstrow, Ernst Mohns, Güstrow, Gustav Rohde, Güstrow, Heinrich Besserlich, Güstrow, Otto Holm, Güstrow, Friedrich Bruhn I, Güstrow, Karl Dohse I, Güstrow, Hans Rehnich, Güstrow, Hans Jöllig, Güstrow, Friß Parge, Güstrow, Wilhelm Kunkel, Dolgen, Friedrich Borgwardt, Prißannewitz, Heinrich Hildebrandt, Buchholz, Adolf Jarmuth, Bölow, Ernst Rosenow, Güstrow, Johann Wietrzynek, Warnemünde, Max Pöhlemann, Hamburg, Ludwig Träde, Kröpelin, Albert Brühhaber, Or. Roge, Karl Waterstradt, Schwaan, Adolf Lange, Ribniz, Edgar Heymann-Emden, Hamburg, Friß Wendi, Güstrow, Joseph Tissen, Fürstenberg, Otto Föhringer, Jella St. W., Wilhelm Möller II, Lindow, Adolf Köning, Bremen, Karl Köhler, Grabow, Heinrich Stiegert, Klüssendorf, Wilhelm Franke, Gransee, Karl Rüh, Güstrow, Hermann Giebler, Lübz, Walter Lösch, Warnemünde, Wilhelm Ehler, Woldegh, Johann Meyer II, Göttingshausen, Hans Wagenknecht, Rißerow, Ernst Warkenthin, Bellin, Heinrich Grünberg, Hamburg, Paul Reinhold, Langhagen, Heinrich Ihsen, Lohlenburg, Johann Stälting, Kiel, Heinrich Speckmeyer, Neubaus, Wilhelm Kiesow, Hamburg, Bruno Hein, Neustadt, Huldreich Wittenburg, Laage, Wilhelm Lebke, Webelsfelde, Karl Rossow, Strellig-Alt, Heinrich Lewin, Rostock, Ernst Piersdorf, Vogts-hagen, Friedrich Borgert, Jarmen, Hartmann Jäschers, Hintschingen, Hans Dinse, Böhow, Albert Buchner, Güstrow, Felix Hoppe-Seyler, Kiel, Ludwig Przybylka, Güstrow, Friedrich Pohlmann, Holsen, Friedrich Brieße, Doberitz-Fulda.

Kanoniere: Hugo Rehmöller, Güstrow, Karl Evert, Güstrow, Hermann Heiden, Güstrow, Wilhelm Lindstaedt, Güstrow, Heinrich Prenzlau, Güstrow, Otto Schwenn, Güstrow, Ernst Diegenschow, Güstrow, Hugo Winkler, Güstrow, Friß Wunndrow, Güstrow, Ernst Pichelmann, Güstrow, Bernhard Böttcher, Güstrow, Otto Schröder I, Güstrow, Wilhelm Volge, Güstrow, August Höppner, Güstrow, Johann Lippert, Güstrow, Erhard Lohrmann, Güstrow, Hans Christophers, Güstrow, Ernst Reinke, Güstrow, Ernst Schuldt, Güstrow, Robert Wendi, Güstrow, Friedrich Abs, Güstrow, Hans Beulln, Güstrow, August Cordts, Güstrow, Friedrich Gau, Güstrow, Hermann Schuldt I, Güstrow, Rudolf Bruhn II, Güstrow, Richard Kuhrt, Böhow, Hermann Schuldt, Rostock, Karl Hindenburg, Larnow, Werner Hücker, Warnemünde, Augustin Haffy, Rostock, Ludwig Esemann, Dambeck, Hans Baumann, Hamberge, Karl Börger, Krummendorf, Otto Schwiessmann, Ganschow, Richard Seefeldt, Bentwisch, August Koch, Gadebusch, Georg Brandt, Costorf, Wilhelm Erdmann, Doberan, Wil-

helm Jens, Gadebusch, Wilhelm Holst, Gadebusch, Fritz Rieckhoff, Gadebusch, Hermann Konow, Neustrelitz, Friedrich Sieveri, Stargard, Robert Ehlers, Stocksee, Gustav Tolander, Grönenhagen, Wilhelm Leonhardt, Böllin, Otto Meyer, Sternberg, Fritz Kölpin, Grönenhagen, Heinrich Hünemörder, Selow, Ernst Muff, Gostorf, August Apelt, Alt-Strelitz, Wilhelm Meinke, Adamsdorf, Karl Langpaap, Selmsdorf, Hermann Bang genannt Biemann, Halle a. d. S., Walter Benckendorf, Rostock, Friedrich Boldt, Rostock, Franz Bruhn III, Zeppelin, Rudolf Bräsch, Prissanewitz, Richard Clasen, Rostock, Heinrich Dahnke, Karls Hof, Wilhelm Dieckelmann, Böldenitz, Wilhelm Fischer, Rostock, Ernst Grewe, Neu-Strenz, Karl Griephan, Gottin, Hermann Han, Beckenshin, Wilhelm Holz, Krassow, Johann Kluth, Brunsdorf, Ernst Kenbusch, Dahmen, Heinrich Lau, Nienhagen, Gustav Möller III, Rostock, Hermann Möller I Gerdsbagen, Heinrich Niemann, Gielow, Ludwig Przybylka, Gnewitz, Karl Pingel, Mönchbagen, Wilhelm Röhl, Rostock, Friedrich Rahn, Böllin, Karl Striggow, Vietgest, Max Schönbeck, Rostock, Wilhelm Schöttler, Gielow, Heinrich Strauß, Rostock, Hans Wilken, Glasin, Hermann Schmidt, Wrechen, Karl Voh, Lezow, Rudolf Langlas, Grube, Georg Heinrich, Rostock, Louis Wiese, Güstrow, Friedrich Drey, Neukloster, Emil Dethloff, Parum, Otto Marquardt, Warbende, Walter Radeloff, Prangensdorf, Robert Capobus, Rostock, Hermann Euderow, Malchow, Wilhelm Niemann II, Gr. Gischow, Gustav Hesse, Friedland, Karl Schünemann, Friedland, Martin Schafhirt, Neukölln, Max Osten, Stavenhagen, Otto Knöchel, Rüttschow, Friedrich Peters, Rüssow, Georg Rix, Hamburg, Otto Henning, Teterow, Albert Müller, Kl. Daberkow, Carl Fleischfesser, Rostock, Bruno Holst, Warnemünde, Ludwig Mohnke, Güstrow, Ernst Diekmann, Kopenhagen, Walter Kliese, Rostock, Ernst Lüneburg, Güstrow, Paul Warnede, Pullitz, Ludwig Wegner, Röbbel, Wilhelm Hoffmann, Ernst Wisnischky, Wismar, Wilhelm Planz, Gr. Nienhagen, August Kittendorf, Uferiner Mühle, Hermann Kähler, Heikendorf, Friedrich Rehberg, Güstrow, Hermann Wengel, Güstrow, Rudolf Schütt I, Neubrandenburg, Friedrich Peters Reddelich, Wilhelm Schwart, Güstrow, Karl Kaschke, Stettin, Otto Eichhoff, Havelkoff, Friedrich Kohlhafe, Dorf Wahrsow, Albert Pannewitz, Lettchow, Paul Tasche, Warnemünde, Karl Eiermann, Rostock, Fritz Tiede, Neukölln, Hans Behrens, Lübeck, Hermann Wankel, Sabel, Adolf Reuschell, Güstrow, Paul Rambow, Rostock, Ernst Schütt II, Hamburg, Johannes Bruhn IV, Grundesbagen, Franz Kähler, Doberan, Erhard Meink, Bad Salzhalsen, Günther Meyer, Demmin, Walter Rabe, Demmin, Hermann Warnecke, Offensen, Willi Stäbe, Hamburg, Karl Plumhoff, Köln, Ernst Müller, Köln, Otto Garling, Kl. Brusen, Walter Falk, Metelsdorf, Walter Lorenzen, Hamburg, Hugo Ströb, Kiel, Karl Lau, Berlin, Harry Hirsch, Altona, Hermann Timm, Plauenhagen, Willi Lemke, Berlin, Wilhelm Freysag, Berlin, Alfred Segädel, Lübeck, August Outekunst, Mannheim, Karl Siems, Sildenow, Heinrich Kluth, Muff, Robert Mahnke, Lübeck, Alfred Balzer, Tegeel, Ernst Rohloff, Wietow, Hans Oldenburg, Kiel, Wilhelm Stoll, Rostock, Heinrich Rottmann, Hagen, Wilhelm Krogmann, Catensen, Otto Werner, Neuhof, Hermann Voh, Northeim, Karl Rettke, Berlin, August Rombild, Berlin, Heinrich Denstorf, Gr. Roge, Johannes Druschheit, Hamburg, Karl Lau, Berlin, Otto Stäcker, Altona, Hermann Ohde II, Güstrow, Richard Hackansson, Rostock, Otto Rohde II, Esnaen, Hermann Schmidt, Krißkow, Erich Bachmann, Schmölln, Gustav Dahnke, Hamburg, Hermann Beckmann,

Duisburg, Max Knappenstein, Barmen, Friedrich Rautmann, Lillenthal, Arthur Hagemann, Hamburg, Johann Daamen, Straelen, August Heitmann, Kiel, Karl Böttcher, Mählheim, Wilhelm Stummer, Büchhausen, Max Schulke, Berlin, Otto Zinser, Hamburg, Heinrich Cordes, Hemelingen, Friedrich Viermann, Plettenberg, Detlef Ehlers, Hadenmarschen, Karl Stoltenberg, Karolinenhof, Wilhelm Scholge, Bornshof, Christian Selmer, Rumohr, August Niemeyer, Gr. Bünsdorf, Heinrich Milbahn Köpkendorf, Rudolf Rubberl, Dabel, Karl Ehrich, Hamburg, Robert Wulkow, Hamburg, Hermann Müller, Bremerförde, Karl Schwarze, Bremen, Oskar Worbs, Güstrow, Johann Münster, Wismar, Walter Weidenhammer, Hamburg, Karl Bartram, Willbecke, Gustav Ranz, Eidelstedt, Hugo Meyer V, Mülheim, Heinrich Bantlin, Rendsdorf, Otto Benschhausen, Loocum, Friedrich Krüger, Hohenmin, Hermann Kriegelstein, Bromberg, Wilhelm Laewe, Al. Filist, Johannes Groggolt, Strelitz, Hermann Zierke, Holthusen, Georg Rother, Altona-Ottensen, Franz Mäler, Gr. Kladau, Albert Lange, Hamburg, Albert Dehne, Hamburg, Karl Weidemann, Rastau, Otto Treptow, Stettin, Hans Hardt I, Stettin, Alex Morranski, Briesen, Christian Thomsen, Kiel, Hermann Lange, Striesow, Heinrich Michael, Garwitz, Richard Lewy, Jever, Hermann Mahlendorf, Stettin, Adolf Loch, Blumenthal, Heinrich Cloriss, Rostock, Carl Böllnig, Stavenhagen, Hermann Neumeyer, Charlottenburg, Frh Bähmann, Bremerhaven, Johann Buss, Oldendorf, Ferdinand Harze, Hannover, August Richter, Neu-Klocksin, Karl Schwindt, Galenbeck, Claus Gosh, Gr. Willensee, Paul Bokalwaski, Penzlin, Hermann Rohde, Cantwitz, Paul Hagen, Tramm, Paul Borowiak, Altona, August Stettin, Neverin, Wilhelm Stummer, Bruckhausen, Adalbert Scheschong, Berlin, Ernst Ebel, Berlin, Hermann Engels, Wermelskirchen, Leo Jarajinski, Lesnian, Franz Witte, Stargard, Johann Kahrs, Ilse, Heinrich Paschen, Christinenfeld, Leo Reimann, Collin, Hans Westendorf, Rostock, Hermann Rechlin, Uferin, Franz Hensel, Rostock, Albert Dinse, Greifswald, Ernst Püßlow, Gr. Eichen, Otto Frühriep, Malchon, Ernst Oloede, Kröpellin, Heinrich Bergmann, Lauenburg, Leonhard Rokus, Rzehitz, Konrad Wilhelm, Groß-Kunzendorf, Edmund Jonehko, Jaborze, Harry Karlau, Hamburg, Paul Greshmann, Krohnsdorf, Heinrich Armbrecht, Neudamm, Paul Hoffmann, Güstrow, Friedrich Schütt, Hamburg, Valentin Neubäuser, Worms, Heinrich Vortmeyer, Börnunghausen, Moritz Sandmann, Dirschau, Walter Sprecher, Cottbus, Emil Herrmann, Berlin-Weißensee, Otto Poll, Parchim, Heinrich Lindemann, Joppol, Michael Wefoliwski, Deutsch-Rode, Alfred Koch, Warnicke, Wilhelm Diekelmann, Böldenitz, Christian Thomsen, Kiel, Richard Schlichting, Volkrop, Otto Maschkiewitz, Spandau, Stanislaus Jaskowiak, Posen, Otto Große-Lindemann, Lesum.

2. Batterie.

Offizier-Stello.: Heinrich Lüth, Güstrow, Otto Rubkiew, Güstrow.

Wachtmeister: August Both, Güstrow.

Vizewachtmeister: Rudolf Tesch, Güstrow, Johann Grabbet, Güstrow, Hans Wrede, Güstrow, Georg Schenkel, Güstrow, Otto Peters, Güstrow, Karl Saß, Güstrow, Rudolf Posschl, Güstrow, Erich Misch, Dühneberg, Otto Paue, Güstrow, Friedrich Peters, Rostock, Walter Tesge, Berlin, Franz Wittfoth, Lubow, Gerhard Meyer, Wildkuhl, Erwin Salow, Posen, Ehrhard Buchholz, Dän. Riendorf, Herbert Salow, Jehna, Willi Müller,

Teterow, Ernst Jökuff, Hamburg, Karl Müller, Warin, Hermann Voh, Lindow, Walter Voh, Güstrow, Paul Otting, Hamburg, Gotthard Niederlich, Güstrow, Paul Schulz, Lübz, Edgar Heitemeyer, Hamburg, Hans Lüth, Hamburg, Karl Loebe, Neubrandenburg, Max Peters, Hamburg, Werner Frieße Raguri, Karl Sievers, Bad Bramstedt, Herm. Lehnkering, Dornmund, Walter Fornell, Neubrandenburg, Otto Ehlers, Dargun.

Führer: Frank Cäsar, Bremen, Joachim Wischer, Rostock.

Sergeanten: Paul Nerath, Wamkow, Willi Peters, Ludwigslust, Friedrich Nikolai, Golkowitz, Wilhelm Neper, Etelsen, Hermann Heiden, Kommerich, August Herrmann, Warnemünde, Otto Friedrichs Laage, Wilhelm Writh, Gr. Potremis, Albert Ohde, Güstrow, Karl Fraderich, Güstrow, Karl Ziemer, Güstrow, Karl Jacobs, Güstrow, Alwins Kahl, Güstrow.

Unteroffiziere: Friedrich Peters, Güstrow, Paul Tollzien, Güstrow, Richard Lund, Gadebusch, Paul Stuhr, Admannshagen, Johann Wagner, Sägeberg, Georg Martens, Rostock, Karl Schröder, Ludwigslust, Paul Bartelt, Jüblow, Wilhelm Stüdemann, Paffin, Otto Endler, Güstrow, Hermann Odebrecht, Schwaan, Gustav Korup, Güstrow, Max Wegner, Güstrow, Adolf Weber Weber, Niendorf, Ludwig Wölfer, Bükow, Hermann Lembke, Güstrow, Gerhard Müller, Rostock, Walter Brandt, Güstrow, Hans Brandt, Güstrow, Werner Bibelje, Rehmsdorf, Ernst Berg, Bessin, Paul Kahl, Gr. Roge, Ernst Dettmann, Stralsund, Wilhelm Sottmann, Kiel, Viktor Ahmuß, Hamburg, Willi Görß, Neubrandenburg, Friedrich Prignitz, Güstrow, Heinrich Piekenpark, Hamburg, Hermann Reuter, Rostock, Friedrich Heyn, Greifswald, Walter Lorenzen, Hamburg, Friedrich Hampe, Ren, Ernst Quiram, Güstrow, Robert Mau, Minzow, Walter Stark, Spitzkühlen.

Gefreite: Gerhard Vetten, Düsseldorf, Ernst Pieper, Köln, Hinrich Wöhler, Delmenhorst, Wilhelm Wehring, Dobbin, Hans Barkus, Lawe, Hans Piersdorf, Finkenthal, Emil Niemann, Heide, Friedrich Westphal, Wismar, Hans Hoth, Tresentin, Gustav Beschenbessel, Hamburg, Paul Prehn, Hamburg, Max Bendix, Güstrow, Martin Kohfahl, Knegehdorf, Ernst Wellenstein, Crefeld, Wilhelm Fischer, Rostock, Karl Wittmäh, Hamburg, Detloff Bargholz, Kl. Vollstedt, Paul Krohn, Wendorf, Joachim Lenschow, Grieben, Joachim Fürle, Berlin, Wilhelm Bank, Kiel, Heinrich Fehlhaber, Schwerin, Johann Fesser, Köln, Alfred Mewe, Lürrach, Bruno Eggebrecht, Guldemer, Otto Bruhns, Wittorf, Peter Helmke, Süderlohn, Hermann Hufsfeldt, Onoien, Heinrich Burmeister, Behnken, Ernst Wienke, Sabel, Friß Writh, Gr. Potremis, Ludwig Becker, Schwaan, Karl Schmidt, Onoien, Ernst Wullenbecker, Ribnitz, Hermann Wittenburg, Bartelschagen, Erhardt Krohn, Ribnitz, Friedrich Winter, Lüchow, Wilhelm Böllnitz, Dabel, Paul Krohn, Wendorf, Adolf Gesener, Ziebuhl, Richard Thieme, Schönhagen, Richard Tasche, Doberan, Franz Wölfer, Bükow, Friedrich Jakobs Doberan, Adolf Dreßler, Ollendorf, Rudolf Wahmuth, Mirowsdorf, Ernst Bauer, Tarnow, Otto Topp, Rostock, Hans Vollendorf, Stargard, Wilhelm Sternberg, Güstrow, Walter Schönhardt, Güstrow, Ernst Moll, Rostock, Friedrich Wegener, Parchim, Hermann Stehlmann, Schwarz, Hans Erikowski, Lungendorf, Hugo Sandberg, Waren, Hans Sievert, Cammin, Hermann Nagel, Wittenberge, Karl Niemann, Parchim, Robert Mau, Minzow, Paul Möller I. Dörgelin, Rudolf Kleinfeldt, Groesdorf, Ernst Kohlmeier, Hamburg, Waldemar Harms, Marlow, Friedrich Hampe,

Key, Otto Albrecht, Questin, Johann Badow, Maßlow, Friedrich Burmeister, Lalschow.

Kanoniere: Wilhelm Schwart, Damm, Adolf Lasche, Doberan, Friß Wendt, Sülze, Hermann Wenzel, Mölln, Wilhelm Burmeister, Warbelow, Paul Peters, Rostock, Karl Günther, Neu-Tornow, Hermann Kollos, Mollenbeck, Max Dahl, Klockow, Rudolf Schütt, Wenzfeld, Hellmuth Pügelow, Sponholz, Emil Schlatow, Kuhstraße, Wilhelm Möller, Lindow, Otto Eickhoff, Havelkost, Friedrich Kohlhase, Warsow, Johannes Bruhn, Grundeshagen, Thomas Roszizyniala, Hohen Wischendorf, Friedrich Peters, Reddelich, Hermann Westphal, Gr. Praagshagen, Bernhard Brandt, Gr. Praagshagen, Otto Gröger, Franzburg, Robert Kordt, Gästrow, Hermann Gesener, Jibuhl, Wilhelm Ubr, Koberwitz, Hermann Wagner, Nowawes, Gustav Reckentin, Potremis, Friedrich Rehberg, Gästrow, Albert Pannwitt, Lelschow, August Lange, Fresendorf, Hermann Kröger, Herzfeldt, Hans Harder, Bützow, Alex Jäde, Neustadt, Rudolf Böllnig, Strenz, Otto Drückhausen, Welzin, Heinrich Flinker, Schwaan, Karl Burmeister, Larnow, Hermann Kröger, Gorden, Wljeszczynski, Wismar, Wilhelm Bolt, Böttin, Hermann Köhn, Dabel, Ernst Kohloff, Wietow, Karl Rümpling, Herzfeld, Friß Schwibbe, Instenburg, Heinrich Nauch, Larnow, Johann Warning, Hof Rühr, Theodor Wulf, Hoh-Schönberg, Georg Möller, Dalberg, Johs. Stahlke, Köljow, Friedrich Beeße, Ziesendorf, Otto Kasel, Klogenhagen, Ernst Altkmann, Hinrichshagen, August Schult, Prützen, Willi Kuhse, Rosenow, Adolf Lange, Goldberg, Heinrich Michels, Kaukel, Otto Peters, Gr. Upahl, Heinrich Ziemis, Gästrow, Karl Abs, Gr. Wästerfelde, Karl Kaschke, Stettin, Karl Koh, Gr. Potremis, Alfred Vick, Marlow, Otto Dohs, Rostock, Karl Manthei, Alt-Pannekow, Wilhelm Strübing, Hamburg, August Packeisen, Schwelm, Wilhelm Fischer, Rostock, Paul Lasche, Warnemünde, Julius Seiler, Bremen, Otto Neumann, Soltau, Heinrich Fahl, Gressow, Friß Krohn, Gästrow, Johannes Thissen, Fürstenberg, Otto Fehringer, Jella St. Bl., Erich Pasphal, Neubrandenburg, Otto Brahmstedt, Hamburg, Franz Meyer, Grapen, August Janzen, Hamburg, Robert Janzen, Hamburg, Bruno Bruse, Gästrow, Curt Hangard, Hamburg, Edgar Hepmann, Hamburg, Walter Hangard, Hamburg, Carl Fleischfresser, Rehberg, Wilhelm Ehlert, Woldegk, Albert Boldt, Neubrandenburg, Otto Brandt, Neubrandenburg, Theodor Wrobel, Bismarckhütte, Wilhelm Opp, Hamburg, Hans Christoffers, Bernick, Richard Krosch, Schönberg, Hermann Beckholdt, Rostock, Ernst Brühn, Gästrow, Martin Marx, Alstedt, Walter Krieg, Onien, Hermann Kurth, Merzenick, Emil Knuth, Dorf Berlin, Paul Kuschke, Altona, Hermann Wilke, Quitzjebel, Walter Sauer, Gästrow, Helmuth Proß, Schönemark, Helmuth Welkin, Gästrow, Walter Millbahn, Hamburg, Wilhelm Samy, Hamburg, Erich Fischer, Kassow, Karl Dorn, Bergedorf, Friedrich Prey, Hamburg, Richard Niemann, Lang Niendorf, Hans Köpke, Gästrow, Heinrich Winke, Broseden, Wilhelm Burmeister, Osterberg, Friß Homann, Oestemünde, Georg Köper, Glasewherburg, Bernhard Kaselich, Burg-Niedersachsenwerfen, Arthur Aron, Friedland, Adolf Beyn, Hamburg, Franz Ruf, Hamburg, Joh. Kluth, Niekrenz, Emil Niemann, Heide, Karl Hoffmann, Altona, Albert Jachow, Maßlow, Paul Schulze, Hambergen, Willi Dutsch, Oranienburg, Otto Hohmeißler, Erfurt, Hans Stark, Uetersen, Ernst Brehke, Böllig, Friß Binding, Malbaum, Christian Opitz, Segeberg, Karl Volmar, Hamburg, Detlof Ehlers, Hademarschen, Hermann Schmidt, Krickow, Jacob Montag, Dutweiler, Konrad Engel-

hardt, Wabern, August Winter, Herlohn, Friedrich Rothkögel, Charlottenburg, Gustav Schneider, Jarmen, Johann Rausch, Cassel, Erich Bachmann, Schmölln, Oskar Schröder, Hamburg, Friedrich Schönerl, Carsdorf, Johannes Wegemann, Hamburg, Adolf Siegmund, Hamburg, Adolf Siegmund, Hamburg, Emil Bartels, Malchin, Paul Sommerfeld, Czarnikau, Friedrich Kröger, Roggenbagen, Johannes Ruschay, Rogonnen, Karl Ehlers, Kiel, Karl Backhaus, Hamburg, August Wagner, Allenstein, Wilhelm Holz, Rostock, Markus Mutschwitzsch, Berlin, Nikodemus Mankowski, Suzenim, Ernst Winter, Gauschow, Oskar Eichholz, Kyritz, Richard Preeck, Malchin, Ernst Ziesemer, Güstrow, Frh Hoffmann, Bromberg, Johann Hempen, Wulsdorf, Artur Schulz, Rostock, August Rohwedder, Hamburg, Heinrich Bütow, Güstrow, Willi Schröder II, Hamburg, Paul Hamann, Altona, Erich Schäfer, Bremen, Frh Müller, Berlin, Rudolf Schmidt, Hamburg, Wilhelm Vollstedt, Kiel, Richard Schwarz, Neukölln, Otto Eickhoff, Lausen, Martin de Fries, Hamburg, Karl Labenstein, Rostock, August Hoove, Hamburg, Frh Vahr, Or. Königsförde, Otto Stefan, Weissenbach, Wilhelm Runge, Petersdorf, Helmuth Harber, Rostock, Wilhelm Miehner, Woldegk, Frh Kemmer, Schorrenlin, Paul Wagenknecht, Briggow, Albert Bussenjchädt, Mahndorf, Hans Köppler, Friedland, Hans Ahrens, Bremen, Karl Kählerl, Hamburg, Heinrich Köpke, Or. Upahl, Hermann Rachow Carwiz, Hans Nullke, Breslau, Wilhelm Schollahn, Güstrow, Arthur Stahl, Krakow, Ehrhard Plettenberg, Lefsin, Adolf Ladehoff, Hamburg, Emil Grunewaldt, Neugandelin, Otto Pier, Tangermünde, Adolf Markus, Stolzenberg, Otto Maß, Lübeck, Bruno Montjoje, Bochum, Franz Schepnik, Johann Clausen, Krau, Bruno Drewelow, Stettin, Otto Packeisen, Hamburg, Leopold Hanning, Wesenberg, Willi Stegemann, Kiesdorf, Helmuth Rehder, Rostock, Walter Leschke, Berlin, Otto Kiesow, Karlsberg, Wilhelm Stemm, Hamburg, Heinrich Stadach, Umruckstadt, Johannes Förster, Ludwigshafen, Emmerich Krüger, Hamburg, Heinrich Vebber, Gelsenkirchen, Konrad Liesing, Krukum, Max Prochnow, Stargard, Willi Kofszewski, Berlin, Frh Lessing, Krakau, Frh Fröhlich, Alt-Guse, Paul Albrecht Spandau, Robert Kramer, Berlin, Anton Szuslach, Dortmund, Josef Kempf, Durlach, Wilhelm Boje, Betscheldorf, Erdreich Vernitt, Güstrow, Franz Schröder, Kranzin, Tilmann Bongard, Friedrichshof, Kurt Kohbau, Berlin, Ewald Sternbagen, Al. Trebbow, Alfred Baak, Hamburg, Wilhelm Franke, Ebelsleben, Richard Niemann, Niendorf, Gottlieb Fabig, Laurahütte, Josef Velling, Bocholl, Josef Walther Mühlbach, Gustav Schwark, Augustenwalde, Johann Daß, Gonsenheim, Friedrich Liebe, Peshicken, Otto Schwak, Annenhof, Heinrich Orabbert, Bremen.

3. Batterie.

Offizier-Stello: Frh Marlow, Neustrelitz, Karl Odebrecht, Neustrelitz, Franz Schwebke, Neustrelitz, Hermann Dähning, Neustrelitz.

Wachtmeister: Ernst Holz, Neustrelitz.

Bizewachtmeister: Albert Weden, Neustrelitz, Karl Glanz, Neustrelitz, Ernst Pielshmann, Neustrelitz, Hermann Jentsch, Neustrelitz, Otto Barnbeck, Neustrelitz, Karsten Böttner, Güstrow, Rudolf Griffenbagen, Usadel, Hans Sittig, Neustrelitz, Willi Honig, Neustrelitz, Franz Köpke, Güstrow, Werner Eichling, Hamburg, Kurt Rasmus, Stralsund, Wilhelm Schüll, Cöln-Deutz, Ludwig Grell, Mirow, Karl Faber, Kiel, Paul Köhke, Neustrelitz.

Sergeanten: Hermann Dewitz, Neustrelitz, Gustav Franske, Berlin, Ernst Hofert, Göhren, Wilhelm Krohn, Malchin, Ernst Lindhorst, Leussow, Karl Saefkow, Röddlin, Heinrich Wiesselmann, Neubrandenburg, Hermann Rohn, Neubrandenburg, Peter Wittenburg, Neubuckow, Johann Makilla, Blumenthal, Frh Rogge, Königsberg, Hermann Lindhorst, Hamburg, Karl Passchl, Sternberg, Paul Rühl, Rendsburg.

Unteroffiziere: Hermann Tramp, Neustrelitz, Franz Giese, Carpin, Karl Lau, Godendorf, Emil Melahn, Feldberg, Hermann Milenz, Bredensfelde, Ernst Voß, Lindow, Rudolf Wilk, Wendfeld, Friedrich Bergmann, Neustrelitz, Georg Wallbaum, Neubrandenburg, Richard Grundmann, Göhren, Hans Klüssendorf, Stargard, Kionski, Hamburg, Alexander Schmidt I, Friedland, Emil Schönfeldt, Neustrelitz, Robert Vorchert, Neuruppin, Frh Bobzin, Brodhagen, Walter Wilke, Greißwald, Franz Blank, Malpendorf, Hartwig Madek, Lübeck, Friedrich Pöhern, Neubrandenburg, Albert Peters, Stettin, Frh Henkel, Kiel, Hjalmar Brattström, Warksdorf, Karl Finke, Güstrow, Karl Hillesheim, Barmen, Joachim Sachau, Schulp, Frh Wittenburg, Stralsund, Hermann Rambow, Cölln, Friedrich Rambow, Hamburg, Otto Kalb, Hamburg, Ewald Wendt, Mehendorf, Friedrich Schwaer, Erlenbach, Hugo Schwarz, Rostock, Heinrich Gleumes, Cresfeld, Hans Becker, Neustrelitz.

Gefreite: Wilhelm Behnke, Mirowdorf, Wilhelm Berkholtz, Blankenförde, Walter Carls, Wulfsendorf, Maximilian v. Philipsborn, Weimar, Hermann Reinhold, Bremen, Rudolf Steffen, Hamburg, Bernhard Zimmermann, Großmonow, Max Behnke, Göhren, Otto Kreye, Neubrandenburg, Friedrich Tramp, Krumbek, Paul Wiesselmann, Sabel, Hermann Wilke, Gut Quühöbel, August Plückhahn, Wefenberg.

Kanoniere: Gustav Dittmann, Oransee, Paul Drägerl, Peccatel, Friedrich Fischer, Neustrelitz, Wilhelm Gierke, Treptow, Karl Görß, Wanzka, Kasimir Günther, Pleischen, Franz Helm, Neustrelitz, Gerhard Holst, Kloster, Helmut Köpke, Neustrelitz, Hans Krafemann, Schwanbek, Karl Lehne, Celle, Friedrich Lüh, Neustadt, Hans Mönke, Woldegk, Wilhelm Mülle, Wendfeld, Karl Oesterling, Pasenow, Paul Pizke, Wurow, Hermann Priemer, Golm, Ernst Pechlin, Mirowdorf, Erich Röddlin, Neubrandenburg, Johann Schlick, Bremen, Franz Schneider, Saefkow, Wilhelm Schnell I, Friedland, Karl Schröder, Neustrelitz, Karl Schröder I, Friedland, Karl Schröder, Neustrelitz, Karl Schröder I, Neustrelitz, Adolf Schumann, Friedland, Wilhelm Schünemann, Klein-Nemerow, Werner Springborn, Rössentlin, Paul Strohsfeldt, Mühlenbeck, Friedrich Suhrweier, Pienertorf, Wilhelm Voß, Dewitz, Otto Wellert, Rehberg, Wilhelm Wendorf, Prillwitz, Heinrich Wiese, Schwarzenbeck, Rudolf Urndt, Neustrelitz, Emil Behrndt, Neubrandenburg, Arnold Brinkmann, Strelitz, Reinhold Bruhn, Friedland, Frh Buck, Grünow, Ludwig Diedrich, Blumenhagen, Martin Eisner, Tornow, Karl Feseler, Neubrandenburg, August Fink I, Hirtichshagen, Karl Gipp, Loitz, Johann Gufowski, Neustrelitz, Karl Hagemann, Uferin, Georg Hartwig, Ballwitz, Ludwig Henning, Jirtow, Alfred Herden, Rowa, Wilhelm Jacob, Georgendorf, Rudolf Jacobs, Grünow, Ernst Koch, Jachow, Karl Köljow, Canzow, August Köster, Pasenow, Friedrich Krempin, Strelitz, August Krüger, Warbende, Robert Kugel, Wefenberg, Karl Lemke, Rodenskrug, Karl Maßmann, Groß-Quassow, Friedrich Müller I, Pragsdorf, Johannes, Rebe, Woldegk, Hermann Nessel, Stolp, Wilhelm Oldenburg, Neustrelitz, Heinrich Ollwig, Schwichtenberg, Ehrenfried Paegelow, Sponholz, Stanislaus Peczynski, Wosow,

August Pietsch, Alt-Käbelich, Emil Pirwitz, Balm, Otto Postier, Granzow, Robert Puls, Gramnitz, Friedrich Rachow, Granzin, Paul Richter, Zeulentoda, Ernst Rinke, Hamburg, Johannes Rückert, Schönhausen, Karl Rüh, Neubrandenburg, Wilhelm Rüh, Alt-Käbelich, Friedrich Rüh, Groß-Daberkow, Erich Sanow, Neubrandenburg, Wilhelm Schmidt, Friedland, Hermann Schnell, Friedland, Franz Schulz, Feldberg, Wilhelm Schulz, Neubrandenburg, Willi Schwarz, Blankensee, Karl Stehlmann, Zachow, Rudolf Stintmann, Wendorf, Wilhelm Schröder, Granzin, Walter Schulz, Köflich, Karl Scharf, Neustrelitz, Helmuth Trottnow, Neustrelitz, Albert Siewert, Berlin, Paul Traetow, Langengarchow, Robert Waesch, Neustrelitz, Hermann Witt, Woldegk, Ernst Wittuhn, Zippelow, Kurt Wolff, Brohm, Karl Wolff, Brohm, Karl Wulf, Klein-Daberkow, Paul Wuttke, Osterburg, Hermann Jars, Neukloster, Richard Lange, Rostock, Friedrich Jürgens, Brothagen, Karl Oberg, Hamburg, Hermann Marquardt, Güstrow, Joseph Reigers, Rheine, Walter Lösch, Warnemünde, Dietrich Krüger, Hamburg, Fritz Hoffmann, Cottbus, Willi Kaufmann, Friedland, Roland Brandis, Hamburg, Wilhelm Stapel, Bergfeld, Friedrich Struwe, Neustadt, Hans Troost, Wismar, Friedrich Döcher, Hamburg, Karl Nikolait, Hamburg, Adolf Weitendorf, Neuburg, Friedrich Oldag, Rostock, Albert Haseloff, Niemeck, Hans Lüth, Mühl-Rosin, Otto Wipke, Grevesmühlen, Willi Bartel, Stargard, Gustav Schemmel, Güstrow, Albert Rof, Penzlin, Rudolf Wollenzin, Friedland, Heinrich Moldt, Roggow, Karl Jarmah, Wendisch-Waren, Robert Ehlers, Mannhagen, Hermann Baars, Prillwitz, Hans Hef, Birksnaes, Hermann Michael, Stargard, Heinrich Hacker, Güstrow, Paul Schuldt, Neuburg, Hans Sparbier, Brühkow, Helmuth Borgwardt, Güstrow, Otto Ehrich, Rofleben, Erich Spahn, Charlottenburg, Max Arndt, Neustrelitz, Hermann Vof, Hamburg, Heinrich Stiegert, Kläffendorf, Karl Griephan, Nienhagen, Heinrich Siggelow, Nienhagen, Ernst Schütt, Güstrow, Hermann Husfeldt, Onoien, Robert Ehmke, Woldegk, Willi Gottberg, Hamburg, Karl Kluth, Rostock, Heinrich Vick, Hamburg, Otto Mahmkopf, Kyriz, Walter Blich, Hamburg, Kurt Wegener, Plau, Rudolf Budde, Friedland, Albert Prißbuer, Berlin, Willi Battenhausen, Hamburg, Hermann Meyer, Worbhausen, Franz Preußenhoff, Zehdenick, Adolf Hennings, Arendsborg, Heinrich Hackbusch, Rostock, Wilhelm Domino, Wandsbeck, Heinrich Schmidt, Onoien, Paul Wendt, Gerdshagen, Eugen Haack, Cöln, Clemens Wieczorek, Cöln, Wilhelm Nürnberg, Neustrelitz, Hermann Schmidt II, Krickow, Ernst Rauen, Duisburg, Karl Myszczyk, Schönberg, Otto Elies, Doberan, Otto Knöchel, Rütchow, Jens Hansen, Malente, Hans Hebbel, Jhehoe, Friedrich Heyn, Greifswald, Johannes Peters I, Flensburg, August Wagner, Altendeich, Markus Wilhelm, Besdorf, Friedrich Salow, Friedland, Wilhelm Zeiske, Güstrow, Karl Fleischfresser, Rostock, Hermann Brinkmann I, Warzen, Heinrich Harenberg, Hamburg, Karl Bohnhoff, Hamburg, Henri v. Sacht, Hamburg, Louis Hinrichs, Hamburg, Franz Neumann, Hornsmühlen, Heinrich Wagner, Hamburg, Willi Jarmstorf, Upost, Hermann Beeden, Moorfleth, Hans Thomsen, Goldebeck, Karl Schmidt III, Friedland, Max Brinkmann II, Hamburg, Karl Gahlbeck, Unrow, Hermann Kasper, Böken, Wilhelm Köhler, Thänsdorf, Karl Lankow, Neubrandenburg, Heinrich Lüdtstedt, Niendorf, Hugo Meier, Mühlheim, Richard Müller II, Niederngesa, Conrad Pietsch, Bittenhausen, Johann Ruchah, Mühlheim, Karl Sobieray, Sawadden, Johann Tennberken, Hartefeld, Christian

Limm, Stellingen, Hermann Unruh, Berlin, Hermann Vierguß, Bergedorf, Jan Vischer, Hiltten, Otto Wohlgemut Peterswalde, Ehrich Wohlgemut, Stanislowo, Willi Luchs, Stöven, Hermann Schumacher, Ovesmühlen, Robert Mahnke, Lübeck, Albert Buschmann, Muhlheim, Henry Göttisch, Elmshorn, Richard Freiberg, Tappenbeck, Paul Justen, Hamburg, Adalbert Regulski, Blumenthal, Karl Röder, Hamburg, Karl Schönbein, Berlin, Erich Schulz I, Hamburg, Friß Spange, Berlin, Berend Wenneker, Westenberg, Georg Lemke I, Wittstock, Karl Hahnmeier, Lübeck, Richard Studier, Vorheide, Hermann Bliß, Herzwolde, Eugen Maisch, Ludwigsburg, Hermann Kluge, Rostock, Wilhelm Diestel, Hamburg, Gustav Fröling, Hamburg, Johann Hahn, Lubacz, Louis Hendenreich, Am Holz, Hermann Meyer, Dolgen, Gustav Riker, Hamburg, Kurt Schmigeliski, Hamburg, Ernst Singelmann, Hamburg, Karl Volt, Kiel, Otto Werner, Hamburg, Karl Kühnemann, Almedebgen, Karl Köljow, Dettmannsdorf, Heinrich Kägebein, Wuhngel, Friß Puffehl, Reddersdorf, Gottfried Zimmermann, Berentath, Heinrich Möller, Göhrde, Otto Dibbern, Hamburg, Heinrich Schmidt II, Warnemünde, Karl Köhn, Rostock, Johannes Stecher, Altona, Franz Schüler, Köstlin, Friedrich Schmidt III, Altona, Christian Abeling, Bremen, Heinrich Hogrefe II, Reddensveerbergen, Franz Höllen, Bremen, Matthias Kuland, Cöln-Deuß, Karl Siegling, Hamburg, Hermann Frandsen, Hamburg, Wilhelm Hartwig I, Lübeck, Willi Krahn, Stettin, Hans Muliße, Breslau, Helmuth Rehder, Rostock, Leo Reimann, Bromberg, Alfred Repenning, Hamburg, Martin Schulze, Dresden, Wilhelm Werner I, Hamburg, Hans Westendorf, Rostock, Friedrich Böhm, Kiel, Heinrich Bohlhöfer, Langen, Ernst Howey, Hamburg, Josef Kraus, Hamburg, Hans Langpap, Rostock, Hermann Ebert, Lehe, Karl Sonntag, Rostock, Paul Hahn, Neustrelitz, Hermann Meier, Worbhausen, Iwan Ehold, Hamburg, Hermann Verckens, Hamburg, Erich Fischer, Kossow, Arthur Casten, Ahrensburg, Hermann Ehmke, Petschow, Karl v. Foller, Kiel, Otto Fruhriep, Malchow, Ernst Hahn II, Röbel, Martin Hesse, Hochding, Sönke Höfer, Hattstedt, Andreas Juhl, Jernhütte, Wilhelm Kühl, Altona, Kurt Möller, Kiel, Friß Pomplun, Altona, Friedrich Schlüter, Bremen, Bernhard Bepark, Klinkum, Hans Hirschel, Hamburg, Hans Soltau, Barmstedt, Josef Kugler, Baebelin, Walter Bening, Gästrow, Adolf Siegmund, Hamburg, Albert Wiendke, Hamburg, Oskar König, Berlin, Helmut Gaudk, Strelitz, Emil Kampf, Altona, Paul Doll, Neustrelitz, Friß Frank, Altona, Walter Hargens, Friedrichskoog, Friß Börner, Höchst, Willi Strahweg, Wermelskirchen, Johann Wehde, Hofwindberg, Walter Seichter, Breslau, Georg Scheerer, Wetter, Richard Nitsche, Niederlangenau, Karl Schumacher, Kleinvarchow, Otto Harder, Hagenow, Erich Denckmann, Neubrandenburg, Hermann Jürß, Rostock, Hermann Frahm, Rostock, Matthias Dohmen, Schafhausen, Wilhelm Kähny, Mannheim, Otto Füllag, Belgrad, Franz Böttcher, Orana, Paul Mrethe, Kleinheidern, Christian Bargas, Oberdieber, Wilhelm Klinkert, Püschow, Max Teufel, Kieth, Johann Bruns, Borstel, Gustav Kruse, Thlenbüttel, Antonius Buchholz, Albrechtsdorf, Alexander Drosd, Koslowogora, Hermann Golze, Winnigen, Kurt Gronerth, Mennrel, Gustav Karschau, German, Paul Wittke, Craußen, Paul Dieß, Hamburg, August Lesniak, Bochum, Hermann Peter, Wolfach, Eduard Sattler, Grafenhausen, Heinrich Schnell, Ernoldsheim, Hermann Pflug, Schwanebeck, Casimir Malkowski, Ulmsel, Peter Thansen, Schafflund, Bobeslaus Gogolinski, Grünberg, Georg Burger, Berlin, Adolf Epbinder, Berlin,

Richard Funke, Leubsdorf, Hans Grabbe, Drönhorst, Georg Jerisch, Berlin, Hans Kretschmer, Gräbendorf, Roman UzarSKI, Spandau, Erich Schrader, Magdeburg, Marian Muth, Posen, Erich Kope, Berlin, Alfred Prinz, Bublitz, Otto Vieberanz, Kolberg, Josef Hanß, Mainz, Walter Wilhelm, Demmin, Max Brauer, Berlin, Karl Ahmann, Dittersdorf.

II. Abteilungs-Stab.

- Offizier-Stello.:** Wilhelm Mevius, Güstrow, Franz Schwebke, Neustrelitz.
Beamtenstellvertreter: Louis Brandt, Güstrow, Gerhardt Dykhof, Spandau, Adolf Friedrichs, Hamburg, Karl van Ruffcher, Hamburg, Alwin Schreck, Harburg, Wilhelm Wolf, Hannover, Heinrich Schaffner, Meß, Friedrich Würfel, Güstrow.
Bizewachmeister: Wilhelm Hütthöper, Güstrow, Richard Frenz, Güstrow, Paul Kühl, Güstrow, Willi Westphal, Brunsbüttelkoog, Wilhelm Soltwedel, Dobbertin.
Sergeanten: Gustav Abram, Güstrow, Johann Becker, Grittel, Paul Boy, Neubrandenburg, Max Kaunath, Lyden.
Unteroffiziere: Willi Bartel, Stargard, Louis Höppner, Teterow, Emil Lautenbach, Hamburg, Hugo Niebuhr, Hamburg, Jasso v. Normann, Lebao, Wilhelm Pingel, Güstrow.
Gefreite: Heinrich Amelung, Güstrow, Hermann Behrendt, Hohenpieriß, Franz Arnd, Triefkendorf, Kurt Blank, Halle, Rudolf Budde, Friedland, Max Guldner, Rühlow, Hermann Hansen, Güstrow, Leander Huth, Güstrow, Friedrich Helm, Friedland, Hermann Langbein, Elmshorn, Wilhelm Lehnert, Tessin, Friedrich Meyer, Güstrow, August Maue, Stokelsdorf, Paul Paetow, Hof Mamerow, Rudolf Schellhorn, Parchim, Friß Kof, Krißkow, Friedrich Tonat, Blücherburg, Paul Traetow, Langenjarchow, Friedrich Vog, Rißerow, Wilhelm Völker, Salungen, Paul Willbrandt, Steinbeck, Albert Weidel, Friedland, Paul Wegner, Kunstrade.
Mannschaften: Ulrich, Arndt I, Neubrandenburg, Hermann Brüggmann, Wiefenthal, Paul Brandt, Woldegk, Wilhelm Baguhl, Dersentin, Gustav Blunk, Dorf Berlin, Hans Canther, Wismar, Paul Dieß, Berlin, Paul Glöde, Papendorf, Gustav Gätth, Alt-Kalisch, Max Holtfreter, Klockow, Albert Hinz, Strelitz, Emil Hinz, Hamburg, Joachim Hundt, Gr. Ränz, Wilhelm Ehlert, Woldegk, Matthias Kocks, Mühlheim, Ferdinand Kriete, Hamburg, Bernhard Klenke, Halbau, Wilhelm Loh, Neustadt, Werner Möller, Damm, Rudolf Oldorf, Wismar, Paul Plog, Klockow, Balder Richters, Neubrandenburg, Friß Schoknecht, Glasow, Wilhelm Schnuchel, Frankfurt a. M., Martin Sah, Küsserow, Friß Strube, Orbach, Karl Schwerdt, Berlin, Erich Tieße, Hirschberg, Albert Teltow, Grabowhöft, Gustav Wiechert, Alt-Strelitz, Kurt Wolff, Brohm, Paul Wodrich, Friedland, Heinrich Westphal, Brunshaupten, Rudolf Weinböfer, Güstrow, Franz Witte, Stargard, Christian Carstens, Hufum.

4. Batterie.

- Offizier-Stello.:** Karl Albrecht, Freudenberg, Wilhelm Dreyer, Blankenese, Friedrich Wilhelm Junghans, Aue, Hugo v. Lenski, Güstrow, Jacob Mertens, Perleberg, Wilhelm Mevius, Güstrow, Karl Odebrecht, Neustrelitz, Arno Steiner, Mannsheim.
Wachmeister: Jacob Mertens, Perleberg, August Warnke Klueß, Karl Odebrecht, Neustrelitz.

- Vizewachmeister:** Hans Buchholz, Oderberg, Günther Diers, Kl. Quassow, Oskar Heinecke, Köhrse, Heinrich Harms, Osnabrück, Paul Junghans, Rostock, Herbert Jacobs, Uelzen, Max Jaschke, Clausthal, Rudolf Klase, Demmin, Wilwardt, Or. Kieszow, Werner Niemeyer, Osten, Rudolf Niechele, Hamburg, Friedrich Petrowsky, Buenos-Aires, Max Laurenhaus, Rotenburg, Karl Schmoje, Boldebeck, Hans Schwab, Güstrow, Friß Schoknecht, Malchin, Friedrich Vorbeck, Böhrow, Johannes Voh, Güstrow, Werner Wirths, Berlin, Vollrath Paschen, Böhrow, Franz Ziegler, Rostock.
- Sergeanten:** Robert Bauer, Weitendorf, Ernst Brünau, Alt-Strelitz, Richard Block, Saarbrücken, Wilhelm Erdmann, Leussow, Otto Knuths, Parchentin, Paul Lohff, Teterow, August Meier, Rostock, Wilhelm Möller, Teterow, Paul Mausier, Willershagen, Otto Paetow, Wredenhagen, Hugo Piel, Kremplin, Walter Retelsdorf, Hof Nesow, Hermann Ranz, Sarmstorf, Wilhelm Schulz, Wendelsdorf, Alfred Schilk, Eckersdorf, Bruno Storch, Hannover, Paul Weweßer, Bruel, August Winter, Liggeringen, Heinrich Zapel, Korchow.
- Unteroffiziere:** Robert Blohsfeldt, Vieselbach, Hans Brüggert, Güstrow, Wolfgang Barczewski, Ludwigslust, Paul v. Cossel, Hamburg, Richard Dürand, Güstrow, Hans Oruhl, Hamburg, Wilhelm Heins, Böhrow, Leander Huth, Güstrow, Arnold Hannemann, Anklam, Ernst Hesse, Lübeck, Hermann Jörn, Or. Lantow, Friedrich Klüh, Schwaan, August Kraatz, Güstrow, Wilhelm Krempien, London, Karl Kröplin, Lübeck, Willy Kay, Weddelbrook, Erich Kobow, Rostock, Ewald Küster, Bittersfeld, Bernhard Landahn, Schwaan, Hans v. d. Lüche, Minden, Richard Malow, Güstrow, Paul Müller, Neubrandenburg, Wilhelm Preiß, Or. Lichtersfelde, Christian Rudolf Pollitz, Rostock, Hermann Ralfs, Grasdorf, Ernst Reinhard, Necklinghausen, Heinrich Rabe, Larnow, Julius Rahmann, Bommern, Heinrich Sufemühl, Schlatow, Walter Sellshopp, Thürkow, Karl Siefken, Güstrow, Wilhelm Salow, Linden, Friedrich Ushinski, Rendsburg, Joseph Weigelt, Neubrandenburg, Max Welhin, Rossentinerhütte, Hans Zander, Pepelow.
- Befreite:** Friedrich Behrens, Rostock, Friedrich Bohnsack, Warnemünde, Wilhelm Brandt, Bochum, Karl Braunschweig, Bremen, Paul Brüggemann, Rostock, Johannes Baade, Teterow, Robert Behrendt, Wendischhagen, Wilhelm Bohnhoff, Benitz, Erich Buchholz, Konstantinopel, Hans Basüner, Or. Schönwalde, Ernst Carsten, Schlagisdorf, Walter Ehlers, Parchim, Otto Ehlers, Neu-Schlagisdorf, Walter Franke, Güstrow, Johann Garling, Or. Upahl, Johann Ööhren, Buschhof, Rudolf Hinzpeter, Barkow, Paul Holst, Neu-Bartelsdorf, Friedrich Hoffmann, Neustrelitz, Friedrich Harder, Böhrow, Hermann Harder, Selow, Ernst Hartung, Or. Bisdorf, Wilhelm Jörß, Dammerow, Friedrich Jacobs, Rostock, Paul Klänhammer, Güstrow, Johann König, Dersentin, Adolf Kindt, Lüchow, Hans Krasemann, Schwanbeck, Franz Liermann, Wismar, Wilhelm Langschwager, Rütting, Paul Lebbin, Goldberg, Ewald Lübhol, Waren, Hermann Luckmann, Lockstädt, Hermann Möller, Drölit, Otto Meyer, Stavenhagen, Gustav Mecklenburg, Röckwitz, Max Müller II, Güstrow, Werner Meyer, Kl. Flottbeck, Albert Müllner, Böhrow, Heinrich Paap, Rostock, Paul Prestin, Waren, Heinrich Richters, Jabel, Friedrich Rambow, Hamburg, Friß Rehländer, Scharsdorf, Erich Richter, Güstrow, Adolf Reuschell, Güstrow, Walter Sandmann, Rostock, Hermann Schwarz II, Rostock, Karl Schulz, Wismar, Georg Stender, Larnow, Hermann Stolt, Neukalen, Adolf Stein, Karolinenhof, Willi

Wascher, Rostock, Hugo Wehrmann Güstrow, Hans Wendt, Berlin, Ernst Wolf, Güstrow, Hermann Zillmann, Lärz.

Kanoniere: Rudolf Albrecht, Schwanbeck, Wilhelm Albrecht, Massow, Wilhelm Altenkirch, Berlin, Friedrich Brümmer, Brunschaupten, Georg Bartels, Bleckede, Paul Brandt, Schwanheide, Willi Brassow, Waren, Johann Beuthin, Mildnitz, Otto Bohn, Neubrandenburg, Wilhelm Becker, Neukloster, Richard Beeze, Wildkuhl, Hermann Brißke, Schlessenberg, Christian Behrens, Liesbüttel, Karl Brümmer, Hamburg, Heinrich Bergholter I, Güstrow, Wilhelm Bergholter II, Güstrow, Hermann Bliß, Karzow, Otto Böckmann, Gr. Hundorf, Arthur Brandt, Hamburg, Karl Bröckmann Fallingb., Franz Bröckmann Marlow, Heinrich Bargfrede, Ottersberg, Wilhelm Böhlken, Hamburg, Arnold Venke, Versenbrück, Wilhelm Bruns, Süderfeld, Paul Brendel, Bremen, Hermann Behnke, Rostock, Johann Brockmann, Sievern, Karl Baumann, Werste, Heinrich Banse, Krakau, Johann Bagniewske, Niemtsch, Albrecht Bayer, Finkenwerder, Willi Block, Burg, Felix Beer, Rostock, Hermann Brandt, Boldela, Alfred Brjock, Hamburg, Ernst Bull, Brunschaupten, Ernst Brünning, Broßher, Friß Barneleit, Gumbinnen, Erwin Briesenick, Berlin, Anton Brzeczick, Jbicznow, Erich Bütow, Rhena, Otto Brockmann, Stralendorf, Hugo Eybulska, Rhena, Rudolf Element, Mansthal, Eduard Cordes, Osnabrück, Friedrich Christiansen, Grundhof, Heinrich Clausen, Flensburg, Solvester Dombrowski, Podgorz, Adolf Dümel, Bützow, Alfred Debisch, Hamburg, Heinrich Daffow, Schwaan, Friß Dorn, Hamburg, Johann Dargel, Crone, Heinrich Drewelow, Rudolf Denner, Hamburg, Paul Diepers, Crefeld, Willi Deinke, Tilsit, Franz Domino, Wandsbek, Paul Dieß, Berlin, Richard Drysch, Bieltz, Richard Eikelberg, Neukloster, Karl Ehlers, Wismar, Hans Engel, Hamburg, Bruno Engel I, Lübeck, Friedrich Wilhelm Engel II, Bützow, Heinrich Eggert, Prützen, Diedrich Eismann, Staffhorst, Hermann Engler, Heidenhof, Heinrich Fink I, Bützow, Robert Fock, Kellingen, August Fricke, Fürstenhagen, Franz Falkenberg, Stettin, Karl Frenzel, Krißkow, Wilhelm Fuhrmann, Breslau, Friß Gundlach, Belling, August Geist, Bützow, Karl Grube, Hohen-Viecheln, Hermann Gierß, Bützow, Wilhelm Grotha, Harksheide, Konrad Geldon, Kalkspring, Hermann Göbel, Hamburg, Heinrich Giese, Güstrow, Heinrich Grünberg, Hamburg, Walter Gräning, Wieck, Paul Glöde, Rostock, Wilhelm Günsdorf, Wismar, Walter Grube, Rostock, Friß Gohlke, Modderwiese, Ernst Gau, Bützow, Hugo Gollnick, Bromberg, Otto Hahn, Slate, Wilhelm Hartmann Leterow, August Heck, Grünhof, Karl Hendschel, Neubrandenburg, Erhard Holz, Jabel, Joachim Heitmann, Klossdorf, Ludwig Hein, Wismar, Arnold Holst, Hamburg, Wilhelm Hinterland, Rostock, Wilhelm Hupach, Hamburg, Willy Hinz, Nordhastedt, Walter Henne, Raßeburg, Louis Hoffmann, Plankkehmen, Franz Herforth, Ferdinandsheim, Johann Hölting, Wendisch-Evern, Arnis Hagemann, Hohenwestedt, Franz Höllen, Bremen, Heinrich Hofes, Hamburg, Johann Hartje, Bremen, Johann Hagemelster, Groß-Alein, Karl Hefler, Bremen, Arthur Hopp, Königsberg, Paul Jenning, Rostock, Jacob Jørgensen, Gr. Rudel, Ernst Jwers, Feinburg, Paul Jenßen, Rostock, Friß Jenßen, Kiel-Elberbeck, Walter Jabnke, Stettin, Robert Karberg, Pastow, Friß Klein, Wesenberg, Hans Körner, Upahl, Adolf Keil, Bützow, Walter Kreienbring, Malchin, Friß Köppen, Levin, Reinhold Kohl, Loppin, Karl Kroplin, Wilhelminenhof, Emil Kubiska, Hamburg, Robert Kruse, Rostock, Hermann Kremer, Mamerow, Otto

Kressin, Rastow, Ignaz Kowalski, Bobau, Heinz Kaufmann, Rostock, August Krämer, Ebersfeld, Robert Klanke, Lehe, Ferdinand Kroll, Isehoe, Ernst Klingenberg, Wieck, Ferdinand Kell, Stargard, Heinrich Kück, Finsdorf, Karl Krogmann, Lübeck, Karl Kopperschmidt, Fürstenberg, Heinrich Köpke, Gr. Upahl, Paul Kruse, Steffin, Otto Korlüm, Rostock, Hermann Klänhammer, Laage, Bernhard Knaup, Antwerpen, Albert Kröger, Dargun, Alois Kompalla Cziasnan, Hermann Kölpin, Holsdorf, Ewald Kracht, Schwarz, Wilhelm Klein, Bremen, Edward Krause, Pölkallen, Paul Lemke, Rostock, Werner Lahl, Neu-Teschow, Richard Lepzin, Bützow, Daniel Lorenz, Krakow, Friedrich Lüß, Bützow, Max Lange, Neustrelitz, Johann Luers, Leheserdeich, Bruno Lockenwich, Putbus, Heinrich Langmark, Kiel-Hassen, Ernst Lange, Kückelichen, Heinrich Lindholm, Großenbrode, Hermann Lensch, Lüssow, Valentin Leib, Hemsbach, Egbert Lass, Barthop, Erich Lettow, Gollnow, Gustav Looß, Hansfelde, Heinrich Landahn, Ludwigslust, Walter Müller, Güstrow, Paul Malbalm, Schwaan, Franz Möller, Rützing, Otto Meyer, Stavenhagen, Karl Marien Schönlage, Joh. Marciniak, Warnemünde, Karzel Muschinski, Schonau, Wilhelm Mahler, Hamburg, Hermann Müller, Gielow, Reinhold Maas, Berlin, Heinrich Möller, Göhrde, Robert Mohrke, Lübeck, Johann Mangelsen, Stenderup, Wilhelm Mollenhauer, Magdeburg, Hermann Meyer, Bremen, Bernhard Mörkens, Bildstein, Gottfried Mohrmann, Stade, Otto Mieth, Berlin-Steglitz, Fritz Müller, Berlin, Franz Meleßki, Rudnick, Walter Marschall, Kiel, Bruno Magke, Breslau, Emil Müller, Tiejenort, Karl Olbeck, Godendorf, Albert Olk, Wabrisow, Wilhelm Olhöft, Neubaus, Wilhelm Peters, Schwaan, Otto Pommerenke, Badendiek, Friedrich Pohlmann, Granzien, Wilhelm Pagels, Gielow, Heinrich Petersen, Wismar, Wilhelm Paschen, Rostock, Ernst Präß, Clausdorf, Otto Petisch, Pienersdorf, Berthold Pahlow, Waren, Paul Prohl, Zwiedorf, Ernst Pleß, Kl. Platten, Carl Pohns, Hahnerau, Otto Pankow, Neukloster, Reinhold Piasjek, Schönlanke, Leo Pilarzki, Rehden, Wilhelm Rachow, Todendorf, Hermann Raue, Stockelsdorf, Paul Reclin, Neubruck, Gottlieb Reinke, Riehenagen, Willi Remer, Levin, Adolf Rosß, Dauenhof, Waldemar Rosßfeld, Hamburg, David Roling, Desede, Karl Ronsdorf, Langenfeld, Wilhelm Reinecke, Ottenberg, Friedrich Rachow, Granzien, Johann Riebesel, Schiffdorferdamm, Max Reggentin, Strelitz-Alt, Hermann Rieck, Rostock, Walter Riebow, Steffin, Wilhelm Rosenstein, Eupen, Johann Roskosch, Poln. Neudorf, Wilhelm Rachow, Todendorf, Konrad Runde, Alverskirchen, Karl Siems, Gildenow, Helmut Siemß, Rostock, Hans Satow, Rützing, Martin Sonnenberg, Wismar, Paul Salchow, Rostock, Heinrich Sund, Rostock, Karl Siegling, Hamburg, Ernst Sellin, Boldewitz-Neudorf, Adolf Sempf, Schreiberdorf, Julius Sievers, Hamburg, Albert Sommer, Rostock, Albert Slowick, Oppeln, Walter Siefert, Paasch, Gustav Sadyn, Olesko, Werner Sievert I, Warnkenhagen, Paul Seelbinder, Jahnsfelde, Otto Schnell, Strelitz-Alt, Richard Schröder, Waren, Friedrich Schilling, Heilskoop, Hermann Schumann, Wöpsdorf, Hans Schröder, Poppen tin, Karl Schriever, Woldegk, Paul Schnuckel, Frankfurt a. Main, Erich Schulten, Cöln, Ludwig Schmidt, Rostock, Wilhelm Schlomann, Mankmoos, Erich Schwemer, Hamburg, Gustav Schütt, Hamburg, Günther Schnell, Berlin, Gustav Schumann, Kellingen, Friedrich Schütt, Wismar, Wilhelm Schreier, Kiel, Willi Schröder, Hinrichsdorf, Rudolf Schleder, Granzien, Andreas Schmidt, Hadersleben, Johann Schakmies,

Jodicken, Heinrich Stiegert, Kläffendorf, Karl Stoll, Selkendorf, Paul Stäpe, Dorf Selmsdorf, Gustav Sturm, Neukloster, Albert Stuß, Gutshorn, Otto Stock, Altona, Hermann Städt, Vorzow, Ewald Stupenink, Strelitz-Alt, Walter Struck, Rostock, Johann Steuck, Kotelow, Hermann Steffen, Bernhagen, Georg Limm, Dorf Nejaw, Hans Tolzin, Jepelin, Heinrich Trost, Lockwisch, Paul Tessenow, Teterow, Ernst Teslin, Rostock, Heinrich Tennie, Neukölln, Albert Tesensky, Mürsewick, Otto Lehmann, Hamburg, Robert Thienel, Breslau, Hermann Traulsen, Riers, Martin Tiedemann, Sande, Hans Uhland, Hamburg, Fritz Ushinski, Rendsburg, Karl Uß, Hagen, Heinrich Voß, Rostock, Karl Vogt, Lübeck, Hermann Vahle, Bremen, Max Wittrock, Hasenkrug, Otto Warncke, Roggendorf, Willi Wiedenhöft, Kiel, Friedrich Wenzel, Bülow, Gustav Wegner, Baumgarten, Wilhelm Warncke, Roggendorf, Oskar Worps, Güstrow, Hermann Winter, Güstrow, Gerhard Westphal, Neubrandenburg, Ernst Wolters, Blieschendorf, Robert Wittkowski, Rostock, Paul Weißhahn, Rostock, Erich Windel, Hamburg, Paul Wodrich, Friedland, Johannes Wichmann, Berlin, Hermann Willenbrock, Langwedel, Gustav Wagner, Putbus, Albert Wienke, Hamburg, Johann Wegner, Babelsberg, Heinrich Westphal, Brunshaupten, Alfred Wolf, Hamburg, Wilhelm Werner, Hamburg, Theodor Witt, Ecklakerhöfen, Hans Zwerg, Güstrow.

5. Batterie.

Beamtenstellvertreter: Wilhelm Rachow, Güstrow.

Offizier-Stelle: Richard Grube, Güstrow, Hermann Jarpentin, Güstrow, Friedrich Hagemann, Below, Karl Collmann, Fremdenberg, Heinrich Bellhahn, Wewelsfest.

Wachmeister: Ernst Klinkmann, Güstrow, Heinrich Prestien, Dobbertin, Rudolf Ahrens, Güstrow.

Wizewachmeister: Johannes Roloff, Güstrow, Wilhelm Burmeister, Güstrow, Wilhelm Hutkötter, Güstrow, Ewald Heisler, Güstrow, Ernst Surbier, Wagum, Karl Engel, Göttingen, Hans Bark, Güstrow, Hans Riemer, Waren, Heinrich Amelung, Apenrade, Otto Deschee, Rostock, Hans Troost, Wismar, Friedrich Struwe, Neustadt, Wilhelm Lack, Kirch, Josef Brahm, Hamburg, Paul Rühl, Güstrow, Helmuth Schicke, Berlin.

Sergeanten: Michael Czapiewski, Konitz, Friedrich Voigt, Larnow, Friedrich Hermann, Wismar, Friedrich Trede, Bieslow, Albrecht Rachow, Gnoien, Ewald Lews, Rechelsdorf, Wilhelm Böckmann, Althof, Hermann Kleburg, Stavenhagen, Emil Kaven, Kemplin, Bruno Mierke, Swinemünde, Richard Zimmeringkat, Trachienen, Paul Jasper, Gehnkendorf, Hans Höppner, Ruhs.

Unteroffiziere: Hans Behnk, Güstrow, Heinrich Müller, Wismar, Adolf Peters, Dr. Grunow, Franz Schulz, Köln b. Güstrow, Hartwig Wacker, Prinack, Friedrich Hofmann, Jeppelin, Walter Neckel, Walksfelde, Paul Brückmann, Walksdorf, Karl Höltsche, Wismar, Paul Freimuth, Heiligenhagen, Karl Muscher, Hamburg, Friedrich Möller, Malchin, Wilhelm Barkholz, Blankenförde, Willi Bartel, Stargard, Franz Schneider, Sasekow, Erich Rodlin, Neubrandenburg, Willi Stappel, Bergfeldt, Helmuth Borgwardt, Johann Schlachis, Hamburg, Otto Roloff, Spandau, Paul Domeier, Hamburg, Ferdinand Schuster, Berlin, Willi v. Heselert, Berlin, Bruno Menje, Rostock, Bruno Preuß, Berlin, Arnold Franke, Schwerin, Franz Goldmann, Hamburg, Joachim Paschen, Hamburg, Max Gutzeit, Hamburg, Gustav Vollmer, Bernburg, Walter Brinkmann, Flensburg,

- Karl Hoppe, Neu-Freblin, Richard Thiele, Koblów, Hermann Burmeister, Woldegk, Johann Brune, Haspe, Werner Fähnrich, Wieck.
- Gesreiter:** Paul Grebbin, Kambs, Hans Meier, Herrensteinsfeld, Paul Satow, Rostock, Paul Schmidt, Hohen-Spreng, Albert Schwarz, Redefien, Hermann Vietnig, Gollin, Paul Willert, Lalendorf, Paul Burmeister, Billenkamp, Konstantin Stephanski, Straßburg, Robert Jeshenwiz, Neubukow, Albert Beeße, Güstrow, Wilhelm Krüger, Neubrandenburg, Hans Wolter, Kirhdorf, Hans Serer, Bartenhagen, Richard Nehls, Hiorstorj Hans Möller, Schlegrow, Karl Schippmann, Sarmstorj, Hans Höppner, Kuhs, Hans Metzier, Schwaan, Friedrich Schmidt, Teterow, Hans Schmidt, Teterow, Paul Pinnow, Teterow, Konrad Lange, Teterow, Karl Ebel, Vipperow, Hermann Lux, Allnk, Ernst Schumacher, Penzlin, Richard Brose, Karlstein, Heinrich Engel, Gnoien, Paul Bernhardt, Blumenthal, Johannes Harms, Scharnhorst, Wilhelm Carlsson, Hamburg, Martin Kroog, Bihow, Walter Homuth, Güstrow, Kurt Löffler, Hamburg, Otto Goldschmidt, Altona, Heinrich Hecht, Güstrow, Karl Ott, Güstrow, Karl Ewers, Malchin, Karl Rosenow, Neukölln, Hermann Rahmacher, Güstrow, Emil Otto, Berlin, Helmut Möller, Waren, Wilhelm Rüg, Alt-Käbich, Robert Puls, Gramsch, Robert Ehlers, Mannhagen, Hermann Priemer, Golden, Ernst Ludhoerst Lenchow, Karl Jarmaz, Wendisch-Waren, Paul Strohsfeldt, Mühlenbeck, Karl Oberich, Hamburg, Ernst Tackmann, Klingendorf, Gustav Schemmel, Güstrow, Hermann Klatt, Grönenhagen, Friz Sonnwald, Hamburg, Karl Schulz, Hamburg, Wilhelm Bütow, Wismar, Friz Spranger, Warnemünde, Waller Brinkmann, Flensburg, Ando Crotopina, Freienwalde, Ernst Ustörp, Warnemünde, Hans Mehrens, Naberfelde, Arnold Hollenbeck, Brakel, Karl Heinecke, Hamburg, Erich Fischer, Kassow, Peter Rudolf, Kassow, Hermann Ramm, Dobbertin, Claus Nölk, Kellinghusen, Friedrich Möller, Osabrück, Jost Berkmeler, Hamburg, Kurt Isakowski, Marien, Alfred Riekem, Elmshorst, Johannes Walter, Teterow, Albert Neuenrauch, Elmshorst, Mag Gehrke, Damerow.
- Kanoniere:** Erich Borchwardt, Jürgenshagen, Albert Felten, Grabowhöhe, Friedrich Hof, Krißkow, Otto Krieg, Friedheim, Hans Marcardt, Zweekdorf, Rudolf Oldorf, Wismar, Heinrich Pöpke, Teterow, Erdmann Reinhold, Krakow, Paul Schulz, Güstrow, Friedrich Schulze, Viehen, Otto Schäler, Jurow, Paul Trostnow, Friedland, Hermann Waack, Freudenberg, Karl Wagenhnecht, Trepfow, Wilhelm Wegner, Rätting-Steinfurth, Paul Wolf II, Waren, Edmund Döring, Schwanheide, Gustav Ellinghausen, Palmigen, Hermann Hinspeter, Brook, Otto Fredt, Berlin-Weißensee, Karl Isfeld, Lübz, Gustav Lorenz, Neubrandenburg, Friedrich Kloth, Bissendorf, Mag Schwarz, Jördensdorf, Gustav Waack II, Rostock, Ludwig Wolgast, Güstrow, Wilhelm Heese, Papendorf, Ernst Pump, Leth, Walter Falk, Nettelsdorf, August Borchert, Woldegk, Karl Feldbinder, Neubrandenburg, Hermann Brand, Neubrandenburg, Friedrich Salow, Friedland, Otto Granzow, Roggentin, Hermann Bänger, Friedland, Peter Voh, Schönbeck, Johann Pyszora, Reuhof, Hermann Menkens, Palmigen, Johannes Peters, Reuhof, Heinrich Kruse, Woltenitz, Otto Lobbke, Redwitzsch, Wilhelm Jürß, Ludwigslust, Otto Rehder, Kröpelin, Wilhelm Wichmann, Holzendorf, Wilhelm Könke, Zeppelin, Heinrich Dettmann, Breesen, Franz Baach, Reddelich, Otto Kohn, Jernin, Hans Selk, Stülow, Karl Schumacher, Heiligenhagen, Karl Schacht, Holdendorf, Wilhelm Ewers, Redwitzsch, Heinrich Ewers, Dassow, Wilhelm Möller, Lichtenhagen, August Köster,

Ahrendsee, Heinrich Stuhr, Retwitsch, Wilhelm Riß, Petershagen, Friedrich Suckow, Wasdow, Hermann Radloff, Güstrow, Friedrich Siemä, Kobrow, Karl Knuth, Gremmelin, Wilhelm Staffeldt, Onoien, Josef Jakubowski, Güstrow, Martin Hübener, Schnadebeck, Heinrich Boldt, Wardow, Ludwig Schmidt II, Rostock, Friedrich Griefahn, Pölchow, Martin Dobbertin, Güstrow, Otto Meyer I, Schwaan, Otto Wendlandt, Krakow, Karl Schulz, Bendelsdorf, Hermann Biesel, Güstrow, Paul Glöde, Papendorf, Hermann Bräning, Rostock, Hermann Möller I, Rostock, Paul Lohff, Teterow, Emil Zingelmann, Dewitz, Richard Höppner, Vipperow, Franz Lange, Schlackendorf, Willy Büniger, Waren, Albert Wagenknecht, Illgensdorf, Otto Lambeck, Bütow, Gustav Libnow, Wasepobe, Walter Koloff Waren, Bernhard Möller, Damm, Otto Engelhardt, Babke, Otto Garling, Al. Breesen, Wilhelm Wolf, Rostock, Eduard Gillaich, Hamburg, Ulrich Arndt, Neubrandenburg, Wilhelm Abr, Grewitz, Hugo Schwarz, Rostock, Hermann Schmidt, Krißkow, Wilhelm Harms, Jurow, Frh Shadow, Bönsdorf, Friedrich Ehrenbruch, Grane, Wilhelm Skerra, Bremen, Johann Bernhard, Osnabrück, Wilhelm Osterwiffel, Mülheim, Richard Hähne, Sommerfeld, Theodor Krake, Wassel, Bernhard Welscher, Oberlind, Reinhold Ohrmann, Alsenburg, Friedrich Scheer, Osnabrück, Franz Bernau, Perleberg, Nicent Warnke, Richnau, Erich Köster, Steinbeck, Otto Rodendorf, Brättendorf, Otto Rosse, Lelshin, Friedrich Schuhmacher, Nachow, Karl Horn, Christiansfeldt, Erich Wolffgemuth, Stanislowa, Gustav Blundt, Berlin, Johann Larrack, Hamburg, Karl Hadeber, Bremerhaven, Theodor Laft, Bremerhaven, Jakob Edel, Wandsbürg, Gustav Ziemer, Holberg, Karl Mandelkow, Wamitz, Walter Töpfer, Hamburg, Richard Jäcker, Kiel, Friedrich Döffelmann, Bremen, Frh Schnekel, Schleusenau, Werner Rehnwalde, Radom, Albert Heine, Tessin, Otto Habermann, Garz, Julius Gladiator, Neuenгамme, Wilhelm Blankenburg, Stettin, Karl Papentin, Wildberg, Karl Dobberkau, Rehnbeck, Martin Hahmann, Naale, Hans Hirschel, Hamburg, Otto Blank, Alt-Jabel, Wilhelm Babendererde, Fürstenhof, Heinrich Gravert, Bremen, Alfred Holfath, Köster-Nirdorf, Bremen, Otto Schomacher, Drispeth, Wilhelm Arndt, Klubs, Erich Klingmann, Behnkenhagen, Johann Rollers, Schiffdorf, Heinrich Johnzies, Steebeck, Paul Hauschild, Dierhagen, Johann Ripke, Torgelow, Bruno Krippgans, Blankenese, Andreas Christiansen, Fischholm, Wilhelm Rodenburg, Altona, Paul Shadow, Berlin, Jacob Sparbier, Hamburg, Josef Blok, Karbislau, Franz Wlalaß, Parnschowitz, Richard Kramer, Gnadenfoni, Karl Wicke, Berlin, Heinrich Laur, Crefeld, August Marschall, Jahn, Wilhelm Warning, Lübeck, Georg Buchmeyer, Schönfeldt, Peter Zachwieja, Koslau, Heinrich Schuldt, Gülze, Friedrich Hartmann, Altona, Emil Jahnigen, Rostock, Karl König, Lauth, Otto Lambeck, Bütow, Wilhelm Kublike, Rostock, Paul Nikolajzka, Düttsdorf, Frh Pohl, Birksdorf, Otto Schmidt III, Salzgitter, Max Weske, Berlin, Otto Bahlke, Liepen, Wilhelm Pleß, Gr. Flotow, Wilhelm Buttler, Rostock, Helmuth Schweder, Fresenbrügge, Hermann Behnke, Schwerin, Hans Barten, Gr. Klein, Karl Barz, Gr. Schönfelde, Julius Blume, Altona, Alfred Schröder, Barth, Paul Noß, Niez, Johann Leszucki, Norbeck, Matthias Heinemann, Schlettstadt, Albert Schulke, Rastedorf, Paul Küpper, Nicht, Ernst Hock, Bernburg, Alfred Lutz, Wölkersdorf, Adolf Brade, Reuhof, Andreas Grüneberg, Hamburg, Oskar Schuch, Halle, Wilhelm Pfeiffer, Oberscheld, Otto Junst, Rodmannshagen,

Gustav Bartels, Scharnbeck, Johann Frackowiak, Kiesszenow, Karl Oldenburg, Güstrow, Georg Wiesner, Landeshut, Franz Käbler, Neukruppin, Paul Dieß I, Berlin, Bernhard Büner, Hochlermark, Franz Daßler, Crimmitschau, Josef Weinreich, Niederrosche, Johann Peters, Mülheim, Walter Wille, Kitzendorf, Hermann Naber, Fürstenau, Albert Jühr, Fürstehagen, Wilhelm Paulohel, Nolkensen, Otto Rätebeil, Gräsentul, Josef Plös, Crefeld, Richard Stock, Labwitz, Karl Schmidt, Unterabjßen, Wilhelm Schwamm, Gnoien, Hermann Zimmermann, Kramon, Friedrich Höhn, Strohkirchen, Ernst Struwe, Priblenow, Emil Junk, Klipless, Hugo Dieß II, Halle, Hans Bubrißki, Salvador, Wilhelm Niemann, Uselitz, Otto Schmidt, Sarmstorf, Erdmann Heuer, Demmin, Rudolf Klage, Demmin, Hans Sparbler, Brühkow, August Pietsch, Althäbelitz, Wilhelm Schulz I, Neubrandenburg, Robert Kugel, Wesenberg, Kurt Wolff I, Brahm, Friß Ksnesski, Hamburg, Friedrich Riß, Or. Dabberkow, Hermann Michael, Stargard, Rudolf Wilk, Wendfeldt, Albert Koss, Penzlin, Johann Schlick, Bremen, Helmuth Köpke, Neustrelitz, Otto Wiepke, Grevesmühlen, Willy Kaufmann, Friedland, Friß Hoffmann, Sildenow, August Möller, Deverghanne, Paul Richter, Altstrelitz, Martin Käsler, Altona, Johann Speer, Hamburg, Otto Thiede, Rostock, Karl Listmann, Kiel, Henri Bardewick, Winsen, Hermann Neese, Berlin, Karl Huch, Rostock, Friedrich Schneller, Heide, Clemens Mannstein, Hamburg, Alois Becker, Cöln, Erhard Meink, Bad Salzfurt, Hans Heß, Birkanes, Jacob Klein, Mannheim, Adolf Vorbeck, Güstrow, Ernst Naß, Trittau, Rudolf Sander, Hamburg, Wilhelm Schreiber, Hamburg, Heinrich Busack, Schwerin, Joachim Meyer, Lübeck, Friedrich Kulinski, Kiel, Kurt Jacobowski, Hamburg, Paul Tafche, Warnemünde, Hermann Schmidt, Krißkow, Oskar Kummer, Massow, Friß Wathje, Neustrelitz, Josef Brank, Hamburg, Ferdinand Pumm, Hamburg, Johannes Neker, Damm, Otto Knöchel, Nüttschow, Bernhard Bruger, Bremen, Ludwig Liebrecht, Solten, Heinrich Oruß, Niendorf, Hans Clausen, Holm, Hermann Eickhoff, Kirchbeuhen, Heinrich Brake-meier, Wesselburen, Paul Schnell, Rowawes, Richard Meller, Harburg, Ernst Koss, Schwerin, Karl Keese, Hamburg, Friedrich Weermann, Steinbeke, Wilhelm Hogrese, Eißel, Paul Niemann, Güstrow, Heinrich Bohlmann, Solzow, Franz Musselack, Hamburg, Paul Reinsch, Berlin, Friedrich Harris, Hamburg, Joachim Ehlen, Or. Nekellen, Johann Meier II, Teolstringen, Orstav Bedei, Petersdorf, Anton Lingemann, Großenelder, Heinrich Schröder, Barmen, Johann Mönster, Nimmern, Hermann Meinert, Auerlack, Bernhard Fürstenberg, Abshagen, Albert Rehbock, Stelle, Friß Strube, Corbach, Friedrich Schmidt II, Dießbacht, Hermann Tiessen, Kiel, Anton Skrobocz, Barmen, Paul Ellerbrock, Lockow, Erich Schlesinger, Berlin, Johann Tegetar, Nordhorn, Kurt Memel, Erfurt, Christian Jensen, Orlund, Wilhelm Schnuckel, Frankfurt a. Main, Johann Locken, Hanausfeld, Karl Schulz, Lüneburg, Friedrich Stork, Wilhelmsburg, Albert Kemna, Bremen, Christoph Huchthausen, Bremen, Karl Tönnies, Flensburg, Peter Bumann, Oldenburg, Johannes Niels, Oldenburg, Friedrich Lobeck, Schleswig, Friedrich Lorenz, Kalandsdorf, Hugo Weidt, Rostock, Friedrich Meyer II, Güstrow, Franz Magell, Hamburg, Hermann Müller, Karlsdorf, Carl Wolter, Altona, Rudolf Cörting, Pfarrhof, Max Jürgens, Rostock, Johann Otten, Hepstedt, Hermann Buhnke, Bethel, Dietrich Lies, Eißel, Matthias Kuland, Cöln-Deutz, Christian Oberling, Bremen, Heinrich Hogrese II, Raldenaversbergen, Richard Lepzin, Sülze, Heinrich Orube, Hamburg.

6. Batterie.

- Offizier-Stelle:** Wilhelm Gütchow, Zielow, Ernst Rüperti, Berlin, Heinrich Seer, Güstrow, Karl Schlüter, Hamburg, Karl Blauert Güstrow, Joachim Mertens, Bremerhaven, Bernhard Stahlkopf, Neukölln, Heinrich Lemke, Hamburg.
- Wachmeister:** Wilhelm Jasper, Böhlow, Conrad Pröber, Leterow, Karl Otte, Braunschweig.
- Vizewachmeister:** Fahnenjunker Karl Blank, Halle, Georg v. Dreyse, Erfurt, Albrecht v. Sydow, Hans Erler, Heinrich Eckermann, Igehoe, Karl Fuhrmann, Luisensfelde, Johann Gänzel, Sonderburg, Franz Hoffer, Schulzendorf, Hermann Hagenack, Kiel, Emil Jasper, Hof Küßlerow, Albert Kolbe, Güstrow, Karl Blauert, Güstrow, Karl Martens, Güstrow, Erich Müller, Schwerin, Otto Rülck, Bütow, Georg Plöb, Berlin, Heinrich Prestin, Dobbertin, Wilhelm Kaufmann, Friedrichsrub, Ernst Pamperin, Güstrow, Eduard Rof, Rolfshorn, Ulrich Reinhold Güstrow, Wilhelm Soltwedel, Dobbertin, Franz Seedorf, Karow, Heinrich Seer, Güstrow, Martin Stumpf, Konstantinopel, Max Schneemilch, Hamburg, Johannes Schulz, Oranzow, Adolf Schick, Poggelow, Bruno Schütt, Lübeck, Heinrich Tanger, Jecse, Eduard Volgt, Gr. Waedern, Walter Wilm, Berlin, Walter Wilhelmi, Moisberg, Robert Wischer, Rostock, Heinrich Wätjen, Bremen.
- Sergeanten:** Ernst Fust, Parkow, Emil Hümpel, Lankan, Max Kaunat, Lpken, Klaus Kühl, Junien, Otto Möller, Güstrow, Ernst Möller, Gerdsbagen, Karl Pries, Wildkuhl, Karl Selk, Eversbagen, Ernst Törber, Pieversdorf, Willi Westphal, Brunsbüttelkoog.
- Unteroffiziere:** Paul Bon, Neubrandenburg, Richard Block, Saarbrücken, Paul Bennechig, Behren-Lübchin, Karl Dölchow, Bernitt, Wilhelm Däbel, Malchow, Hugo Erdmann, Altona, Johann Flügge, Moorburg, Gerhardt Grewen, Nienkerk, Hugo Holthus, Kröpelin, Paul Heidtmann, Leterow, Wilhelm Hecht, Schlag, Louis Höppner, Leterow, Rudolf Kallmann, Hamburg, Otto Heinzelmann, Stralsund, August Hensch, Woldegk, Dominikus Holz I, Dombrowken, Hans Jester, Güstrow, Johann Jbsen, Hamburg, Wilhelm Jacobs, Parchim, Heinrich Saß, Doberan, Heinrich Lohmann, Wispenstein, Heinrich Menkel, Werder, Wilhelm Meyer, Schleswig, Karl Pries, Wilkuhl, Erich Pasphal, Neubrandenburg, Bruno Preuß, Berlin, Hermann Polihky, Gr. Jestin, Hermann Quellen, Zeven, Hermann Ranz, Sarmstorf, Ottmar Rommel, Waren, Eduard Reichmann, Hamburg, Otto Rohloff, Neubrandenburg, Valentin Prusky, Penkow, Wilhelm Schweder, Warnemünde, Hans Schüler, Papendorf, Max Schulz, Friedland, Albert Schreiber, Alt-Vorwerk, Adolf Schneemilch, Hamburg, Johann Sauerbier, Treptow, Albert Lessenow, Rostock, Friedrich Willert, Stavenhagen, Walter Wilhelmi, Moisburg, Walter Stüdemann, Berlin, Hans Zander, Pepelow, Johann Göllnik, Wilhelminenhof.
- Gefreite:** Hermann Alpler, Leterow, Otto Bull, Krempin, Albert Berndt, Lübeck, Joachim Bon, Menzendorf, Paul Blievernicht, Pepelow, Rudolf Budde, Friedland, Robert Erdmann, Lübeck, Wilhelm Carlisch, Bremen, Oskar Gebrhardt, Hamburg, Ernst Ganzel, Rehna, Wilhelm Hannermann, Rostock, Gustav Hermanns, Gr. Bodensleben, Ernst Jasper, Schorentin, Otto Kicil, Bienstädt, Wilhelm Kohlmeß, Zielow, Otto Hackbarth, Stargard, Hermann Lübbert, Hamburg, Johannes Ladendorf, Schönberg, Ernst Lampe, Schorentin, Paul Menser, Willershagen, Emil Müller, Berlin, Otto Martens, Neubrandenburg, Bernhard Matthias

Pepelow, Hermann Möller, Teltow, Ernst Möller III, Güstrow, Karl Marchs, Senzen, Richard Mönckemeier, Stift-Königshütte, Hermann Möller, Schönberg, Ernst Nohrden, Großbarrie, Richard Ohlrich, Rostock, Ernst Oertling, Neubrandenburg, Hugo Pashmann, Bochum, Otto Paetow, Wredenhagen, Martin Rahan, Wittstock, Wilhelm Reclin, Prieper, Wilhelm Schmidt, Leitoow, Anton Schachlow, Pr. Stargardt, Hugo Schöllner, Papendorf, Johannes Schmidt, Niendorf, Karl Schwafmann, Güstrow, Wilhelm Schlüter, Kröpellin, Otto Schmidt, Hamburg, Heinrich Specht, Rostock, Mag. Skróde, Hadersleben, Wilhelm Salow, Linden, Otto Rohloff, Neubrandenburg, Otto Wolter, Sülten, Friß Wegner, Nisdorf, Walter Wilm, Berlin, Paul Warning I, Bülow, Rudolf Wagenknecht, Güstrow, Heinrich Witthöft, Heiligenthal, Friß Witthöft, Kiel, Paul Willbrandt, Langenbrück, Vincenz Skibba, Sugsdorf, Otto Zieh, Forsthaus Sietow.

Kanoniere: Paul Bölkow, Poggelow, Heinrich Böttner, Wuster, Friedrich Brofa, Schillersdorf, Hermann Blicß, Herrwolde, Friedrich Bork, Krusen-
hagen, Georg Block, Klein-Balitz, Wilhelm Bütow, Wismar, Paul
Behrens, Rostock, Heinrich Barmer, Schwager, Wilhelm Bohnhoff,
Benitz, Wilhelm Albrecht, Nassow, Erich Buchholz, Konstantinopel,
Gustav Borgert, Döckenhuden, Wolfgang Barczewsky, Ludwigslust,
August Brandenburg, Hoppenrade, Friß Blahmann, Lebe, Willy Bern-
hardt, Jällchow, Heinrich Bliemeister, Altona, Karl Bocke, Berlin,
Rudolf Beggerow, Rossentinerhütte, Hermann Ahrens, Seckenhausen,
Georg Becker, Gudensberg, Gustav Bohme, Magdeburg, Erwin
Blankensee, Hamburg, Gustav Blink, Berlin, Friß Bülow, Bernitz,
Johann Beuthin, Medenitz, Richard Borgwardt, Jürgenshagen, Erich
Brämmer, Tölpin, Bruno Bessert, Gerlachsheim, Josef Beck, Breslau,
Willi Block, Stabersdorf, Johann Beuthin, Medewitz, Christian Carstens,
Hufum, Ernst Cohn, Altona, Hans Canther, Wismar, Paul Dräger,
Pekater, Ernst Dierschow, Leterow, Albert Dube, Amalienhof, Michael
Dajek, Schwicholtschin, Hans Beese, Neu-Dierkow, Karl Düwel, Holzen,
Ernst Dahn, Hamburg, Matthias Drewes, Hollerdeich, Otto Drewes,
Hamburg, Heinrich Deltmann, Schwerin, Heinrich Dahn, Strelitz, Erich
Dahlke, Berlin, Johann Beuthin, Medewitz, Franz Drewes, Clockstein,
Bruno Engel II, Lübeck, Wilhelm Engel I, Bülow, Heinrich Ehlert,
Woldegk, Heinrich Engelhardt, Hannover, Heinrich Litschen, Heshuger,
Heinrich Fick, Schönberg, Hermann Feller, Hamburg, Hans Fink,
Büfelow, Erich Fischer, Kassow, Wilhelm Fricke, Heide, Heinrich
Eichenberg, Cassel, Karl Fischer, Barnstedt, Conrad Geldon, Kalt-
spring, Stefan Gorsky, Zellgösch, Georg Göße, Marienhagen, Robert
Hinze, Schrephow, Willy Harder, Kl. Vollstedt, Wilhelm Hartwig,
Güstrow, Heinrich Harms, Jurow, Albert Hinze, Strelitz-Alt, Ernst Hurs-
dorf, Doberan, Ernst Hasermeister, Fichtenhude, Hans Harder, Lichten-
hagen, Hans Hamdorf, Schwerin, Johannes Haaker, Wishten, Hermann
Harder, Selow, Albert Hampe, Neukalen, Hans Höppner, Schamer-
mühle, Johannes Habenicht, Hamburg, Emil Hönz, Hamburg, Menno
Horstmann, Lübeck, Rudolf Hoffmann, Berlin, Ewald Hedrich, Hamburg,
Christian Heilshorn, Ritterhude, Karl Hatrath, Hohensukow, Rudolf
Hartwig, Hamburg, Arnold Holz, Hamburg, Karl Holz II, Neubranden-
burg, August Halpap, Hamburg, Hermann Hilbert, Güstrow, Paul
Hummel, Königsberg, Ernst Hellwig, Kohlenburg, Erich Handke, Berlin,
Johann Holzer, Stemmweiler, Paul Jenzen, Rostock, Dominikus Holz I,
Dombrowken, Nis Iversen, Branderup, Otto Jürgens, Hamburg, August

Jkler, Vohwinkel, Karl Kröplin, Lübeck., Karl Kracht, Güstrow, Walter
 Kahl, Altona, Moritz Kraßmann, Bremen, Otto Krebs, Bremen, Otto
 Kinsch, Grebbin, Adolf Kind, Böhlow, Hermann Kreuzfeld, Güstrow,
 Hermann Kraner, Mamerow, Oskar Kummer, Massow, Otto Kessin,
 Rossow, Helmuth Kind, Leterow, Wilhelm Kleine-Huster, Rahmp-Hilter,
 Albert Körner, Kreienjen, Friedrich Karnagky, Rostock, Ferdinand
 Kraus, Hannover, Ernst Klewel, Steireggen, Josef Körner, Alster, Her-
 mann Kähler, Parum, Karl Lampe, Primerburg, Friedrich Lüh, Böhlow,
 Ewald Lübke, Waren, Hermann Luckmann, Lockstedt, Hermann Lensch,
 Lüßow, Hans Lewerenz, Blücher, Emil Lettow, Rostock, Martin Luder,
 Wismar, Friedrich Lembke, Rostock, Hans Lorenz, Rostock, Wilhelm
 Lüh, Neubrandenburg, Ludwig Liebrecht, Soltau, Carsten Lucht, Ders-
 dorf, Rudolf Labedat, Krampisshleen, Walter Liebenow, Pöriß, Johann
 Leczuki, Vorbeck, Max Lange, Krampa, Bruno Menk, Pasedow, Rudolf
 Martens, Fremsbüttel, Adolf Michgelis, Grund, Hermann Martens,
 Krempen, Marze Meschinsky, Schönau, Karl Mückler, Stavenhagen,
 Artur Moll, Kiel, Adolf Möller, Hamburg, Robert Mahnke, Lübeck,
 Wilhelm Mollenhauer, Magdeburg, Walter Mrocz, Berlin, Franz
 Meyer, Hamburg, Adam Mohr, Dortmund, Arnold Meß, Altona, Otto
 Müller, Seedorf, Bruno Menk, Pasedow, Friedrich Nachill, Brant-
 schüh, Paul Niemann, Klein-Bühlin, August Nevius, Admannshagen,
 Friedrich Millies, Hamburg, Bernhard Müller, Krebeck, Friedrich Moll,
 Berlin, Max Nagel, Krohringen, Leo Mattick, Beckow, Gustav Neu-
 mann, Friedland, Wilhelm Nickel, Neuenwalde, Robert Meiser, Zessel,
 Johannes Otten I, Wrepshausen, Hermann Ortman Röbel, Karl Otte I,
 Lbandorf, Emil Otte II, Gr. Gischow, Hugo Ortman, Brühl, Richard
 Oldag, Bressegard, Johann Otten II, Heppstedt, Wolfrath Paschen,
 Böhlow, Josef Preiß, Köln, Bruno Pallas, Köln, Hans Pflüner, Altona-
 Ottensen, Ferdinand Pikulla, Hof Mechow, Wilhelm Korf, Güstrow,
 Hugo Piel, Krempin, Ernst Pleß, Klein-Plastten, Hermann Paegelow,
 Dargun, Hermann Pagels, Schönfeld, Johann Petersen, Holstenbeck,
 Otto Pachen, Lachsenburg, Ernst Peters V, Rostock, Heinrich Pangen-
 hagen, Rostock, Theodor Prieß, Seelendorf, Wilhelm Säbel, Friedland,
 Friß Reuß, Hamburg, Friedrich Rehn, Larnow, Ernst Rohloff, Witt-
 stock, Friß Rehländer, Scharsdorf, Wilhelm Rachmer, Goldberg, August
 Oley, Friedrichsfelde, Gustav Grün, Neustrelitz, Franz Groth, Brohm,
 Heinrich Fehlhaver, Schwerin, Wilhelm Reeps, Maldow, Heinrich Rosloff,
 Güstrow, Heinz Rummel, Quickborn, Richard Reuter, Ravensbusch,
 Paul Graupner, Gadeland, Heinrich Rieger, Straßburg, Wilhelm
 Reimers, Rostock, Ernst Risch, Grönitz, Wilhelm Loh, Neustadt, Johann
 Rahr, Calbe, Willy Taschenbrecher, Wismar, Paul Loh, Jürgens-
 hagen, Otto Schmidt, Hamburg, Ignaz Kowalsky, Boban, Friedrich
 Schweitzer, Güstrow, Friedrich Schuhmann, Gundsbaden, Karl Thomsen,
 Gr. Lantow, Paul Tasche, Doberan, Otto Thomsen, Hamburg, Johann
 Töller, Haren-Ems, Robert Thielert, Mensel, Friedrich Toussaint, Helle-
 ringen, Karl Tresbach, Sonnenberg-Wiesbaden, Oskar Saalman,
 Lübtow, Franz Tiedt, Vorbeck, Ernst Salenkow, Falkenhagen, Heinrich
 Siegmund, Lichtenhagen, Franz Solecki, Osch, Martin Saß, Küßerow,
 Karl Siems, Sildenow, Heinrich Saalfeld, Verlienhäusen, Andreas
 Simonsen, Hundsleben, Ernst Segler, Rostock, Paul Seliger, Lomnitz,
 Heinrich Sliegert, Klussendorf, Heinrich Stending, Gleidingen, Hans
 Sträbing, Camin, Adolf Stein, Karolinenhof, Heinrich Struve, Jüdjen-
 wegstedt, Heinrich Stührenberg, Bremen, Franz Stanislawski, Hamburg,

Heinrich Stöcker, Teterow, Carsten Stelljes, Altstedt, Friedrich Strottmann, Lartzen, Georg Schön, Prenzlau, Paul Schnippering, Hagen, Fritz Schelensky, Kirch-Grubenhagen, Hermann Schmidt, Krichow, Otto Schönknecht, Neubrandenburg, Heinrich Schumann, Bassum, August Schröder, Reddermin, Fritz Scheel, Schwaan, Fritz Schwarz, Neu-Larnow, Paul Schwamm, Neu-Larnow, Walter Scharfenberg, Badow, Erich Scharff, Schlemm, Paul Schwamm, Traustedt, Adolf Schneider, Vor-en-dem, Franz Schmitendorf, Güstrow, Josef Schweighöfer, Gumbrechtshoven, Adolf Schläger, Altkaven, Robert Wittkowsky, Rostock, Johannes Wustenberg, Güstrow, Hugo Wehrmann, Güstrow, Heinrich Voges, Jörnstorf, Christian Wesenberg, Amalienhof, Franz Greve, Rozenruh, Rudolf Weinhöfer, Güstrow, Ernst Wolter, Blischendorf, Hans Höppner, Lübz, Otto Völz, Sabel, Wilhelm Vick, Vorbeck, Otto Ehlers, Neu-Schlagsdorf, Ludwig Voh, Rostock, Georg Wermuth, Waren, Otto Westphal, Brudersdorf, Ernst Wolff, Rostock, Karl Jahnk, Detschloff, Wilhelm Wiese, Wobbelin, Hans Christophers, Pernick, Johann Wilken, Al. Stavern, Rudolf Wolter, Bergedorf, Andreas Sörensen, Krakebühl, Franz Ziegler, Rostock, Ernst Wulffram, Sternberg, Max Skjode, Hadersleben, Paul Witt, Rostock, Dietrich Waldeck, Bremen, Heinrich Thode, Malchin, Wilhelm Witthöft I, Hamburg, Heinrich Mensing, Burgsteinsfurt, Hans Örth, Hamburg, Wilhelm Vick, Vorbeck, Anton Wiesmeier, Hamburg, Heinrich Wensing, Burgsteinsfurt, Karl Zemke, Boblschhof, Wilhelm Wolgast Kronsberg, Wilhelm Wohl, Remscheid, Erich Walther, Remscheid, Heinrich Warnken, Quellhorn, Franz Zolla, Schwientochlowitz, Paul Gorille, Neubrandenburg, Friedrich Orapentien, Herstenland, Paul Urban, Bremenham.

Stab III. Abteilung.

- Offizier-Stelle.:** Wilhelm Mantusel, Güstrow.
Beamtenstellvertreter: Karl Siesken, Güstrow.
Vizewachtmeister: August Hensch, Woldegk, Fritz Rollenhagen, Stettin.
Sergeanten: Karl Käther, Böhlow, Hermann Krushholz, Kaierda, Walter Logemann, Bremen, Wilhelm Schmidt, Quickborn, Martin Scholz, Peterwitz.
Unteroffiziere: Erich Lockewitz, Güstrow, Friedrich Peters, Güstrow, Wilhelm Röhr, Güstrow.
Befreite: Hermann Bibow, Hamberge, Wilhelm Beutin, Güstrow, Karl Brodhagen, Sülze, Heinz Bartholhy, Käselow, Willy Dethloff, Parum, Walter Falck, Melelsdorf, Ernst Handorf, Rostock, Friedrich Höwe, Güstrow, Johannes Kölln, Tessin, Albert Liebig, Bremen, Hermann Lohmeier, Reddemin, Wilhelm Rusch, Retgendorf, Franz Koprecht, Bromberg, Johannes Sieg, Kößlin, Hermann Voh, Northeim, Otto Weise, Kiel, Wilhelm Jarze, Gremmelin.
Kanoniere: August Brink, Altona, Heinrich Bantin, Rendsdorf, Heinrich Bollhagen, Güstrow, Wilhelm Dankert, Grevesmühlen, Albert Demmin, Rostendorf, Otto Garling, Neukalen, Karl Garling, Bülow, Paul Köppen, Onoien, Friedrich Köhnke, Bresewitz, Friedrich Konow, Ribnik, Stefan Kuczinski, Bromberg, Arthur Meier, Altona, Karl Mahdorf, Wreschen, Friedrich Nieters, Bisselhövede, Wilhelm Schriemel, Gr. Oischow, Heinrich Steffens, Mablstedt, Erich Steindecker, Cassel, Gustav Ulrich, Freienwalde, Hermann Weber, Hamburg, August Winter, Herlohn, Paul Weyer, Al. Nieköhr.

7. Batterie.

- Offizierstellvertreter:** Albert Hoffmann, Güstrow, Richard Schwaß, Güstrow.
- Fähnriche:** Tassilo v. Meerscheidt-Hüllessem, Güstrowerböfen.
- Vizewachtmeister:** Viktor Ahmus, Hamburg, Hans Bardt, Güstrow, Erich Brinkmann, Gehlsdorf, Felix Hinrichsen, Lübeck, Willi Honig, Neustrelitz, Paul Hoth, Güstrow.
- Sergeanten:** Wilhelm Bliemeister, Ehmkenbagen, Albert Berger, Frankfurt a. M., Ernst Gaeth, Hoppenrade, Anton Hundt, Steversbagen, Friß Käding, Güstrow, Otto Käbler, Nevern, Walter Kreienbring, Malchin, Hermann Kluge Rostock, Friedrich Peters, Güstrow, Wilhelm Schmidt, Güstrow, Heinrich Stuhr, Schutow, Hartwig Wacker, Neukarstadt.
- Unteroffiziere:** Henry Burdewick, Winsen, August Eckermann, Essen, Paul Gösch, Bürgerende, Friß Grambow, Rostock, Gustav Gensy, Gelsenkirchen, Adolf Hennings, Woldegk, Johannes Kruse, Kurzenmoor, Robert Kühke, Bruch, Karl Kluth, Rostock, Wilhelm Kruse, Schöningen, Kurt Kracht, Berlin-Stralau, Robert Kordt, Güstrow, Albert Kufferow, Martinsbagen, Georg Martens, Rostock, Hartwig Mladeck, Lübeck, Wilhelm Meyer, Etelsen, Bruno Menze, Rostock, Otto Möller, Biendorf, Werner Möller, Güstrow, August Meyer, Dabel, Franz Martin, Hamburg, Martin Makis, Memel, Emil Neumann, Rostock, Hans Oldenburg, Wismar, Wilhelm Oldag, Schwaan, Ulrich Rehfeldt, Rosenthal, Johannes Schenk, Woldegk, Richard Stapler, Hamburg, Hermann Strauß, Güstrow, Heinrich Wäterling, Berklingen, Otto Wiese, Kiel.
- Befreite:** Paul Abel, Brüel, Karl Altrock, Schwasdorf, Georg Büttner, Rostock, Hermann Bernitt, Grevesmühlen, Georg Block, Kl. Bells, Willy Borchert, Distelow, Wilhelm Beutin, Güstrow, Paul Behrens, Rostock, Peter Berg, Jilsdorf, Gustav Deike, Güstrow, Gotthilf Frenck, Schwartau, Friedrich Fischer, Rimmer, Richard Greiner, Münster, Otto Habermann, Lübig, Friedrich Henning, Weisin, Hans Ilgen, Gadebusch, Klemens Jaskowiak, Rostock, Karl Jürß, Lubzin, Martin Jureit, Duvensee, Heinrich Jørgensen, Stolbro, Karl Jastram, Dadow, Karl Kühnemann, Annebergen, Martin Käsler, Hamburg, Friß Kempke, Alt-Strenz, Otto Kreimann, Brüel, Ernst Kruse, Güstrow, Jacob Kiltbau, Wallstadt, Wilhelm Lach, Dummerstorf, Bernhard Langermann, Wohlenberg, Peter Lipski, Hamborn, Karl Massow, Schwaan, Josef Markert, Jedlitz, Karl Ottens, Hadersleben, Bernhard Pommitz, Cassel., Ernst Peters, Mühl-Rosin, Helmuth Rautenkranz, Güstrow, Hermann Scharen, Bartenbagen, Friedrich Schütt, Kiel, Richard Schinke, Olbersdorf, Erich Schulz, Hamburg, Mag Skjødde, Hadersleben, Kurt Sokolowski, Hamburg, Josef Steinheimer, Erbenheim, Karl Stender, Groß-Boden, Wilhelm Ullerich, Rossentiner-Hütte, Hilmuth Wischer, Kl. Schwarz, Hermann Wöhl, Wendhof.
- Kanoniere:** Friedrich Albers, Kiel, Emil Aurich, Berlin, Georg Amelung, Hamburg, Franz Alm, Rostock, Karl Bartram, Wibbecke, Robert Biederstedt, Gr. Pofrens, Hermann Blich, Herzwolde, Erich Borwitski, Hamburg, Heinrich Buck, Hamburg, Hans Brandtner, Berlin-Siemensstadt, Gustav Barß, Barby, Wilhelm Benrova, Hamborn, Karl Becker, Ober-Arnsdorf, Bernhard Bockmann, Gressen, August Beese, Waren, Oskar Buth, Stettin, Harm Berens, Bentheim, Ernst Bernert, Eisdorf, Erich Bachmann, Schmölln, Hans Detloff, Warnemünde, Friedrich Drews, Busemonoth, Johann Engbusen, Büttderdeich, Mag Erbe, Hemmingstadt, Böfche Ehlers,

Emsen, Franz Fahning, Rostock, Ernst Fiebig, Hamburg, August Fricke,
 Fürstenhagen, Friedrich Franz, Neu-Neu-Sorgan, Walter Grube,
 Rostock, Alfred Gebhardt, Plauen, August Graf, Bremen, Hermann Gär-
 mann, Wismar, Friedrich Geelen, Wermelskirchen, Hellmuth Gaudt,
 Alt-Strelitz, Henry Göttisch, Elmshorn, Friedrich Glöde, Malchin, Her-
 mann Gründer, Hamburg, Rudolf Hartwich, Hamburg, Paul Hehl,
 Rostock, Karl Hinz, Marlow, Wilhelm Holz, Rostock, Heinrich Hotes,
 Hamburg, Erich Hadamikh, Rostock, Erich Hansen, Lönning, Ludwig Heith-
 mann, Niederanspach, Philipp Heilmann, Offenbach, Werner Hörndke,
 Kolberg, Wilhelm Hoffmann, Brieg, Wilhelm Hagenschulte, Menden,
 Paul Hermann, Breslau, Johannes Jäger, Berlin, Friedrich Jenßen,
 Rostock, Johann Jarczyk, Wroblowo, Gustav Kauf, Eidelstedt, Georg
 Kluth, Dobbertin, Martin Kosahl, Knegeendorf, Max Kröger, Hamburg,
 Paul Kobrow, Franz Kinczewski, Leppin, Josef Kunz, Oestrich, Artur
 Koser, Berlin, Wilhelm Kludsch, Sudenhof, Paul Kleiber, Prießen,
 Matthias Klockow, Bonn, Johann Kabrs, Calbe, Wilhelm Lorenz,
 Rostock, Hermann Lensch, Ließow, Heinrich Lange, Güstrow, Friedrich
 Maack, Vogelsang, Nikodemus Mankowski, Subjemin, Otto Meyer I,
 Hademarschen, Johannes Meyer III, Marne, Wilhelm Meinde, Glam-
 beck, Paul Methling, Ribnitz, Johann Meyer II, Twistringen, Hugo
 Meyer V, Mülheim a. d. Ruhr, Otto Möller, Damm, Johann Münster,
 Vinnen, Markus Muchwitsch, Berlin, Richard Meyer IV, Wiebendorf,
 Max Meyer VI, Hamburg, Paul Markath, Elmenhorst, Heinrich Maus,
 Kleebahn, Hermann Meyer VII, Worbhausen, Ernst Möller, Gr. Trebbow,
 Friedrich Marlow, Kavelisdorf, Heinrich Nürnberg, Schwerin, Alfred
 Noroschat, Hamburg, Gustav Neumann, Stargard, Karl Otte, Lüders-
 hagen, Ernst Lora, Hamburg, William Priesemann, Parchim, Max
 Panten, Rügenwalde, Werner Pick, Ronsdorf, Heinrich Paschen,
 Christiansfelde, Friedrich Rieters, Visselhövede, Paul Rambow, Rostock,
 Albert Reimann, Sieslack, Franz Rostock, Weblau, Ignaz Rode, Wilms-
 dorf, Klaus Rösemann, Deischhausen, Paul Reimsch, Iduni, Christian
 Rossen, Holzbüllfeld, Heinrich Sachs, Hamburg, Ulrich Saß, Stargard,
 Friedrich Schäfer, Bergenhusen, Wilhelm Schunckel, Frankfurt a. Main,
 Heinrich Schmidt, Warnemünde, Friedrich Schult, Goldberg, Erich Schulz,
 Hamburg, Richard Schumacher, Rostock, August Schulz, Bergedorf, Paul
 Schurizek, Kiel-Gaarden, Wilhelm Schriesel, Gr. Gischow, Max Schlegel-
 milch, Erfurt, Arno Scharfenberg, Rowawes, Ernst Schröder, Remscheid,
 Willy Schlemminger, Sturzenpehen, Otto Schelzki, Bärenfang, Wilhelm
 Schilling, Appen, August Schuhmacher, Kressin, August Scholz, Kunzen-
 dorf, Otto Seifart, Sennewitz, Heinrich Sievert, Kundensee, Gustav
 Simon, Ludwigslust, Robert Simon Hamburg, Franz Sloninski, Dort-
 mund, Fritz Strohkirk, Wallahn, Heinrich Streier, Westensfeld, Franz
 Stock, Stallupönen, Otto Stürmer, Casenburg, Franz Steffes, Masburg,
 Adam Stork, Darmstadt, Friedrich Spukli, Freiburg, Anton Towara,
 Popplau, Hans Voss, Hamburg, Adolf Voges, Hamburg, Georg Vagt,
 Bremen, August Wagner, Altendeich, Walter Weidenhammer, Hamburg,
 Karl Westphal, Hamburg, Johann Willers, Hamsfelde, Hermann Willert,
 Gremmelin, Erich Wohlgemuth, Stanislowo, Richard Woldneck, Neu-
 münster, Heinrich Wölsche, Genzkow, Oskar Worbs, Güstrow, Paul
 Wachtel, Rostock, August Welsh, Coburg, Paul Wagener, Hamburg,
 Franz Wiechowski, Buer, Paul Wenzel, Kunzendorf, Kurt Wolff,
 Anklam, Wilhelm Wieseemann, Hemer, Wilhelm Zeidler, Kiel, Karl
 Zigann, Thulendorf.

8. Batterie.

Offizier-Stelle: Wilhelm Manteufel, Güstrow, Wilhelm Schoknecht, Güstrow, Paul Schulz, Güstrow.

Fähnliche: Wilhelm Walter, Moisburg-Harburg, Rudolf Muther, Berlin-Schöneberg.

Wizewachtmeister: Richard Block, Güstrow, Hans Dähler, Rehna, Heinrich Ehlers, Tellingensstadt, Wilhelm Haase, Käselow, Wilhelm Keubke, Güstrow, Ernst Koch, Jachow, Karl Köpcke, Oldensdorf, Otto Menzel, Werder, Paul Müller, Neubrandenburg, Erwin Salow, Neustrelitz, Paul Schröder, Güstrow, Johann Verbülsdonk, Venz.

Sergeanten: Albert Berger, Frankfurt, Karl Oldenburg, Onoien, Heinrich Peterjen, Wismar, Gustav Reimers, Norddeich, Karl Schröder, Ludwigslust, Wilhelm Subrbeer, Güstrow, Otto Tralau, Hohen-Schönberg, Friedrich Winterfeld, Rostock.

Unteroffiziere: Ernst Baumann, Warnow, August Brink, Altona, Johannes Brune, Haspe, Heinz Bartholdy Käselow, Ernst Ehlers, Schönberg, Wilhelm Fißer, Kl. Upahl, Max Greibel, Jena, Leander Huth, Güstrow, Bruno Hahn, Neustrelitz, Willy Hallinger, Güstrow, Arthur Hamel, Chemnitz, Willy Höger, Hamburg, Max Hartmann, Ologau, Claus Kühl, Innien, Rudolf Krohn, Mamerow, Heinrich Kluth, Kuf, Hermann Klingberg, Pommelsbrunn, Franz Liermann, Wismar, Albert Liebig, Bremen, Gerhard Lierow, Strenz, Gerhard Müller, Rostock, Werner Meyer, Kl. Flossbeck, Alfred Wewe, Lörrach, Wilhelm Rehmer, Boblin, Bruno Preuß, Berlin, Willy Ribbe, Branshaupten, Heinrich Renzow, Vitense, Wilhelm Radtke, Basedom, Hans Vierck, Warnekow, Albert Voh, Dierhagen, Peter Willenberg, Neubukow, Hermann Wohlers, Hamburg, Alfons Weniger, Kiel, Johann Wey, Lessenick, Helmuth Wulff, Schwaan, Georg Wätjen, Bremen.

Gefreite: Ludwig Basedom, Striefenow, Friz Bürger, Klingendorf, Heinrich Benck, Oldenburg, Jobst Berkemeyer, Schloß Bischofsstein, Gerhard Capsius, Güstrow, Albert Demmin, Roffendorf, Emil Firchlaff, Hohen-Schwarz, Friz Friemann, Karcheez, Heinrich Groth, Weitendorf, Richard Hegeler, Karow, Henry Hartwichsen, Altona, Hans Hannemann, Kavelsdorf, Martin Holle, Schwanewede, Wilhelm Höwe, Schönwolde, Erich Hufsfeld, Onoien, Richard Jacob, Hillmersdorf, Wilhelm Jähns, Striefenow, Hermann Klingberg, Boldendorf, Friedrich Kloth, Jabel, Albert Koblmeß, Schillersdorf, Hans Köpcke, Neukloster, Karl Lehmann, Güstrow, Gustav Lindow, Uferin, Hermann Lohmeier, Reddamin, Paul Leydecker, Hamburg, Hermann Meyer, Worbhausen, Karl Manshey, Rostock, Hermann Martens, Krempe, Karl Peters, Hoppentrade, Hans Possehl, Pöschow, Johannes Peterfen, Halstenbeck, Wilhelm Plagemann, Eidelstedt, Carsten Raschen, Geestemünde, Johann Rugen, Breddorf, Paul Reinhold, Langhagen, Ferdinand Rohde, Altona, Klaus Rohweder, Oersdorf, Karl Rof, Kessin, Hermann Schmidt, Krichow, Hans Schmidt, Hamburg, Oskar Schnell, Bremen, Hinrich Schümann, Elmsborn, Otto Schwark, Waren, Adolf Sokel, Neu-Gurten, Rudolf Sternberg, Ruest, Rudolf Telzerow, Rehow, Heinrich Törber, Piederdsdorf, Wilhelm Voh, Dambeck, Albert Wiemer, Wedel, Bernhard Wend, Winsen, Hugo Werthmann, Hagen, Friz Jarnckow, Rostock.

Kanoniere: Hinrich Ahrens, Melnstedt, Georg Ansforg, Goffesberg, Bernhard Bartel, Neumünster, Paul Beagerow, Schleswig, Hermann Behnke, Rostock, Heinrich Bollhagen, Güstrow, Wilhelm Bosh, Antwerpen, Albert Bock, Altona, Hermann Buhnemann, Lüthßen, Gustav Bock-

mann, Delper, Hermann Burgund, Urbanowik, Daniel Breitenbucher, Birkenbach, Erich Balz, Volgsdorf, Paul Baack, Vielank, Paul Blum, Königsberg, Gustav Bock, Rocklin, Rudolf Brinkhoff, Westerkappeln, Johann Bremer, Bremen, Friedrich Bunzendahl, Bremen, Gustav Bargholt, Rembs, Hermann Bonah, Heldekrug, Wilhelm Bumann, Lübeck, Ludwig Cordes, Bremen, Karl Diebenkorn, Güstrow, Hermann Doss, Mirow, Otto Dibbern, Hamburg, Artur Dieße, Hamburg, Paul Dahms, Brandenbaum, Kaul Dähn, Banskow, Ernst Ducherow, Kößlin, Edelz Diedrichsen, Hooge, Emil Esch, Regenwalde, Wilhelm Eckhoff, Wehldorf, Wilhelm Engler, Lehe, Max Erbe, Henningstedt, Friß Fuhrmann, Franz, Ernst Fiebrig, Hamburg, Friß Gäth, Gr. Krams, Friß Geese, Walsmühlen, Heinrich Giesecke, Hammelsbüttel, Wilhelm Greinert, Friedland, Dietrich Geissen, Godensfeldt, Rudolf Gading, Ribnik, Walter Gohde, Hamburg, Adolf Gondrom, Saarlouis, Gustav Gill, Heiligenstein, Heinrich Grobe, Stedersdorf, Karl Gulbinat, Kößlin, Hermann Gründer, Hamburg, Heinrich Grünberg, Hamburg, Wilhelm Gühlsdorf, Wismar, Karl Garling, Bülow, Karl Hansson, Elmshagen, Bernhard Hansel, Rostock, Heinrich Neumann, Altona-Ottensen, Johann Harbs, Rortorf, Heinrich Hardt, Hamburg, Paul Hämpel, Hamburg, Gustav Herholz, Oberkerbswalde, Wilhelm Hohl, Mainz, Karl Hälling, Eldhoff, Bernhard Hoferichter, Hamburg, Ernst Harms, Rostock, Hugo Höller, Remscheid, Heinrich Häuser, Hamburg, August Hinrichs, Neu-Lübtorf, Ewald Junker, Kiel, Josef Jasnoch, Sierakowik, Heinrich Kägebein, Wuhingel, Adolf Kählke, Kublank, Karl Kaiser, Hamburg, Heinrich Köpke, Gr. Upahl, Heinrich Kubrt, Grünenhof, Max Krähig, Altona, Paul Klein, Breslau, Isidor Kornjorz, Königsberg, Alois Konrad, Gr. Neuendorf, Friß Kusse, Berlin, Christian Klenske, Neustettin, Alwin Küster, Neubrandenburg, Friß Köpke, Bromberg, Robert Krapp, Güstrow, Emmerich Krüger, Hamburg, Friedrich Köster, Bremen, Ernst Koplin, Bromberg, Erich Köster, Steinbeck, Heinrich Köncke, Bülow, Ludwig Lachweg, Freiburg, Wilhelm Leefemann, Sonderburg, Karl Lorenz, Friedland, Simon Loffek, Sowade, Alfred Lehmann, Holm, Johann Lümann, Sellsingen, Friedrich Lorenz, Alase, Leo Mankowski, Nienhagen, Ernst Maren, Flensburg, Heinrich Möller, Gührde, Karl Masche, Cästrin, Wilhelm Meinke, Kuhsdorf, Max Meyer, Heide, Peter Mathies, Hachtke, Reinhold Meuser, Hamburg, Friß Mory, Rieda, Hermann Möller, Gnolen, Franz Meinke, Güstrow, Johann Mönster, Vinen, Franz Niederstraher, Königsberg, Heinrich Nürnberg, Schwerin, Hermann Naber, Fürstenau, Johann Nimeick, Regelnshen, Karl Olesch, Hamburg, Friß Puffehl, Reddersdorf, Heinrich Petersen, Uetersen, Paul Perschon, Berlin, Paul Petrasch, Breslau, Georg Präfer, Kronstadt, Emil Pregel, Posequick, Friedrich Papenhagen, Zeppelin, Friedrich Paschnah, Bromberg, Otto Podendorf, Celle, Johann Raufsch, Cassel, Hermann Rüdiger, Heide, Paul Rehfeldt, Alexandersdorf, Otto Reimer, Kößlin, Walter Rabe, Demmin, Max Rudloff, Lübeck, Hermann Rath, Nienhagen, Karl Roloff, Oldensdorf, Karl Rumann, Harburg, August Schreiber, Hamburg, Rudolf Schulze, Malchin, Gustav Schütt, Hamburg, Albert Schöne, Neustrelitz, Wilhelm Schumacher, Dirkow, Willi Schnarr, Spandau, Hinrich Schnackenberg, Reesmen, Wilhelm Schulz I, Altona, Franz Schulz II, Hohensalza, Johann Schäfer, Bremen, Ernst Schöning, Hamburg, Walter Schulz, Rostock, Rudolf Schuldt, Klockenhagen, Paul Schmädter, Remscheid, Wilhelm Seedorf, Rambow, Walter Stanislawfska, Hamburg, Richard Stock, Lohwih, Paul Stender, Altona,

Henrich Stäben, Flögeln, Albert Suhr I, Fürstenhagen, August Suhr II, Fürstenhagen, Erich Trapp, Kiel, Heinrich Thomsen, Kiel, Karl Vollmann, Moorausmoor, Karl Waack, Dettmannsdorf, Helmuth Welhin, Güstrow, Heinrich Westphal, Brunshaupten, Karl Wieck, Schönwolde, August Winter, Herlohn, Ernst Wolff, Güstrow, Kurt Walkhoff, Kiel, Walter Wandt, Rostock, Franz Witte, Stargard, Karl Weidemann, Braunschweig, Karl Weismüller, Remscheid, Michael Wozniak, Unruhstadt, Johann Wollersheim, Beuel, Walter Wille, Kittendorf, Walter Wriedt, Kiel, Helmuth Wehlen, Güstrow, Albert Wahrmann, Woeten, Franz Zechow, Cuxhaven, August Zickert, Heringsdorf, Gottfried Zimmermann, Berenrath.

9. Batterie.

Offizier-Stellv.: Wilhelm Schoknecht, Güstrow, Richard Schwaß, Güstrow.

Wachmeister: Konrad Pröber, Güstrow.

Dizewachmeister: Robert Bauer, Weltendorf, Johannes Grabbei, Güstrow, Karl-Friedrich Lorenz, Rostock, Karl Reisener, Neustrelitz, Wilhelm Rusch, Retzendorf, Bruno Schütt, Lübeck.

Sergeanten: Wilhelm Ahrens, Kirch-Mußlow, Paul Block, Grischow, Wilhelm Boldt, Bostin, Hans Christophers, Pernick, Dominik Czichon, Hamburg, August Ecke, Lübben, Rudolf Flüge, Moorbürg, Hugo Ganschow, Rostock, Oskar Hopf, Güstrow, Gustav Hacker, Krakow, Johannes Henningsen, Kappeln, Johann Heims, Bremen, Theophil Jajdziewski, Bremen, Wilhelm Kohlmeß, Jelow, Hans Langhoff, Breesen, Richard Obleich, Lehsten, Hermann Lembke, Teterow, Ernst Koloff, Oldensdorf, Otto Rosenkranz, Güstrow, August Salge, Jßsen, Friß Schlüter, Rönne, Alfred Schmidt, Rostock, Karl Schröder, Ludwigslust, Robert Siebmann, Lage.

Unteroffiziere: Friedrich Altrich, Dobbin, Heinrich Bleick, Allgendorf, Hermann Burmeister, Woldegk, Oskar Gerhardt, Hamburg, Karl Gramann, Hannover, Helmuth Hackbusch, Tepperow, Friedrich Hartmann, Neustrelitz, Otto Heinzemann, Stralsund, Otto Heller, Güstrow, Otto Holm, Kl. Sprenz, Karl Höltsche, Wismar, Otto Knuths, Varchentin, Hermann Lucht, Nienborstel, Hermann Ohde, Güstrow, Hans Pföhner, Altona, Jürgen Rohwer, Flensburg, Wilhelm Schlüter, Kröpelin, Hans Schulz, Friedrichsgabe, Otto Städter, Altona, Wilhelm Thees, Malchow.

Gefreite: Walter Adam, Altdamm, Johannes Brune, Haspe, Paul Behrens, Rostock, Konrad Bongardt, Friedrichshof, Gustav Böhme, Magdeburg, Wilhelm Düse, Snoien, August Fischbach, Wolfgruben, Heinrich Fiebenitz, Göllin, Georg Freund, Antwerpen, Georg Geile, Hamburg, Ernst Grewe, Röwershagen, Otto Oriem, Krembs, Albert Handorf, Rostock, Hans Harder I, Lichtenhagen, Karl Harder II, Wilkow, Paul Harms, Güstrow, Friß Haseloff, Ribnitz, August Heitmann, Kiel, Wolfgang Herdweiser, Rostock, Ernst Hoppe, Gumenz, Theodor Hack, Hamburg, Heinrich Jochens, Hägerfelde, Martin Kirstein, Rostock, Albert Köffer, Dröllitz, Hermann Meyer, Worbhausen, Leo Makowski, Nienhagen, Johannes Mahen, Häsby, Hermann Methling, Schmkenhagen, Franz Mundt, Rostock, Josef Neumann, Seitendorf, Stanislaus Nowakowski, Lobsens, Heinrich Oerfling, Penzlin, Ludwig Peters, Gllzow, Konrad Rösgen, Bremen, Hermann Scharf, Lübbersdorf, Heinrich Seemann, Klein-Krankow, Paul Sellberg, Brunshaupten, Wilhelm Schröder, Alt-Jabel, Emil Stöher, Klein-Lanken, Josef Tylla, Kuhnu, Heinrich Töns, Hohen-

Spreng, Hermann Vogt, Northeim, Georg Watter, Heide, Wilhelm Weidemann, Gr. Quassow, Paul Wendelborn, Doberan, Friedrich Wischmann, Neu-Rachow, Wilhelm Wulf I, Wismar, Hans Wulf II, Kiel, Paul Wiegert, Onoien, Hermann Warkentin, Vellin, Albert Zier, Bodersweier.

Kanoniere: Christian Abeling, Bremen, August Aue, Hamburg, Georg Aigner, Neukölln, Walter Anklam, Stettin-Bredow, Gustav Barck, Wreschen, Richard Borgwardt, Järgenhagen, Johann Bentzin, Mildenh., Mag. Bahmann, Neumünster, Otto Bade, Ehmkenhagen, Karl Bringmann, Lühe, August Brink, Altona, Adolf Brandt, Hamburg, Heinrich Boffe, Spke, Hermann Burgund, Urbanowik, Willy Bernhardt, Zülchow, Paul Born, Balz, Johann Burski, Klein-Lenik, Franz Barck, Spandau, Willy Druwe, Hoisbüttel, Gustav Dahne, Hamburg, Konrad Dietzheroid, Danzig, Ewald Dreper, Elberfeld, Rudolf Dohn, Altona, Nikolaus Deeg, Hirschberg, Ernst Eilken, Elmenhorst, Oskar Engelman, Altona, Hans Eichholz, Rostock, Oskar Eichhorst, Kyrih, Hans Fink, Neu-Bernitz, Richard Fortmann, Burhave, Alfred Gebhardt, Plauen, Wilhelm Gniesenbrandt, Menden, Gustav Gaeih, Alt-Kalliek, Hermann Gründer, Hamburg, Ludwig Grabe, Lübtheen, Heinrich Grube, Hamburg, Franz Herzberg, Broda, Wilhelm Horreis, Wanhöden, Karl Horn, Christiansfeld, Heinrich, Hogrefe, Reddenaversbergen, Felix Hoppe-Seyler, Kiel, Artur Holm, Petersberg, Emil Hüser, Mengede, Fritz Hartwich, Fürstenpalde, Bernhard Hoferichter, Hamburg, Josef Horst, Aachen, Paul Henker, Lichterfelde, Otto Holzapsel, Berlin, Richard Jäckel I, Kiel, Josef Jäckel II, Elberfeld, Otto Jacobs, Mamerow, Karl Kaschke, Stettin, Karl Kröger, Rostock, August Krüger, Warbende, Reinhold Kühne, Hamburg, Karl Kähn, Rostock, Willi Kollmorgen, Jabel, Hermann Kosbahn, Dodow, Hermann Krakow, Bälow, Adolf Keding, Thulendorf, Willi Kahlke, Lübeck, Hugo Korthaus, Haspe, Stefan Kuczynski, Bromberg, Josef Kugler, Wäbelin, Edmund Kraus, Karlsruben, Anton Kaffier, Schwientochlowik, Robert Knabe, Düsseldorf, Richard Lepzin, Sülze, Carsten Lucht, Dersdorf, Rudolf Labadak, Krampischnen, Paul Lukas, Wernsdorf, Walter Lampe, Berlin, Heinrich Lehmann, Rostock, Ulrich Lewin, Stettin, August Leers, Decken, Ludwig Lecher, Frankenberg, Erwin Lampe, Briesen, Otto Lehmann, Schlenzig, Vollrath Langfeld, Brahlisdorf, Franz Milah, Helmstedt, Hans Möller, Hamburg, Johann Meier, Altona, Artur Meier, Altona, August Müller, Obermülleric, Wilhelm Möller, Prebberede, Hermann Meper, Worbhausen, Franz Mileroszik, Düsseldorf, Franz Normann I, Kiel, Ernst Normann II, Jürgensdorf, Konrad Ortman, Barkow, Karl Olesch, Hamburg, Johannes Petersen, Halstenbeck, Ernst Peters, Rostock, Johann Plafki, Bremen, Hans Pankow, Benzln, Otto Plath, Teschendorf, Paul Rof, Nienhagen, Daniel Rosentreter, Lindenheim, Matthias Kuland, Cöln, Heinrich Rieger, Straßburg, Mag. Rohde, Rostock, Erich Rausch, Leipzig, Friedrich Rutschke, Hagen, Wilhelm Röseler, Olaisin, Hermann Riebe, Landsberg, Otto Rabe, Schwerin, Johannes Reimers, Neukölln, Otto Sangesstedt, Hamburg, August Schröder I, Reddemin, Hermann Schütt I, Güstrow, Ernst Schütt II, Güstrow, Franz Schröder I, Bräel, Alfred Schönherr, Hamburg, Ernst Schmidt, Kiel, Karl Schmäser, Kiel, Martin Schüller, Rönne, Wilhelm Schumacher, Bräsemischer Ziegelei, Friedrich Schugardt, Werder, Ludwig Siemer, Bremen, Heinrich Siemers, Rudensee, Wilhelm Staffeld, Wanzka, Leo Strojinski, Berlin-Friedenau, Erich Steindecker, Cassel, Mag. Strauß, Lichtenberg, Fritz Strube, Carlsbach,

Willi Spann, Berlin, Christian Thomsen, Perbüll, Thomas Thomsen I,
Stolkerfeld, Adolf Volkmer, Hamburg, Paul Vanselow, Schwaan, Harry
de Voss, Kiel, Albert Wahrmann, Wolken, Hugo Weske, Schönlanke,
Josef Webzel, Volpersdorf, Christian Wolf, Stenderup, Paul Winter-
feld, Dambeck, Martin Wellbrock, Wittstedt, Walter Weidenhammer,
St. Andreasberg, Josef Wluka, Dorimund, August Wicken, Elberfeld,
Alfred Wenda, Hamburg, Karl Warmbold, Güstrow, Martin Weber,
Schwanewede, Otto Wienken, Hamburg, Ernst Wischendorf, Mölln,
Ernst Winter, Ganschow, Rudolf Wienke, Hamburg, Paul Wegner,
Al. Niehöhr, Andreas Zimmermann, Bürgersdorf.

Verzeichnis der gefallenen Offiziere des Feldart.Rgts. Nr. 24.

1. Hauptmann	Senst v. Pilsach	Chauny	15.10.14
2. Oberst. d. R.	Loebelmann	Mons	23. 8.14
3. Leutnant	v. Schleicher	Esternay	6. 9.14
4.	d. R. Wiechelt	Rampcel	6. 8.15
5.	Burmeister	Briost	3. 8.16
6.	Hoppenrath	Briost	5. 9.16
7.	Versmann	La Raisonneffe	29.10.16
8.	v. Schaeven	Verdun (Höhe 344)	20. 8.17
9.	Wilhelmi	Juvigny	18. 9.17
10.	Stapel	Quero	10.12.17
11.	Boldt	Quero	10.12.17
12. Feldhilfsarzt	Wartenberg	Quero	10.12.17
13. Leutnant d. R.	Schönberg	Campo	19.12.17
14.	Schütt	Quero	30.12.17
15.	Brunner	Le Plessier	17. 6.18
16.	v. Meerscheidt-Hüllessem	Landricourt	22. 8.18
17. Oberst. d. R.	Lucht	Bethencourt	9.10.18
18. Leutnant	v. Lenski	Dvillers	12.10.18

Liste der Gefallenen.

Stab der I./F.N.R. 24.

Offz. Nr.	Dienstgrad	Name	geboren	letzter Wohnort	gefallen	Ort
1	Ref.	Sottwedel, Wilh.	16. 6.92	Krafow	26. 8.14	im Kriegstog. Gaver verlt.
2	Sergt.	Schoppe, Hermann	15. 4.82	aktiv Güstrow	5. 9.14	bei Sellze

1. Batterie.

1	Kan.	Böttcher, Bernhard	27.11.89	Güstrow	14. 9.14	Andignicourt
2	Gefr.	Bleed, Otto	25. 7.91	Reinshagen b. Rathow	31.10.16	Devise
3	Kan.	Balzer, Alfred	9.11.97	Legeel b. Berlin	23. 8.17	Daumont
4	"	Dahnke, Gustav	18.10.97	Hamburg	23. 8.17	"
5	"	Drusleit, Johannes	16. 4.95	Hamburg	5. 9.16	Briost
6	Sergt.d.R.	Della, Giustina Anton	16. 5.90	Bremen	9. 8.18	im Kriegstog. 57 Wfab an Ruhr gef.
7	Gefr.	Eoert, Karl	6. 6.93	aktiv Güstrow	6. 9.14	Esternay
8	Untffz.	Eudler, Otto	10. 8.92	Güstrow	31.10.16	Devise
9	Ref.	Ejemann, Ludwig	8. 8.89	Dambach	11.12.16	im Ref. Reg. Wilhelm an Ruhr gef.
10	Kan.	Ehrich, Karl	27.12.98	Hamburg	27.11.17	im bayr. Feldlag. 55 in Folge Granatplitterverletzung gef.
11	Untffz.	Gerke, Wilhelm	15.12.90	aktiv Güstrow	6. 9.14	Esternay
12	Kan.	Gosch, Klaus	5. 5.82	Gr. Wittensee	2. 3.19	im Vereinslag. Trier, IV. Rurterhaus, an Granatplitterverl. gef.
13	Gefr. d. R.	Gaas, Augustin	26. 6.89	Rostock	28. 9.14	Rampcel
14	Kan.	Ginich, Harry	18.11.93	Altona	25. 1.16	im Feldlag. 8 Wachhau durch K.G. Verwundung verlt.
15	Untffz.	Gaugard, Kurt	29. 5.96	Hamburg	5. 8.16	im Kriegstog. Abt. 2 VII St. Quentin seinen Wunden erliegen
16	Kriegsfrw.	Kittendorf, Karl	20. 6.91	Uferiner-Mühlgr b. Neustrelitz	28. 9.14	Rampcel
17	"	Kliche, Walter	21.12.90	Rostock	24.11.14	L'Ecouvillon
18	Kan.	Kühler, Franz	21.12.94	Dobcran	21. 7.16	Briost
19	Untffz.	Kunefeld, Rudolf	20. 1.92	Gnevoddorf	8. 4.17	westl. Neuville
20	Kan.	Laewe, Wilhelm	14. 8.99	St. Biehist A.G. Waten	24. 4.17	"

nr.	Dienstgrad	Name	geboren	letzter Wohnort	gefallen	Ort
21	Untffz.	Barge, Fritz	11. 3.91	aktiv Güstrow	28. 9.14	Rampel
22	Kan.	Pickelmann, Ernst	14. 4.95			
23	"	Peters, Friedrich	8. 1.87	Rebbelich "	17. 8.16	Briest
24	Kan.	Plumbhoff, Karl	24. 2.91	Breslau	31. 10.16	Devise
25	"	Rahn, Friedrich	17.11.90	Boitin b. Tarnow	28. 9.14	Rampel
26	Wefr.libz.	Rehberg, Friedrich	27. 7.93	Güstrow	24. 8.18	im Charité-Franken-Berlin NW P verft.
27	Sergt.	Rosenhagen, Fritz	3. 6.91	Rostock	29.11.18	im 1. Reg. Inf. Dautsburg infolge K.O. Verwundung gef.
28	Hauptm.	Leo Seufft v. Bilsch	13. 9.72	alt. Dffz. Güstrow	27. 9.14	im Kriegslaz. Ecole de Manufacture G. aux environs de Paris gef.
29	Ref.	Siewert, Friedrich	22. 8.88	Stargard i. M.	12. 3.15	in franz. Gefangenschaft seinen Wunden erleg.
30	"	Seefeld, Richard	15. 9.89	Ventrosch b. Rostock	3. 6.15	in franz. Gefangenschaft gef.
31	Kan.	Schröder I	24. 5.92	aktiv Güstrow	6. 9.14	Eternay
32	Kan. d. R.	Schuldt, Hermann	20. 6.87	Rostock	28. 9.14	Rampel
33	" " "	Schröder, Wilhelm	8. 5.91	Gielow	28. 9.14	"
34	Kan.	Schädel, Alfred	5. 2.88	Lübeck	6. 9.16	Briest
35	Ref.	Striggow, Karl	22. 9.93	Bietzeft	18.10.14	im Laz. (Maschinenfabrik) durch seinen Wunden erlegen
36	Kan.	Stoll, Wilhelm	26. 2.89	Rostock	19. 7.16	Briest
37	"	Ströh, Hugo	20. 6.92	Riel	23.10.17	Horitnica
38	"	Treptow, Otto	9.10.98	Stettin	5. 5.18	Marcelcabe
39	Wefr.	Tziffen, Josef	2.12.95	Bootholbt b. Roodhen	10. 6.18	im Laz. verft.
40	Unt. d. Ref.	Wiedelt, Heinrich	25. 6.91	Güstrow	6. 6.15	Rampel
41	Kan.	Wulfow, Robert	8. 3.98	Hamburg	3. 6.15	im Kriegsl. La Capelle verft.

2. Batterie.

1	Ref.	Abz, Karl	27. 2.91	Gr. Wästerfelde b. Teterow	7. 6.15	Carlepont
2	Kan.	Bregle, Ernst	5. 7.97	Döllig, Kr. Pyritz	17. 9.17	im Feldlaz. 103 an Querschnitt verft.
3	"	Brandt, Otto	5.12.95	Neubrandenburg	22. 8.18	im Feldlaz. 163 an den Folgen seiner Verw. gef.
4	"	Doh, Otto	16. 2.91	Rostock	16. 9.14	Mubignicourt
5	"	Etchhoff, Otto	23. 7.98	Lansen	17. 4.17	im Kriegslaz. infolge Herzschwäche verft.
6	Obstrm.	Engelhard, Conrad	5.12.97	Felsberg, N.-B. Cassel	12. 6.18	bei der San. Komp. 528 seinen Verletz. erleg.
7	Wefr.	Fehlhaber, Heinrich	9. 2.93	Schwertu i. M.	9. 7.16	Briest
8	Wefr. d. L.	Fehler, Johann	24. 6.77	Ebin	10.10.16	Devise
9	Kan.	Wekner, Hermann	25.11.93	aktiv Güstrow	21. 8.17	seinen Verletz. erlegen
10	Unt. d. R.	Hoppentrath, Albert	22. 1.90	Rnegendorf b. Ploa;	5. 9.16	Briest
11	Kan.	Köhn, Hermann	5. 7.94	Dabel b. Sternberg	15. 9.14	Mubignicourt

Spe. Nr.	Dienstgrad	Name	geboren	Letzter Wohnort	gefallen	Ort
12	Kan.	Kutschke, Paul	10.11.91	Altona	6.9.16	an den Folgen seiner Verwund. verst.
13	"	Knuth, Emil	23.1.93	Dorf Berlin b. Segeberg	14.10.16	"
14	Untffz.	Peters, Friedrich	6.11.90	aktiv Güstrow	9.9.14	Penze
15	Kan.	Reckentin, Gustav	14.8.92	aktiv Güstrow	15.9.14	Nudignicourt
16	Untffz.	Reuter, Hermann	24.10.83	Rostock	20.5.18	im Feldzug 86 seinen Verleg. erl.
17	Gefr.	Schmidt, Karl	25.3.91	Gnoin	21.7.16	Ataus
18	Gefr.übz.	Sternberg, Wilhelm	10.12.94	aktiv Güstrow	11.6.18	Einincourt
19	Gefr.	Stehmann, Hermann	4.3.93	"	4.11.18	Sart Dara
20	Kan.	Strubing, Wilhelm	1.11.91	Hamburg	8.11.18	im Genetzungszug I. II. Armer verst.
21	Gefr.	Thieme, Richard	1.6.90	Schönhagen	13.9.14	Nudignicourt
22	Kan.	Wollstedt, Wilhelm	5.8.98	Ri. I	15.5.18	verwundet bei Stiller- Betonnung
23	"	Wesphal, Hermann	1.7.88	St. Prantshagen	6.9.14	Ethernach
24	Gefr. d. R.	Witt, Fritz	27.11.90	Gr. Potrcms	15.5.18	Stiller-Betonnung
25	Kan.	Wagner, August	28.12.91	Dannewick	15.5.18	infolge Verwund. im Feldzug. ost.
26	Untffz.	Wagner, Johannes	29.11.94	aktiv Güstrow	16.6.18	im Feldzug. 15 verst.
27	Gefr.	Wegner, Friedrich	31.7.92	"	11.6.18	Einincourt
28	"	Wöhler, Heinrich	3.4.83	Delmenhorst	7.10.18	im Feldzug. 275 Schot- mes verst.
29	Kan.	Ziemer, Heinrich	26.1.86	Güstrow	15.5.18	im Feldzug. 13 in Cassy infolge Verwund. verst.
30	"	Soldt, Albert	21.3.95	Neubrandenburg	5.11.18	San. Komp. 523 verst.
31	Unt. d. R.	Bersmann, Hans		Hamburg	29.10.18	bei Erstürmung der La Mal annette-Bitt.

3. (G.M.) Batterie.

1	Kan.	Blitz, Walter	8.3.97	Hamburg	18.10.15	Somme-Fz
2	Ref.	Begunzi, Stanislaus	5.11.87	Wosow	12.9.14	Ataus
3	Untffz.	Bobzin, Fritz	23.3.95	Brothagen	29.8.16	Britost
4	Gefr. d. R.	Bruhn, Heinrich	18.7.90	Friedland i. M.	5.5.17	Neuwillers
5	Gefr.	Carls, Walter	9.12.92	Wutschendorf	15.9.14	Rampel
6	Kan.	Domino, Wilh.	19.11.93	Wandsbeck	18.10.15	Somme-Fz
7	Landw.	Doll, Paul	8.11.79	Neustrelitz	25.1.18	bei Schleißheim beim Stienbahn-unglück tötlich verunglückt
8	Gefr. d. R.	Diedrich, Ludwig	14.9.90	Blumenhagen	9.6.18	Lamotte
9	Kan.	Eles, Otto	?	Doberan	12.9.14	Ataus
10	B. Wachtm.	Faber, Karl	1.11.95	Riel	29.8.16	Britost
11	Untffz. d. R.	Finke, Karl	14.3.94	Güstrow	29.8.16	Britost
12	Obstn.	Gertens, Hermann	26.1.78	Hamburg	16.12.17	Waldobbiadene
13	Untffz. d. R.	Henkel, Fritz	16.1.90	Ri. I	16.9.16	Valley Carbonnel
14	Kan.	Hoyer, Heinrich	11.11.93	Güstrow	5.9.16	an den Folgen der Ver- wund. verst.
15	Gefr.übz.	Hahmeyer, Theodor	2.11.96	Lübeck	12.10.18	Verlaimont
16	Gefr.	Krüger, Dietrich	14.10.93	Hamburg	18.10.15	Somme-Fz
17	Untffz. d. R.	Klippendorf, Hans	17.4.89	Stargard i. M.	20.8.17	Ormont-Jerme
18	Kan.	Krahn, Willt	31.8.97	Stettin	22.8.18	Juvigny

Reg. Nr.	Dienstgrad	Name	geboren	Regter Wohnort	gefallen	Ort
19	Untffg.	Lau, Karl	11. 1.93	Düsterörde	5. 9.16	Briest
20	Kan.	Luchs, Willi	19. 4.17	Stäven b. Stettin	25. 9.16	Briest
21	"	Lankow, Karl	28. 2.97	Neubrandenburg	9. 6.18	Lanotte
22	Ltn.	v. v. v. St. Hugo	31. 8.98	Gantrow	12.10.18	avillers
23	Kan.	Müller I, Friedrich	11. 5.90	Pragsdorf	5. 9.16	Briest
24	Ltn.	Freiherr v. Weerscheidt, Hüneken, Lasso	8. 1.18	Wüjtrowerhöfen	22. 8.18	Sandricourt
25	Ref.	Nebe, Johannes	24. 1.91	Botdegf	28. 9.14	im Kriegslag. Chamy seinen Verleg. erleg.
26	"	Bäwiy, Emil	4.11.89	Balm	1. 9.14	im Kriegslag. habe seinen Verleg. erleg.
27	Kan.	Pipke, Paul	14.12.95	Bierow	19. 9.14	Kampel
28	"	Prenschoff, Franz	8. 4.97	Bedenof	31. 7.16	Somme
29	Untffg. d. R.	Peters, Albert	31. 8.97	Stettin	29. 8.16	Briest
30	"	Pogern, Friedrich	14.11.96	Neubrandenburg	29. 8.16	Briest
31	Wehr.	Remboldt, Hermann	7.10.92	Bremen	18.10.15	Somme-Py
32	Ref.	Rinke, Ernst	28. 9.91	Hamburg	12. 9.14	Utichy
33	Wehr.	Reyers, Joseph	15. 6.92	Rheine i. B.	16. 6.15	Kampel
34	Kan.	Rehner, Walter	17. 9.97	Bredlau	22. 8.14	Juigny
35	"	Schröder, Paul	22. 9.92	Rehndorf	23. 8.14	Briest
36	Untffg. d. R.	Schönfeldt, Emil	7. 2.95	Neustrelitz	24. 8.14	auf dem Verbandspfad seinen Verleg. erleg.
37	Kan.	Schmidt IV, Friedrich	12.10.95	Altona	5. 5.17	Neuvillers
38	Leutnant d. R.	Schilt, Bruno	21. 6.88	Lübeck	30.12.17	Quero
39	Wehr. d. R.	Schröder, Wuh.	29. 6.89	wran, in, West. St.	9. 6.18	Lanotte
40	Kan.	Schüler, Franz	7. 1.98	Röslin	12.10.14	
41	Wehr.	St.ßen, Rudolf	26. 9.92	Hamburg	20. 9.14	im Reg. Saint Charles durch seinen Verleg. erlegen
42	Ref.	Stiemann, Rudolf	16.10.92	Wendorf i. R.	10. 4.15	durch Unfall gest.
43	B. Wachtm.	Stichling, Werner	1.10.9.	Hamburg	21. 6.16	verstorben
44	Untffg.	Teamp, Hermann	5. 4.92	Stargard i. R.	12. 9.14	Utichy
45	Kan.	Tuomien, Hans	24.12.96	Goldbeck	1. 8.16	Briest
46	Wehr. Abz.	Thayfen, Peter Friedr.	2.12.99	Schafflund b. Jämsburg	22. 8.18	Juigny
47	Wehr.	Wijfelmann, Paul	4. 2.90	Sabel	18.10.15	Somme-Py
48	B. Wachtm.	Weden, Albert	28. 3.83	Neustrelitz	12. 9.14	Utichy
49	Ref.	Wendorf, Paul	7. 6.88	Röddin b. Blankensee	26. 4.15	im Reg. Sa. Neustrelitz seinen Wunden erleg.
50	Untffg.	Wittenberg, Fritz	20. 7.97	Stralsund	22. 8.17	Verdun
51	Wehr.	Witz, Hermann	4. 3.98	Gut Quispöbel	18. 5.18	Marcelcave
52	Ltn. d. R.	Wurmenar, Bernhard	11. 1.91	Lüneburg	3. 8.16	Briest

Kolonne der I. F. U. R. 24.

1	Kan.	Anders, Heinrich	1. 6.79	Rendsburg	28. 7.16	Briest
2	"	Allwart, Robert	18.11.92	Lüchow	3.12.16	
3	Ref.	Berg I, Heinrich	27. 3.91	Gr. Grabow	21. 9.14	infolge Stungenbruch im Feldlag. 10 des IX. u. R. verst.

R.Nr.	Dienst- grad	Name	geboren	Letzter Wohnort	gefallen	Ort
4	Kan.	Bah, Friedrich	5. 4.90	Bülow	17. 9.16	zw. Verlost u. Clerpigny
5	Gefr.	Beese, Hans	5. 4.92	Einshorst	12.10.16	Atthies
6	Gefr. d. L.	Einfeld, Hans	31. 1.82	Boßberg, Kr. Segeberg	27. 4.18	Grafsätte Sold.Friedhof Cajenz
7	Ref.	Junk, Hans	3. 3.89	Rostock	20. 9.14	Rampel
8	Obstm.	Gurad, Franz	2.11.85	Niepen	27. 4.18	Grabsätte Sold.Friedhof Cajenz
9	Kan.	Lindt, Emil	23. 4.89	Kruch b. Güstrow	10. 9.14	Bethancourt
10	"	Korf, Wilhelm	10. 6.90	Dalkenhorst b. Güstrow		
11	Gefr.	Knuth, Arthur	13.12.87	Trone a. Br.	25. 8.18	Grabsätte Friedhof Brancou t
12	Kriegsfrw.	Lembke, Paul	25. 8.93	Berlin	17.11.14	im Laz. zu Rogon verst.
13	Gefr.	Metelmann, Albert	1. 9.90	Gr. Schwiesow	13. 9.14	Audignicourt
14	Kriegsfrw.	Nürnberg II, Richard	1. 3.95	Lübed	23.11.15	Somme-By

Stab II. Abt.

1	Obstm.	Plund, Gustav	31. 8.69	Dorf Berlin	1. 1.18	i. Ref. Feldlaz. 16 verst.
2	Sergt.	Boy, Paul	24. 2.92	Neubrandenburg	19. 8.18	Montecompée
3	Untffz.	Bartel, Willi	8. 2.96	Stargard	19. 8.18	"
4	Ge r.	Waldner, Max	7.10.90	Rühlow	19. 8.18	"
5	Waffm. Stello.	van Rührer, Karl	23. 6.91	Hamburg	23. 8.18	Leuilly
6	Untffz.	Bingel, Wilhelm	9. 8.93	Güstrow	15. 9.14	in Gefangenhaft im Laz. gest.
7	Refv.	Brandt, Paul	17. 4.92	Solbegl	10. 7.16	Brie
8	Landwrm.	Gley, August	21. 1.82	Friedrichsfelde b. Neustrelitz	27. 9.14	im Laz. an den Folgen seiner Verwund. gest.
9	Ref.	Kind, Helmut	13. 6.87	Leterow	20. 2.15	im Ref.Laz. Rostock seinen Verw. erleg.

4. Batterie.

1	Kan.	Bartels	7. 3.93	Bleefede	11. 9.14	Atthies
2	Untffz.übz.	Parzewski, Wolfgang	20. 8.94	Ludwigslust	15.10.16	Ref.Laz. Hannover
3	Landwrm.	Behrens, Hans	29. 1.86	Liesbittel	15. 4.17	Courtecon
4	Gefr.übz.	Baade, Johannes	8.12.92	Leterow	16. 4.17	
5	Obst. Refr.	Diepers, Paul	11. 3.98	Erfeld	26. 7.18	Ref.Laz. Erfeld
6	Gefr.	Ehlers, Walter	15. 3.93	Barchim	20.11.14	Laz. Chauny
7	Kan.	Engfer, Hermann	27. 6.96	Heidenhof	11. 9.17	
8	Gefr.	Eggers, Wilhelm	27. 2.92	Ahrenlohe	1.10.18	Selvingny
9	Kan.	Fuhrmann, Wilhelm	5. 5.92	Breslau	10. 6.18	Etincourt
10	"	Falkenberg, Franz	16.11.97	Stettin	10. 6.18	
11	"	Geist, August	26.10.90	Bülow	20. 9.14	Rampel
12	"	Gundlach, Fritz	1. 3.93	Bellin	20. 9.14	
13	"	Gend, Friedrich	23. 5.91	Wagenow	6. 9.14	Esternay
14	Kriegsfrw.	Hinterland, Wilhelm	19. 2.95	Rostock	28. 2.16	Somme-By

№. Nr.	Dienst-grad	Name	geboren	Septer Wohnort	gefallen	Ort
15	Kan.	Hesler, Karl	22. 4.82	Bremen	9. 5.18	Marcelcave
16	"	Karberg, Robert	23.12.94	Pastow	20. 9.14	Rampel
17	Ref.	Kremer, Hermann	22. 1.92	Ramerow	29. 8.16	Brie
18	Kan.	Kortüm, Otto	1.12.97	Koistod	29. 7.17	an Herzschwäche im Laz. verst.
19	Geft.	Lodenwitz, Bruno	20. 7.97	Puttbus a. Rügen	10. 6.18	Eincont
20	Kan.	Müller, Franz	30. 7.90	Rüting	4. 9.14	im Krankenhanse Kommandant verst.
21	"	Müller, Walter	17. 4.87	Güstrow	15. 9.14	Rampel
22	"	Mähler, Wilhelm	10.11.90	Hamburg	2. 8.16	Brie
23	Erst.Refr.	Mörkens, Bernhard	10 4.97	Büsum	9. 6.18	St. Claude-Ferne
24	Kan.	Meyer IV, Fritz	3. 3.99	Hellwege	2.10.18	Selbigny
25	Obstr.Refr.	Melepsi, Franz	7. 4.94	Rudnik	14.10.18	Laz. verst.
26	Kan.	Meyle, Bruno	4. 4.98	Breslau	14 2.19	Best.Laz. Breslau verst.
27	Sav.Untfz.	Niebuhr, Hugo	9 8.92	Hamburg	8.10.18	verstorben
28	Obstm.	Nobhöft, Heinrich	1. 3.93	Neuhäus	24. 4.17	im Laz. Marie verst.
29	Geft. d. R.	Preßin, Paul	7.12.91	Barin	25 2.16	seinen Verw. erleg.
30	Ref.	Pleß, Ernst	22. 5.89	St. Pfasten	19. 7.16	Brie
31	Kan.	Bohns, Karl	21. 2.90	Hanerau	21. 8.16	Bovent
32	Ref.	Pilariski, Leo	21. 2.91	Rehden	9. 5.18	Marcelcave
33	Untfz.	Salow, Wilhelm	19. 7.92	Lunden	—	—
34	Kan.	Sievert, Werner	7. 2.99	Wamlenhagen	23. 9.18	im Kriegslaz. Müttich verst.
35	Unt. d. R.	v. Schleicher, Hasso	27 6.88	Güstrow	6. 9.14	Östernah
36	Geft.	Schulz, Karl	2.12.87	Wistrar	15. 9.14	Rampel
37	Unt.	v. Schoeven, Horst	9. 1.98	Berlin	20. 8.17	Berdun, Höhe 344
38	Kan.	Stoll, Karl	15. 1.92	Leikendorf	20. 9.14	Rampel
39	Geft. d. R.	Stender, Georg	16. 9.84	Larnow	16. 1.16	Somme-Py
40	Obstm.	Steffen, Hermann	8. 7.98	Bernhagen	9. 5.18	Marcelcave
41	Geft.üb.	Stein, Adolf	17. 5.87	Karolinenhof	1.10.18	Selbigny
42	Geft.	Thieme, Paul	10. 7.98	Breslau	9. 6.18	St. Claude-Ferne
43	Kan.	Timm, Hugo	9.10.99	Bellingen b. Kiel	5.10.18	Kriegslaz. 3/99 Rödingen
44	Kriegsfrw.	Vogt, Karl	18. 1.97	Lübeck	2. 8.16	Brie
45	B.Wachtm.	Voß, Johannes	24. 5.87	Valendorf (Güstrow)	29. 9.18	le Pavé
46	Obstr.Refr.	Werner, Wilhelm	31. 8.95	Hamburg	10. 6.18	an dem Hauptverbb. Blut Vergiftung seinen Verw. erleg.

5. Batterie.

1	Untfz.	Behnl, Hans	25. 7.93	Güstrow	17. 9.14	Rampel
2	Unt. d. R.	Burmeister, Bernhard	11.11.91	Gr. Hundorf b. Rehme	3. 8.16	Briest
3	Kan.	Birkenstod, Artur	25.12.97	Barmen	26. 4.17	Colligis
4	Erst.Refr.	Blasenburg	6. 9.91	Stettin	27. 8.17	Consendoye
5	Obstm.	Brakemeier, Heinrich	24. 9.80	Besselburen	21.11.17	Quero
6	Geft.	Crotogino, Ando	26. 8.96	Freienwalde	7. 9.16	an dem Hauptverbb. der 17. J.D. seinen Verw. erleg. infolge Schädelschuss im Herbstaz. 102 verst.
7	Kan.	Clausen, Hans	23. 8.96	Holm	29. 8.17	

Opf. Nr.	Dienst-grad	Name	geboren	Best. Wohnort	gefallen	Ort
8	Kan.	Ellerbrack, Paul	3.10.97	Zechau	10.10.16	im Feldlag. I 9. u. 2. an Ruhr verst.
9	"	Ehlen Joachim	30. 8.93	Gr. Muckeln	14. 8.17	Repreville
10	"	Gr. H. Heinrich	3. 11. 95	Niendorf	2. 9. 16	Vrie (Somme)
11	"	Huck, Karl	30. 5. 91	Rostock	4. 8.16	keinen Wunden erl.
12	Obstm.	Huchthausen, Christoph	1. 8.74	Biemen	23. 5.17	infolge Lungentuberkulose im Ref. Bog. VI Bremen verst.
13	Kan.	Habermann, Otto	19. 3.98	Marz a. Müllen	20. 8.17	Harmout-Crepion
14	Ref.	Husmann, Marius	19. 4.88	Wall	21. 8.17	im Ref. Bog. 20 Müllen seinen Verlet. erleg.
15	Kan.	Jähres, Wilhelm	23.10.93	Ludwigslust	23. 9.14	im Ref. Bog. 20 Müllen seinen Wunden erlegen
16	"	Kloth, Friedrich	30. 3.89	Mittendorf	24. 9.14	"
17	Untfß.	Kolhoff, Otto	24. 1.95	Spandau	4. 9.16	Vriost
18	Kan.	Lübnow, Gustav	8. 9.92	Roschpohl	15. 9.14	Rampel
19	"	Niemann, Karl	16. 7.95	Riel	21. 8.16	Soyecourt
20	Kriegsftw.	Nuß, Ernst	20. 9.95	Trittau	29. 2.16	an d. Hauptverl. Wunde der 17. J. D. seinen Wunden erlegen
21	B. Wachtm. d. R.	Niemer, Hans	7. 9.93	Waren	20. 9.16	Sapincourt
22	Obstm.	Nienbock, Albert	19. 6.84	Selle	16.12.17	Quero
23	Ref.	Nüss, Friedrich	13. 1.91	Gr. Daberlow	5. 5.18	Marcelcave
24	Gefr.	Satow, Paul	6. 5.92	Rostock	17. 9.14	Rampel
25	Erst. Ref.	Speer, Johann	3. 4.94	Hamburg	6. 6.15	"
26	Obstm.	Schneß, Paul	11.11.86	Kowawes, St. Teltow	26. 4.17	Colligis
27	Untfß.	Schneider, Franz	14.12.93	Krümml	5. 5.18	Marcelcave
28	Obstm.	Tegethaar, Johann	21.12.80	Nordhorn	25. 4.17	im Ref. Bog. Frankfurt a. M. seinen Wunden erlegen
29	B. Wachtm.	Tack, Wilhelm	5. 3.96	Pyritz i. Prignitz	5. 5.18	Marcelcave
30	Kriegsftw.	Vorbeck, Adolf	5.10.97	Wüstron	11. 1.96	im Feldlag. III verst.
31	Kan.	Wathje, Fritz	16. 5.97	Neustrelitz	22. 7.16	im Feldlag. X 9. u. 2. Germanid seinen Verlet. erlegen
32	Obstm.	Wohlgemuth, Erich	17.11.86	Stankowa	22.11.17	Monte-Lomba
33	"	Ziemer	26.12.74	Kolberg	1. 8.17	verstorben

6. Batterie.

1	Kan.	Behm, Friedrich	8. 1.92	Larnow	17. 9.14	Rampel
2	"	Borgert, Adolf	16. 8.92	Loßstedt	22. 9.14	Friedlag, Chauny
3	"	Büllow, Paul	4. 6.94	Baggelow	16.10.14	Bürgerhospital 20in verst.
4	"	Brosse, Friedrich	8. 2.88	Schiffersdorf (Medt.-Strelitz)	18.10.15	Champagne
5	"	Dajek, Michael	2. 9.97	Schwichotshin	8. 9.16	im Feldlag. I/VII St. Quentin verst.
6	Untfß.	Hecht, Wilhelm	2.10.93	Schlag-Neßdorf	4. 9.16	Artonges
7	Kan.	Hinstorf	13. 4.92	Bülow	18. 4.15	im Feldlag. Saint Charles verst.
8	"	Habenicht, Johann	14.10.77	Hamburg	17. 7.16	im Feldlag. X in Germanid verst.

№. Nr.	Dienst- grad	Name	geboren	letzter Wohnort	gefallen	Ort
9	Ref.	Lampe, Albert	1. 8.91	Neufalen	9. 8.18	Gurth
10	Untffz.	Zebien, Johann	8.10.96	Hamburg	1. 9.16	zwischen Vellay und Barleux
11	B. Wachtm.	Kaufmann, Wilhelm	30. 1.87	Friedrichsruh- Schönau b. Domburg	21. 8.16	Soyecourt
12	Kan.	Lampe, Karl	11. 3.92	Varinerberg	12. 9.14	Attichy
13	"	Lorenz, Hans	23. 6.90	Köstock	21. 8.16	Soyecourt
14	"	Lettow, Emil	29. .496	"	5. 9.16	zwischen Vellay und Barleux
15	"	Lahodat, Rudolf	3. 4.75	Krompichfen	17. 5.18	Marcelcabe
16	"	Revius, August	5.10.88	Admannshagen	8. 9.14	La Ferté-Wilou
17	Wfr d. Ldw	Müller III, Ernst	4. 6.82	Güstrow	27. 9.18	Écnes
18	B. Wachtm.	Pamperien, Ernst	26. 6.90	Güstrow	1. 9.16	zwischen Vellay und Barleux
19	Kan.	Pallas, Bruno	30. 1.86	Rödn	20. 9.16	Havlicourt
20	"	Paelau, Otto	22. 2.97	Jadenburg	20. 8.17	Regneville vor Verbun
21	Geft.	Rachau, Martin	8. 5.92	Hütstock a. Doffe	16. 9.14	Nampcel
22	Untffz.	Reichmann, Eduard	19. 1.96	Hamburg	1. 9.16	zwischen Vellay und Barleux
23	Wjtm.	Rieger, Heinrich	20. 2.78	Strahburg	20. 8.17	Regneville
24	Geft.	Schön, Georg	7. 1.98	Frenzlau	11. 7.16	Barleux
25	"	Schodjta, Anton	24. 5.91	Stargard i. P.	20. 8.17	Regneville
26	Kan.	Scharnweber, Wilh.	25. 9.99	Dammerep	10. 6.18	infolge Verwund. im Kamoc-Feldlag. 336 verft.
27	Geft.	Schöllner, Hugo	19.10.93	Bahendorf	23. 8.18	Landricourt
28	Kan.	Ströbling, Hans	2.11.93	Commin	18.10.15	Chambagne
29	"	Steding, Heinrich	16.11.90	Gleidlingen	29. 4.18	Serbenfeldlag deutsch. Jägerbto. verft.
30	Obst. d. R.	Töbelmann, Fritz	10.12.74	Wittenburg	23. 8.14	Wons
31	Kan.	Tobz, Paul	10. 4.94	Jürgenshagen	20. 8.17	Regneville vor Verbun
32	Untffz.	Tessenow, Albert	6. 4.93	—	6.11.18	im Feldlag. 553 im W. und Sang b. Man- neuse verft.
33	"	Willert, Friedrich	20. 3.93	Stavenhagen	17. 9.16	im Feldlag X XI. R. R. in German verft.
34	Geft. d. R.	Waring, Paul	8. 4.91	Rüpow	27. 9.18	Écnes

(Alte) leichte Mun. Kol. II/24.

1	Wjtm.	Grimmich, Johann	6. 6.15
2	Untffz. d. R.	Töber, Paul	25.12.14
3	Ref.	Marcinial, Johann	2. 8.16
4	"	Schönfeldt, Wilhelm	4. 9.16
5	Kan.	Eidelberg, Fritz	15. 9.16
6	Wjtm.	Lehmann, Hermann	30.10.16

Abteilungstäb III.

1	Geft.	Brodhagen	9. 8.89	Sälze	26.10.18	im Ref. Feldlag. 53 verft.
---	-------	-----------	---------	-------	----------	-------------------------------

7. Batterie.

Offiz. Nr.	Dienstgrad	Name	geboren	letzter Wohnort	gefallen	Ort
1	Kan.	Bud, Heinrich	10. 7.97	Hamburg	17. 9.17	Conienboje
2	Oefr.üb.	Deutin, Wilhelm	20. 2.92	Wüstow	15. 5.18	im Feldlag. 18 verst.
3	Unt. d. R.	Brunner, Joseph	19. 3.97	Hohenkirch	17. 6.18	De Pleffier
4	Kan.	Drewß, Friedrich	6. 2.93	Bussenwuth	22. 9.18	—
5	"	Gaud, Helmut	25.12.84	Strelitz (Mit)	30. 4.18	Marcelcabe
6	Sergt. d. R.	Gaeth, Ernst	22. 9.90	Suppenrade	10. 6.18	im Armees-Feldlag. 335 seiner Verletz. erleg. Campo
7	Kan.	Hanien, Erich	13. 5.98	Tünning	18.12.17	am selben Tage im Tag. 56 Verletzt verst.
8	Udm.	Mething, Paul	18. 9.86	Ribnitz	14. 8.17	im Feldlag. 19 seinen Verletz. erleg. auf dem Wege zum Lag. verst.
9	Kan.	Möller, Otto	7. 8.96	Damm	26.12.17	im Feldlag. 19 seinen Verletz. erleg. auf dem Wege zum Lag. verst.
10	"	Maß, Friedrich	30. 7.89	Bogeljang	8.10.18	im Feldlag. 19 seinen Verletz. erleg. auf dem Wege zum Lag. verst.
11	Oefr.	Peters II, Ernst	10. 5.92	Mühl-Mosin	18. 3.18	im Feldlag. 19 seinen Verletz. erleg. auf dem Wege zum Lag. verst.
12	Kan.	Rösemann, Klaus	17.11.91	Dejehausen	30. 4.18	Marcelcabe bei der San. w. p. 241 verst. im Kriegslog. I Namur verst.
13	"	Simon, Gustav	14. 5.98	Ludwigslust	25. 8.18	im Kriegslog. I Namur verst.
14	"	Spucti, Friedrich	29. 6.90	Freiburg i. B.	29. 9.18	im Kriegslog. 137 in Candy verst.
15	Unt. d. R.	Schönberg, Wilh.	15. 4.89	Siegen	19.12.17	im Feldlag. 44 verst.
16	Kan.	Schwizel, Paul	31. 8.98	Kiel-Gaarden	30. 4.18	Marcelcabe
17	Oefr.	Schütt, Friedrich	—	Kiel	23. 9.18	im Kriegslog. 23.9. verst. am 23.12.18 verst.
18	"	Schaven, Hermann	24. 1.87	Bartenshagen	22.10.18	verstorben
19	Kan.	Scharfenberg	9. 1.81	Nowawes	1.12.18	im Festungslog. 9. 20in verst.
20	"	Steffes, Franz	10.12.84	Radburg	21. 8.18	Selenz
21	"	Strohkirch, Fritz	8.11.99	Balluhn	17. 9.19	im Kriegslog. 23.9. verst. am 23.12.18 verst.
22	Unfsz.	Strauß, Hermann	8. 9.18	Wüstow	13.10.18	im Kriegslog. verst.
23	Kan.	Witkowski, Franz	10. 3.96	Buer (Westf.)	30. 4.18	Marcelcabe
24	"	Weder, Karl	1. 2.89	Ober-Arnsdorf	3.10.18	—

8. Batterie.

1	Kan.	Breitenbacher, Daniel	1. 1.98	Birlenbach	17. 5.18	bei der San. Komp. 228 verst.
2	Oefr.üb.	Bartolth, Erwin	5. 7.99	—	25. 8.18	Bethancourt
3	San Sergt.	Berger, Albert	1. 1.80	Frankfurt a. M.	3. 5.18	Marcelcabe
4	Udftm.	Cordes, Ludwig	21. 3.85	Bremen	14.12.17	Faderi
5	Kan.	Dahms, Paul	7. 3.92	Braadenbaum b. Lübed	9. 9.17	Baron-Wald
6	"	Edhoff, Wilhelm	7. 4.98	Waldorf	17. 5.18	Marcelcabe
7	"	Fuhrmann, Fritz	2. 6.98	Crang	17. 6.18	im Feldlag. 38 verst.
8	"	Gill, Gustav	4. 8.99	—	14. 8.18	Croup
9	"	Geyßen, Dietrich	17. 4.99	Godenstedt	16. 6.18	—
10	"	Gading, Rudolf	14. 4.98	Ribnitz	4.11.18	Beur
11	"	Heumann, Heinrich	5. 4.98	Ottensen	21. 8.17	im Ref. Feldlag. 67 Montmedy

№ der Nr.	Dienst-grad	Name	gehoren	letzter Wohnort	gefallen	Ort
12	Kan.	Harbs, Johann	3.12.93	Notorf	7. 9.17	Baron-Wald
13	"	Herdholz, Gustav	10. 4.93	—	25. 8.18	Bethancourt
14	"	Jasnoch, Josef	1. 1.83	Abbau-Ditatorwig	7. 9.17	Baron-Wald
15	"	Junker, Ewald	6. 8.98	Riel	7. 5.18	Marcelcave
16	Gefr. d. R.	Kurt, Heinrich	15. 6.87	Grünenhof	31. 8.17	im Kriegslag. versch.
17	Kan.	Klein, Paul	17. 4.98	Breslau	7. 5.18	Marcelcave
18	Untfz.	Liermann, Franz	24. 6.90	Wismar	9. 9.17	Baron-Wald
19	Untfz. übz.	Liebig, Albert	15.12.98	Bremen	25. 8.18	Bethancourt
20	B. Wachtm.	Müller III	16.12.90	Neubrandenburg	14.12.17	Monte-Lomba
21	Kan.	Meuser, Reinhold	11. 6.17	Hamburg	11. 6.18	Sendlicourt- Marquädtste
22	"	Majcke, Karl	15. 6.93	—	4.11.18	—
23	Gefr. d. R.	Rohwedder, Klaus	31. 1.84	Dersdorf	9. 9.17	Baron-Wald
24	Kan.	Roloff, Karl	10. 6.97	Oldensdorf	2. 1.18	im Ref. Feldlag. 804 Enego versch.
25	Gefr. übz.	Rugen, Johann	14. 4.97	Breddorf	4.11.18	Preur
26	Kan.	Schnarr, Willi	20.12.94	Schandau	7. 5.18	Marcelcave
27	Leutn.	Wilhelmi, Walter	27. 4.99	Moissburg	18. 9.17	im Feldlag. 158 zu Zwischen
28	Kan.	Walthoff, Kurt	6. 2.98	Riel	30. 9.17	im Feldlag. 101 zu Montmedy an Gas- vergiftung versch.
29	"	Welshin, Helmuth	25.11.94	Wüstrow	17. 5.18	Marcelcave

9. Batterie.

1	Obstrn.	Aue, August	25. 1.80	Hamburg	6. 8.18	Bray
2	Pln. d. R.	Boldt, Hans	16. 7.97	Bredensfelde	10.12.17	Quero
3	Gefr. übz.	Böhme, August	2. 2.96	Magdeburg	28. 8.18	Anitz
4	Kan.	Junk, Hans	13.10.88	Neu-Bernitt	9.10.18	Bethancourt
5	"	Grabe, Ludwig	3. 4.98	Althöhen	10.12.17	Quero
6	Untfz.	Heinzelmann, Otto	18. 5.96	Stralsund	1. 1.18	bei der t. u. t. Kan. Rot. 804 versch.
7	Gefr.	Garden, Karl	16. 2.86	Bühow	9.10.18	Guillemte-Ferme
8	Kan.	Jäckel, Joseph	21.10.98	Elberfeld	22. 9.17	im Feldlag. 101 zu Montmedy versch.
9	"	Kostmorgen, Willi	17. 4.98	Jabel	19.11.17	Quero
10	"	Lühne, Reinhold	23. 8.84	Hamburg	9.10.18	Bethancourt
11	B. Wachtm.	Lorenz, Karl Friedrich	25. 4.95	Wüstrow	25. 9.18	im Württemberg. Feld- lag. 202 versch.
12	Oblt. d. R.	Lucht, Johannes	23.11.80	Wiesbaden	9.10.18	Bethancourt
13	Sergt d. R.	Ostlich, Richard	12. 8.90	Lehsten	9.10.18	"
14	Kan.	Rausch, Erich	16.12.96	Leipzig	15. 7.17	Reims
15	"	Rabe, Otto	22. 1.88	Schwerin i. W.	5.10.18	im Feldlag. 163 gest.
16	"	Langenstedt, Otto	23.11.98	Hamburg	10.12.17	Quero
17	"	Siemer, Ludwig	30. 9.98	Bremen	28. 8.18	Anitz
18	Gefr. übz.	Schroeder, Wilh.	8. 1.99	Alt-Jabel	29. 8.18	"
19	Kan.	Schlitt, Hermann	28. 9.91	Wüstrow	9.10.18	Bethancourt
20	Gefr.	Scharf, Hermann	9.12.87	Altbersdorf b. Neustrelitz	1.11.18	im Brandentag. Thorn gest.
21	Pln. d. R.	Stapel, Walter	26. 7.94	Hamburg	10.12.17	Quero
22	Kan.	Thomsen, Thomas	17. 9.98	Stolterfeld	9. 6.18	Lamotte

Feldact. Regt. 24.

Ufwe. Nr.	Dienst- grad	Name	geboren	letzter Wohnort	gefallen	Ort
23	Kan.	Watter, Georg	22. 3.85	Geide i. Holst.	26. 8.19	im Ref. Feldlaz. 16 verst.
24	Gefr. Abz.	Wiedmann, Friedrich	22. 2.84	Neu-Rachow	28. 8.18	Anigh
25	Kan.	Winterfeld, Paul	28. 2.90	Dorf Dambek	1.11.18	im Feldlaz. 19 in Sadowi verst.

Kolonne III.

1	Kan.	Klamm, August	1. 5.89	Barpschmen	9. 6.18	—
2	"	Trumps, Otto	6. 3.82	Zodischlen	26. 8.18	im Kriegslaz. verst.
3	Gefr.	Lantopp, Bernhard	20. 8.94	Zusterburg	21.10.18	—
4	"	Legeler, Friedrich	1. 8.74	Osnabrück	17.11.17	300 m westl. der Kirche St. Marie
5	Kan.	Logler, Friedrich	14. 7.81	Berlin	19.11.17	Quero
6	"	Lah, Karl	2. 6.96	Antkam	26.11.17	Feltre

Bilderanhang
des **Erinnerungsblattes** des
Feldartillerie-Regiments Nr. 24

Generalleutnant a. D. von Lenéfi,
Regimentskommandeur von
April 1913 bis Oktober 1914.

Major a. D. von Lochow,
Regimentskommandeur von Februar
1917 bis Dezember 1918.

Oberst a. D. Michelly,
Regimentskommandeur vom Oktober 1914
bis Februar 1917.

Das von Granaten zerstörte Haus mit dem unzerstörten Kreuzifix davor
an der Chausseegabel in la Pommeroye bei Reyon.

Oben: Bivak auf dem Vormarsch. Mitte: Feldgottesdienst der Kolonne II.
 Unten: Waldlager der Kolonne II bei Belle Fontaine.

Geschäftsstand in der Stellung 6./24 bei Carlepont.
1915.

Unterstand in der Stellung 6./24 bei Carlepont.
Mit Fenstern und Vorgarten! 1915.

Geschäftsstand in der Champagne mit Westfäl. Vorlage zur
Verhinderung von Raucherwiderung beim Schuß. 1916.

Geschäftsstand bei Verdun nur noch gegen Fliegerflucht geschützt.
1917.

Grabenbeobachtung. (Reyon.)

Der Stuchfand.
Betonierte Beobachtungsstelle in der Champagne.

Der zerstörte Michelsstand.
(Champagne.)

Der Lejtusbaum. (Reyon.)

Bettstellen in 2 Stagen im Unterfond.

Probenlager 6./24.

Bild in einen miiertierten Unterfond in der Ghampagne.
Vorn »Wohnzimmer«, hinten »Schlafzimmer«.

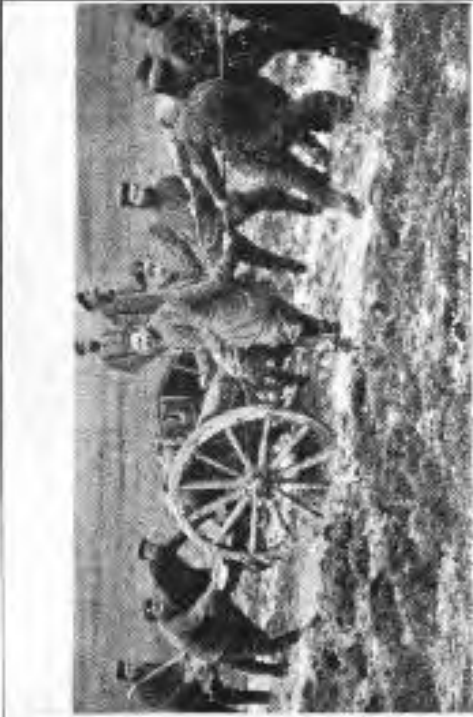

Kathedrale von St. Quentini im Frühjahr 1918.

Die im Bild aufzunehmende 4./24.
(Zugoffensive 1918.)

Beim Anstellungsbringen eines Geschützes durch den
Champagnebezirk.

Grab der drei Kriegesfreiwilligen der 6./24 in der vorherigen
Inf.-Estellung bei Dorleug (Somme).

Sandwerferhube im Freien.

Am Geschützunterstand bei feindlicher Beschießung
mit Gas.

Drückerflieg über die Somme bei Brieff.

Richter einer 28-cm-Granate.

Abgeschossene französische Artilleriegeschosse
von 7,5 bis 28 cm Kaliber.

Batteriefeste während der Ruhezeit im Juni 1916.

Der wegen „dicker Luft“ veräußigte Bahnübergang zwischen Brieff und Brie an der Somme.

Ein Tank.

Batteriefeste während der Ruhezeit im Juni 1916.

Zerhöffenes Gefchüß an der Somme.

5./24 in der Stellung an der Schansee nördl. Pont les Brics
nach der Befestigung.

Betonierter Gefchüßfund in der Champagne vor

nach der Befestigung.

Bormarisch in Italien.

Markt über eine Notbrücke.

Rast auf dem Bormarisch.

III. 24 durchquert einen Gebirgsfluß südlich Belluno, weil die Brücke gesprengt ist.

Abgestürztes Gefäß bei 8./24 an der Brenta.

Feuerfelling der 8./24 im Beifen von Quero.

Friedhof in Feltre (Stalien).

Promenabentag am Kaisergeburtstag in Colfe.

Alpenlandschaft.

8., 24 in Stellung an der Brenta.

Italienisches Bauernhaus.

Beob.-Stelle auf dem Monte Tomba.

Stumpf bei Quiffancourt.

Geschütz im Sperrschneßfeuer
an der Somme.

Rantine L/24.

Der „Waldb“, in dem L. 24 Ende Juli an der Somme
in Stellung ging, drei Monate später.

Italienischer Kriegsschauplatz.

1:500000
Militärisches Bureau Nr. 24

Verlag von Neumann, Neudamm, Berlin

